

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**NAMANGAN MUHANDISLIK-QURILISH
INSTITUTI**

IJTIMOIIY FANLAR KAFEDRASI

“KREATIV FIKRLASH” FANIDAN

O‘QUV-USLUBIY MAJMUUA

NAMANGAN-2023

Fanning o'quv uslubiy majmuasi Namangan muhandislik-qurilish institutining 2023 yil 30 avgustdagi tasdiqlangan "Kreativ fikrlash" fani o'quv dasturi asosida tayyorlangan.

Tuzuvchi:

B.B.Isxakov – Namangan muhandislik-qurilish instituti "Ijtimoiy fanlar" kafedrası katta o'qituvchisi, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
S.Karimbayeva – Namangan muhandislik-qurilish instituti "Ijtimoiy fanlar" kafedrası dotsenti

Taqrizchilar:

M.Ismoilov - NamMQI "Ijtimoiy fanlar" kafedrası professori, f.f.d.
T.Ismoilov - NamDU "Ijtimoiy fanlar" kafedrası dotsenti, f.f.d.

Ushbu o'quv-uslubiy majmua "Ijtimoiy fanlar" kafedrasining 2023 yil 26 avgustda 1-sonli yig'ilishida ma'qullangan.

Kafedra mudiri:

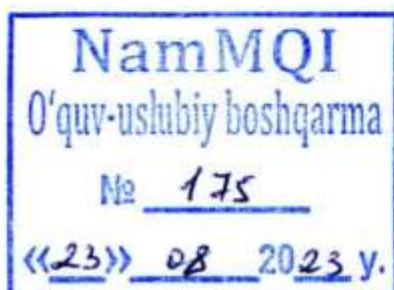
dots. B.Akbarov

Mazkur o'quv-uslubiy majmua Namangan muhandislik-qurilish instituti o'quv-uslubiy kengashida ko'rib chiqilgan va nashrga tavsiya qilingan. 2023 yil 30-avgustdagi ____-sonli majlis bayoni. (____ - son bilan ro'yhatga olingan).

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i:

T.Jo'rayev

1-MAVZU. “KREATIV FIKRLASH” FANIGA KIRISH

REJA:

1. Kreativlik tushunchasi haqida antik davr faylasuflarining qarashlari.
2. Kreativlik va kreativlik fikrlashning mohiyati
3. Kreativlikning rivojlanish bosqichi

Insonni insoniyligini ifodalovchi eng muhim ijtimoiy fazilatlardan biri hisoblangan “kreativ qobiliyat” va “kreativ tafakkur” tushunchalari insonni yuksak ijodiy imkon sohibi ekanligiga dalolat qilishi bilan birga, ayni paytda shaxs mustaqilligini ifodalovchi eng muhim belgilardan biridir. Kreativ tafakkur tushunchasi tarixiy manbalarda turli xil ma’no va qarashlarni anglatib kelgan. Bu tushuncha ikki xil xususiyatga ega bo‘lgan so‘zlar birikmasidan iborat bo‘lib, o‘zida sifatiylik va miqdoriylikni mujassam etadi. “Kreativlik” uning sifatini bildirsa, “tafakkur” esa fundamental xususiyatini aks ettiradi. Shuningdek, kreativlik keng ma’noda kishining voqea va hodisalarning o‘ziga xos mohiyatini ijodiy anglashga asoslangan faoliyat hisoblanadi, kreativ tafakkur esa insonning ijodiy tafakkurini nazarda tutadi. Ko‘rinib turibdiki, yuqoridagi ta’riflarda ham ikki tushuncha bir-biridan sifat va miqdor jihatidan farqlanadi. Qadimda yunon faylasuflari bu masala yuzasidan turli xil qarashlarni o‘rtaga tashlaganlar.

Qadimda yunon faylasufi Suqrot kreativlikni ijodiy tafakkurning o‘rtacha holati inson amaliy faoliyatini muvofiqlashtiruvchi ichki qoidalarini yaratish borasidagi qobiliyati deb tushunadi. Suqrotning shogirdi Aflotunning fikriga ko‘ra, kreativlik insonning turli tushunchalar yaratishga qaratilgan mushohada yuritish qobiliyati bo‘lsa, kreativ tafakkur esa, uni kundalik amaliy faoliyatga tadbiq etish uchun zarur bo‘ladi. Umuman olganda, antik falsafiy tafakkur kreativlik mazmuniga ikki xil mavqedan turib yondoshadilar:

- 1) kreativlikni aynan kosmoontologik tushuncha ekanligi;
- 2) individual xususiyatga ega bo‘lgan biososial tushuncha sifatida e’tirof etadilar.

Kosmoontologik mazmunga ega bo‘lgan “kreativlik” asosan, Platon va Arastu asarlarida olamiy yohud dunyoviy ijodiy aql mahsuli ko‘rinishida sinkritek holda uchraydi, lekin bundan yunon mutafakkirlari kreativlikning individual xususiyatlarini inkor etadi degan fikr kelib chiqmaydi. Biososial xususiyatga ega bo‘lgan kreativlik tarafdorlari asosan kreativ tafakkurni shakllanishini avtomatik

jarayon sifatida tabiat va jamiyat xodisalarining inson bioorganizmidagi in'ikosi deb tushunadilar.

Qadimgi Yunon falsafasida kreativlik ijod manbai emas, balki ijodning o'zi, ya'ni ijodiy fenomendir. To'g'ri Arastu (er. avv. 384-322 y.) o'z qarashlarida "kreativlik" va "kreativ tafakkur" tushunchalarini ishlatib, bu ikki terminni bir-biridan ajratishga ham harakat qilgan. Uning fikriga ko'ra, "kreativlik"- ijodiy imkoniyatdan ijodiy voqelikka o'tish jarayoni bo'lsa, "kreativ tafakkur" mazkur jarayonning pirovard natijasidir. Biroq ajablanarli joyi shundaki, mutafakkirning keyingi mulohaza va qarashlarida ushbu xulosa rivojlanmay qolgan, buning ustiga har ikkala tushuncha aynan birbiriga o'xshash, to'ldiruvchi mazmunda ishlatilgan. Arastu "Ijod o'z-o'zini anglashdagi determinallashgan faoliyat bo'lib, u bilimning yangidan-yangi sifat ko'rsatkichlarini yuzaga keltiradi", deb tushuntirgan. Kreativlik va aql (intellekt)ni ajratib talqin qilish Suqrotidan boshlab, Aflotun, Arastu va keyinchalik Kant, Gegel falsafalarida ham alohida ahamiyat kasb etgan. Ijodiy jarayonni Aflotun "ruhlanish" va "ilohiy kuch" atamaları orqali asoslashga intiladi. Uning fikricha, "Shoir san'ati va bilimi bilan ijod qilmay, balki ilohiy quvvatdan ijod qiladi". "Kreativlik" va "kreativ tafakkur" masalasida yunon faylasuflari singari musulmon olim-mutafakkirlari ham o'ziga xos maktab yaratganlar. Shu ma'noda diniy-falsafiy ta'limotlar mutakallimlik va mo'taziliylik, sunniylik, shialik va tasavvuf kabilarda insonning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga katta e'tibor berildi. Chunonchi, kalomning ikki yirik yo'nalishi mutakallimlik va mo'tazoliylik islom ta'limoti qoidalarini talqin etishda ijodiy yondashuvni ishga solishni, kreativ usullardan foydalanishni yoqlab chiqdilar. Sharq faylasuflari Al-Kindiy, Al-Forobiy, Ibn Sino, Al-G'azzoliy va Ibn Rushd ilk o'rta asrlar sharoitidayoq kreativ tafakkur tushunchasining ma'no va mohiyati, mazmun va shaklini aniqlab berishga va u haqda bir butun yaxlit ta'limot yaratishga harakat qildilar. Abu Nasr Forobiy shoirlar misolida: "Endi biz senga aytsak, shoirlar chindan tug'ma qobiliyatli va she'r bitishga tayyor tabiatli kishilar bo'ladi va ularda tashbeh va tamsilga layoqati yaxshi ishlaydigan bo'ladi. Bu xil shoirlar she'r navining ko'p turida yo bo'lmasa bir turida ijod qilishga layoqatli bo'ladilar" – deb badiiy ijodning ahamiyatini ko'rsatgan. G'arbiy Yevropada kreativlik inson ijodiy tafakkuri bilan emas, balki bilishning yuqori bosqichi "ilohiy bilish" usuli sifatidagi tasavvurlar XII asrning oxirlarida shakllana boshladi. Bunday tasavvurlarning hosil bo'lishiga XII asr boshlarida Duns Skott, Uilyam Okkam va Foma Akvinskiy tarfdorlari o'rtasidagi bahslar zamin yaratdi. Bizga ma'lumki, Duns Skott va Uilyam Okkam sxolastikani yirik namoyondalari sifatida kreativlikni irodaga bo'ysunuvchi, ilohiy bilish usuli, ya'ni bilishning oliy shakli ekanligiga urg'u berib, uni mutloqlashtirgan holda inson tafakkuriga

qaramaqarshi qo'yadilar. Foma Akvinskiy esa kreativlikni Arastucha ijodiy imkoniyatdan ijodiy voqelikka o'tish jarayoni ekanligini yoqlab, irodani kreativlikka bo'ysundiradi. Uning fikriga ko'ra, kreativlik deganda kishining voqea va hodisalarni faqat ijodiy aql bilan payqaladigan jihati tushuniladi. Shu asnoda kreativlik voqea va hodisalarning ijodiy aql-idrok orqali bilish xususiyatini ifodalovchi fundamental tushunchaga aylandi. Gollandiyalik mashhur faylasuf Baruz Spinozaning ta'kidlashicha, kreativ tafakkur intellekt belgilab bergan qat'iy qoidaga muvofiq harakat qiladi. Ya'ni bunda inson o'zining kreativ tafakkur orqali eng umumiy tushunchalarga asoslanib ichki va tashqi voqelik xususida ijodiy va mustaqil xulosalar chiqaradi. Shuningdek, ma'lum qoidalarga asoslanib harakat qilgan ijodiy tafakkur qandaydir ma'naviy avtomat vazifasini bajaradi.

Kreativlik insonni fikrlash qobiliyatini yanada takomillashtirgan holda ijtimoiy hayotning, inson faoliyatining oliy boshqaruvchisi vazifasini bajaradi va uni ezgu amallar tomon yo'naltiradi. Bunday ijodkor inson hamisha borliq bilan uyg'un holda xarakat qiladi. Fransiyalik faylasuf Anri Bergson esa "Ijodni intellektning yuqori bosqichi" deb e'tirof etadi. Olmon mumtoz faylasufi Gegel esa "Ijodiy tafakkur bir butun yaxlit ob'yektlarning bo'laklarga bo'linishidir, deydi. Butunni bo'laklarga bo'lish jarayonida ijodning quvvati, butunni bo'laklarga ajrata olish qobiliyatlari, o'sha bo'laklarning birining ikkinchisi bilan bog'liqligi, aloqadorligi yaqqol namoyon bo'ladi... Ijodiy tafakkurning aqldan farqi shundaki, u eng avvalo yangi moddiy va ma'naviy qadriyatlarni yaratishni o'zida mujassamlashtiradi" Gegelni bu fikrini tanqid qilib, Daniyalik faylasuf Syoren Kyerkegor uni qarashlarini haddan ziyod umumlashib ketganligini ko'rsatib o'tadi. Haqiqatdan ham Gegel butunlay umumiylikka o'zini bag'ishlagan edi. Chunonchi. Rafiqasining aytishicha, uni yaxshi ko'rgan ma'lum taomi yo'q bo'lgan. Uning uchun faqat umumiy taom mavjud edi. Gegel qarashlarining mazmun-mohiyati Kyerkegor fikricha, "umumiy mohiyatlarga qaratilgan, bunda o'ziga xos mavjudlik, individuallik bu yerda tan olinmagan edi". Gegel fikricha, "Ijod qilish odamzodning azaliy fazilatidir. Biroq odamlarning ijodiy izlanishlari shu qadar farqlanishi mumkinki, hatto ular bir-birlariga butunlay zid bo'lishi ham mumkin". Insonni zehni uni aqliy zukkoligi va xotirasining zarur vaqtlarda pand bermasligi bilan bog'liq bo'lib, unda inson tabiat, jamiyat to'g'risidagi fikrlarini o'z-o'zini anglash borasidagi aqliy mushohadalarni izchillik bilan ma'lum bir tartibga soladi. Shu boisdan ham N.A.Shermuhamedova "...fandagi uzluklilik ijodiy jarayon va oldingidan mutlaqo farq qiluvchi yangi bilimning paydo bo'lishida namoyon bo'ladi", - deb yozadi.

Hozirda iste'dodga diniy nuqtai-nazardan yoki tasavvufiy jihatdan yondashishlar ham mavjud bo'lib, bunga muvofiq inson mavjud diniy amallarni

bajarish orqali o'z iste'dodini yanada mukammallashtirishi mumkin. Tasavvufiy nuqtai-nazaridan esa inson o'z nafsini yengish orqali mavjud ichki ruhiyatini sof xolga keltirishi asosida o'z iste'dodini aks ettirishi va uni yanada rivojlantirishi mumkin. Bizning fikrimizcha bunday yondashuvlarni ma'lum bir pozitiv "ijobiy" jihatlarini inobatga olgan holda iste'dodni shakllantirish va uni yanada rivojlantirish xususida fikr yuritish kerak. Ya'ni iste'dod dastlab Olloh tomonidan insonga berilgan katta tortiq bo'lib, undan inson unumli foydalanishi, uni ezgu maqsadlar sari yo'naltirishi lozim bo'ladi. Bunday iste'dod sohiblari esa barcha zamonlarda ham jamiyatning, davlatning bebaho intellektual mulki hisoblangan. Kreativ tafakkur zehn, iste'dod va qobiliyatni ma'lum bir me'yorda namoyon bo'lishining dastlabki uchqunlari yoshlarning iqtidori orqali namoyon aks etadi. Bunday iqtidorli yoshlarni o'z vaqtida ilg'ab olgan holda ularni kasbga to'g'ri yo'naltirish yaxshi samara beradi, albatta. Bu xususida buyuk Sharq mutafakkiri Imom G'azzoliy ham o'zining "Ihyou ulum ad-din" (Din ilmlarini jonlantirish) asarida inson aqlining o'zigaxosligi xususida fikr yuritib shunday degan edi: "Aql zaruriy ilmlarning bir qismidir. Joiz narsalarni joiz, mahol narsalarni mahol bilish kabi va u yana aslida durust, chunki bu ilmlar mavjuddir. Zohir ham aql deb nomlanadi. Ammo bu g'arizani inkor etish, faqatgina ana shu ilmlar mavjud deyish fosidlikdir"[1]. Hozirgi davr ilm-fani xulosasi va hisob-kitobiga ko'ra insoniyatning ijtimoiy-tarixiy taraqqiyotida atigi 300 ga yaqin kishi daxolar sifatida e'tirof etilgan. Jamiyatda bunday toifa insonlarni miqdor va sifatini ko'paytirish uning buguni va kelajagini yanada nurafshon bo'lishida muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Xullas, kreativ tafakkur tabiat, jamiyat va insonni o'z-o'zini isloh qilishiga ko'ra quyidagi vazifalarni bajaradi. Kreativ tafakkur birinchi navbatda gneseologik vazifani bajaradi. Ya'ni inson o'zining ijodiy tafakkuri orqali o'zi yashayotgan dunyoni bilishga, voqelikni butunligicha idrok qilishga intiladi. Insonni hissiy a'zolari orqali olingan dunyo to'g'risidagi axborotlarni jamlagan xolda fikr mushohada yuritadi. Bu jarayon inson kreativ tafakkuri gneseologik vazifasini keng ma'noda talqin etish bo'lsa, tor ma'noda esa insonlar o'z ijodiy salohiyati orqali voqelik, predmet yoki xodisa to'g'risida mustahkam bilimga ega bo'lish, tasavvur, idrok, sinchkovlik va aqliy zukkolik asosida mavjud bilimlarga tanqidiy yondashib, kerakli xulosa chiqarish kabalarni o'z ichiga oladi.

Kreativ fikrlash ta'siri butun jamiyatga sezilarli innovasiya turlarining ortida turishi rost, lekin u ayni damda universal va tenglashtiruvchi xususiyatga ega fenomen hamdir, ya'ni har qanday shaxs, u yoki bu darajada, kreativ fikrlash qobiliyatiga ega.

Amerikalik olim D. Veksler “Kreativlik fikrning shunday turiki, u shaxsga bir muammo èki masala yuzasidan birdaniga bir nechta yechimlar paydo bo‘lishini taqozo etadi va shablonli, zerikarli fikrlashdan farq qilib, narsa va hodisalar mohiyatidagi o‘zga xoslik, noèblik sifatlarini anglashga èrdam beradi ” - deb ta’rif beradi.

Kreativlik tushunchasining lug‘aviy ma’nosi ingliz tilida “create ” – yaratish, “creative” yaratuvchi, ijodkor ma’nolarini anglatadi. Jamiyat haètining qaysi sohasida qo‘llanilishiga qarab turli soha vakillari tomonidan turlicha ta’riflar berilganligini ko‘rishimiz mumkin. Masalan, pedagogik nuqtai nazardan èndashganda, kreativlik pedagogning yangi g‘oyalarni ishlab chiqarishga tayèrlikni tavsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati ma’nosini ifodalaydi. Psixologik nuqtai nazardan èndashganda, kreativlik inson shaxsining ijodkorlikka bo‘lgan qobiliyati, ijodkorlik iste’dod darajasi, individning an’anaviylik èki odat tusiga kirgan fikrlash sxemasidan uzoq bo‘lgan, prinsipial yangi g‘oyalarni yaratishga tayèrlikni xarakterlovchi, shuningdek, muammolarni o‘zgacha tarzda bartaraf etish, iqtidorning mustaqil faktori sifatida qabul qilingan ijodiy qobiliyatlaridir. Umuman olganda, bugungi kunda ijodkorlik, yaratuvchanlik, yangilik yaratishga qaratilgan faoliyat kreativ faoliyat deb tushuniladi. Kreativ shaxs esa, o‘zining fikrlashi, dunèqarashi, doimo yangiliklarga intilishi, o‘z ustida tinimsiz ishlashi, muammoga boshqa shaxslarga qaraganda noodatiy tarzda yechim topa olishi va original qarashlarni bildirga olishi, qiziqarli suhbatdosh bo‘lish va boshqa xususiyatlarni o‘zida aks ettirmog‘i lozim. Kreativ qobiliyatlarni faqat yangi g‘oyalarni yaratishgina uchun emas, balki haèt tarzining, èki alohida olingan aspektlarni yaxshilash uchun qo‘llash va shaxsning ichki dunèsi rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. A.Maslou ham kreativlikni – barchaga xos tug‘ma ijodiy yo‘nalish, atrof muhitning ta’sirida ko‘pchilikda yo‘qolib ketuvchi faoliyat deb hisoblaga. Amerikalik psixolog olim Djo Pol Gilford o‘zining ilmiy tadqiqot ishlarida kreativlik va intellektni birinchi marotaba taqqosladi. U intellekt strukturasi modelini yaratishda tafakkurni konvergent va divergent turiga ajratdi. Konvergent tafakkur - (lotincha convergere– “bir yo‘ldan”) tafakkur formasi bo‘lib, muammoning bir qancha yechimlaridan faqat yagona to‘g‘risini tanlashdir. Konvergent tafakkur asosida intellekt ètadi, shuning uchun intellektual tafakkur deb ham ataladi. Divergent tafakkur – (lotincha divergere – “bo‘linish”) ijodiy tafakkur metodlaridan biri bo‘lib, berilgan bir muammoning bir qancha yechimlarini topish, shuning bilan bir qatorda, divergent tafakkur “bir vaqtning o‘zida turli yo‘nalishlarga izlanish, ya’ni bir muammoga bir nechta to‘g‘ri javoblar borligini va original ijodiy g‘oyalarning tug‘ilishiga xizmat qiladi [5] Divergent tafakkurning negizini esa kreativlik tashkil etadi. Kreativlik

tafakkurning qay darajada shakllanganiga ham bog'liq bo'lib, shaxs tafakkuri qanchalik yaxshi rivojlangan bo'lsa, kreativ fikrlashi ham shunchalik rivojlangan bo'ladi. Biroq kreativlik faqatgina tafakkurning yuqori darajada rivojlanganligi bilan hosil bo'lib qolavermaydi, ya'ni intellektual salohiyati yuqori shaxs har doim ham kreativ fikrlay olmasligi mumkin. Buni Djo Gilford tadqiqotlarida ham ko'rishimiz mumkin. Gilford o'z kreativlik strukturasi divergent tafakkurdan tashqari o'zgaruvchanlik qobiliyati, yechimning aniqligi va boshqa intellektual parametrlarni birlashtirdi. Shuningek, u kreativlik va intellekt o'rtasida o'zaro uzviy aloqa borligini isbotladi. Biroq, Gilford o'z tajribalarida yuqori intellektuallilarning test yechish davomida ijodkorlik xulqini har doim ham ko'rsatmasligini, kreativ past intellektualli bo'lmasligini aniqladi. Shunday ekan, divergent tafakkur kreativ jara'ening barcha xususiyatlarini aks ettirmaydi.

E.P.Torrens fikricha, "kreativlik" tushunchasi negizida quyidagilar èritiladi: - muammoni èki ilmiy farazlarni ilgari surish; - farazni tekshirish va o'zgartirish; - qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash; - muammo yechimini topishda bilim va amaliy harakatlarning - o'zaro qarama-qarshiligiga nisbatan ta'sirchanlik. Kreativ fikrlash har bir ijtimoiy sohada yaqqol aks etishi mumkin.[5] Umuman olganda, kreativlik – bu yangi, original g'oyalarni yaratish, fikrlashning nostandart shakli, berilgan muammolarga omadli yechimlar topishdir. Kreativ tafakkur esa revolyusion tafakkur bo'lib, u konstruktiv xarakterni ifodalaydi. Kreativ fikrlashda ta'lim-tarbiya jara'eni muhim ahamiyat kasb etadi. Kreativ fikrlash bugungi kunda èshlar egallashi kerak bo'lgan muhim ko'nikmadir.[6] Mazkur ko'nikma, èshlarga bugungi shiddat bilan o'zgaraètgan, zamonaviy axborot kommunikasiyalaridan faol foydalana oladigan, oddiy savodxonlikdan ko'ra ko'proq natija ya'ni tashabbuskorlik talab qilinaètgan, bir so'z bilan aytganda XXI asr ko'nikmalariga ega malakali kadrlarga talab kuchayaètgan bir paytda ushbu jaraenga moslashishiga va raqobatbardosh kadr bo'lib yetishishida muhim ahamiyat kasb etadi. Xulosa qilib aytganda, kreativ fikrlash jamiyat haètida muhim o'ringa ega bo'lgan, shaxsning tafakkuri bilan bevosita bog'liq bo'lgan jaraen hisoblanib, shaxsda, ayniqsa, èshlarda ushbu ko'nikmani shakllantirish kelgusida mamlakat taraqqiètining muhim elementlaridan biri hisoblanadi. Yoshlarni kreativ fikrlashini shakllantirish va rivojlantirishda quyidagi jihatlariga ahamiyat qaratish lozim. Birinchidan, shaxs tarbiyasida bolalikdanoq uning fikri muhim ahamiyat kasb etishini va jamoada o'z o'rniga ega ekanligni xis qildirib borish; Ikkinchidan, bugungi kunda jamiyatda shakllangan dogmatik qarashlardan voz kechish; Uchinchidan, boshqaruv jara'ida avtokratik usullardan ko'ra demokratik usullarni ko'proq qo'llash; To'rtinchidan, kreativ fikrlaydigan shaxslarning g'oyalarini va qarashlarini hurmat qilish hamda ularni qo'llab quvvatlash lozim. Zero, jamiyatda

lokomotiv sifatida har doim liderlar o'z faoliyatini amalga oshiradi. Bugungi kunda liderlarning aksariyati kreativ fikrlovchi kishilardir.

G'ildirakning kashf etilishidan boshlangan yaratuvchanlik namunalari bugun koinotda kezib yuribdi. Innovatsiyalar kundalik turmushimizda qulayliklar yaratadi, og'irimizni yengil, uzog'imizni yaqin qiladi. Shu tarzda kreativlik taraqqiyotning ajralmas bo'lagiga aylangan. Barcha sohada ijodiy fikrlovchi mutaxassislariga talab katta. Dunyoga mashhur dasturiy mahsulotlar, mobil telefonlar ishlab chiqaruvchi kompaniyalar mutaxassislaridan har kuni yangi g'oya so'raladi. Mehnat bozorida kreativ fikrlovchi mutaxassislariga talab oshib borayotgan ekan, ta'lim jarayonida o'quvchi-talabalarning noodatiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish, rivojlantirish dolzarb vazifadir. Haligacha ta'lim tizimida ko'plab yondashuv va metodlar ijodiy fikrlash emas, talqin va tahlilga, ya'ni berilgan ma'lumotni tushunib, to'g'ri yetkazishga, nari borsa, bir necha axborotni umumiyashtirib, xulosa chiqara olishga yo'naltirilgan.

Fikr yoki g'oya bu - aqlimizning ijod faoliyati mahsulidir. Aqlimizda turli muammolarning yechimi yoki yangiliklar haqida fikrlar tug'iladi. Fikrlar odatda biror hayotiy muammo yechimini izlash jarayonida shakllanadi. Biror bir vazifa haqida o'ylaganda, biror qiyin vaziyatga tushganda inson fikrlashga majbur bo'ladi. Ba'zi hollarda insonda istamagan holda ham ajoyib fikr tug'ilishi mumkin.

Ko'p olimlar shuni tan oladilarki, ularning aksariyati biror masalaning yechimini izlayotganda bir joyda o'tirmas, balki albatta harakatda bo'lib turishi kerak. Qachonki bizning tanamiz harakatda bo'lsa, shunda aqlimizga muammolar yechimi oson keladi. Fikr tug'ilishi uchun ongda bor obraz (model)ning hech bo'lmaganda ikkitasi qo'zg'alishi zarur. Miya har qanday fikrni u yoki bu aniq kodli shaklga soladi. Turli odamlarda ko'rish, eshitish, so'z, harf, raqam va boshqa kodlardan foydalanish qobiliyati har xil. Ma'lumotlarni kodlash aks ettirilayotgan hodisa mazmuni va tuzilishiga muqobil bo'ladi. San'atda va adabiyotda maxsu "kodlash" orqali mazmun yoritiladi. Masalan, mumtoz adabiyotda miya konkret kod orqali g'oya yaratadi. Agar odam ko'rgazmali-obrazli tasavvurlardan foydalanishga moyil bo'lsa, ko'rib idrok qilishi kuchli bo'ladi. Akustik-obrazli tasavvurning ustunligi musiqiy fantaziyadan darak beradi. Borliqni so'z-obrazlar shaklida o'zlashtirishga moyillik shoirlik fantaziyasini xarakterlaydi. Lekin bu - odamni rassom, kompozitor yoki shoir qilib qo'ymaydi. Bu kasblar qobiliyat, ko'nikmalarning yaxlit kompleksini, shuningdek, qobiliyatlarni yo'naltirishga yordam beruvchi shaxsiy sifatlarni talab qiladi.

2. Kreativlik va kreativlik fikrlashning mohiyati

Shaxsda kreativlik sifatlarini rivojlantirish uchun dastlab bu tushunchaning mazmunini bilish lozim. Kreativlik inglizcha “create” soʻzidan olingan boʻlib, “yaratish” maʼnosini bildiradi. Kreativlik deganda insonning yangilik yaratish, muammolarni yechishga qaratilgan ijodiy qobiliyati tushuniladi. Uning tagzamiyida beqiyoslik, amaliylik, noodatiylik va erkinlik yotadi. Shuningdek, kreativ fikrlash muayyan masala yuzasidan har tomonlama fikrlash, bir nuqtaga turli rakursdan yondashishni anglatadi.

Kreativlik shaxsni rivojlantiruvchi kategoriya sifatida inson tafakkuri, maʼnaviyatining ajralmas qismi hisoblanadi, u shaxs ega boʻlgan bilimlarning koʻpchirali ekanligida emas, balki yangi gʻoyalarga intilish, oʻrnatilgan stereotiplarni isloh qilish va oʻzgartirishda, hayotiy muammolarni yechish jarayonida kutilmagan va noodatiy qarorlar chiqarishda namoyon boʻladi. Yaʼni, berilgan bilimlarni takrorlash orqali kreativlikka erishib boʻlmaydi, ijodiy fikrlash jarayonida yangi fikr, yangi gʻoyaning paydo boʻlishi asosiy shartdir. Masalan, ingliz tilida soʻzlarni yodlab, grammatika qoidalarini “suv qilib ichib yuborgan” boʻlsangiz ham, insho yozolmasangiz, barchasi bekor. Shuning uchun kreativ fikrlash jarayonida tasavvur muhim rol oʻynaydi. Albert Eynshteyn “Tasavvur — bilimdan muhim” deganida aynan mana shu jihatni nazarda tutgan. Koʻpincha noodatiy fikrlar, yechimlar kutilmaganda inson xayoliga keladi. Buning uchun, avvalo, fikrlash jarayonidagi bir xillikka, odatiylikka barham berilishi lozim.

Inson miyasi oʻz ishini “yengillashtirish”, “qulaylashtirish” uchun qoliplar va stereotiplardan foydalanadi. Stereotiplar shu paytgacha maʼlum boʻlgan va umumqabul qilingan fikrlardir. Ular asosida fikrlash bizga hech qanday yangi gʻoya bermaydi. Qoliplarning yuzaga kelishida jamiyatda ustuvor boʻlgan ijtimoiy fikr, media mahsulotlarda taqdim etilayotgan shakl va koʻrinishlar ham yetakchi oʻrin tutadi. Inson ommadan ajrab qolmaslik nuqtayi nazaridan hammaning fikriga qoʻshiladi. Qolaversa, “oqim boʻylab suzish” mustaqil fikrlashdan koʻra oson tuyuladi. Stereotiplar orqali fikrlaganda muayyan mavzu boʻyicha inson ongiga “soʻrov” berilganida odatiy maʼlumot va mulohazalar yuzaga keladi.

3. Kreativlikning rivojlanish bosqichi

Kreativlikning rivojlanish davri — maʼlum kreativlik sifatlarining rivojlanishi yakuniga etgan qandaydir vaqt birligi. Kreativlikning rivojlanish bosqichi — muayyan kreativlik sifatlarining rivojlanganlik darajasi. Shunga koʻra maʼlum davr va bosqichlarda pedagoglarda ham kreativlik sifatleri, ijodiy faoliyat malakalari rivojlanadi. Kreativ tafakkurga ega boʻlajak pedagoglar: boshqa boʻlajak

pedagoglarning xayoliga kelmagan g'oyalarni bildiradi; o'zlarini ifoda etishning o'ziga xos uslubini tanlaydi; ba'zan mavzu aloqasi yo'q yoki g'ayrioddiy savollar beradi; echimi ochiq qolgan vazifalardan zavqlanadi; g'oyalarni aniq dalillar asosida muhokama qilishni afzal ko'radi; muammoning echimini topishda noan'anaviy yondashuvni tanlaydi.

Shaxsga xos kreativlik sifatlari quyidagilar sanaladi:

- Ijodiy yo'nalganlik;
- Mantiqiy fikrlash qobiliyati;
- Eruditsiya (bilag'onlik);- Boy tasavvurga egalik;
- Ijodiy ta'sirchanlik va tashabbuskorlik;
- O'z ijodkorligini to'la-to'kis namoyish etish;
- Refleksiya qobiliyati;
- Hissiyotga boylik;
- Tavakkal qila olish qobiliyati;
- Tafakkur tezligiga egalik;
- Ichki sezgining rivojlanganligi;
- O'ziga xos (orginal) g'oyalarni ilgari sura olish qobiliyati;
- Innovatsion qobiliyatga egalik;
- Yuksak badiiy qadriyatlarga egalik;
- Mavjud tajriba va bilimlar asosida yangi qarorlarni qabul qilish malakasi.

Kreativlik tushunchasi (lot., ing. "create"yaratish, "creative" yaratuvchi, ijodkor) ingliz tilidan tarjima qilganda ijod ma'nosini anglatadi. Haqiqattan esa yangi, original (o'ziga xos) yanada sayqallangan moddiy va ma'naviy bog'liqliklarni yaratishdir. Kreativlikni: ijodga intilish, hayotga ijodiy yondashish, o'ziga doimiy tanqidiy nazar solish va tahlil etish deyish mumkin. Hozirgi zamon psixologiya va pedagogika lug'atlariga asoslanib o'qituvchining kreativligi deb uning fikrlaridagi sezgilaridagi, muloqotdagi, alohida faoliyat turidagi, ijodiy yondashish, bilish darajasi deb ta'riflash mumkin. Shaxsning kreativligi, bu uning qat'iy, chegaralangan yoki sust chegaralangan sharoitlarda har xil original g'oyalarni izlab topish laoyiqatidir. "Kreativlik otasi" nomi bilan mashhur Pol Torrans to'rtta

kreativlik ko`nikmasini aniqlagan (1987y). Uning olib brogan tadqiqotlari shundan dalolat beradiki, mazkur kreativ ko`nikmalarni shakllantirish va ularni baholash mumkin:

1. Ravonlik. Ko`plab g`oyalarni o`ylab topish ko`nikmasi ko`p degan so`zga asoslanadi.
2. Moslashuvchanlik. Turli g`oyalarni o`ylab topish ko`nikmasi o`zgartirish degan so`zga asoslanadi.
3. O`ziga xoslik. Boshqalarga o`xshamagan, ajralib turuvchi g`oyani o`ylab topish ko`nikmasi noyob degan so`zga asoslanadi.
4. Yaratuvchanlik. G`oyalarni kengaytirish ko`nikmasi qo`shish degan so`zga asoslanadi. Xorijliy pedagoglar, xususan, Patti Drapeauning fikricha, bir shaxsning, ayniqsa, o`qituvchining kreativligi boshqa (talaba)larni ijodiy jarayonni tashkil etishga ruhlantiradi.

“Kreativlik yuqumlilik xususiyatiga egadir; kreativ bo`lish uchun kishi ko`proq kreativ insonlar bilan muloqot qilishi va hamisha izlanishda bo`lishi lozim. Har qanday ko`nikmani shakllantirish mumkin bo`lganiday, kreativ fikrlash qobiliyati yoki ko`nikmasini ham rivojlantirish mumkin. Bu bo`lajak pedagoglarga ham taalluqli bo`lib, kreativlik ustida ishlash bo`lajak pedagoglarga noodatiy tarzda fikrlashga yordam beradi. Biroq, bo`lajak pedagoglarni ruhlantirish va kreativ bo`lishga undash o`qituvchining qay darajada malakali ekanligiga bog`liq. Kreativlik bo`yicha olib borilgan tadqiqotlar va kreativlik nazariyachilarining ishlari bo`lajak pedagoglarda kreativlik ko`nikmasinishakllantirishda qo`llanma sifatida xizmat qiladi. Bu auditoriyadagi muhit,bo`lajak pedagoglarda fikrlash tarzining shakllanishi, o`qituvchining yondashuv va strategiyalari elementlarini o`z ichiga oladi”

2-MAVZU: SHAXSIY IJOD VA IJODIY FIKRLASH VOSITALARI

Reja:

1. Shaxsiy ijod: ta'rifi va ahamiyati
2. Kreativ fikrlashda ta'limning o'rni qanday?
3. Shaxsiy ijodkorlikni rivojlantirish uchun samarali strategiyalar
4. Ijodiy fikrlash usullari

Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, histuyg'ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo'ladi. Kreativlik shaxsni yaxlit holda yoki uning muayyan xususiyatlarini tavsiflaydi. Kreativlik iqtidorning muhim omili sifatida ham aks etadi. Qolaversa, kreativlik zehni o'tkirlikni belgilab beradi, "talabalar e'tiborini ta'lim jarayoniga faol jalb etishni ta'minlaydi". Xorijiy mamlakatlarda barcha sohalarning mutaxassislari kabi o'qituvchilar ham o'zlarida kreativlik sifatlari mavjudligi va uning darajasini aniqlab boradi. Buning uchun ular E.P.Torrens tomonidan 1987 yilda asoslangan va shaxsning kreativ tafakkurga egaligini aniqlovchi testdan o'tadi. Mazkur test shaxs kreativligi va uning darajasini ijodiy faoliyatni tashkil etishdagi faollik, tezkor fikrlash, o'ziga xos (original)lik va takomillashganlik kabi mezonlar bo'yicha baholash imkoniyatini yaratadi. Talaba tomonidan tavsiya etilgan savollarga beriladigan javoblar aynan mana shu to'rtta mezonni qanotlantirishi lozim E.P.Torrens fikricha, "kreativlik"

tushunchasi negizida quyidagi yoritiladi:

- muammoni yoki ilmiy farazlarni ilgari surish;- farazni tekshirish va o'zgartirish;
- qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash;

Kreativ muammo echimini topishda bilim va amaliy harakatlarning o'zaro qarama-qarshiligiga nisbatan ta'sirchanlik Kreativ fikrlash har bir ijtimoiy sohada yaqqol aks etishi mumkin.

Shaxsiy ijod nima?

Yangi g'oyalar eskilaridan kelib chiqadi degan kuzatish amaliy ahamiyatga ega, chunki bu bizga ijodkorlik uchun bilim zarurligini aytadi. Ijodkorlik vakuumda bo'lmaydi. Bizning tasavvurimiz qisman bilgan narsamizga bog'liq. Agar siz juda oz narsani bilsangiz, yangilarini olish uchun faqat bir nechta g'oyalarni birlashtira olasiz.

Ko'proq bilganingizda, siz ilgari surishingiz mumkin bo'lgan yangi g'oyalar kombinatsiyasi sezilarli darajada oshadi. Ijodiy yutuqlar boshqa odamlar tomonidan ilgari erishilgan yutuqlar asosida qurilganligini ko'pincha unutamiz. Nyuton fizikasisiz, Eynshteyn, ehtimol, yopiq nisbiylikka ega bo'lmaydi. Nyutonning o'zi mashhur: "Agar men bundan bir oz ko'proq narsani ko'rgan bo'lsam, bu ulkanlarning yelkasida turish bilan". Yangi bir narsa yaratish uchun, bu boshqa odamlarning nima qilganini va qaysi narsalarning ishlayotganini va qaysi birining ishlamasligini bilishga yordam beradi.

Ijodiy turlar g'ayratli o'quvchilar ekanligi va ular ko'pincha hamma narsani juda ko'p o'qishlari ajablanarli emas. Mark Tvenning "O'qimagan odam o'qiy olmaydigan odamdan ustunligi yo'q" degan mashhur taklifini eslang. Ijodkorlik va bilim Hozirgi kunda ta'lim sohasidagi islohotlar ko'pincha ijodkorlikni ta'kidlaydi va uzoq o'qish uchun juda muhimdir. Ammo unutmasligimiz kerakki, ijodkorlik xomashyo sifatida bilim va ma'lumotga tayanadi. Microsoft raisi Bill Geyts: "Siz ulardan tashqarida ixtiro qilish uchun narsalarni tushunishingiz kerak", dedi. Dunyoning eng innovatsion kompaniyalaridan biri hisoblangan Apple kompaniyasining bosh direktori Stiv Djobs ijodkorlar haqida shunday degan: u o'zlarida bo'lgan tajribalarni bog'lashga va yangi narsalarni sintez qilishga qodir edi. Va buning uddasidan chiqishlarining sababi shundaki, ular boshqa odamlarga qaraganda ko'proq tajribalarni boshdan kechirgan yoki o'z tajribalari haqida ko'proq o'ylashgan. Bizning sanoatimizdagi ko'plab odamlar turli xil tajribalarni boshdan kechirmaganlar. Ularda ulanish uchun nuqta etarli emas va ular juda chiziqli yechimlar bilan tugaydi, muammoga keng nuqtai nazarsiz. Insonning avvalgi hayoti haqidagi tushunchasi qanchalik keng bo'lsa, biz shunchalik yaxshi dizaynlarga ega bo'lamiz.

O'z-o'zidan yangi narsa bilan tanishish qiyin emas, lekin ijod uchun bu etarli emas. Ilgari hech kim o'ylamagan global isish bilan kurashishning yangi usullari haqida o'ylash oson: dunyodagi odamlarning yarmini o'ldirish yoki havoni sovutish uchun barcha konditsionerlarni yoqish. Ushbu g'oyalar yangi bo'lishi mumkin, ammo ular shunchaki ahmoqdir va ulardan 1000tasini ishlab chiqarish sizni ijodiy odamga aylantirmaydi. Ijodkorlik - bu yangi foydali g'oyalarni taklif qilish, shuningdek foydali.

Bu bizni kreativlikni rivojlantirishda tanqidiy fikrlashning muhim rolga olib keladi. Birinchidan, biz muammoni tahlil qilish va mavjud echimlarning chegaralarini aniqlash uchun tanqidiy fikrlashdan foydalanamiz. Shunday qilib, qanday yaxshi yechim bo'lishi mumkinligini bilamiz. Va yangi yechimga ega bo'lganimizda, tanqidiy fikrlash haqiqatan ham ish beradimi yoki yo'qligini

aniqlashga yordam beradi. Haqiqiy ijodiy jarayon sinov va xatolarni o'z ichiga oladi. Eng yaxshi echimni topishdan oldin biz ming marta muvaffaqiyatsiz bo'lishimiz mumkin. Yaxshi tanqidiy fikrlash xatolarimizdan saboq olishga va muammolarimizni yanada samarali hal qilishga imkon beradi. Bandlikda ko'pincha ijodiy g'oya va yangilik o'rtasidagi farq ajratiladi - g'oya u amalga oshirilganda yangilik bo'lib, sezilarli tijorat yutug'i yoki ijtimoiy ta'sirga ega bo'ladi. Amaliy ta'sirni yaratishning ushbu hal qiluvchi jarayoni ham yaxshi tanqidiy fikrlashni talab qiladi.

Ba'zan tanqidiy fikrlash ijodkorlik uchun zararli deb aytishadi, chunki tanqidiy fikrlash yangi g'oyalarni to'liq rivojlanmasdan o'ldiradi. Biroq, bu juda noto'g'ri tushunchadir. Tanqidiy fikrlash g'oyalarni to'liq sinab ko'rilishidan oldin ularni rad etishni buyurmaydi. Shuningdek, to'xtovsiz o'ylab, tahlil qilishimiz kerak emas. Agar hukmni to'xtatib turish ba'zan ijodkorlikni kuchaytirsas, buni amalga oshirish oqilona bo'ladi. Ko'pchilik ijod ilhom kutish bilan bog'liq va ilhom oddiy odamlarga qaraganda daholarga osonroq keladi deb o'ylashadi. Bizning bilimimiz va tanqidiy fikrlashning o'рни haqidagi bahsimiz bu to'g'ri emasligini aytadi. Bundan tashqari, ba'zi psixologlar ijodkorlarning odatda IQ o'rtacha darajadan yuqori, ammo IQ 120 dan yuqori, IQ nihoyatda yuqori ekanligi ijodkorlik darajasiga unchalik katta ahamiyat bermasligini aniqlashgan. Agar taniqli ijodkor daholarning ish tarixiga nazar tashlasak, ular ko'pincha mehnatsevar va intizomli ekanliklariniva ularning yutuqlari keng muhokama qilingan.10 yillik qoidaga amal qilishlarini aniqladik. Motsart yaxshi misoldir. Ommabop afsona shundaki, u g'ayrioddiy musiqani hech qanday kuch sarflamasdan yaratgan daho bo'lgan.

Haqiqat shundaki, u har qanday tug'ma iste'dodga ega bo'lsa ham, u butun hayoti davomida juda ko'p mehnat qildi. Motsartning otasi unga bolaligida musiqa o'rgatgan va Motsart 28 yoshga kirganida, uning qo'llari doimiy mashg'ulot va bastakorlikning sabablari bo'lgan. Ushbu fidoyilik va mehnatsevarlik musiqa bilimlari va g'oyalari haqida ma'lumotlar bazasini yaratdi Motsart qayta-qayta o'rganishi mumkin edi. Motsartning o'zi bu haqiqatni do'stiga yozgan maktubida ta'kidlagan, "Mening san'atim menga osonlik bilan keladi deb o'ylaydigan odamlar adashadi. Sizni ishontirib aytamanki, aziz do'stim, hech kim men kabi kompozitsiyaga ko'p vaqt ajratmagan va o'ylamagan."

Kreativ fikrlashda ta'limning o'рни qanday?

Ta'limning asosiy vazifasi o'quvchida jamiyatda muvaffaqiyatli hayot kechirishi uchun bugun va kelajakda kerak bo'ladigan ko'nikmalarni shakllantirishdir. Kreativ fikrlash bugungi yoshlar ega bo'lishi kerak bo'lgan muhim ko'nikmadir. Bu ko'nikma ularga doimiy tarzda va shiddat bilan

o'zgarayotgan, oddiy savodxonlikdan tashqari «XXI asr» ko'nikmalariga ega ishchilarni taqozo etayotgan dunyoga moslashishga ko'maklashadi. Umuman olganda, bugungi o'quvchi kela jakda hozir hatto mavjud bo'lmagan sohalarda ishlashi, yangi muammolarni yangi texnologiyalar orqali hal etishi kutilmoqda. O'quvchida kreativ fikrlashko'nikmasini shakllantirish ularga tobora murakkablashayotgan mahalliy va global muammolarni noodatiy yondashuv orqali hal etish imkonini beradi.

Shaxsiy ijodkorlikni rivojlantirish uchun samarali strategiyalar

Shaxsiy ijodkorlikni rivojlantirish uchun samarali, tahliliy fikrlashning olti quroli Shaxsiy ijodkorlikni rivojlantirishda tahliliy fikrlashga aloqador tafakkur qurollarining soni faqat oltita emas, aslida ancha ko'p. Lekin biz eng muhimlarini tanlab olib, quyida ularni e'tiboringizga havola qilmoqchimiz.

1-qurol: Talqin

Talqin deganda sizga taqdim etilgan axborotni to'g'ri tushunib, uni boshqalarga to'g'ri yetkazib bera olish qobiliyati tushuniladi. Ishda yoki o'qishda siz turli holatlarda har xil ma'lumotlar bilan yuzlashasiz. Masalan, mijozlar uchun internet saytlarini yaratuvchi kompaniyada ishlasangiz, mijoz sizga qanday saytni xohlashi haqida o'z tushunchasi bilan ma'lumot beradi. Siz bu ma'lumotni to'g'ri tushunib, uni rahbariyatingizga yoki saytni yaratuvchi xodimlarga ular tushunadigan uslubda tushuntirib bera olishingiz kerak.

2-qurol: Tahlil

Tahlil deb turli qismlardan iborat axborotlarni jamlab, ularning xulosasini tushunishga aytiladi. Masalan, siz ishlovchi kompaniya keyingi besh yillik ish rejasi haqida bayonot chiqardi. Unda kutilayotgan o'zgarishlar, kompaniya oldida turgan eng ustuvor vazifalar haqida umumiy ma'lumot berilgan. Siz bu bayonotni o'qib, uning siz egallab turgan lavozimga qanday ta'sir qilishi mumkinligini tahlil qilasiz. Sizning lavozimingiz yoki ishingiz haqida hech qanday aniq ma'lumot aytilmagan bo'lsa ham, kelgusi besh yillik reja va ustuvor vazifalarni tahlil qilib, bu o'zgarishlar ish o'rningizga qanday ta'sir qilishi mumkinligi haqida xulosa chiqarasiz.

3-qurol: Mantiqiy va dalil asosida fikrlash

Mantiqiy va dalil asosida fikrlash mavjud ma'lumotlar asosida to'g'ri xulosa yoki natijaga erishish uchun yana nimalar lozim bo'lishini anglash qobiliyatidir. Masalan, oxirgi oyda kompaniyangiz mahsulotlarining sotilishi ancha kamaydi. Boshqaruvchi sifatida buning sababini bilishingiz juda muhim. Aniq sababi haqida

to'g'ri xulosaga kelish uchun esa sizga yana qo'shimcha ma'lumotlar kerak bo'lishini tushunishingiz kerak. Ishlab chiqarish bilan bog'liq ichki muammolar, bozorda raqobatning kuchaygani yoki talabning sustligi kabi turli omillar savdoning pasayishiga sabab bo'lgan bo'lishi mumkin. Siz ana shu barcha omillarni o'rganib, dalillardan foydalanib, nega savdo kamaygani haqida so'nggi xulosaga kelasiz.

4-qurol: Baholash

Sizga taqdim etilayotgan ma'lumotlarning to'g'riligini aniqlash uchun shu axborotni sizga yetkazayotgan shaxsning tajribasi, fikri va qarorining qanchalik xolisligini to'g'ri baholay olishingiz kerak. Masalan, siz kompaniyangiz mahsulotlarining qanchalik sifatli yoki sifatsiz ekanini aniqlash uchun bir necha mijoz o'rtasida so'rov o'tkazasiz. Mijozlarning yarimlari mahsulot haqida salbiy, ayrimlari ijobiy fikr bildiradi. Mahsulotingiz haqiqatan sifatli yoki sifatsiz ekani haqida so'nggi xulosaga kelishdan oldin fikr bildirgan mijozlarning aytganlari qanchalik to'g'ri yoki noto'g'riligini boshqa omillarni hisobga olgan holda tekshirib chiqishingiz kerak. Ya'ni, ularning gaplarini tekshirmasdan to'g'ridan-to'g'ri qabul qilishingiz sizning baholash qobiliyatingiz zaifligidan dalolat beradi.

5-qurol: Tushuntirish

Siz ma'lumotlarni nafaqat yetkazishni, balki qo'shimcha ma'lumotlar orqali tushuntirishni ham bilishingiz kerak. Chunki sizdan axborotni qabul qilayotgan odamda tug'iladigan qo'shimcha savollarga ham javob bera olishingiz kerak. Demak, biror masalani o'rganganda uni boshqalarga batafsil tushuntirib bera oladigan darajada bilishingiz kerak. Masalan, kompaniyada sizning qo'l ostingizda ishlaydigan xodim o'tgan oy amalga oshirilgan ishlar haqida hisobot berdi. Siz bu hisobotni endi rahbaringizga topshirishingiz kerak. O'tgan oy qilingan ishlar haqida gapirganingizda qo'lingizdagi hisobotda mavjud bo'lmagan qo'shimcha ma'lumotlarga ham ehtiyoj tug'ilishi mumkin. Chunki rahbaringiz hisobot bo'yicha qo'shimcha savollar berishi mumkin. Demak, siz mavzuni to'liq tushuntirib berishga tayyor turishingiz kerak.

6-qurol: Imkoniyatingiz chegarasini bilish.

Biror ishni amalga oshirishda o'z imkoniyatlaringiz chegarasini hisobga oling va qurbingiz yetmaydigan ishlarni bajarishga urinmang. Masalan, siz bir kompaniyaga yangi xodim bo'lib ishga keldingiz va mijozlardan biri telefon qilib, ko'rsatilgan xizmat yuzasidan yordam so'ramoqda. Siz mijozga yordam berishni va unda yaxshi taassurot qoldirishni xohlaysiz, ammo u so'rayotgan masalada hali sizda yetarli bilim yoki tajriba yo'q. Bunday holatda muammoning eng yaxshi

yechemi telefonni tajribaliroq boshqa hamkasbingizga berishdir. Ishonchingiz komil bo'lmasa, o'zingiz bilmagan masalada gapirishdan yoki biror qaror qabul qilishdan ehtiyot bo'ling.

Ijodiy fikrlash usullari

1. Ishda chap qo'lni harakatga soling (yoki agar chapaqay bo'lsangiz, o'ng qo'lni). Bu qo'l bilan tishlarni yuving, ko'ylakning tugmalarini qadang, sho'rvani iching, kompyuter klaviaturasida matn tering va xat yozing. Bu nima uchun kerak? Harakatlantirishning faolligini bosh miyaning chap yarim sharidan o'ng yarim shariga o'tkazadi, noan'anaviy fikrlash va ijodiy qobiliyatga samarali ta'sir ko'rsatadi.

2. Yangi tuyg'ularni boshdan kechiring, yangi qobiliyatlarni rivojlantiring. Ko'zingizni ochib, dush qabul qiling. Cho'ntakdagi tangalarni ushlab ko'rib, qiymatini aniqlang. Ko'zi ojizlar uchun xat va o'qish tizimi bo'lgan Brayl alifbosidagi matnlarni o'qishga harakat qilib ko'ring. Bir kun davomida oila a'zolaringiz bilan imo-ishoralar orqali gaplashing. Bu nima uchun kerak? Miya faoliyatining odatda kam harakatda bo'lgan yoki umuman ishlamagan yangi qirralarini «o'zlashtirish» butun miyaning neyronlari uchun yaxshi gimnastika sanaladi.

3. Ko'z o'rganib qolgan imidjni o'zgartirishdan qo'rqmang.

O'zgacha bo'lgan yangi libosni kiying, qizlar sochlarining rangi va turmagini o'zgartirishlari mumkin. Bu nima uchun kerak? Kishini yangi imidjni sinab ko'rib, o'zini turlicha his etadi (hech bo'lmaganda erkaklar uchun «kostyum taassuroti» yoki ayollar uchun «baland poshna» haqida eslab o'ting!) va fikr yuritishi o'zgaradi.

4. Ishga yangi yo'nalish bo'ylab boring va yuring (hatto agar odat bo'lmagan yo'l uzoq bo'lsa ham!), ko'proq sayohat qiling, har bir ta'tilni yangi joyda o'tkazishga harakat qiling, muzey va ko'rgazmalarga boring. Bu nima uchun kerak? Fiziologiya mutaxassislarining so'nggi izlanishlarida tasdiqlanishicha, xotira maydoni kengayadi va hatto gippokampning hajmi kattalashadi.

5. Ishda va uydagi intererni ko'proq o'zgartiring, har kuni uydagi buyumlar, oshxona asbob-anjomlarining joyini almashtiring, g'aroyib reseptlar asosida taom tayyorlang, yangi atir sotib oling. Bu nima uchun kerak? Odatlar miyani toliqtiradi, yangiliklar esa rag'batlantiradi, hayotni yanada yorqin va esda qolarli qiladi.

6. «Ishlar qanday?», «Nima yangiliklar?» kabi asabga teguvchi savollarga ma'noli javob berishga harakat qiling, har safar yangi iboralarni o'ylab toping – qolip

so'zlardan qoching, latifalarni esga oling, yangi xazillar, qiziqarli voqealarini o'ylab toping, albatta suhbatda ularni qistirib o'ting. Nima uchun kerak? Agar siz barcha narsaga ijodiy, har tamonlama yondoshsangiz, xotirani va miyadagi nutq markazini kuchaytirasiz.

3-MAVZU. FIKRLARNI YARATISH: “AQLIY HUJUM” METODI

*Yovvoyi g'oyani jilovlash yangisini
o'ylashdan ko'ra osonroq.
Alex Osborn*

Reja:

- 3.1. “Aqliy hujum” metodining mazmun-mohiyati va bosqichlari.
- 3.2. “Aqliy hujum” metodidan samarali foydalanish qoidalari.
- 3.3. “Aqliy hujum” turlari.
- 3.4. Aqliy hujum uchun samarali usullar.

Mavzuni o'zlashtirish jarayonida talaba:

– aqliy hujum metodi, uning mazmun-mohiyati, turlari, shuningdek aqliy hujumdan samarali foydalanish qoidalari va usullari haqida

tasavvur va bilimga;

– aqliy hujum metodidan foydalanish va jarayonda faol ishtirok etish, aqliy hujumni tashkil etish qoidalarini tahlil qilish, aqliy hujum turlarini tavsiflash, aqliy hujumni tashkil etishda ishchi holatga qarab eng ma'qul tur va usulni tanlash

ko'nikmalariga;

– aqliy hujum samarali qo'llash, asosiy qoidalarga rioya qilgan aqliy hujumni tashkil etish, vaziyat va muhitga qarab aqliy hujum turini tanlash, aqliy hujum uchun samarali usullardan foydalanish

malakasiga ega bo'ladi.

3.1. “Aqliy hujum” metodining mazmun-mohiyati va bosqichlari

Aqliy hujum - bu aniq belgilab berilgan muammolarni hal qilish maqsadida o'rganuvchi guruhlar tomonidan g'oyalarni yaratish uchun foydalanadigan usul. Boshqariladigan sharoitda va erkin fikrlash muhitida jamoalar muammoga “Biz qanday hal qilishimiz mumkin?” savollari bilan murojaat qilishadi. Ular juda ko'p g'oyalarni ishlab chiqaradi va potensial yechimlarni topish uchun ular orasidagi aloqalarni o'rnatadi.

Mazkur metoddan biror muammo bo'yicha ta'lim oluvchilar tomonidan bildirilgan erkin fikr va mulohazalarni to'plab, ular orqali ma'lum bir yechimga kelinadi. "Aqliy hujum" metodining yozma va og'zaki shakllari mavjud. Og'zaki shaklida ta'lim beruvchi tomonidan berilgan savolga ta'lim oluvchilarning har biri o'z fikrini og'zaki bildiradi. Ta'lim oluvchilar o'z javoblarini aniq va qisqa tarzda bayon etadilar. Yozma shaklida esa berilgan savolga ta'lim oluvchilar o'z javoblarini qog'oz kartochkalarga qisqa va barchaga ko'rinarli tarzda yozadilar. Javoblar doskaga (magnitlar yordamida) yoki "pinbord" doskasiga (ignalar yordamida) mahkamlanadi. "Aqliy hujum" metodining yozma shaklida javoblarni ma'lum belgilar bo'yicha guruhlab chiqish imkoniyati mavjuddir.

Ushbu metod to'g'ri va ijobiy qo'llanilganda shaxsni erkin, ijodiy fikrlashga o'rgatadi. "Aqliy hujum" metodidan foydalanilganda ta'lim oluvchilarning barchasini jalb etish imkoniyati bo'ladi, shu jumladan, ta'lim oluvchilarda muloqot qilish va munozara olib borish madaniyati shakllanadi. Ta'lim oluvchilarda o'z fikrini faqat og'zaki emas, balki yozma ravishda bayon etish mahorati, mantiqiy va tizimli fikr yuritish ko'nikmasi rivojlanadi. Bildirilgan fikrlar baholanmasligi ta'lim oluvchilarda turli g'oyalar shakllanishiga olib keladi. Bu metod ta'lim oluvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun xizmat qiladi.

Aqliy hujum metodidan ham ma'ruza, ham amaliy darslarda foydalanish qulay. Bu metod bir zumda auditoriyadagi barcha o'quvchitalabalarni qamrab olib ularni faol holatga keltiradi. Yaxlit mavzu, uning bir qismi yoki tanlab olingan muammo yuzasidan o'quvchi-talabalarga beriladigan savollar majmuasi o'qituvchi tomonidan oldindan tayyorlangan bo'lishi ishda yaxshi natija beradi. Aqliy hujum metodi qo'yilgan muammo yechimga bog'liq ravishda 5-10 daqiqa davom etishi mumkin. Bunda o'quvchi-talabalarning berayotgan javoblariga na o'qituvchining va na boshqalarning aralashuviga, har qanday fikr bildirishlariga yo'l qo'yilmaydi va natijalar baholanmaydi, ballar qo'yilmaydi. Bu qoida ko'pincha o'qituvchi tomonidan avtomatik tarzda buziladi, ya'ni talaba-o'quvchi bildirgan noto'g'ri fikrga tezda o'z munosabatini bildirib to'g'rilaydi. Bu vaziyat talaba-o'quvchilarni fikrlashdan to'xtatadi, darsda foydalanilayotgan aqliy hujum metodiga putur yetkazadi. Maqsad: noto'g'ri bo'lsada o'quvchitalabani o'z fikrini bildirishiga erishishdan iborat. O'qituvchi umumlashtirishdan so'ng bildirilgan fikrlarning to'g'ri yoki noto'g'riligi har bir talabaga ma'lum bo'ladi. Talabalarning fikr yuritishlari o'qituvchi tomonidan to'g'ri yo'lga solib turiladi va rag'batlantirilib boriladi. Vaqti-vaqti bilan fikrlar umumlashtirib turiladi. Muammoning yechimi bo'yicha fikrlar shakllanib bo'lgach u oxirgi

marta umumlashtiriladi va aniq fikrga kelinadi. Shundan keyin talabalar o'zlarining takliflarini o'zlari solishtirib, to'g'ri va xato fikrlarini anglab yetishadilar va o'zlarini o'zlari baholaydilar. Ammo o'qituvchining ularga baho yoki tanbeh berishiga yo'l qo'yilmaydi.

Oddiy guruh muammolarini hal qilish, ko'pincha foydasiz guruh xatti-harakatlari tufayli buzilishi mumkin. Muammoni hal qilishda tizimli, tahliliy jarayondan boshlash muhim bo'lsa-da, bu guruhni cheklangan va tasavvurga ega bo'lmagan g'oyalarni rivojlantirishga olib kelishi mumkin. Aksincha, miya hujumi barchani ishtirok etishga undaydigan erkin va ochiq muhitni ta'minlaydi. Qiziqarli g'oyalar mamnuniyat bilan qabul qilinadi va ular asosida quriladi va barcha ishtirokchilar o'zlarining to'liq ijodiy yechimlarini ishlab chiqishda yordam berib, o'zlarining to'liq hissalarini qo'shishga da'vat etadilar.

3.1-rasm. "Aqliy hujum" metodining bosqichlari

"Aqliy hujum"ning afzalliklari:

- natijalar baholanmasligi ta'lim oluvchilarda turli fikr-g'oyalarning shakllanishiga olib keladi;
- ta'lim oluvchilarning barchasi ishtirok etadi;
- fikr-g'oyalar vizuallashtirilib boriladi;

Mualliflar tomonidan tayyorlangan

- ta'lim oluvchilarning boshlang'ich bilimlarini tekshirib ko'rish imkoniyati mavjud;
- ta'lim oluvchilarda mavzuga qiziqish uyg'otadi.

"Aqliy hujum"ning kamchiliklari:

- ta’lim beruvchi tomonidan savolni to’g’ri qo’ya olmaslik;
- ta’lim beruvchidan yuqori darajada eshitish qobiliyatining talab etilishi.

3.2. “Aqliy hujum” metodidan samarali foydalanish qoidalarini

Metoddan samarali foydalanish maqsadida quyidagi umumiy qoidalariga amal qilish lozim:

- o’quvchilarning o’zlarini erkin his etishlariga sharoit yaratib berish;
- g’oyalarni yozib borish uchun yozuv taxtasi yoki varaqlarini tayyorlab qo’yish;
- muammo(yoki mavzu)ni aniqlash;
- mashg’ulot jarayonida amal qilinishi lozim bo’lgan sharoitlarni belgilash;
- bildirilayotgan g’oyalarning ularning mualliflari tomonidan asoslanishiga erishish;
- qog’oz varaqlari g’oya (yoki fikr)lar bilan to’lgandan so’ng yozuv taxtasiga osib qo’yish;
- bildirilgan fikrlarni yangi g’oyalar bilan boyitish asosida ularni quvvatlash;
- boshqalar tomonidan bildirilgan fikr va g’oyalar ustidan kulish, kinoyali sharxlarning bildirilishiga yo’l qo’ymaslik;
- yangi g’oyalarni bildirish davom etayotgan ekan, muammoning to’g’ri yechimini e’lon qilishga shoshilmaslik;

Yuqorida keltirib o’tilgan asosiy qoidalar orqali quyidagi bir qator jihatlarga alohida e’tibor berish zarur:

- o’quvchilar tomonidan bildirilayotgan har qanday g’oya baholanmaydi;
- o’quvchilarning mustaqil fikr yuritishlari, shaxsiy fikrlarini ilgari surishlari uchun qulay muhit yaratiladi;
- g’oyalarni turlicha va ko’p miqdorda bo’lishiga ahamiyat qaratiladi;
- boshqalar tomonidan bildirilgan fikrlarni yodda saqlash, ularga tayangan holda yangi fikrlarni bildirish, bildirilgan fikrlar asosida muayyan xulosalarga kelish kabi harakatlarning o’quvchilar tomonidan sodir etilishiga erishiladi.

Aqliy hujumga cheklovlar yo’qdek tuyulishi mumkin, ammo har kim sakkizta strategik qoidalariga rioya qilishi va kimdir yordamchi vazifasini bajarishi kerak.

1. Vaqt chegarasini belgilang - muammoning murakkabligiga qarab, 15-60 daqiqa normal hisoblanadi.
2. Maqsadli muammo qisqacha so'zlardan boshlang – a'zolar ushbu keskin belgilangan savolga, reja yoki maqsadga murojaat qilishlari va mavzuni saqlab qolishlari kerak.
3. Hukm tanqiddan tiyiling - hech kim biron bir g'oyaga salbiy munosabatda bo'lmasligi kerak (shu jumladan tana tili orqali).
4. G'alati va noodatiy g'oyalarni rag'batlantiring.
5. Miqdorni maqsad qiling - esda tuting, "miqdor sifatni kuchaytiradi". Saralash va tanlab olish jarayoni keyinroq amalga oshiriladi.
6. Boshqalarning g'oyalari asosida qurish - bu a'zolar boshqalarning tushunchalarini kengaytiradigan va yangi g'oyalarni qo'lga kiritadigan, bu g'oyalarni o'zlarini boshlashiga imkon beradigan birlashma jarayoni. G'oyalarni muammoga yaqinroq qilish uchun "va" deb ayting – "lekin" bilan tushkunlikka tushirmaslik o'rniga.
7. Vizual bo'lib turing - diagrammalar va undan keyingi yordam g'oyalarni hayotga tatbiq etishga va boshqalarga narsalarni turli xil ko'rinishda ko'rishga yordam beradi.
8. Bir vaqtning o'zida bitta suhbatga ruxsat bering - aniq natijalarga erishish uchun shu yo'lda yurish va har kimning g'oyalariga hurmat ko'rsatish juda muhimdir.

3.3. "Aqliy hujum" turlari

Osborn va Klarkning fikriga ko'ra, miya hujumi an'anaviy ravishda imkon qadar kamroq qoidalar va majburiyatlar yordamida birlashadigan va ijodiy g'oyalar taklif qiladigan guruhni nazarda tutadi. Shunga qaramay, bugungi kunda "aqliy hujum" atamasi juda erkin talqin qilinmoqda va ko'pincha g'oyalarni o'z-o'zidan qidirish turini anglatadi, bu guruhda yoki yolg'iz qalam va qog'oz bilan amalga oshirilishidan qat'iy nazar.

Zamonaviy ishchi muhitlar "aqliy hujum"ning yangi turlarini yaratdi. Fikr almashish ularni yanada rivojlantirish uchun dasturiy ta'minot va onlayn platformalardan tobora ko'proq foydalanmoqda. Guruh ishi vositalari tobora takomillashib bormoqda va guruh loyihalari davomida yanada samarali almashinish uchun suhbatlar va kontent almashishni ma'qul ko'rilmoqda. Bunday vositalardan foydalanishning qulayligi ishchilarni o'z fikrlarini suhbat xonalarida baham ko'rishni har doim juda.

Alex F. Osborn asarlari asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan jozibador qiladi, bu esa tezkor qayta aloqa qilish imkoniyatini beradi.

Bunday turlarni miya hujumi vositasi deb tasniflash mumkinmi, munozarali bo'lib qolmoqda. Osborn va Klarkning fikriga ko'ra, "aqliy hujum"ning asosiy tushunchasidan uzoqlashadigan quyidagi boshqa turlarini ham keltirib o'tish mumkin.

ABC Aqliy hujumi (ABC Brainstorming)

Ushbu tur klassik aqliy hujumni qo'shimcha qoida bilan to'ldiradi, unda har bir mashg'ulot buyurtma qilingan tartib asosida o'tishi kerakligi aytiladi. ABC alifboning har bir harfini harflardan biridan boshlangan mos keladigan g'oyalarga berishga harakat qiladi. Ushbu usul guruhlariga yangi g'oyalarni o'ylash qiyin bo'lganda juda keng tarqalgan. Biroq, bu, ayniqsa, guruhning maqsadi ism yoki shior haqida o'ylash kerak bo'lgan vaziyatlarga mos keladi. ABCning aqliy hujumi xavfi shundaki, ishtirokchilar harflarga haddan tashqari e'tibor berishadi va shuning uchun ularning ijodiy fikrlashlari cheklangan. Axir "E" harfi bilan boshlanadigan "Y" dan ko'ra ko'proq so'zlar va g'oyalar mavjud, ammo ularning har biri uchun faqat bitta fikr kerak. Shuning uchun ABC aqliy hujumi sizning ishtirokchilaringizning fikrlash jarayonini sezilarli darajada cheklaydi, bu esa "aqliy hujum" atamasi orqasida yashiringan, filtrlanmagan, xom g'oyalar maqsadiga ziddir. Umuman aytganda, aqliy hujumga bag'ishlangan qoidalar qancha ko'p qo'llanilsa, asl g'oyalarni yaratish imkoniyati shunchalik kam bo'ladi.

Elektron aqliy hujum (Electronic brainstorming)

Raqamli yo'naltirilgan miya hujumi dasturiy ta'minot yoki shunga o'xshash muqobil platformalar bilan birgalikda eng yaxshi darajada ishlaydi. Bunday dasturlar o'z hamkasblarini birlashtirib, o'zlarining g'oyalarini qisqa postlar shaklida tezkor so'rovlarga imkon beradi. Qisqa vaqt ichida muddatlarni belgilashda ishchilar o'z-o'zidan reaksiya ko'rsatishga majbur. Elektron aqliy hujumi bilan yuzma-yuz muloqotlar ochiq suhbat madaniyatiga kirmaslik va foydalanish qulayligi uchun klassik aqliy hujumning asosiy afzalliklaridan voz kechish mumkin. Agar ishchi guruh a'zolari shunchaki uchrasha olmasalar, ko'pincha sizga bunday elektron aqliy hujumlar usullaridan foydalanishdan boshqa iloj qolmaydi.

Elektron aqliy hujumi ko'plab variantlarni, shu jumladan forum, jamoaviy platformalar yoki qo'shma hujjatlar yordamida ma'lumot almashishni o'z ichiga oladi. Videokonferensiya eng yaxshi klassik aqliy hujum usullariga mos keladi.

Skype va shu kabi boshqa video chat dasturlaridan foydalanish, aniq aqliy hujumlar sessiyalarining ta'sirini aks ettiradi. Bu real vaqtda miya hujumi usuli bo'lgani uchun, o'z-o'zidan ijod qilish uchun joy ham mavjud. Shunga qaramay, video suhbat yuzma-yuz muloqotni to'liq Alex F.Osborn asarlari asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan o'rnini bosa olmaydi, bu ikki ishtirokchi o'rtasida ruhiy to'siqni keltirib chiqarishi mumkin. Aqliy hujumning ushbu turida, asosan, videokonferensiyalar ko'proq sabab bo'lgan turli xil talablarga va texnik to'siqlarga dosh berishga majbur bo'lgan tashkil etuvchi - ulanishning buzilishi, uzatish sifati pastligi yoki texnik yaqinlikning yetishmasligi, bu faqat o'zaro bog'liqlikni o'zgartiradi.

Miya yozuvi (Brainwriting)

Klassik aqliy hujumdan farqli o'laroq, miya yozuvi jamoaviy dinamizmga zarar yetkazish uchun shaxsiy g'oyalarni yozishni va keyinchalik to'plashni o'z ichiga oladi. Belgilangan vaqtdan so'ng, tashkil etuvchi har bir kishi yozgan narsalarni to'playdi va yozuvlar ko'rib chiqiladi va baholanadi. G'oyalar ko'pincha noma'lum bo'lib qoladi, shuning uchun shaxsiy ma'lumotnoma berilmaydi. "Brainwriting" ba'zi ishtirokchilar til to'siqlari, shaxslar to'qnashuvi sababli klassik aqliy hujumga qodir bo'lmaganda yoki joyida uchrashuv o'tkazish imkoni bo'lmaganida (ishtirokchilar orasidagi masofa, belgilangan yig'ilish xonasi yo'q va hokazo) foydali usul hisoblanadi.

"Brainwriting"ning asosiy kuchli tomonlaridan biri bu ishtirokchini qolganlarning ta'siriga tushmaslik qobiliyatidir. Klassik aqliy hujum har bir g'oyani uni ifoda etgan kishiga aniq belgilashga qaratilgan. Shu bilan birga, guruh tuzilishiga va turli guruh dinamiklariga qarab, ushbu shakl sessiyaga salbiy ta'sir ko'rsatishi ham mumkin. Shuning uchun bu usul uyatchan yoki o'z g'oyalariga ishonchsiz bo'lganlar uchun mashg'ulotlarga kirish eshigi bo'lib xizmat qiladi. Shunday qilib, odatiy aqliy hujum sharoitida hech qachon paydo bo'lmaydigan g'oyalar ishtirokchilar tomonidan erkinroq ifoda etilib, jamoaning barcha a'zolariga teng imkoniyat yaratiladi.

"Brainwriting" yana bir muhim afzallikka ega - u barcha g'oyalarning to'liq hujjatlarini o'z ichiga oladi. Ahyon-ahyonda, hatto eng tajribali aqliy hujum o'tkazuvchilar ham g'oyalarni yozib olishni unutishlari mumkin, natijada ular munozarada adashishadi. "Brainwriting" har bir g'oyaning yozilishi va aqliy hujumda ishtirok etishiga ishonch hosil qiladi. Biroq, bu usulning zararli tomoni ham bor, ya'ni g'oyalar bir-biriga hech qanday aloqasi yo'qligi yoki sessiya davomida ular bir necha marta takrorlashlari mumkin (bir nechta javoblarni yuborish imkoniyati). Aqliy

hujum paytida yaxshi g'oyalar yanada rivojlanadi, "Brainwiring" paytida g'oyalar ancha uzoq davom etadigan jarayonda ko'plab bosqichlar orqali rivojlanadi.

Miya yurishi (Brainwalking)

Bu aqliy hujumning yana bir zamonaviy turidir, bu uning ishtirokchilarining ijodini faollashtiradi, chunki ular plakatlar va kichik yozuvlarni kelishilgan joyda (masalan, xona devorlaridan birida) alohida joylashtiradilar. Bunday yozuvlardan maqsad jamoa a'zolariga o'zlarining g'oyalarini yozishlariga imkon berishdir, natijada fikrlar to'plami paydo bo'ladi. "Brainwalking" odatda uchrashuvlar paytida yoki suhbat xonalarida ko'riladigan har qanday cheklov doirasidan uzilib qoladi va aksariyat hollarda ishtirokchining odatdagi ish kuni davomida o'z-o'zidan yozish va har qanday fikr bilan o'rtoqlashish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

Shunga qaramay, bu atama tez-tez ishtirokchilar bilan integratsiyalashgan mashqlar va aql-idrok mashg'ulotlarini o'z ichiga olgan tasodifiy tadbirlar bilan bog'liq. Bu yerda hamma narsa ijod markazlarini faollashtiradigan, ham xotirani, ham idrok etish qobiliyatini yaxshilaydigan miya mashqlari bilan bog'liq. Bunday holda, bu atama aqliy hujum usulidan ko'ra ko'proq aqliy tayyorgarlikni sinovdan o'tkazadi. Shunga qaramay, kichik mashg'ulotlar bilan bunday mashg'ulotlarni birlashtirish mumkin. Zero, samarali harakat mashqlari ijodiy fikrlashni yaxshilaydi.

Bo'sh daftar usuli (Blank notebook method)

Daftarlar aqliy hujumlar uchun juda mos keladi, ularni to'liq bajarish uchun ancha vaqt talab etiladi. Ushbu aqliy hujum usulida sizga bo'sh daftar kerak bo'ladi, keyinchalik u sizning ish joyingizda odamdan odamga uzatiladi. Daftarni olgandan so'ng, hamkasblar o'zlarining fikrlarini yozib olishlari va allaqachon yozilgan g'oyalarga sharh berishlari mumkin (yoki yashirin yoki ism bilan). Ushbu turdagi aqliy hujum va miya yozishining ijobiy tomonlarini birlashtiradi. Xuddi ikkinchisida bo'lgani kabi, bu daftar ham guruhlariga tegishli g'oyalarni muhokama qilish va tanlash imkoniyatini beradigan g'oyalar portfelini shakllantirishga mo'ljallangan.

Daftar uchun siz ba'zi qoidalarini belgilashingiz tavsiya etiladi. Ko'pincha har bir ishtirokchi uchun vaqt chegarasi belgilanadi (masalan, bir kun), undan keyin daftar keyingi odamga uzatiladi. Bundan tashqari, har bir kishi qancha yozishi mumkinligini belgilashga arziydi (har bir kishiga bitta sahifa eng keng tarqalgan chegara). Bu nafaqat g'oyalarni

yaxshiroq ko‘rib chiqishga imkon beradi, balki ko‘proq ijodiy ishchilar kam ijodkorlarning e‘tiborini o‘g‘iraydigan vaziyatni oldini oladi.

3.1-jadval

Aqliy hujum turlarining umumiy tahlili

Aqliy hujum turlari	Afzalliklari	Kamchiliklari	Mos kelishi
Klassik aqliy hujum	Juda ijodiy va o‘z-o‘zidan, samarali, o‘yinli elementlar, yaxshi jamoa tuzish usuli	Vaqt va joyga juda bog‘liq, tashkil etuvchi tomonidan uzoq muddatli tayyorgarlik, muvaffaqiyatsizlik ehtimoli katta, hech qanday tarzda noma‘lum emas, fikr egalari juda ta’sirli bo‘lib qolishi mumkin	Murakkab ierarxik tuzilmalarga ega bo‘lmagan kichik va o‘rta guruhlar
Elektron aqliy hujum	Vaqt yoki makonga bog‘liq bo‘lmagan holda, ixtiyoriy ravishda maxfiylik, introvertlar uchun osonroq, taraqqiyotni qayd etish ancha oson	O‘z-o‘zidan paydo bo‘lish uchun kam joy, g‘oyalarning tartibsiz oqimi, texnik to‘siqlar	guruhlar, xalqaro guruhlar
Miya yozishi	Vaqt yoki makondan mustaqil ravishda, ixtiyoriy ravishda maxfiylik, introvertlar uchun osonroq, taraqqiyotni qayd etish ancha oson, uzoq muddatli loyihalar uchun ham mos keladi	O‘z-o‘zidan paydo bo‘lish uchun kamroq joy, g‘oyalarning tartibsiz oqimi, g‘oyalar bir-biriga hech qanday aloqasi yo‘q, bir kishiga bir nechta javob berish mumkin	O‘rta va katta guruhlar, uyatchan ishtirokchilar bilan guruhlar, xalqaro guruhlar
Miya yurishi	Joyga bog‘liq, o‘z-o‘zidan paydo bo‘ladigan joy kam, g‘oyalarning tartibsiz oqimi, uzoq loyiha muddati, nisbatan yuqori rejalashtirish xarajatlari, yuqori moddiy xarajatlar	O‘rta va katta guruhlar, uyatchan ishtirokchilar bilan guruhlar, xalqaro guruhlar Ijodiy sohalar Vizual tarkibiy qismlarga ega loyihalar (dizayn, kompaniyaning logotipi va boshqalar)	
Bo‘sh daftar usuli	O‘rta va katta guruhlar, uyatchan ishtirokchilar bilan guruhlar, xalqaro guruhlar Ijodiy sohalar Vizual tarkibiy qismlarga ega loyihalar (dizayn, kompaniyaning logotipi va boshqalar)		

Katta guruhlar, uyatchan ishtirokchilar bilan Vaqtdan mustaqil, ixtiyoriy noma'lumlik, introvertlar uchun osonroq, taraqqiyotni qayd etish ancha oson, shuningdek uzoq muddatli loyihalar uchun mos keladi, g'oyalar bir-biri bilan munosabatda bo'lishi mumkin, turli xil fikrlar portfeli, ish kunida osonlikcha birlashtiriladi (diagrammalar, eskizlar)

Vaqtdan mustaqil, ixtiyoriy noma'lumlik, introvertlar uchun osonroq, taraqqiyotni qayd etish ancha oson, shuningdek uzoq muddatli loyihalar uchun mos keladi, g'oyalar bir-biri bilan munosabatda bo'lishi mumkin, turli xil fikrlar portfeli, ish kunida osonlikcha birlashtiriladi (diagrammalar, eskizlar) Joydan mustaqil, o'zo'zidan paydo bo'ladigan joy kamroq, g'oyalarning tartibsiz oqimi, loyihalarning uzoq muddatlari Alex F.Osborn asarlari asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan

3.4. Aqliy hujum uchun samarali usullar

Turli xil o'quv uslublari va turli xil ish oqimlari afzalliklari bo'lgani kabi, har birimiz o'zimizga eng mos keladigan aqliy hujum usuliga egamiz. Siz qanchalik tajribali bo'lishingizdan qat'iy nazar, ushbu turli xil aqliy hujum vositalarini ochishga, har birining afzalliklari va kamchiliklarini bilib olishga va o'zingiz va jamoangiz uchun texnikani tanlashga yordam beradi.

3.5-rasm. Aqliy hujum uchun samarali usullar

Pinbord kartalari usuli (Pinboarda Cards)

Garchi bu usul raqamlashtirish, zamonaviy va murakkab platformalar davrida eskirgan deb hisoblansa-da, odatda bu eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Bu yerda g'oyalar oddiygina devorga bog'langan va kartalar, markerlar va pinlar yordamida ishlanadi.

Bu usulda ishtirokchilar uchun turli xil savollar, vazifalar va maqsadlar ko'rsatilgan. Shunday qilib, hamma nimaga erishish kerakligini va umumiy mavzu nimani anglatishini aniq anglaydi. Jarayon davomida har bir kishi devorga bir fikr yoki savolga javob beradi.

Agar allaqachon Mualliflar tomonidan tayyorlangan mavzu bilan post bo'lsa, unda ularni guruhlash yaxshi. Boshqa postlarni boshqalarga qo'shish ham mumkin. Shunday qilib, ishtirokchilar ushbu xabarning mavzusi doirasida bir oz "chuqurlik" yaratishi mumkin. Ushbu aqliy hujum usuli uchun siz ushbu klassik usul natijalarini yanada yaxshilash yoki agar ular o'zlarining fikrlariga yopishib qolsalar

yoki yetarli g'oyalar qamrab olinmagan bo'lsa, jarayonni rag'batlantirish uchun qo'shimcha usullardan foydalanishingiz mumkin.

Hemingway daftarchasi - g'oyalarni to'plash usuli ***(Hemingway Notebook – collect ideas)***

Ayniqsa, juda ijodiy odamlar g'oyalarni topish oson emasligini, ba'zilar esa o'z-o'zidan paydo bo'lishini bilishadi. G'oyalar tashqi ta'sirlardan va yangi impulslardan kelib chiqadi. Bu yurish, dush, plyajda yotish yoki odamlar bilan suhbatlashish bo'lishi mumkin. Asosan, bu har doim yoningizda daftar yoki bloknot borligidan boshqa narsa emas. Shu bilan birga, muammolar, yechimlar, aniq g'oyalar, jarayonlar, biznes modellari yoki boshqa ma'lumotlarni bir-biridan ajratish muhimdir. Ammo siz ushbu yozuvlarni muntazam ravishda ko'rib chiqishingiz va ularni o'qishingiz yoki ularni ijro etishingiz kerak. Uni har kimga ajratish va qayta ishlashning o'ziga xos usuli bor. Shunga qaramay, shuni ta'kidlash kerakki, g'oyalar doimiy ravishda yozib borilishi va shuningdek muntazam ravishda o'qib borilishi kerak, chunki bu usul har bir kishi uchun ishlatilishi mumkin va u bir jamoaga yoki bir marta bog'lanmagan, shuning uchun ishlashga vaqt ajratish tavsiya etiladi.

Disney usuli (Disney method)

Disney usuli, shuningdek Uolt Disney strategiyasi deb ham ataladi, bu ijodkorlik usuli, shuningdek, qaror qabul qilishda yordam beradi. Hamma narsa rol o'ynash bilan amalga oshiriladi. Usul 3-4 kishilik guruh bilan yaxshi ishlaydi, lekin uni yakka o'zi amalga oshirish mumkin. Turli xil rollar mavjud bo'lib, ushbu rolda o'zini o'zi yashaydi.

Xayolparast

Xayolparastning rolida "realistik" yoki "amaliy" fikrlarni erkin o'ylashga harakat qiladi. Maqsad iloji boricha ijodiy g'oyalarni topishdir. Xayolparast, boshqacha aytganda, g'ayratli, ehtirosli va maqsadga muvofiqligi haqida o'ylamaydi.

Realist va bajaruvchi

Realistning eng muhim elementlari mavzularga nisbatan neytrallik bilan bir qatorda xolislikdir. Xarajatlarni, g'oyalarning texnik va amaliy maqsadga muvofiqligini, shuningdek, jamoalarning imkoniyatlarini, texnologiyalarni va ularni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan vaqtni

hisobga olish kerak. Realist har bir g'oyani "Men hamma narsani tushunaman" shiori asosida amalga oshirishi kerak.

Tanqidchi

Tanqidchining tanqidiy savollari, eng yomon ssenariylar, yoqimsiz haqiqatlar, narsalarni tortish va zaif tomonlarini topish. Bu tanqidchining Mualliflar tomonidan tayyorlangan roli. G'oyalarni diqqat bilan tortib, amalga oshirish yoki muvaffaqiyatsizlikka olib keladigan zaif tomonlarni topish muhimdir.

Neytral

Neytral usul aslida 3 ta rolik (1-3) bilan ham ishlaydi, ammo begonaning neytral pozitsiyasini egallash tavsiya etiladi. Bu xaridor, yetkazib beruvchi, matbuot yoki tashqaridan kuzatadigan boshqa shaxs bo'lishi mumkin.

Ko'pgina hollarda, mavjud g'oya yoki allaqachon topilgan oz sonli g'oyalarni samarali muhokama qilish mumkin. Rollarning o'zgarishini soddalashtirish uchun maskirovka, turli xil stullar yoki shuningdek, odamlar o'zlarini rolga osonroq kiritishlari mumkin bo'lgan maxsus "fikrlash burchaklari" kabi kichik vositalar. Bu, ayniqsa, boshqa rolga o'tmaslik, realistning tanqidchini aldab o'tishi yoki aksincha yolg'on gapirish uchun juda muhimdir.

De Bono 6 shlyapalar usuli (De Bono 6 hats thinking)

Aqliy hujumda g'oyalarni samarali shakllantirish va hosil bo'lgan g'oyalarni texnik-iqtisodiy tekshirish uchun yana bir usul - bu De Bono 6 shlyapalar usuli. Metod butunlay yangi g'oyalarni olish uchun unchalik mos emas, shuning uchun uni yanada ko'proq ishlab chiqilishi kerak bo'lgan bir nechta g'oyalar uchun Disney usuli kabi foydalanish maqsadga muvofiq. Ushbu usul biznes-rejani keyingi bosqichga ko'tarish yoki mahsulot yoki xizmatni takomillashtirish ustida ishlash uchun ham juda mos keladi.

6 ta shlyapa usuli juda ko'rgazmali. Turli xildagi ranglar har xil xususiyatga ega. Vazifalarni taqsimlash uchun kartochkalar, qog'oz shlyapalar yoki boshqa vositalardan foydalanish kerak. Usul 6 xil roldan iborat bo'lganligi sababli, aylanada ham 6 kishi bo'lishi kerak va hamma "shlyapa" oladi. Keyin topshiriq yoki g'oya har kimga ko'rinadigan flipchart yoki doskaga yozib qo'yiladi.

De Bono 6 shlyapalarining mazmuni

1. Moviy shlyapa – moderator. U har xil ishtirokchilarning hamma gaplarini umumlashtiradi, muhim ma'lumotlarni yozib oladi, shuningdek guruh kotibi bo'lishi kerak.

2. Sariq shlyapa – optimist. U doimiy ravishda g'oya uchun "Eng yaxshi ish" haqida o'ylaydi. Bu barcha sohalarda maqbul narsani ko'rish haqida. Vaqt jadvallari, byudjet, bozor, mijozlarning talablari va h.k. bo'lishidan qat'iy nazar, u hamma narsa yaxshi deb o'ylaydi.

3. Yashil shlyapa – o'ylovchi. U keng ma'noda o'ylashi mumkin. U boshqalarga o'xshab chuqurlashish o'rniga yangi g'oyalarni olib kirishga va "keng" fikrlashga e'tibor qaratishi kerak. Shunday qilib, u g'oyaning tafsilotlariga e'tibor berish o'rniga tashqi g'oyalarni boshqa g'oya bilan birlashtiradi.

4. Qizil shlyapa – hissiyotga beriluvchi. U hissiy bo'lishi mumkin, uning didi, hissiyotlari va hissiyotlari va shaxsiy fikrlari birinchi o'rinda turadi.

5. Qora shlyapa – tanqidchi. Ular zaif tomonlarni topadi, ayniqsa zaif tomonlarga murojaat qiladi, g'oyalarni tanqid qiladi va salbiy tomonlarini ham ta'kidlaydi. "Eng yomon vaziyat ssenariysi" bu uning dunyosi va u uchun hamma noto'g'ri bo'lishi mumkin bo'lgan hamma narsa noto'g'ri bo'ladi.

6. Oq shlyapa – obyektiv. Raqamlar, faktlar, bilimlar, jadvallar, dalillar, statistika va hisob-kitoblar obyektivlarning diqqat markazida bo'ladi. Ushbu shaxs betaraf bo'lishi kerak va ushbu shaxsning barcha qarorlari ishonchli bo'lishi kerak va agar kerak bo'lsa raqamlar va dalillarni talab qilish kerak.

Biznes model usuli (Business Model Canvas)

Bu usul ko'pincha biznes-rejaning g'oyalari va jihatlarini ishlab chiqish uchun tavsiya etiladi. Muvaffaqiyatli biznes uchun asosiy elementlar ko'rib chiqiladi. Aleksandr Ostervalder ushbu modelni ishlab chiqdi va u innovatsion biznes g'oyalarni yaratish yoki mavjud biznes

modelini qayta ko'rib chiqish uchun eng muvaffaqiyatli modellardan biriga aylandi.

Bu usulning eng muhim elementlari quyidagilar:

1. Asosiy hamkorlar: Qaysi sheriklar bo'lishi mumkin?
2. Asosiy faoliyat: Biznes modelini amalga oshirish uchun qanday harakatlar qilinishi kerak?
3. Qiymat taklifi: mijozlar mahsulot va xizmatlarni sotib olishlari uchun qanday foyda va afzalliklari bor?
4. Mijozlar bilan o'zaro munosabatlar: Maqsadli mijozlarni qanday yutish va ushlab qolish mumkin?
5. Mijozlar segmentlari: Maqsadli mijozlar va maqsadli mijozlar guruhlar qanday?
6. Asosiy manbalar: Qaysi manbalar kerak va qaysi biri ajralmas?
7. Sotish va aloqa kanallari: kerakli maqsadli mijozlar bilan aloqa qilish uchun qaysi kanallardan foydalaniladi? Mahsulotlar va xizmatlar qanday sotiladi?
8. Narxlar tarkibi: xarajatlarning eng muhim omillari qaysi va biznes modeli qaysi xarajatlarsiz ishlamaydi?
9. Daromadlar oqimlari: pul qanday hosil bo'ladi? Biznes modeli qayerdan kelib chiqqan?

G'oyalarni vizualizatsiya qilish usuli (Business Mind Maps & Mind Maps for the visualization of ideas)

Aqliy xaritalar (Mind Maps) fikrlarni tasavvur qilish bilan bir qatorda aqliy hujumni samarali usulidir. G'oyalar tizimli ravishda taqdim etiladi, bu g'oyalar oqimini rag'batlantirishga yordam beradi. Eng sodda jarayon - bu asosiy atamani yoki muammoni flipchart, doska yoki oddiygina qog'oz o'rtasida yozishdir. Fikrlaringizning yangi yo'nalishlari uchun har doim yangi shoxchalar mavjud, shunda siz o'z fikrlaringizni izdan chiqmasdan farqlay olasiz, ammo chuqurroq tushunishingiz mumkin. Pastki toifalarni yaxshiroq aniqlash uchun turli xil ranglardan foydalanish tavsiya etiladi.

Mashqlar

1. “So‘zlovchi vaqt bombasi” (Talking Timebomb)

Bu mashqning eng yaxshi jihatlaridan biri shundaki, sizga deyarli hech qanday tayyorgarlik vaqti kerak emas. Bundan tashqari, bu mashq bilan deyarli har qanday auditoriyani qamrab olish mumkin. Birinchidan, o‘qituvchi mavzu yoki g‘oyani taklif qiladi. Keyin o‘qituvchi musiqani boshlaydi va o‘quvchilar ushbu mavzu uchun iloji boricha ko‘proq so‘zlarni o‘ylab topishlari kerak.

Qaysidir ishtirokchi to‘p bilan boshlaydi. So‘zni aytgandan keyin to‘pni boshqa talabaga beradi. Bu jarayon davom etaveradi, ammo ular allaqachon aytilgan narsani takrorlay olmaydilar. Musiqa to‘xtaganda, kim to‘pni ushlab tursa, yutqazadi. Va jazo har qanday bo‘lishi mumkin. Masalan, ular o‘qituvchi bergan mavzu haqida bir daqiqa gapirishlari kerak.

Mashq uchun namunaviy mavzular:

- mamlakat iqtisodiyotiga oid atamalar;
- rivojlangan davlatlar va shaharlar;
- pul birliklari;
- mashhur xalqaro brendlar.

2. Bosqinchi sotuvchi (Pushy Salesperson)

Talabalar hech kim sotib olishni xohlamaydigan narsalarni bosqinchi (majburlovchi) sotuvchiga o‘xshab sotishlari kerak. Bunda talabalar o‘sha mahsulot yoki xizmatning o‘ziga xos xususiyatlari noodatiy fikrlar va usullar bilan yoritib berishlari maqsadga muvofiq.

Mashqda foydalanish uchun namunaviy mahsulotlar:

- o‘tmas pichoq;
- audiokasseta;
- singan soyabon;
- eskirgan qatiq;
- eski kalendar;
- Pentium IV kompyuteri.

3. Soʻzlar zanjiri (Shritori)

Shritori - bu mashhur yapon oʻyini boʻlib, unda oʻyinchilar avvalgi soʻzning oxirgi harfidan boshlanadigan soʻzni oʻylashlari kerak. Ikki kishidan iborat guruhda oʻyinchilar uzun soʻzlar zanjiri yaratish orqali soʻz boyligini va imlosini yaxshilashlari mumkin. Bunda maʼlum bir sohaga yoki tanlab olingan muammoga doir soʻzlar boʻyicha chegara olinsa oʻyin samarasi yanada ortadi.

Agar siz boshqa bir-biriga bogʻlaydigan soʻzlarni oʻylab topolmasangiz, unda siz oʻyinni yoʻqotasiz.

Adabiyotlar:

1. Oʻzbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T. Oʻzbekiston, 2019
2. Sh.M.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T. Oʻzbekiston. NMIU, 2017 – 488 b.
3. Taʼlim toʻgʻrisidagi Oʻzbekiston Respublikasi qonuni. – T. 2020 yil 23 sentabr. OʻRQ-637.
4. Oʻqituvchi va murabbiylar – Yangi Oʻzbekistonni barpo etishda kata kuch, tayanch va suyanchimizdir. Prezident Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 1-oktabrdagi maʼruzasi. Xalq soʻzi.2020 yil 1 oktabr. № 207 son.
5. Ilm fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konseptsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisidagi prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 29 oktabrdagi Farmoni.
6. Prezident Sh.M.Mirziyoyev raisligidagi 30 oktabr (2020 yil) mamlakatimizda taʼlim-tarbiya tizimini takomillashtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi boʻyicha videoselektor yigʻilishi materiallari. Xalq soʻzi. 2020 yil 31 oktabr. № 230 son.
7. Oʻzbekistonning yangi taraqqiyot davrida taʼlim-tarbiya va ilm-fan sohasi rivojlantirish chora-tadbirlari toʻgʻrisidagi Prezidentimizning 2020 yil 6 noyabrdagi PF-6108 sonli farmoni.
8. Oʻzbekiston Respublikasi Prezident Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojatnomasi. 2020 yil 30 dekabr.
9. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.
10. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
11. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое

мнение/Том Чатфилд; Пер.с англо – М.:Альпина Паблишер, 2019. -328с.

Axborot manbalari:

12. www.ziynet.uz
13. www.edu.uz.
14. www.google.uz.

4-MAVZU: NOODATIY FIKRLASH ASOSLARI (QUTICHADAN TASHQARIDA FIKRASH)

Reja:

1. Noodatiy fikrlashning mazmun va mohiyati
2. Noodatiy fikrlashni shakllantirish
3. Noodatiy fikrlash usullari

“Tafakkur – bu insonning asosiy imkoniyat manbaidir. Kelajagimizning qanday bo‘lishi bizning tafakkurimizga butunlay bog‘liq”.

Edvard de Bono

Tayanch so‘zlar: nostandart tafakkur, noodatiy fikrlar, mantiqiy fikrlash, ijodiy fikrlash, kreativ fikrlash, noodatiy fikrlash usullari

Noodatiy fikrlash – bu ixtiyoriy vaziyatdan chiqish maqsadida noizchil va hatto, mantiqsiz usullar orqali noodatiy, yangi, eng ma‘qul qarorlarni izlab topa olish qobiliyatidir.

Noodatiy fikrlash kishilarning odatiy fikrlash tarziga nomuvofiq, g‘ayrioddiy fikrlashi, noodatiy usul va yo‘llar bilan xulosalar chiqarishi;

vaziyatdan chiqishning hatto g‘ayritabiiy, ammo eng maqbul muqobillarini izlab topish, masalalar va hodisalarga nisbatan har doim ijodiy fikrlash orqali yondashish ko‘nikmasidir. Har qanday kuchli iqtidor egasi noodatiy fikrlash tarzi mahsulidir. Odatiy fikrlash tarzi kishidagi iqtidorni yuzaga chiqarmaydi, uning ijodiy, intellektual va ilmiy salohiyatining rivojlanishiga to‘sqinlik qiladi.

Vaholanki, agar ularda noodatiy fikrlash ko'nikmasi shakllantirilganda, bu boradagi ularning intilishlari rag'batlantirilganda mamlakatimizdagi fan va texnologiyalar sohasi bugungidan ko'ra ancha yuksak marralarni zabt etgan bo'lardi.

Xush, ilm-fan rivoji uchun shunchalik ahamiyatli bo'lgan "noodatiy fikrlash" deganda nimani tushunish kerak? U qanday namoyon bo'ladi va qanday natijalarga olib keladi?

Bir kuni universitet o'qituvchisi Qirollik Akademiyasi Prezidenti, fizika fani bo'yicha Nobel mukofoti sovrindori Ernest Rezerfordga bir masalada yordam so'rab, murojaat qiladi. U bir talabasiga fizika fanidan imtihonda eng past baho qo'yimoqchi ekanligini, lekin talaba bu bahoga rozi emasligini aytadi. Ularning har ikkisi - o'qituvchi ham, talaba ham uchinchi bir xolis shaxsning fikrini so'rab ko'rishga rozi bo'ladilar. Ular bu masalada Rezerfordni tanlaydilar. Imtihonda berilgan savol quyidagicha edi: "Barometr - yordamida bino balandligini qanday o'lchash mumkinligini tushuntiring".

Talabaning javobi quyidagicha edi: "Barometr bilan binoning tomiga chiqib, uzun arqonga barometrni bog'lab, pastga tushirish, so'ngra uni yana yuqoriga ko'tarib, arqon uzunligini o'lchash lozim, shu uzunlik binoning balandligini ko'rsatadi".

Rezerford talabadan javobni yana bir marta takrorlashni so'raydi. Tayyorgarlik uchun olti daqiqa ajratib, talabaga javobda fizik qonuniyatlar aks etishi lozimligini tayinlaydi. Besh daqiqa o'tgunga qadar talaba imtihon varaqasiga hech narsa yozmaydi. Rezerford talabadan imtihonni topshirish yoki topshirmasligini so'raganida, u muammoning bir necha echimi borligini, shunchaki ular orasidan eng maqbulini tanlayotganini aytadi. Qiziqishi ortgan Rezerford vaqt tugamagan bo'lsa ham, yosh talabadan javobni aytishini so'raydi. Savolga endi quyidagicha javob yangraydi:

"Barometr bilan binoning tomiga chiqing va barometrni ipga bog'lab, pastga tashlang, tushish vaqtini belgilab qo'ying. So'ngra formuladan foydalanib, bino balandligini hisoblash mumkin". Shunda Rezerford o'z hamkasbi - o'qituvchidan javobning ma'qul bo'lgan yoki ma'qul emasligini so'raydi. O'qituvchi javob qoniqarli ekanligini tan oladi. Biroq, talaba bir necha javobni bilishini eslatadi va qolgan javoblarni ham aytishini so'raydilar.

Barometr yordamida bino balandligini o'lchashning bir necha usullari mavjud, - deb boshlaydi talaba.

- Masalan, quyoshli kunda ko'chaga chiqib, barometr va uning soyasi uzunligini o'lchash mumkin. Xuddi shuningdek, bino soyasining uzunligi ham o'lchanadi. So'ng oddiy proporsiyani hisoblash orqali binoning uzunligini ham topish mumkin.

Yomon emas, - dedi Rezerford. – Boshqa usullar ham bormi?

Ha. Juda oddiy usul bor, bu usulning sizlarga yoqib qolishigi ishonchim komil. Barometrni qo'lingizga olib, zinadan ko'tarilasiz. Barometrni devorga tirab, belgilar qo'yib borasiz. Belgilar sonini barometr uzunligiga ko'paytirib, bino balandligini bilib olasiz. Bu eng ajoyib usul.

Agar sal murakkabroq usulni hohlasangiz, - davom ettirdi u, - barometrga ip bog'lab, uni mayatnik kabi tebratib, binoning asosi va tomida gravitatsion kattalikni aniqlang. Bu kattaliklar orasidagi tafovutdan bino balandligini hisoblash mumkin.

Nihoyat, - yakunladi talaba, - boshqa ko'pgina usullar orasida bu masalaning eng ma'qul echimi shuki, barometrni olib, bino boshqaruvchisini topish va unga: "Janob boshqaruvchi, menda g'aroyib barometr bor. Shu binoning balandligini aytsangiz, uni sizga tuhfa qilaman" – deb aytish.

Shunda Rezerford talabadan nahotki bu masalaning hammaga ma'lum bo'lgan echimini bilmasligini so'radi. U echimni bilishini tan oldi, biroq o'quvchilarga o'z fikrlash usullarini ro'kach qilib, shunday fikrlashga majburlovchi o'qituvchilardan zerikkanini, shuning uchun o'zi to'g'ri deb hisoblagan javobni aytganligini ta'kidladi.

(Bu talaba buyuk fizik, Nobel mukofoti sovrindori Nils Bor (1885-1962) edi.)

Er yuzasining aksariyat aholisi vakillari mantiqiy fikr yuritadilar. Bu oddiy hayotiy formula: "Hamma shunday qilyaptimi, demak, men ham shunday qilishim kerak", - degan fikrni anglatadi.

Obrazli fikrlashni xuddi vertolyotdagi insonning yuqoridan turib, poezdning parovozidan to oxirgi vagonigacha, hatto, undan uzoqroqni ham kuzatayotgani kabi tasavvur etish mumkin. Ya'ni masala yuqoriroq, teranroq, kengroq, uzoqroq va har tomondan kuzatiladi.

Noodatiy fikrlay olish yaxshi xislat. Noodatiy fikrlovchi kishi o'z faoliyatida va oldingi natijalarda ham qoqilmaydi. U o'zigacha hech kim qo'llamagan,

boshqalar uchun g'ayrioddiy va mantiqsiz tuyulgan yangicha yo'llar, metodlar va usullarni qidiradi. U faqat kelajak bilan yashaydi.

Butun taraqqiyot shunday kishilar hisobiga amalga oshadi. Biroq bunday kishilar kamdan-kam uchraydi.

• **Barcha insonlar ma'lum ma'noda noodatiy fikrlashga ega bo'lishi mumkin:**

- ijodiy fikrlash;
- kreativ fikrlash;
- yangi g'oyalarni o'ylab topish imkoniyati;
- noodatiy qarorlarni o'ylab topish qobiliyati.

Diqqat! O'z kelajagingiz haqida bir lahza o'ylab ko'ring. Sizni o'z kelajagingiz qanday bo'lishi o'ylantiryaptimi? O'ziga xos hayot kechirishshni istaysizmi? "Boshqalardan farqli" daromad egasi bo'lishni hohlaysizmi? Noyob kasb egasi bo'lmoqchimisiz? Ko'pchilik erisha olmagan narsalarga erishish istagidamisiz? Demak, sizning tafakkuringiz siz o'zib ketmoqchi bo'lgan kishilarning standart, o'rtamiyona fikrlaridan farq qilmog'i zarur.

A.Eynshteyn faraz qilish ko'nikmasini bilimdonlikning eng yuqori pog'onasi deb hisoblagan, farazsiz yangilik ochish mumkin emasligiga ishongan.

Bas, balki oramizda insoniyat hayotini o'zgartirishga qodir, buyuk nimadir yaratish istagida bo'lgan kishilar bordir. Hech bo'lmaganda, o'z hayotini yengillashtirishga uringan kishilar bo'lishi mumkin. Unday bo'lsa, buyuk olim xitoblariga amal qilib, darhol o'z tasavvuringizni rivojlantirishga kirishishingiz darkor.

Xo'sh, nima uchun biz noodatiy tafakkurni shakllantirishimiz zarur?
Buning sabablarini sanab o'tishimiz mumkin:

- siz tanlagan har bir ishda muvaffaqiyatga erishish;

- hayotingiz yorqin, qiziqarli va baxtga yo‘g‘rilgan bo‘lishi;

- ko‘pchilik topa olmagan ixtiyoriy mushkul vaziyatdan chiqish yo‘lini topa olish (Stiven Spilbergning “Indiana Jons” filmini eslang, unda

bosh qahramon unga xiyonat qilganlarida ham yoki qo‘lga tushganida ham doim g‘olib chiquvchi sayohatchi va arxeolog bo‘ladi);

- doimo hazil-mutoyiba qilish va doim ko‘tarinki kayfiyatda yurish imkoniga ega bo‘lish;

- osongina millioner bo‘lish, mayli, hech bo‘lmasa, shunchaki, boy bo‘lish(hayotda, asosan, boy kishilar noodatiy fikr yuritadilar);

- yaqin do‘stlar qurshovida bo‘lish (xuddi shunday noodatiy tafakkur bilan). Menimcha, odamlar kimning noodatiy tafakkuri kuchli bo‘lsa, shunday kishilarga intiladilar.

“Kompaniya menejerlarining yangi g‘oyalarni kashf etish qobiliyatiga kompaniyaning kelgusidagi taraqqiyoti bevosita bog‘liq”.

Kreativ va noodatiy tafakkur dolzarb bo‘lgan kishilar ro‘yxati tuzilsa, ularga kimlar kiradi:

kompaniyalar rahbarlari va top-menejerlari (agar ular tijoratning jadal rivojlanishi va yuqori daromad keltirishini hohlasalar);

o‘z tijoratlarining doimo peshqadam bo‘lishini istovchi tijorat egalari, tijorat taraqqiyotiga ma’sul direktorlar, kompaniyaning artdirektorlari;

o‘z faoliyatlari davomida agar ular uchun jamoaviy kreativlikni boshqarishni o‘rganish muhim bo‘lsa, jamoaviy muzokaralar (yig‘ilishlar, kengashlar, munozaralar, aqliy hujum tadbirlari) o‘tkazish imkoniyatidan foydalanuvchi mutaxassis va rahbar xodimlar;

reklama agentliklarida tijorat bo‘yicha mutaxassis-frilanser bo‘lib faoliyat yurituvchi yoki ish boshlamoqchi bo‘lgan mutaxassislar va “erkin ijodkorlar” (maslahatchilar, trenerlar, koucherlar, jurnalistlar va boshqa mutaxassislar);

- ixtiyoriy ijod va “ijodga yaqin” kasb vakillari;

- yanada oqilroq, samaraliroq va “ildamroq”ishlashni hohlovchilar;

- yanada oson va jo‘shqinroq ish yuritishni istovchilar;

- kasbiy faoliyatda va mansabda tez yuksalish va martabaga erishish istagida bo‘lganlar;
- shaxsiy hayotida kreativ usullarni qo‘llashni hohlaganlar;
- yangiliklardan hayratga tushadigan va boshqalarni ham hayratga solishni istovchi kishilar va boshqalar
- ixtiyoriy ijod va “ijodga yaqin” kasb vakillari;
- yanada oqilroq, samaraliroq va “ildamroq”ishlashni hohlovchilar;
- yanada oson va jo‘shqinroq ish yuritishni istovchilar;
- kasbiy faoliyatda va mansabda tez yuksalish va martabaga erishish istagida bo‘lganlar;
- shaxsiy hayotida kreativ usullarni qo‘llashni hohlaganlar;
- yangiliklardan hayratga tushadigan va boshqalarni ham hayratga solishni istovchi kishilar va boshqalar

G‘oyaning kelishi – tahdid qilmagan ohangda “Nima uchun” degan savolni berishga mo‘ljallangan uskunadir: nima uchun nimadir sodir bo‘ladi, nima uchun bu qanday qilinsa, shunday qilinadi. Natija “Nima uchun?” degan savolga yangi g‘oyalarni o‘ylab topishga olib keluvchi eng aniq javob tushunchasi hisoblanadi. Maqsad nafaqat muammoli vaziyatlarda, balki har qanday holatda bahsga kirishish imkoniga ega bo‘lishdan iborat.

Zamonamiz tadqiqotchilar tomonidan allaqachon o‘rganib chiqilgan noodatiy tafakkur rivojiga oid bir necha fikrlar mavjud.

Masalan, hozirda quyidagilar mashhur:

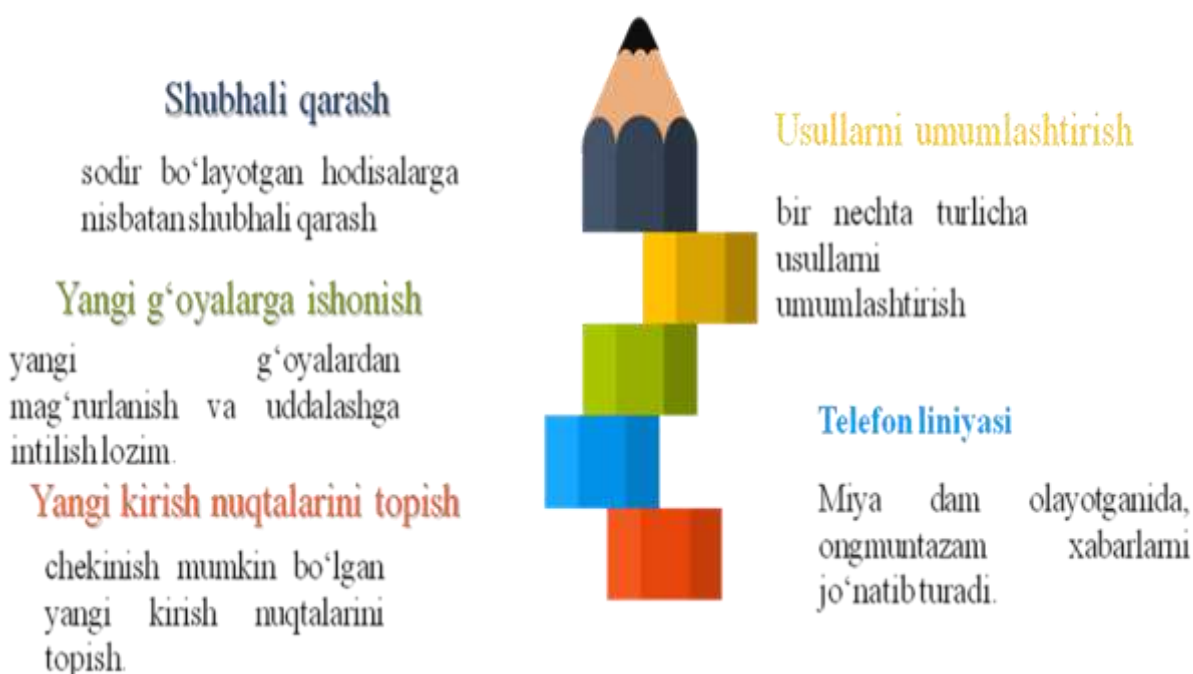
- yuqori intellekt ijodiy fikrlashga teng qobiliyat emas;
- ijodiy faoliyat miyaning faqat o‘ng yarim sharigagina bog‘liq emas, ijod jarayonida har ikki yarim sharlar zarur va muhim.

Olimlar agar miyangiz bo‘lsa, siz noodatiy fikrlashni o‘rgana olasiz, deb ta’kidlaydilar. Faqat maxsus vositalarni ishga solish zarur (har bir ishning amallarni bajarish predmeti mavjud, ya’ni duradgorda uskunalar solingan quti, shifokorda tibbiyot uskunolari bo‘ladi). Turli tadqiqotchilar noodatiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda bu uskunalar to‘plamini turlicha talqin qiladilar.

Qadimgi Yunonistonda evristik savollar metodi qoʻllangan. Kashfiyot masalalarini echish nazariyasi muallifi Genrix Saulovich Altshuller fikrni odatdagi chegaradan chiqarishning 76 usulini yaratgan.

VVD&O reklama agentligi ishchisi Aleks Osborn barchaga tanish boʻlgan “aqliy hujum” metodini yaratar ekan, insonlar tanqiddan qoʻrqmay, miyasiga kelgan barcha fikrni aytsalar, foydali qaror paydo boʻlishi mumkinligini aytadi.

Edvard de Bononing noodatiy fikrlashga oid beshta qoidasi

Edvard de Bono tomonidan yozilgan kitoblarni oʻqib koʻring. Albatta, ushbu maqolada noodatiy fikrlashni mashq qilish metodlari haqida koʻp narsa yozish mushkul. Biroq, Edvard de Bononing bir qolipdagi va fikrlashning mavjud modellarini chetlab oʻtishga oid beshta qoidasini sanab oʻtish mumkin:

sodir boʻlayotgan hodisalarga nisbatan shubhali qarash (nima uchun mijozlar sotib olishadi, sotuvchilar esa – sotishadi? Balki, aksincha boʻlishi kerakdir? Insonlar shu orqali oʻz-oʻziga xizmat qilinadigan doʻkonlarni oʻylab topishgan);

-bir nechta turlicha usullarni umumlashtirish (har doim masala echimining variantlari bir qancha boʻladi, shunchaki ularni koʻrib chiqish zarur va buni “sinchiklab” bajarish kerak);

-yangi gʻoyalardan magʻrurlanish va uddalashga intilish lozim (hech narsa chiqmaydi, deb kim aytdi? Echim har doim topiladi! Ijodkor insonlar har doim tavakkalga qoʻl uradilar);

-chekinish mumkin bo'lgan yangi kirish nuqtalarini topish (agar daryo suvini plotina orqali chegaralab qo'yilsa, suv boshqa yo'l topishga majbur bo'ladi. Aytganday, boshqa kirish nuqtasini hazil-mutoyiba orqali ajoyib tarzda tasvirlash mumkin).

Edvard de Bono onga oid "telefon liniyasi" deb ataluvchi g'aroyib usulni o'ylab topgan. Aytishlaricha, u tez-tez ta'tilga chiqib, musiqa tinglar, qushlarning sayrashini eshitar, bog'dorchilik bilan shug'ullanar ekan. Muhimi, ta'til paytida hech narsaga diqqatini qaratmaslik. Miya dam olayotganida, ong muntazam xabarlarni jo'natib turadi.

Ular,odatda, noodatiy xabarlardan iborat. Shu tariqa de Bono reklama aksiyalari va matnlarni "yaratadi". Nima uchundir menga siz bilan biz ham shu usulni osongina ishlata olishimiz mumkindek tuyulyapti.

1.Tasavvuringizni shakllantiring (barcha his qilish organlaringizni ishga soling), bir xil qolipdagi fikrlardan qoching. Aynan ular bizning fikrlarimiz ko'rinishini belgilashini eslaysizmi?

2.Miyangizni "oziqlantiring": Fantastikaga oid yaxshi adabiyotlarni o'qing, mulohaza qiling va tahlil qiling. G.A.Altshullerning hisobicha, J.Vernning 108 tadan 99 ta, G.Uellsning 86 tadan 77 ta, A. Belyaevning 50 tadan 47 ta bashorat qilingan g'oyalari qo'llaniladi.

3. Miyaning "qotib qolishi"ga yo'l qo'ymasdan, doim mashq qildiring. Yuqorida keltirilgan de Bononing 5 qoidasiga qarang: odatiy narsalarga shubha bilan qarang. O'zingizni ijodiy to'xtamlar qilishga undang va ularni yodda saqlab qoling (shu erda g'oya bo'lishi lozim). O'zingizga o'zingiz shart qo'ying. O'zingizga g'ayrioddiysavollar bering. Turli variantlarni izlang. Bir fikrga bo'lgan qarashlaringizni almashtirib ko'ring. O'zlashtirilgan malakalar har qanday vaziyatda sizga ijodiy echimlarni topish imkonini beradi.

4. Har qanday bo'sh daqiqani odatdagi noodatiy narsani topishga sarflang.

5. Izlanishdan to'xtamang, noodatiy masalalarni echish – murakkab jarayondir, faqat o'z ustingizda tizimli va uzluksiz ishlasangizgina istalgan natijaga erishishingiz mumkin.

6. Yangi g'oyalarni o'ylab topish qoidasini yodda tuting. Misol uchun bir kunda beshtadan g'oya o'ylang. Hattoki, kreativ bo'lmagan va umuman o'zingiz amalda qo'llamaydigan, ma'nosiz g'oyalarni ham yozib boring.

7. G'oyalaringizni saqlab qo'ying: vaqt o'tishi bilan sizga qiziq tuyulgan g'oyalarni qo'llamasligingiz mumkin, nuqtai nazaringizni o'zgartirishingiz yoki mavjud g'oyalar asosida yangi g'oyalarni yaratishingiz mumkin.

8. Har bir ijodkor kishi tavakkal qilish qobiliyatiga ehtiyoj sezadi va o'z qaroringiz uchun javobgarlikdan cho'chimasligingizga ishonch hosil qiling.

Xulosa qilib aytganda, inson hayoti tasavvur etish, fikrlash, xotirada saqlashkabi jarayonlar ichida kechadi. Noodatiy fikrlash, noodatiy tafakkurni rivojlantirish orqali, hatto uzoq muddat ichida bo'lsa ham, yangi g'oyalar tug'ilishi mumkin. Bu jarayon harbiy xizmatchilar faoliyatida yanada muhim o'rin tutgan holda, eng murakkab va qiyin vaziyatlardan chiqish uchun noodatiy, biroq samarali qarorlar qabul qilishda qo'l keladi. Aqliy hujum - bu aniq belgilab berilgan muammolarni hal qilish maqsadida o'rganuvchi guruhlar tomonidan g'oyalarni yaratish uchun foydalanadigan usul. Boshqariladigan sharoitda va erkin fikrlash muhitida jamoalar muammoga "Biz qanday hal qilishimiz mumkin?" savollari bilan murojaat qilishadi. Ular juda ko'p g'oyalarni ishlab chiqaradi va potensial yechimlarni topish uchun ular orasidagi aloqalarni o'rnatadi.

"Tafakkur yuritishga harakat qilgan inson, hech shubhasiz, o'zi intilayotgan so'nggi darajadagi baxt-saodatga erisha oladi"

Abu Nasr Forobiy

Insonlarning fikrlash tarzi uning jamiyatda tutgan o'rni va darajasiganisbatan to'g'ri proporsionaldir. E'tibor berganmisiz, odatiy fikrlash tarziga ega insonlar odatdagi insonlar kabi hayot kechiradilar. Aksincha, qaysi sohadaki muvaffaqiyatga erishgan insonlarning barchasi odatdagi insonlardan ko'ra boshqacha fikrlaydilar. Ulardagi nostandart fikrlash tarzi insoniyat uchun hali ma'lum bo'lmagan echimlarni topishiga sabab bo'lgan va buning natijasida ular biznesda, ilm-fanda yoki san'atda ulkan muvaffaqiyatlarga erishganlar.

Har qanday masalada echimga kelishning ko'plab yo'llari mavjud. Aksariyat insonlar qaysidir masalaga duch kelishsa, bu masala o'zidan oldin qaysi yo'llar bilan echim topganiga e'tibor qaratishadi va shularning orasidan o'ziga eng ma'qulini tanlaydilar. Chunki, ta'lim olish jarayoni bizni uzoq yillar davomida shu tarzda tarbiyalagan.

Vaholanki, har qanday masalaning yechimida har doim shu paytgacha ma'lum bo'lganidan tashqari yana boshqa yo'llar ham mavjud bo'ladi. Ularni topish esa noodatiy fikrlaydigan, o'z yo'lini qidiradigan insonlargagina nasib qiladi.

Masalaning yechimida siz topgan yangi yo‘l eng maqbuli bo‘lmasligi mumkin, ammo u sizgagina tegishli ekanligi va yangiligi bilan qadrli bo‘ladi. Yangi topilgan yo‘l biznesda bu yo‘nalishda raqobatchilarning kam bo‘lishi bilan muvaffaqiyatga etaklasa, ilm-fanda esa insoniyat erishgan ilm-fan sarhadlarining kengayishiga xizmat qilishi bilan qadr topadi. Yangi usullar topish kishidagi faraz qilish qobiliyati bilan amalga oshadi. A.Eynshteyn faraz qilish ko‘nikmasini bilimdonlikning eng yuqori pog‘onasi deb hisoblagan, farazsiz yangilik ochish mumkin emasligiga ishongan.

Matematiklar “yigirmata masalani bitta usul bilan echgandan ko‘ra, bitta masalani yigirmata usul bilan echgan yaxshiroq” ekanligini ta’kidlaydilar. Bu, aslida, bir xillikdan qochish bilan birga kreativ yondashuvni, nostandart fikrlashni rag‘batlantirish demakdir.

Tavsiyalar. Xo‘sh, yoshlarni nostandart fikrlashga o‘rgatish uchun bugungi kun pedagogikamizda qanday usul va vositalardan, metodlardan foydalanish zarur? Bu borada biz quyidagilarni tavsiya qilamiz:

1. O‘qituvchining talabalarga o‘z fikrlash tarzini ro‘kach qilib, ulardan ham shunday fikrlashni talab qilishdan tiyilishi.
2. Talabalarga fikr yuritish uchun imkoniyat berish.
3. Turli-tuman g‘oya va fikrlarni qabul qilish, o‘qitish jarayonida mavjud bilimlarni yodlash va xotirada saqlashdan ko‘ra, masalaning mohiyatini tushuntirishga e’tiborni qaratish.
4. Ilmiy terminlar va tushunchalarning ta’rifi, qonuniyatlar va qoidalarni shunchaki yodlash emas, balki ularning mazmunini anglash va mohiyatini tushunishga urg‘u berish. Bunda uning mohiyatini o‘quvchilarga tushuntirishda muayyan ta’rif, qoida va qonuniyatni analiz (tahlil) va sintez (tavsif) qilish metodi qo‘l keladi.
5. Dars mashg‘ulotlarida o‘quvchilarni har bir fan, kerak bo‘lsa, har bir mavzu borasida hodisa va mohiyatni, sabab va oqibatni anglashga, fan doirasida va fanlararo o‘zaro bog‘lanish, munosabat va muvozanatlarni tushunishlariga, taqqoslash, solishtirish va mantiqiy xulosalar chiqarishlariga sharoitlar yaratish.
6. Talabalarda mohiyatga etib kelishning yangi yo‘llarini qidirishga rag‘bat uyg‘otish, bunda ularga xatoga yo‘l qo‘yishlari tabiiy hol ekanligini va bundan qo‘rqmaslik kerakligini tushuntirish.
7. Talabalarni yangicha fikrlari bilan kulgiga qolmasligiga ishontirish.

8. Bir nechta masalani bir usulda echishdan ko'ra, bir masalani bir nechta usullar bilan echishga qaratilgan metodlardan foydalanish.
9. Talabalardagi ijodiy fikrlash tarzining har qanday ko'rinishlarini rag'batlantirish.
10. Talabalarning o'quv jarayonidagi faolligini ta'minlash.
11. Har bir talabaning tanqidiy fikr yuritishga qodir ekanligiga o'zlarida ishonch hissini uyg'otish va hokazo.

Aslida bu sanab o'tilgan har bir taklif o'qituvchidan izlanishni, har bir dars mashg'ulotiga puxta tayyorgarlik ko'rishni talab etadi. Shuning uchun biz o'qituvchilarning har bir dars mashg'ulotiga ijodiy jarayon sifatida qarashini va unga tayyorgarlik jarayonida mavjud usul va vositalardan foydalanish bilangina chegaralanmasliklarini, balki shu mavzuni o'quvchilarga etkazishga yordam beradigan har qanday usul, vosita va shakllardan foydalanishdan qo'rqqmasliklarini aytgan bo'lar edik. Demak, nostandart fikrlash tarzini barcha faoliyat turlari qatorida dars mashg'ulotiga ham tatbiq etish maqsadga muvofiq, degan xulosaga kelish mumkin.

Umuman, insondagi nostandart fikrlash tarzining ahamiyati esa talabalarda masalaning mohiyatini anglash, sohada yangilik va kashfiyotlar yaratish, ijodiy fikrlash tarzining rivojlanishi, xato qilishdan qo'rqqmaslik ko'nikmasining shakllanishi, o'ziga nisbatan ishonchning ortishi kabi ijobiy oqibatlari bilan xarakterlanadi. Eng asosiysi, nostandart fikrlash ularni o'qishda hamda ishda kashfiyotlar va yangiliklar sari etaklaydi.

Adabiyotlar:

1. Ilm fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konseptsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 29 oktabrdagi Farmoni.
2. Prezident Sh.M.Mirziyoyev raisligidagi 30 oktabr (2020 yil) mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini takomillshtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi bo'yicha videoselektor yig'ilishi materiallari. Xalq so'zi. 2020 yil 31 oktabr. № 230 son.
3. O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohasi rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Prezidentimizning 2020 yil 6 noyabrdagi PF-6108 sonli farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezident Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojatnomasi. 2020 yil 30 dekabr.
5. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average

From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.

6. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9

7. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англо – М.:Альпина Паблишер, 2019. -328с.

Axborot manbalari:

8. www.ziyonet.uz

9. www.edu.uz.

10. www.google.uz.

5-MAVZU. VERTIKAL FIKRLASH (“VERTICAL THINKING”) VA LATERAL FIKRLASH (“LATERAL THINKING”)

Reja:

1. Vertikal fikrlash (VF) va lateral fikrlash (LF) ta’riflari.

2. VF va LF ning ahamiyati.

3. VF va LF ning xususiyatlari.

Vertikal fikrlash - bu odatda tanlangan, analitik va ketma-ket bo’lishni o’z ichiga olgan muammolarga yondashuv turi. Buni lateral fikrlashga qarama-qarshi deb ham aytish mumkin.

Muammolarni hal qilish usuli sifatida “vertikal fikrlash” tushunchasi birinchi marta Edvard de Bono tomonidan kiritilgan va uni 1970 yilda “Lateral Thinking: Creativity Step by Step” nomli nashridan boshlab topish mumkin.

Kitobda vertikal fikrlash kontseptsiyasi “tanqidiy fikrlash” bilan juda ko’p o’xshashliklarga ega ekanligini ko’rish mumkin. De Bono o’z matnida bu ikki tushunchani ajratib turuvchi asosiy omil tanqidiy fikrlash faqat aql bilan o’ylashni o’z ichiga oladi, vertikal fikrlash esa shaxsdan muammo yechimini topishda tartibni qo’llashni talab qiladi, deb tushuntiradi.

Vertikal fikrlashning mohiyati

Lateral (yon tomondan) fikrlash - bu darhol aniq bo'lmagan fikrlash orqali bilvosita va ijodiy yondashuv yordamida muammolarni hal qilish uslubi. Unga faqat an'anaviy bosqichma-bosqich mantiq yordamida erishib bo'lmaydigan g'oyalar kiradi.

Bu atama birinchi marta 1967 yilda Edvard de Bono tomonidan "the use of Lateral Thinking" kitobida ishlatilgan.

Lateral fikrlashni tanqidiy fikrlashdan farqlash kerak. Tanqidiy fikrlash, birinchi navbatda, xulosalarning haqiqiy qiymatini baholash va xatolarni izlash bilan bog'liq bo'lsa, lateral fikrlash xulosalar va g'oyalarning "harakat qiymati"ga ko'proq e'tibor beradi. Inson ma'lum bir g'oyadan yangi g'oyalarga o'tish uchun lateral fikrlashni qo'llaydi.

Lateral fikrlashning mohiyati

VF va LF ning ahamiyati.

Vertikal fikrlashning maqsadi ham muammoga bitta jiddiy javobni berishdir. Vertikal fikrlash, javob allaqachon mavjud bo'lgan va ketma-ket vositalar yordamida tushuntirilishi kerak bo'lgan jarayonlarda ko'proq qo'llaniladi. Shu nuqtai nazardan, vertikal fikrlash orqali olingan javob, shaxs uchun mavjud bo'lgan ma'lumotlarni ko'rib chiqishda ko'pincha "eng to'g'ri" deb hisoblanadi.

VF va LF ning ahamiyati:

- qaytadan faol fikrlash;
- tizimlashtirilgan: ketma-ket yondashishni rag'batlantiradi;
- mantiqiy yondashuvni hisobga oladi;
- ehtimol eng yuqori yo'lni tutadi;
- g'oyalar bo'yicha tahlil;
- har bir qadamda albatta to'g'ri bo'lishi kerak;
- aralash va ahamiyatsiz bo'lgan narsalarni chiqarib tashlaydi;
- yaxshi tahlil qilingan, ammo qarorni qabul qilish qiyin;

Vertikal fikrlashning o'ziga xos jihatlari:

- yechimga o'tish uchun ma'lumotni o'zi uchun ishlatadi;
- har bir javob dalilga muhtoj;
- osonlikcha chalg'imagi;
- nima to'g'ri va noto'g'ri ekanligini baholashga qaratilgan;

Vertikal fikrlash to'g'ridan-to'g'ri muammolarni hal qilishda innovatsion jarayonni topish va qabul qilish uchun zarur bo'lgan yangi narsalardan mahrum qiladi. Bu har qanday yangi g'oyalarni yaratishga yordam bermaydi, chunki muammoga cheklangan yondashuvni izlaydi. Shunday qilib, vertikal fikrlash har qadamda tafsilotlardan foydalanishga yordam beradi. Agar ma'lumot bo'lmasa, boshqa choralar ko'rish mumkin emas. Shuning uchun, biz bitta yo'nalishni faqatgina ushbu muammoni hal qilish yondashuviga bog'liq deb o'ylamaymiz, ayniqsa muammo hal etilmaydigan ko'rinishda bo'lsa.

Lateral fikrlash xususiyatlari:

g'oyalarni yaratish, maqsadga alternativlarni topishga qaratilgan;

turli xil imkoniyatlarni topishdan manfaatdor. Baholash yoki qaror qabul qilishdan manfaatdor;

g'oyani himoya qilishni yoqtirmaydi, hatto u haqiqat bo'lsa ham. Ushbu g'oya hali ham takomillashtirilmagan deb taxmin qilinadi;

yaxshi g'oya yaratish imkoniyatiga ega bo'lish uchun bunday yaxshi g'oyani topishga qiziqish bildiradi;

hech qachon hukm qilinmaydi. Qat'iylilikni noto'g'ri deb hisoblaydi.

lateral fikrlash ongning axborotlar bilan muomalasi bilan bevosita bog'liqdir;

qadimgi g'oyalar, yangi g'oyalar va tushunchalarni yaratish turlarini o'zgartirish yoki konsepsiya qamoqxonalardan chiqish bilan bog'liq

kreativlik bilan chambarchas bog'liq. Garchi ijodkorlik ko'pincha natija tavsifiga ega bo'lsa-da, lateral fikrlash jarayonning tavsifidir.

Lateral fikrlashning o'ziga xos jihatlari:

- konvensiyalar va qoidalarni chetlab o'tib, tezda, agar kerak bo'lsa yon tomondan o'ylash imkoniyati;

- yangi g'oyalarni amalga oshirishga imkon beradi;

- buning bir usuli sifatida ikkita tasodifiy, o'zaro bog'liq bo'lmagan g'oyalarni qabul qilish va yangi narsalarni yaratish uchun ularni birlashtirishdir;

- narsalarni boshqacha aldashga va mumkin bo'lmagan aloqani o'rnatishga qodir, bu bizni muammolarni hal qilishning yangi uslubiga olib boradi;

- yangi fikrlash jarayonini sinab ko'rishga tayyor bo'lib, bizning fikrlarimiz yaratuvchan bo'ladi.

Noan'anaviy usullar yoki odatda mantiqiy fikrlash e'tiborsiz qoldiradigan elementlar orqali hal qilinmaydigan muammoni hal qilishga intiladigan fikrlash usuli. Tez o'zgaruvchan tendensiyalar, qattiq raqobat va byudjetga qaramasdan mo'jizalar yaratish zarurati bilan duch kelganingizda, siz lateral fikrlashingiz kerak. Ilg'or g'oyalarni ishlab chiqish omad yoki majburlash kabi harakatlarning natijasi bo'lishi shart emas. Lateral fikrlash, shuningdek, kundalik muammolardan tashqaridastrategik rejalashtirish va noodatiy yondashuv orqali fikrlashga yordam beradi.

Baxtli bo'lish, zavqlanish uchun inson hayotga muhtoj. Va shunga qaramay, uning yordami bilan biz to'g'ri qarorlar qabul qilishni, ichki fazilatlarimizni yaxshilashni va shu bilan atrofimizdagi dunyoni yanada yaxshiroq qilishni o'rganamiz.

Har bir inson qodir va boshqalarning manfaati uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan biror bir sovg'a yoki iste'dodga ega bo'lgan dunyoning bezakiga aylanishi kerak. Shuning uchun hayotning maqsadi bo'lishi kerak. Busiz, mavjudlik ma'nosizdir.

Yashashdan maqsad nima?

Hayotdagi maqsad sizning potentsialingizga erishish uchun kerak. Har qanday odamda kashf qilinishi, rivojlanishi va namoyish etilishi kerak bo'lgan ba'zi xususiyatlar yoki ko'nikmalar mavjud. Ular yuqoridan berilgan, bir sovg'adir. Ushbu sovg'ani yashirish mumkin emas, lekin bu dunyoni yaxshiroq qilish uchun boshqalarning manfaati uchun ishlatilishi kerak. Agar inson o'zidan biror bir iste'dodni kashf etsa va keyin uni boshqalarga bersa, u o'zini yer yuzidagi eng baxtli inson sifatida his qiladi.

Orzu va maqsadning farqi nima?

Buni shunday ajratish mumkin. Bir daraxt misolida, aytish mumkinki, orzu bu daraxtning ildizi bo'lsa, reja daraxtning tanasidir. Daraxtning mevalari esa bu maqsad hisoblanadi. Demak, meva olish uchun daraxtning ildizi mustahkam, tanasi baquvvat bo'lishi kerak ekan. Shuningdek, daraxtning tanasi qiyshayib ketishi natijasida mevaga erishish ham qiyin bo'ladi. Daraxtni o'z vaqtida sug'orish esa, bog'bonning vazifasidir. Shunday qilib, inson o'z maqsadiga erishish uchun, uning ustoz (bog'boni), orzusi (ildizi), rejasi (tana) va maqsadi (mevasi) bo'lishi kerak.

Orzu va maqsadning asosiy farqlaridan biri bu orzu insonning xayoliy kechinmalari evaziga uning miyyasida aylanadigan ma'lum bir erishmoqchi bo'lishi kerak bo'lgan tafakkuri bo'lsa, maqsad orzuning qog'ozga tushirilishi va ma'lum bir muddat ichida (deadline) bajaralishi tushuniladi.

Amaliy savol (o'quvchilarga beriladi): Tasavvur qiling, sizda \$ 86400 dollar pulingiz bor, siz 6 soat ichida orzu, reja va maqsad asosida shuncha pulni qanday ishlatasiz deb, har bir bolaga yozdirish kerak. Bu pul ertaga yana beriladi sizga. Keying kun ham beriladi.

Amaliy misoldan xulosa: Har bir insoning 24 soati bor va bu 86400 soniyadan iborat. O'quvchi o'zining 1 soniyasini \$1 ga sotmadimi, demak, unga vaqtning qadrini a niq tushuntirish kerak. O'quychining, har bir soniyasi nimaga sarflanayotganligini tushuntirish kerak.

(Masalan, internetga, telefon o'yinlariga vahokazo)

Uxlab pul topadigan insonlar (Abdusattor Abdurahimov misolida) haqida misol aytish. Masalan, ular uxlasa ham ularga soniyasiga pul keladi. Bunga qanday erishilgan?

Chunki, ular o'z vaqtida orzu, reja va maqsadlarini aniq qo'yib olgan, vaqtini to'g'ri sarflagan va ilm olgan. Hayotning ma'nosi orzu-niyatlar sari intilishning go'zalligi va qudratidadir, shuning uchun tiriklikning har daqiqasi o'zining yuksak maqsadiga ega bo'lishi kerak.

Savol: Siz nima uchun, ular yaratgan telefon, o'yinlarni o'ynaysiz yoki foydalanib, ularga vaqtingizni sotyapsiz, ularni boyishiga xizmat qilyapsiz? Siz ham shunaqa boy bo'lishingiz mumkin-ku?!

“Sizda har kuni 86400 dollar pul bor, ammo siz uni behuda narsalarga sarflayapsiz” – deb o'quvchini hissiyotiga o'ynash kerak.

Har bir insonga 24 soat berilgan bo'lib, o'rtacha inson bir sutkada 8 soat uxlaydi. O'rtacha 60 yil yashaydigan inson, umrining 20 yilini uyquda o'tkazishini bilib oldik.

Agar shu uyquni 6 soatga tushira olsak, umrning 15 yilini (60 yildan) uyquga sarflab, 5 yilga yutgan bo'lamiz. Ammo, 8 soatdan ko'p uyqu bo'lsa, yilning soni ham ko'payib ketadi.

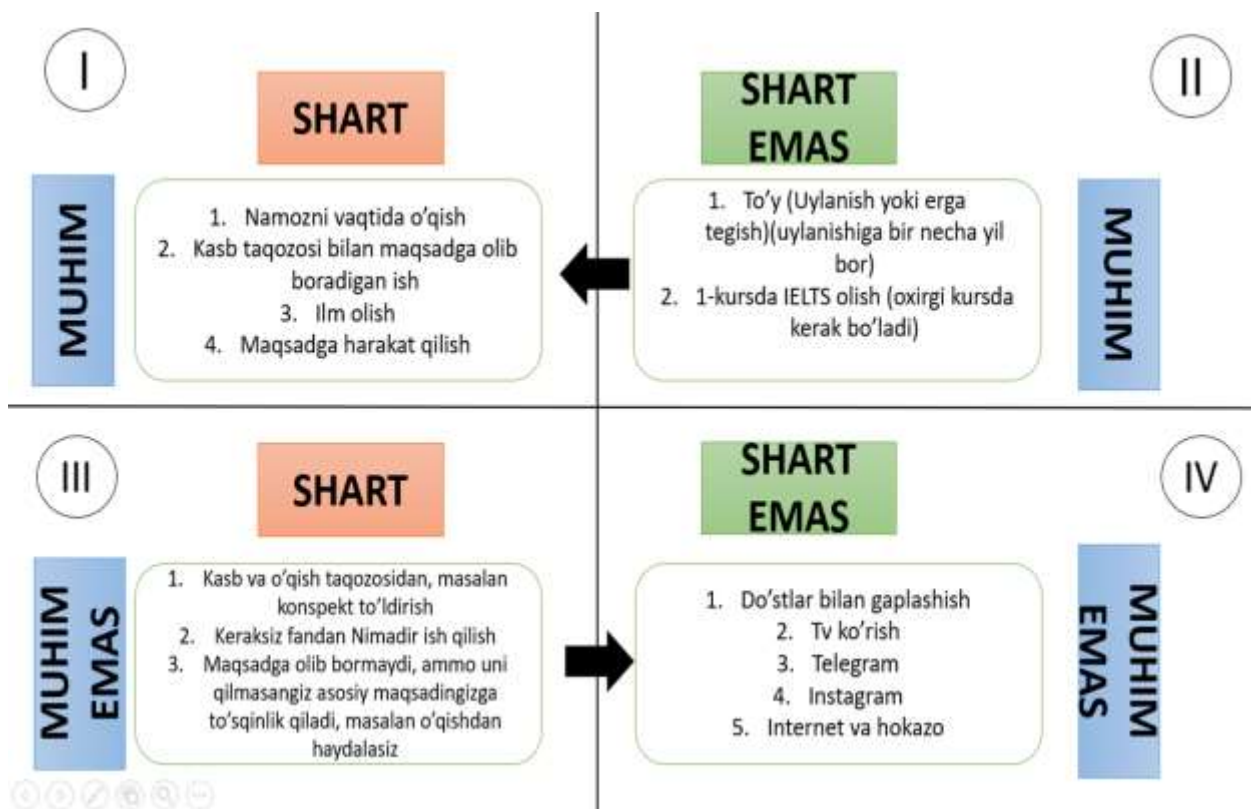
Ushbu vaqtning juda ham ko'p uxlash bilan o'tmoqda. Bundan tashqari, ovqatlanishda sarflanadigan, yo'lda o'tadigan, internet va ijtimoiy tarmoqda o'tkaziladigan, sport va ko'ngilxushlik qiladigan, hamda boshqa bekorchi narsalarga sarflanayotgan vaqtlarni hisobga olsa, shaxsiy rivojlanish uchun deyarli vaqt ajratilmay qolmoqda.

Ilm olish va maqsadga erishtiruvchi shaxsiy rivojlanish uchun sarflanayotgan vaqtni hisoblasak, 5 yil ham chiqmaydi. Tarixga nazar salsak, buyuk bobokalonlarimiz Al-Xorazmiy, Abu Ali Ibn Sino, Beruniylar biz hozir 5 yil umrimizni sarflayotgan ilmga butun umrlarini sarflaganliklari uchun o'z maqsadlariga yetib, butun dunyoni o'zgartirib yubora olishgan.

Qurbaqa nazariyasida shunday bir amaliy tajriba bor. Unga ko'ra, xitoyliklarga ko'ra, tirik qurbaqani ushlab, qaynab turgan suvga tashlasa sakrab tushadi. Yana suvga solsa, yana sakrab tushadi. Ya'ni bunda, qurbaqaning tanasi issiq va qaynagan suvda chiday olmaydi va birdan sakrab ketadi.

Xitoyliklar buni yo'lini topishdi va idishga oddiy suv solib, unga qurbaqani tashlashadi va va idishni tagiga olov qo'yib sekin qaynatila boshlanadi. Qurbaqa boshida o'zini erkin his qiladi. Suv ilishni boshlab, shundan keyin isib, qaynoq bo'lib, undan so'ng qaynay boshlaydi.

Ushbu nazariyani uyqudan, boshqa bekorchi narsalardan vaqtni olib, shaxsiy rivojlanishimizga sarflashda foydalanish mumkin. Masalan, har kuni soat 8-9 larda uyqudan turadigan insonga siz bugundan boshlab soat 4 da turasan deb aytsangiz, u inson dastlabki 2 kun bu ishni qilishi mumkin, yoki umuman qila olmasdan ko'p uxlashda davom etishi mumkin. Yuqoridagi nazariyaga ko'ra, siz odatdagi uyqudan turish vaqtingizdan har 3 kunda ko'p emas, atigi 10 daqiqa erta turasiz. Har 3 kunda bir 10 daqiqa oldinroqqa vaqt surilsa, bir oyda 1 soatu 40 daqiqa (100 daqiqa) suriladi va soat 9 da turadigan inson soat 07:20 da turadi. Ikkinchi oyda esa bu ko'rsatkich 05:40 ga tushadi va 3-oyda bu natija soat 04:00 ga tushadi. (natijaga erishiladi)

Adabiyotlar:

1. Ilm fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konseptsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 29 oktabrdagi Farmoni.
2. Prezident Sh.M.Mirziyoyev raisligidagi 30 oktabr (2020 yil) mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini takomillshtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi bo'yicha videoselektor yig'ilishi materiallari. Xalq so'zi. 2020 yil 31 oktabr. № 230 son.
3. O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohasi rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Prezidentimizning 2020 yil 6 noyabrdagi PF-6108 sonli farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezident Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojatnomasi. 2020 yil 30 dekabr.
5. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.
6. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
7. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англо – М.:Альпина Пабlisher, 2019. -328с.

Qo‘shimcha adabiyotlar

8. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019.
9. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010.
10. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с.
11. Helene Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-6549-1 (eBook). Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018.
12. Искусство мыслить и успех в учебе, карьере, жизни. 500 упражнений для развития мозга/Стелла Коттрелл; (пер с.англ Е.И. Фатеевой) – Москва : Издательство «Э», 2016, -288 с.
13. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016

Axborot manbalari:

14. www.ziynet.uz
15. www.edu.uz.
16. www.google.uz.

6-MAVZU. KREATIVLIKNING “4P” MODELI

Reja:

1. Kreativlikning “4P” modeli, kreativ insonning xislatlari.
2. Kreativ jarayonni tashkil etish.
3. Kreativ bosim, ijodiy mahsulot xususiyatlari.
1961 yilda M. Rods "Ijodkorlikni tahlil qilish" maqolasida ijodga 56 ta ta'rif bergan, ularni uch guruhga ajratgan.

Birinchi guruhning ta'riflari sub'ektning xususiyatlari bilan, ikkinchi guruhning ta'riflari - jarayonning xususiyatlari bilan, uchinchi guruhning ta'riflari - ijodiy mahsulotning xususiyatlari bilan bog'liq edi.

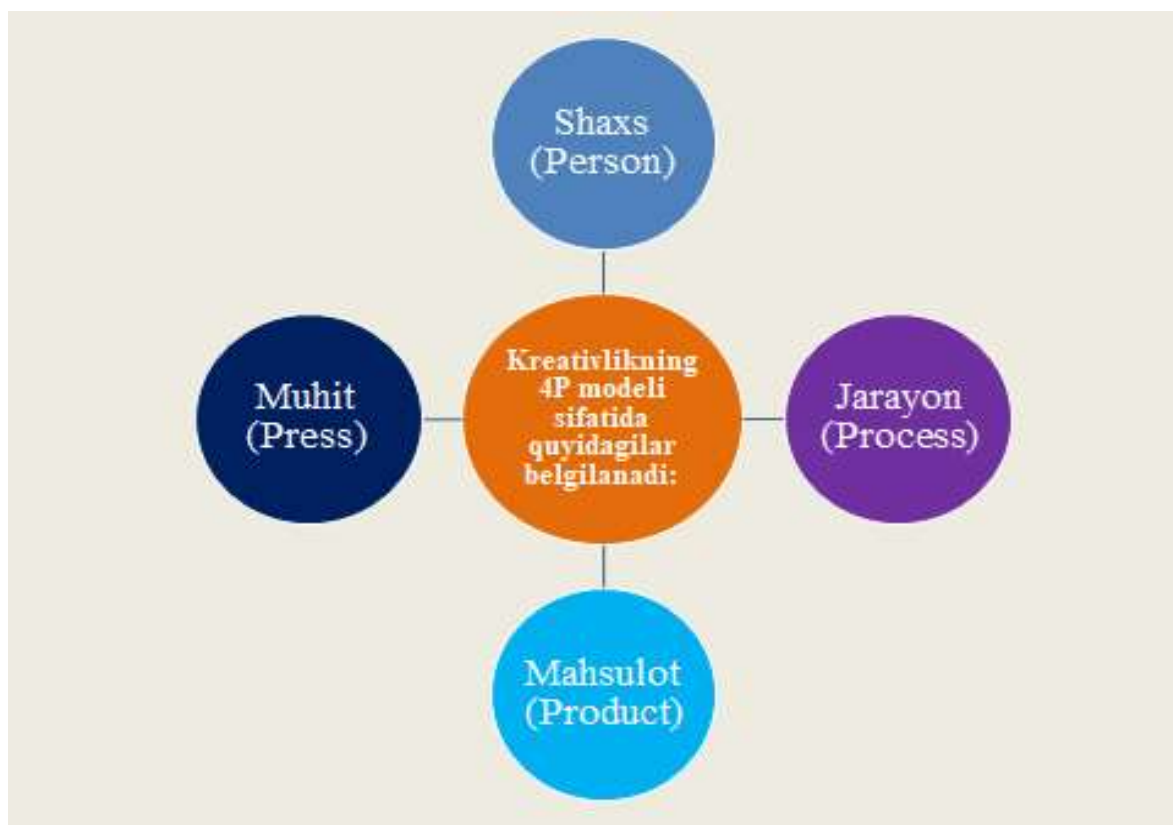
Ushbu uchta guruh, olimning fikriga ko'ra, u shaxs (shaxs), jarayon (jarayon) va mahsulot (mahsulot) deb belgilagan ijodning uchta asosiy jihatlarini belgilaydi.

Keyinchalik (1971) A. Rozenberg va K. Xausman ijodiy faoliyatning muhit (kontekst) bilan bog'liq to'rtinchi jihatini qo'shdilar: muhit (iqlim).

Ijodkorlikni o'rganish va tushunishga (mahsulot sifatida, jarayon sifatida, insonning qobiliyatlari (xususiyatlari) va "ijodiy muhit" ning o'ziga xos xususiyati sifatida) ushbu yondashuv "4P" - ijodkorlik modeli "deb nomlangan. Ushbu jihatlar chambarchas bog'liqdir. Masalan, ijodkorlik uni amalga oshirilayotgan muhit xususiyatlariga bog'liq. Va individual ijodiy faoliyat natijalari, o'z navbatida, atrofdagi tashkiliy sharoitning o'zgarishiga olib keladi. Shunday qilib, ijodiy faoliyatni o'z ichiga olgan mehnat unumdorligiga xodimning individual psixologik va kasbiy fazilatlari hamda uning mehnat faoliyati amalga oshiriladigan tashkilotning xususiyatlari ta'sir qiladi deb taxmin qilish mumkin (va ijodkorlikni o'rganish tajribasi buni tasdiqlaydi).

Shaxs har qanday ijodiy ishning markazida turadi. Mahsulotni yaratish uchun ular o'z mahoratlari, atrof-muhit (yoki matbuot), ijodiy qobiliyatlari va motivatsiyasidan foydalanadilar. Har qanday aqlan normal odam ijodiy qobiliyatlarga ega ekanligini ta'kidlaydi.

Shaxsning ijodiy qobiliyatlarini o'lchash oson emas. Ammo ular o'lchovlidir. Ijodiy qobiliyatlarini o'lchash uchun Divergent Thinking (DT) modeli asosida uslub ishlab chiqdi. Sparcitning o'ziga xos xususiyati - ochiq mashqlardan va avtomatlashtirilgan skarlardan foydalanish. Kirton Adaptive Index (KAI) - bu o'z afzalligini aniqlash uchun anketalar to'plamidan foydalanadigan yana bir baho. Biror kishining afzalliklari adapterdan innovatorgacha o'lchanadi.

Jarayon: Jarayon deganda shaxs tomonidan mahsulotni ishlab chiqishda foydalaniladigan tizim tushuniladi. Iltimos, e'tibor bering, bu jarayon metodologiyani emas, balki fikrlash jarayonini anglatadi.

Bu muammoni hal qilishga yoki yangi echim yaratishga urinayotganda odamning fikri. Fikrlash profilini tushunish uchun ideal baho Foursight Thinking Profile bo'lib, uning afzalliklari aniqlovchi, g'oyachi, ishlab chiquvchi va amalga oshiruvchi sifatida ko'rsatiladi. Albatta, bittasi bir nechta guruhda bo'lishi mumkin.

Jarayon: Jarayon deganda shaxs tomonidan mahsulotni ishlab chiqishda foydalaniladigan tizim tushuniladi. Iltimos, e'tibor bering, bu jarayon metodologiyani emas, balki fikrlash jarayonini anglatadi.

Bu muammoni hal qilishga yoki yangi echim yaratishga urinayotganda odamning fikri. Fikrlash profilini tushunish uchun ideal baho Foursight Thinking Profile bo'lib, uning afzalliklari aniqlovchi, g'oyachi, ishlab chiquvchi va amalga oshiruvchi sifatida ko'rsatiladi. Albatta, bittasi bir nechta guruhda bo'lishi mumkin.

Muhit: Mahsulotni yaratish uchun muhitni anglatadi. Bu ijod uchun qulay taqiqlovchi shartlarni anglatadi. Muhit tarkibiga quyidagilar kiradi (lekin ular bilan cheklanmagan):

-tashkiliy madaniyat,

-resurslar

-ilg'or tajribalar.

Hozirda Ijodiy etakchilik markaziga tegishli bo'lgan Tereza Amabilening KEYSI sizning tashkilotingiz ichki ijodkorligi va innovatsionligini aniqlash uchun ideal bahodir. Agar kerak bo'lsa, ushbu baholash tashkilotni qayta qurish uchun ham ishlatilishi mumkin.

“Qalam ushlagan kishi nima yozayotganini bilmaydi; u bu haqda yozganlarini tugatgandan keyingina bilib oladi va bu unga begona bo'lib tuyuladi; rassom hech qanday rejaga amal qilmasdan, "avtomatik ravishda" yozadi “

A. Breton

Voznesenskiy:

"She'rlar yozilmaydi, ular sodir bo'ladi"

P. Pikasso:

"Men izlamayman, topayapman."

Kreativ jarayon-muammoni hal qilishga yoki yangi echim yaratishga urinayotganda odamning fikri.

Ko'pincha falsafiy va psixologik asarlarda ijodning "kombinatorial" kontseptsiyasi mavjud bo'lib, unga ko'ra yangi g'oya allaqachon ma'lum bo'lgan g'oyalarni birlashtirish natijasida paydo bo'ladi.

Ushbu g'oya dastlab Raymund Llull (1235-1315) ning Ars magna ("Buyuk san'at") da aniq ifoda etilgan bo'lib, u dunyodagi har qanday bilimni asosiy tushunchalarning kichik to'plamini birlashtirib, chiqarishga urindi.

Ko'plab zamonaviy ijodkor tadqiqotchilar ijodiy echimlar ikki yoki undan ortiq tanish g'oyalarning "tasodifiy" kombinatsiyasi natijasida paydo bo'ladi deb aytishgan. (A. Koestler, E. De Bono, M. Mixalko va boshqalar).

Ijodkorlik mohiyatini anglash uchun kombinatsiya emas, balki kombinatsiya uchun yangi imkoniyatlarni yaratish juda muhimdir.

Mahsulot shaxs tomonidan quriladi va ijodiy jarayon natijasidir. Amaldagi konsensus shuni ko'rsatadiki, mahsulot yangi va foydali bo'lishi kerak.

1978 yilda D. Makkinnon mahsulotni baholash uchun uchta asosiy (mutlaq mezon) va ikkita qo'shimcha mezonni (ixtiyoriy mezon) ishlab chiqdi. Asosiy mezonlar:

yangilik (Yangi) - mahsulot original va yangi bo'lishi kerak;

foydalilik (Foydali) - mahsulot qandaydir muammoni hal qilishi, aniq maqsadga xizmat qilishi kerak;

ishlab chiqarilgan - mahsulot shunchaki g'oya bo'lib qolmasligi kerak, u aslida ishlab chiqarilishi kerak.

Qo'shimcha mezonlar:

estetika (estetik jihatdan yoqimli) - yangilik va foydalilikdan tashqari, mahsulot estetik ko'rinishga ega bo'lishi kerak;

inqilobiy (transformatsion) - mahsulot odamlarning tushunchalarini o'zgartirishi, urf-odatlarini inkor etishi kerak.

Muhit tarkibiga quyidagilar kiradi (lekin ular bilan cheklanmagan):

-tashkiliy madaniyat,

-resurslar

-ilg'or tajribalar.

Kompaniyadagi tegishli ijtimoiy-psixologik, tashkiliy va iqtisodiy sharoitlar yangi va potentsial foydali g'oyalarni targ'ib qilish, muammolarni samarali echish va raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi. Standard & Poor's xalqaro

agentligi va McKinsey konsalting kompaniyasi tomonidan o'tkazilgan so'rovlarga ko'ra, investorlarning 80% dan ortig'i korporativ boshqaruv sifati va kompaniyadagi qulay tashkiliy muhitni investitsiya qarorlarini qabul qilishning hal qiluvchi omili deb bilishadi.

Qulay tashkiliy iqlim biznes g'oyasini maqsadga muvofiq va samarali qilish, yuqori mehnat samaradorligiga erishish, intellektual mulkka egalik qilish va yuqori raqobatbardosh ustunlikka erishish imkonini beradi.

1960-yillarning o'rtalaridan boshlab. J.Litvin tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan "innovatsion iqlim" atamasi ham qo'llaniladi. Rus tilidagi adabiyotda yaqinda "innovatsionlik" atamasi tez-tez ishlatib kelinmoqda, bu kompaniyadagi innovatsiyalarning intensivligi va samaradorligini ta'kidlaydi va asosan tashkiliy muhitning boshqaruv va iqtisodiy omillarini hisobga oladi.

Ko'pincha metafora meteorologik xususiyatlarga o'xshashlik bilan tashkiliy iqlimni tavsiflash uchun ishlatiladi, masalan, "sovuq", "iliq", "tinch", "neytral", "o'rtacha" va boshqalar. Misol tariqasida, "meteorologik" metaforalar yordamida tashkiliy iqlimning juda oddiy tasnifi keltirilgan

Sovuq - tez daromad olishga yo'naltirilgan byurokratik tashkilotlar va tashkilotlarning aksariyati uchun odatiy. Asosiy xususiyati shundaki, xodimlar bir biriga ishonmaydilar, ularning og'irligi tufayli yangi g'oyalarni ishlab chiqarish uchun etarli vaqt yo'q. O'rtacha - munosabatlar avvalgi holatdagidek keskin emas, lekin manfaatlar to'qnashuvi tez-tez ro'y berib turadi, fikrlar bir xil emas, "qiziqish doiralari" shakllanishi mumkin.

O'zgaruvchan - nisbatan tinch sharoitda, qulay, ammo qiyin vaziyatlarda jamoa «parchalanadi», xodimlar «har bir erkak o'zi uchun» tamoyili asosida harakat qilishadi.

Issiq - xodimlar bir-biriga yordam berishadi, jamoaviy ish samarali bo'ladi. Tashqi muhit holatining yomonlashuvi munosabatlarda ahamiyatsiz keskinlikka olib keladi, ammo muvozanat tezda jamoaning o'zi kuchlari tomonidan tiklanadi. Tashkiliy iqlimning boshqa tasniflari, xususan, xodimlarni rag'batlantirish darajasi va yo'nalishi bilan bog'liq bo'lganlar ham ma'lum.

Stiv Jobs — hozirgi kunda dunyoning eng kuchli ishlab chiqaruvchi kompaniyalaridan birining asoschisi. Uning muvaffaqiyatlari afsonaga aylandi. U asrab olingan bola, o'smirlikida kollejda 6 oy o'qigandan so'ng, uni tashlab

ketgan, shunday bo'lsada do'stlarining yotoqonasida polda yotib yurgan, qornini to'ydirish uchun «Coca cola»dan bo'shagan idishlarni 5 sent evaziga yig'ib sotgan insondir. Bu inson — «Apple» va «Pixar» animatsiya studiyasini tuzgan. Quyida uning 12 muvaffaqiyatga erishish qoidasi keltirilgan:

- 1) **Sevimli ishing bilan shug'ullan.** Haqqoniy harakat qil. Haqiqiy buyuk ishlar qilishning yagona yo'li, bu — sevimli ish bilan shug'ullanish.
- 2) **Boshqacha bo'l. Boshqacha o'yla.** Harbiy matros bo'lgandan ko'ra, qaroqchi bo'lgan afzal.
- 3) **Qodir bo'lganingdan ko'ra yaxshiroq qil.** Har qanday ishda imkoningdagidek muvaffaqiyatga erishishing mumkin. Uxlama! Muvaffaqiyat yanada kuchli muvaffaqiyatni olib keladi. Muvaffaqiyatlardan rohatlan! Mukammallashishni sevadigan insonlar bilan ishla!
- 4) **SWOT-tashxis o'tkaz.** Yangi kompaniyang paydo bo'lsa, oddiy qog'ozga uning kuchli va kuchsiz taraflarini yozib chiq. Kompaniyadan chirigan olmalarni chiqarib tashlashdan qo'rqma.
- 5) **Qarorlarni tezda qabul qil.** Har safar yangi katta maqsadlarga intil. Tez va hal qiluvchi harakatlarni talab qiluvchi g'oyalar yig'indisini top va ushbu oynaga sakra. Eng qiyini — birinchi qadamni tashlash. Shunchaki birinchi qadamni tashla. Hissiyotlaring va yuragingni shunga majbur qil.
- 6) **Kichigidan boshla, lekin kattasi haqida orzu qil.** Bir vaqtda ko'pgina ishlar bilan shug'ullanma. Boshida oddiy ko'p bo'lmagan ishlar bilan shug'ullan. Bosqichma-bosqich qiyinlariga o'tib bor. Doimo kelajak haqida o'yla.
- 7) **Bozorda lider bo'lishga harakat qil.** Foydalanmasang ham, oldingda doimo eng so'ngi texnologiyalar tursin va nazorating ostida bo'lsin. Agar eng so'ngi versiyadagi texnologiya bo'lsa ham, hech kim foydalanmasa ham, undan foydalan. Standart ishlab chiqarishda ushbu texnologiyalardan birinchi bo'lib foydalan.
- 8) **Natijalarga erishishga diqqatingni qarat,** chunki ko'pgina odamlar sening ishingning natijasiga qarab baho berishadi. Sifat namunasi bo'l. Bir qancha odamlar ish borish jarayonini ko'rishni xohlashmaydi, balki ishchilardan natijani kutishadi. Shuning uchun raqobatbardosh yutuqlaringni reklama qil. Ko'pchilik inson bu xususiyatlarni bilmasa, mahsulotingni sotib olmaydi. Asosiy diqqatingni dizaynga qarat.

- 9) **Har xil manbalar bilan ikki tomonlama aloqa o'rnatishga harakat qil.** Har bir inson senga nimadir foydali narsani aytishi mumkin. Birinchi navbatda, kim sening mahsulotingdan foydalansa, o'shaning fikrini eshit.
- 10) **Yangilik kirit.** Aynan liderlar tashabbuskorligi bilan boshqalardan farq qilishadi. 50% vaqtingi yangi narsalar qilishga sarfla, qolgan 50% ni boshqa rahbarlar uchun qoldir. Vaqtingni ko'p sarflab qo'ymaslik uchun minglab go'yalarga «yo'q» deyishni o'rgan. Haqiqiy muhim g'oyalarga diqqatingni qarat. Bu dunyoda yaxshi narsalarni yaratishga harakat qiluvchi insonlarni ishga ol. Innovatsion mahsulotlar yaratishga asoslangan korporativ madaniyatni hosil qil. Ko'pgina kompaniyalarda ko'plab ajoyib injenerlar va aqlli odamlar ishlashadi, lekin ularni birlashtiruvchi kuch kerak bo'ladi.
- 11) **Xatolaringdan saboq chiqar.** Ba'zida yangilik kiritib, xato qilasan. Eng yaxshisi, xatolaringni tan ol. Agar ushbu yangiliging boshi berk ko'chaga borib qolsa, kuchingni boshqa innovatsiyalarni yaxshilashga yo'naltir.
- 12) **Muntazam o'rgan.** Har doim bilish kerak bo'lgan yana «bir narsa» bo'ladi. Kompaniyangdan tashqaridagi boshqa odamlar bilan g'oyalaring bilan fikrlashib tur. Xaridorlaring, raqobatchilaring va hamkorlaringdan o'rgan. Agar hamkoring odamlar bo'lsa, ularni yomon ko'rsang, yaxshi ko'rishni o'rgan. Ularni maqta va bundan foyda chiqar. Dushmanlaringni ochiq, ammo halol tanqid qilishni o'rgan.

To'siqlarni bartaraf etish va o'zgaruvchan paradigmalar kabi ijodiy jarayon. Kombinatorial ijodkorlik kontsepsiyasi. Ko'pincha falsafiy va psixologik asarlarda ijodning "kombinatorial" kontsepsiyasi mavjud bo'lib, unga ko'ra yangi g'oya allaqachon ma'lum bo'lgan g'oyalarni birlashtirish natijasida paydo bo'ladi. Ushbu g'oya dastlab Raymund Llull (1235-1315) ning Ars magna ("Buyuk san'at") da aniq ifoda etilgan bo'lib, u dunyodagi har qanday bilimni asosiy tushunchalarning kichik to'plamini birlashtirib, chiqarishga urindi. Ko'plab zamonaviy ijodkor tadqiqotchilar ijodiy echimlar ikki yoki undan ortiq tanish g'oyalarning "tasodifiy" kombinatsiyasi natijasida paydo bo'ladi (A. Koestler, E. De Bono, M. Mixalko va boshqalar).

Ijodiy jarayonni o'rganishda "kombinatorial" tamoyil ko'pincha markaziy nazariy asos rolini o'ynaydi. Masalan, taniqli ijodiy texnologiyalarni ishlab chiqaruvchi amerikalik ishlab chiqaruvchi M.Michalko E - mc² tenglamani ko'rib chiqib, Eynshteyn yorug'lik, massa, energiya va tezlik tushunchalarini ixtiro

qilmaganligini, balki ularni g'ayrioddiy tarzda birlashtirib, "dunyoni yangi nurda ko'rish" imkoniyatiga ega ekanligini yozadi. Ushbu bayonotga izoh berishga hojat yo'q. Nyuton mexanikasining "kontseptual makoni" va tortishish massasi, energiya va yorug'lik tezligi klassik tushunchalari chegaralarini o'zgartirmasdan, bu tenglamani olish imkonsiz ekanligi aniq. (Albatta, bunday turdagi matematik belgilarning tasodifiy kombinatsiyasini olish mumkin edi, ammo klassik fizika nuqtai nazaridan bu kombinatsiya "kulgili", "noto'g'ri" va hk) tan olinadi.) "Kombinatorial" printsip asosida, muammolarni hal qilishning maxsus usullari yaratildi va ijodiy jarayonga taqlid qiladigan ko'plab dasturlar qurildi. Masalan, musiqa, she'riyat, hikoyalar va boshqalar yaratish uchun dasturlar mavjud. Kompyuter tomonidan tuzilgan she'rni ba'zida odam yozgan she'rdan farqlash qiyin. Ammo haqiqat shundaki, bunday "asarlar" qabul qiluvchidan maksimal darajada izohlashni talab qiladi va "muallif" ijodiga qaraganda ko'proq aniqroq uning ijodiga mo'ljallangan.

Frantsuz nevrologi Pol Kossa she'r yozish uchun birinchi dasturlardan birining "kombinatorial" mexanizmlarini quyidagicha baholadi: "Ushbu texnika shiddatli shizofreniya bilan kasallangan bemorlarimizdan birining texnikasi bilan bog'liq bo'lib, lug'at sahifasida kartondan kesilgan" panjara "qo'ygan, qolgan so'zlarni o'qigan bir vaqtning o'zida ko'rinadigan, keyin ularni bitta faylga qayta yozing, lekin ularni teng bo'lmagan qatorlarga joylashtiring. Bu erda yuqori she'riyat bor edi ... bizning shizofrenikimiz ishongan "Kombinatorial nazariya va ehtimollik nazariyasi, psixologiya, kompyuter modellashtirish nazariyasi va amaliyotidagi nazariy va amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijodiy jarayonni "ko'r" va "tasodifiy" sanash va variantlarning kombinatsiyasi nuqtai nazaridan tushuntirish mumkin emas. Ijodiy jarayon chindan ham kombinatsiyalashgan lahzalarni o'z ichiga oladi, ammo eng samarali va ahamiyatli - bu generative qoidalar tizimining mavjud modeli tomonidan taqiqlangan kombinatsiyalardagi kombinatsiya. Shu sababli, ijodkorlik mohiyatini anglash uchun kombinatsiya emas, balki kombinatsiya uchun yangi imkoniyatlarni yaratish juda muhimdir.

Adabiyotlar:

1. Prezident Sh.M.Mirziyoyev raisligidagi 30 oktabr (2020 yil) mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi bo'yicha videoselektor yig'ilishi materiallari. Xalq so'zi. 2020 yil 31 oktabr. № 230 son.
2. O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohasi

rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Prezidentimizning 2020 yil 6 noyabrda PF-6108 sonli farmoni.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezident Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojatnomasi. 2020 yil 30 dekabr.

4. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.

5. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9

6. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англ. – М.:Альпина Паблишер, 2019. -328с.

Qo'shimcha adabiyotlar

7. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019.

8. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010.

9. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с.

10. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016

Axborot manbalari:

11. www.ziynet.uz

12. www.edu.uz.

13. www.google.uz.

7-MAVZU: TASVIRLASH. KREATIV SHAXS TAVSIFI

Reja:

1. Tasvirlash va ta'riflash tushunchalari mazmuni

2. Tushunchalar ustida bo'ladigan mantiqiy amallar

3. Ta'rifni shakllantirishning turli xil usullari

4. Xotirani mustahkamlash usullari

1. Tasvirlash va ta'riflash tushunchalari mazmuni. Tushunchaning mazmunini ochishga qaratilgan mantiqiy amal tushunchani ta'riflash deyiladi. "O'zbekiston Markaziy Osiyoda joylashgan suveren respublika". Bunda

“O‘zbekiston” aniqlanuvchi qism, “Markaziy Osiyoda joylashgan suveren respublika” esa aniqlovchi qism hisoblanadi.

Tushuncha – bu predmetlarning zaruriy, muhim belgilarini aks ettiruvchi tafakkur shaklidir.

Tushuncha inson miyasida to‘g‘ridan-to‘g‘ri aks etmasdan, ma‘lum bir mantiqiy usullardan foydalanish orqali hosil bo‘ladi. Bu usullarga taqqoslash, analiz, sintez, abstraksiyalash, umumlashtirish kiradi.

Taqqoslash - yordamida predmetlarni boshqalari bilan o‘zaro solishtirilib, ularning o‘xshash va umumiy belgilari hamda boshqalaridan ajratib turuvchi yakka belgilari aniqlanadi;

Analiz - yordamida predmetni fikran tashkil qiluvchi muhim belgilar alohida ajratilib, har qaysisi o‘rganiladi.

Sintez - analizga teskari jarayon bo‘lib, unda fikran ajratilgan predmetning belgilari birlashtirilib, bir butun holga ketiriladi. Sintez yordamida predmet haqida yaxlit fikr hosil qilinadi;

Abstraksiyalash - yordamida predmetning umumiy va yakka belgilaridan uning mohiyatini tashkil etuvchi muhim tomonlarlariga o‘tiladi hamda nomuhimlaridan chetlashiladi;

Umumlashtirish - predmetlarning ayrim umumiy o‘xshash, muhim xususiyatlariga ko‘ra bitta umumiy tushunchaga birlashtiriladi va shu yordamida umumiy belgiga ega predmetlarning sinfi haqida fikr yuritiladi.

Shartli ta‘rif, atama mavjud bo‘lgan ma‘noga ega bo‘lishidan qat‘i nazar, atamaga yangi ma‘no berish uchun ishlatiladi. Agar shartli ta‘rif qabul qilingan bo‘lsa, unda atama belgilangan yangi usulda qo‘llaniladi.

Sinonimik ta‘rifda so‘z (yoki qisqa muddatli) aniq bir xil ma‘noga ega bo‘lgan boshqa atamani berish bilan aniqlanadi - masalan, shifokorlar = doktorlar, advokat = huquqiy himoyachi, yaxshilanish = takomillashtirish va prognozlash = bashorat qilish.

Ostentsial ta‘rif, biz qizil narsaning misollarini ko‘rsatib, bolalarga qizil rangni tushuntirganimiz kabi, atama ma‘nosini misollar keltirish bilan izohlaydi. Yoki kimdir professionalni "shifokorlar, advokatlar va buxgalterlar kabi odamlar" deb tushuntirishi mumkin. Istiqbolli ta‘riflar atamaning ma‘nosini aniq tushuntirish qiyin bo‘lganda foydalidir. Ammo ostentsial ta‘rif kengaytma bilan ta‘riflash

shaklidir va intensiv ta'riflar, agar mavjud bo'lsa, ma'noni yaxshiroq tushuntirib berishi mumkin.

Differentsiya usuli - ta'riflarni tuzishda juda foydali vosita. Ushbu yondashuvga ko'ra, biz atamani belgilashni istasak, avval ushbu atama qo'llanilishi kerak bo'lgan keng toifani aniqlaymiz. Ushbu turkum jins deb nomlanadi. Xachirni aniqlash uchun, avvalambor, xachir hayvon ekanligini ta'kidlaymiz. Albatta, xachirlardan boshqa hayvonlar ham ko'p. Shunday qilib, keyingi qadam farqlanishni aniqlashdir. Bu turkumdagi narsalarni ikkita guruhga ajratadigan xususiyatdir - bu belgilangan muddat doirasiga kiradigan va bo'lmaydiganlardir. Xachirda bu erkak eshak va urg'ochi otning avlodi bo'lish xususiyati bo'ladi. Ikkala qismni birlashtirib, to'liq ta'rifga kelimiz:

Xachir - bu erkak eshak va urg'ochi otning nasli bo'lgan hayvon.

Muz = muzlatilgan suv.

Guvoh = sud jarayonida yoki depozitda qasam ichgan holda guvohlik beradigan kishi.

Vitamin = normal o'sish va metabolik jarayonlar uchun oz miqdordagi zarur bo'lgan past molekulyar og'irlikdagi organik birikma.

Kreativ fikrlash ko'nikmasini shakllantirish. Bunda asosiy urg'u kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish asosiy e'tibor markazida bo'lib bo'lajak rahbarlar fe'llar yordamida kreativ xarakterdagi harakatlarning mohiyatini ifodalashga yo'naltiriladi. Xususan, o'qituvchilar kreativ fikrlash ko'nikmasini samarali shakllantirish maqsadida shaxsga ularni fikrlashga undovchi savollar tarkibida zarur fe'llarning bo'lishiga e'tibor qaratiladi. Bu holat misollar bilan tushuntirilsa, shaxsdan "yurak va qon aylanish tizimi o'rtasidagi bog'liqlikni ta'riflab bering" mazmunidagi nazorat savoli ularda kreativlikni shakllantirmaydi. Zero, savol tarkibidagi "ta'riflab bering" tushunchasi o'z mohiyatiga ko'ra "mavjud bilimlaringizni birma-bir aytib o'ting" deyish bilan teng.

Amaliy kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish. Pedagoglar shaxsda kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishda ko'rsatmali metod va usullardan foydalanadi. Bu o'rinda savollardan foydalanish faqat qisqa muddatda yordam berishi mumkin, biroq, Shaxsda interfaollik va kirishimlilikni rivojlantirmaydi.

Patti Drapeau o'z asarida bir qator shaxsda interfaollik va kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali bo'lgan yo'l va metodlarni keltirib o'tadi. Xususan:

- Veb-saytlar bilan ishlash;
- vizuallashtirish;
- barcha nuqtai nazarlarni inobatga olish;
- muhim g'oyalarni turli vaziyatlarda va o'rinli qo'llash (g'oyani boshqa sharoitga ko'chirish – transformatsiya);
- ramziylashtirish kabi yo'llar;
- "Aqliy hujum";
- "Keys-stadi" kabi metodlar.

Kreativ faoliyat jarayonlarni tashkil etish. Mazkur yo'l shaxsni muammoni echish va innovatsion g'oyalarni ilgari surish jarayonida kreativ, ijodiy fikrlashga urg'u beradi. Mazkur jarayonlarda kreativ metod va usullar faol qo'llanilmasa-da, kreativ fikrlash yuz beradi. M: "Yurak va qon aylanishi tizimi o'rtasidagi bog'liqlikni topish" Topshiriqni bajarar ekan, shaxs odamning qon aylanishi tizimi bilan bog'liq turli muammolarni tahlil qiladi. Natijada ushbu jarayonda ko'p tomonlama fikrlash, mushohada yuritish ro'y beradi.

Kreativ mahsulot (ishlanma)lardan foydalanish. Bu yo'lni tutishda pedagog shaxsga "Odamning qon aylanish tizimi" mavzusida Power Point dasturi yoki multimediya yordamida taqdimotni yaratish topshirig'ini berishi mumkin.

Taqdimotni tayyorlash jarayonida shaxsda kreativ fikrlash ko'nikmalari faol rivojlanadi. Shaxs o'zlarining kreativ fikrlash qobiliyatlarini qulay muhitda to'la namoyon qilishlari mumkin. Agar shaxsda muvaffaqiyatsizlikka uchrash qo'rquv hissi mavjud bo'lsa, fikrni noto'g'ri ifodalashdan hadiksirashlar, tanqidga uchasalar bunday vaziyatda ularda kreativ fikrlash ko'nikmalarini samarali shakllantirish yoki rivojlantirish mumkin bo'lmaydi. Shaxsda kreativlikni odatga aylantirish orqaligina kreativ fikrlash ko'nikmasini muvaffaqiyatli shakllantirish mumkin.

Ko'plab odamlar singari, maqsadsiz o'qimang. Muammoni hal qilish uchun o'qing yoki savolingizga javob bering. Agar siz malakali yetakchi bo'lishni istasangiz, sizga ushbu sohadagi eng yaxshi kitoblarni (masalan, Piter Drukerning menejment bo'yicha kitoblari) topishingiz foydali bo'ladi.

Bo'lajak rahbarlarda kreativlikni shakllantirish

Bo'lajak rahbarlarda kreativlikni shakllantirish	
Bo'lajak rahbarlarni ...	qiziqarli; murakkab vazifalar; aniq maqsad va vaqt bilan ta'minlash
Bo'lajak rahbarlarga ...	kreativlik muvozanatsizlik xissini yuzaga keltirishini anglatish; bezovtalik va qo'rquv hissidan xalos bo'lishga yordam berish; kreativ fikrlash ko'nikmalarini boshqa ko'nikmalar bilan rivojlantirishga yordam berish; "qutqarib" qolish emas, balki yo'l yo'riq ko'rsatish
Bo'lajak rahbarlarni ...	suhbatlar orqali rag'batlantirish; konstruktiv sharhlar bilan ta'minlash; yangi ko'rsatmalar bilan tanishtirib borish
Bo'lajak rahbarlar ...	o'zlarida kreativlikning boshqa turlarini ham rivojlantira olishlari; guruhda ishlay olishlari; hissiy jihatdan erkin va ijobiy fikrlarga ega bo'lishlari uchun poydevor bo'ladigan muhitni yaratish

Agar siz eng muvaffaqiyatli odamlarning xususiyatlari va shaxsiyatlarini o'rganmoqchi bo'lsangiz va kamroq sub'ektiv fikrga ega bo'lishni xohlasangiz, ularning tarjimai holini o'qib chiqishingizni maslahat beramiz. Sharhlarni, tavsiflarni o'qing. Ushbu kitob mashhur bo'lgani uchun o'qimang. Siz uchun ommabop emas, siz uchun foydali va qiziqarli kitob o'qishingiz kerak.

Bu, ayniqsa, o'z-o'zini rivojlantirishga oid kitoblarga tegishli. Ehtimol siz mualliflar ko'pincha bir xil fikrlarni takrorlashlarini payqagandirsiz. Masalan, 80/20 prinsipi, ertalabgi qurbaqalar va SMART maqsadlarini aniqlash texnikasi juda keng tarqalgan.

Maqsadlarning mavjudligi o'zimizga va boshqalarga har qanday to'siqlarni engib o'tish qobiliyatimizga ishonishimizni aniq ko'rsatadi. Tasavvur qiling-a, hayot yo'ldir. Siz orqangizda xalta bilan kilometrdan kilometrغا juda quvnoq yurasiz. Va to'satdan manzilingizga boradigan yo'lingizni to'sib qo'yadigan g'isht devorga qoqildingiz. Siz nima qilasiz? Sizning yo'lingizda turgan bu devor ramzi bo'lgan qiyinchiliklardan qochish uchun orqaga qaytasizmi? Yoki buning teskarisi – uni qandaydir yo'l bilan yengish uchun qat'iy qaror qabul qilasizmi? – yo uni yorib o'tish, yo chetlab o'tish yoki uning ustiga chiqishga harakat qilasizmi?

Inson ilm olish yo'lida ham aniq maqsad sari intilishi va shu yo'lda unga yordam beradigan barcha omillardan to'g'ri foydalana olishi kerak bo'ladi. Bugungi infarmatsion davrda shu qadar ma'lumotlar oqimi ko'pki agar aniq maqsad va reja asosida ilm olmasangiz bu ulkan olamda adashib qolishingiz natijada ko'p vaqtingizni behudaga sarf etishingiz mumkin.

Aniq yo'nalish. Bunda inson hayotda kim bo'lmoqchi? Qanday amallarni amalga oshirmoqchi? Qaysi soha mutahasisi bo'lishni niyat qilgan? Maqsadga erishganda nimalarga ega bo'ladi? Kabi savollarga javobi bo'lishi kerak. Biron ishni boshlashidan oldin shu ish yakuni qayerga olib borishini ko'ra olishi, tasavvur qilishi juda muhim. Yo'nalishi aniq inson qanday bilimlar olishi kerakligini va bu bilimlarni qayerdan va kimdan olishini ham biladi. Yo'nalish aniq bo'lgandagina o'sha yo'lga qarab qadam tashlash mumkin bo'ladi.

Maqsadlarni belgilash harakatlar va ishlarni ushbu maqsadlarga yo'naltirishga va ularni amalga oshirishga yordam beradi. Buning uchun maqsadni tasvirlash kerak yakuniy natija, bajarilishi kerak bo'lgan harakatlar emas. Agar rahbar nimaga intilayotganini oldindan belgilab bermagan bo'lsa, hatto eng yaxshi ishlash usuli ham umidsizdir. Maqsadlaringizni bilish ko'pincha ish uchun o'z-o'zini rag'batlantirishni anglatadi, chunki. maqsad qaysi yo'nalishda harakat qilish haqida aniq tasavvur beradi. Muvaffaqiyatga erishish uchun siz to'g'ri maqsadlarni tanlashingiz kerak. Har bir firmaning, har bir menejerning bitta asosiy, eng muhim maqsadi bo'lib, u ko'plab kichik oraliq pastki darajadagi maqsadlarga bo'linadi, ularga erishish yuqori darajadagi maqsadga erishishni va pirovard natijada eng yuqori maqsadga erishishni ta'minlaydi. To'g'ridan-to'g'ri rejalashtirilishi uchun darhol harakatlarga aylantirilishi mumkin bo'lgan aniq, o'zaro kelishilgan maqsadlarni belgilash kerak. Aniq belgilangan, yozilgan maqsadlar avtomatik

ravishda majburiy bo'lib, doimiy tahlil, qayta tekshirish va qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Vaziyatni tahlil qilish - bu shaxsiy resurslarning o'ziga xos reestri (maqsadga erishish vositalari) va sizga nimani rag'batlantirish kerakligini aniqlashga imkon beradi (kuchli tomonlari) va yana nima ustida ishlash kerak (zaif nuqtalar).

Ilm olishda bardavomlik. Tolibi ilm kechaning avvalida hamda oxirida darslarini takror qilishga odatlanishi kerak. Ushbu ikki vaqt - shom va xufton hamda sahar vaqtlari barakotli, fayzlidir. Hakim zotlardan biri deydilar: Ey, tolibi ilm! Parhezkor va taqvolik bo'l, ya'ni ishlaringni taqvo va parhez rishtasi ila bog'lab boshqargin. Ko'p uxlashdan uzoqlash, chunki ko'p uyku koni ziyondir. Taomni to'yib-to'yib yeyishdan saqlan! Qorin to'q bo'lsa, kishi ishyoqmas, dangasa va boshqa salbiy sifatlar sohi-bi bo'lib qoladi. Yuqoridagi mazkur bir baytda: Bo'lur ish kam agar, ko'p to'ysa ishkam, - deb keyingi keltirilayotgan «ishkam»dan murod «qorin» bo'lib, baytning ma'nosi: «Agar kishi qornini to'ydirib yuborsa, o'zi uchun foydali ishlarni kam qiladi yoki hech qila olmaydi», - demakdir.

Sabr — g'am-kulfat, azob-musibatlariga chidash, toqat qilish; o'z ixtiyori bilan nafsni tiyish; qanoatli bo'lish. Sabrli bo'lish musulmonlarning asosiy fazilatlaridan biri hisoblanadi. Qur'onning bir necha oyatlarida musulmonlarning Sabrli bo'lishiga da'vat bor. Hadislarda inson uchun Sabrdan yaxshiroq va ulug'roq ne'mat ato etilmagani bayon qilingan. Kishi og'ir paytda bardosh bilan, ne'mat yetganida shukr va yaxshilik bilan Sabr qilishi kerak. Sabr bilan inson o'z hayoti uchun poydevor yaratadi. U barcha narsada shoshqaloqlik yaramasligini tushunadi va ba'zan baxtga yetish uchun sabr-qanoat kerak ekanligini tushunadi.

G'ayrat ko'rsatish. Shijoat deb botir va yurakli bo'lmoqlik tushuniladi. Shijoatli va g'ayratli kishi hech narsadan qo'rqmaydirgan botir va yurakli bo'ladi. Sa'y va g'ayratning ziddi dangasa va yalqovlik kabi shijoatning ziddi qo'rqoqlikdir. Qo'rqoq savdogar foyda qilmas. Qo'rqoq shogird ilm ololmas. Qo'rqoq kishi o'zining soyasidan qo'rqar, hech bir ish qilishga yuragi bo'lmas. Ko'p kishilar vahima va qo'rqoqlik orqasidan mollaridan, jonlaridan, vatanlaridan ayriladilar. Shuning uchun har ishda shijoatni qo'ldan bermaslik kerak. Shijoat insoniyatning sof oyinasi, iffat, g'ayrat, istiqomat kabi yaxshi xulqlarning nuroniysidir. Shijoatning haqiqati qalbning matonatidan, ruhning salomatligidan iboratdir. Hozirgi zamonda botirlik – boylikda, qaysi davlat va millatning davlati bolsa, shu ustun bo'lmoqdadir. Chunki hukumat uchun xalq, xalq uchun hunar, hunar uchun ilm, ilm uchun mablag' lozimdir.

PO‘LAT IRODA SOHIBI

Pul topish uchun velosipedda do‘konlarga guruch tarqatib yurgan o‘smir bir kuni do‘stlariga:

«Men Koreyada avtomobil ishlab chiqaraman», dedi. Do‘stlari uning ustidan kulib, «Kunlik noningni topib yeb tur», deyishdi.

Katta orzular o‘smirni o‘ziga chorladi. U guruch tashish bilan birga, turli joylarda yuk tashuv chi, avtomexanik, oddiy ishchi bo‘lib ishladi. Kundalik topgan mablag‘laridan chegirib, 1939-yilda kichik avtomobil ustaxonasini ochdi. Bu bilan u to‘xtab qolmadi. Ustaxonani kengaytirdi. Koreyada birinchi bo‘lib «Poni» nomli avtomobilni ishlab chiqardi. Keyinchalik bu avtomobil «Hyundai Motors» avtomobilni ishlab chiqarish uchun asos bo‘ldi. 1946-yilda bu ustaxona «Hyundai» (zamonaviy) nomi bilan ishlay boshladi.

1915-yilda Koreya ning chekka qishlog‘ida tug‘ilgan Chung Ju Yung «Po‘lat iroda sohibi» degan nom oldi. Uni Asan debham chaqirishardi. Asanning sa’y-harakati bilan bugun «Hyundai Group» jahonda eng yirik kemasozlik, avtomobilsozlik kabi o‘ndan ziyod soha larda yetakchi sanaladi.

Adabiyotlar:

1. O‘qituvchi va murabbiylar – Yangi O‘zbekistonni barpo etishda kata kuch, tayanch va suyanchimizdir. Prezident Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 1-oktabrdagi ma’ruzasi. Xalq so‘zi.2020 yil 1 oktabr. № 207 son.
2. Ilm fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konseptsiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 29 oktabrdagi Farmoni.
3. Prezident Sh.M.Mirziyoyev raisligidagi 30 oktabr (2020 yil) mamlakatimizda ta’lim-tarbiya tizimini takomillshtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi bo‘yicha videoselektor yig‘ilishi materiallari. Xalq so‘zi. 2020 yil 31 oktabr. № 230 son.
4. O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohasi rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi Prezidentimizning 2020 yil 6 noyabrdagi PF-6108 sonli farmoni.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezident Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojatnomasi. 2020 yil 30 dekabr.
6. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.

7. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
8. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англ. – М.:Альпина Паблишер, 2019. -328с.

Qo'shimcha adabiyotlar

9. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019.
10. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010.
11. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с.
12. Helene Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-6549-1 (eBook). Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018.
13. Искусство мыслить и успех в учебе, карьере, жизни. 500 упражнений для развития мозга/Стелла Коттрелл; (пер с.анг Е.И. Фатеевой) – Москва : Издательство «Э», 2016, -288 с.
14. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016

Axborot manbalari:

15. www.ziynet.uz
16. www.edu.uz.
17. www.google.uz.

8-MAVZU: XULOSA QILISH. KREATIV JARAYON

Reja:

1. Bevosita xulosa chiqarish
2. Deduktiv xulosa chiqarish
3. Induktiv xulosa chiqarish

Xulosa chiqarish deb, bir va undan ortiq chin mulohazalardan ma'lum qoidalar yordamida yangi bilimlarni keltirib chiqarishdan iborat bo'lgan tafakkur shakliga aytiladi.

Xulosa chiqarish jarayoni asoslar, xulosa va asoslardan xulosaga o'tishdan tashkil topadi. To'g'ri xulosa chiqarish uchun, avvalambor, asoslar chin mulohazalar bo'lishi, o'zaro mantiqan bog'lanishi kerak.

Xulosa chiqarish - tafakkurning asosiy mantiqiy shakllaridan biri. Unda mantiqning ma'lum qoidalari yordamida bir yoki bir necha hukmdan yangi hukm chiqariladi. Xulosa chiqarish chin asoslarga tayansa va to'g'ri mantiqiy kridalardan foydalansa, u vaqtda chiqarilgan xulosa ham chin bo'ladi. Bu prinsipga amal qilmaslik Xulosa chiqarishda xatoga olib keladi. Masalan, "hamma mustaqil davlatlar BMT ga a'zo" va "O'zbekiston mustaqil davlat" degan chin asoslardan mantiqiy qoidalariga rioya qilingan holda "O'zbekiston BMT ga a'zo" degan to'g'ri xulosa kelib chiqadi.

Deduktiv xulosa chiqarishning muhim xususiyati unda umumiy bilimdan juz'iy bilimga o'tishning mantiqan zaruriy xususiyatga egaligidir. Uning turlaridan biri bevosita xulosa chiqarishdir.

Deduksiya – oldindan mavjud bo'lgan bir umumiy haqiqat, umumiy prinsipning o'ziga xos tartibli fikrlash va mantiq qoidalariga asoslangan holda, maydaroq, yakka holatlarga tadbiiq qilinishiga aytiladi. Deduksiyada umumiy bir gipoteza hayotdagi mavjud yakka holatlar orqali tekshirib chiqiladi. Bu umumiy prinsip oldindan mavjud, va holatlarni faqatgina bu prinsipni tekshirish, tatbiq qilish uchungina o'rganiladi. Bu yerda birlamchi o'rinda mantiq turadi, tajriba esa ikkilamchi hisoblanadi.

Deduksiya (lot. deductio — xulosa chiqarish) — mantiq qoidalariga ko'ra xulosa chiqarish. Dastlab formal mantiqda umumiylikdan xususiylik,ayrimlik tomon muhokama yuritish deduksiya deb atalgan.

Masalan, "Barcha metallar elektr utkazuvchandir (umumiy) va "Mis — metall" degan ikki hukm (asos)dan deduktiv yul b-n "Mis elektr utkazuvchandir" degan xususiy yangi hukm (xulosa) chiqariladi. Induksiyanmng karama-qarshisi. Mantiqqa oid adabiyotlarda "Deduksiya" atamasini birinchi bor rimlik mantikshunos faylasuf Boetsiy (480— 524) ishlatganligini ta'kidlaydilar.

Hozirgi zamon fanida "Deduksiya" termini keng ma'noda qo'llanilib, muayyan hukmdan mantiq qonunlari asosida xulosa chiqarish tushuniladi. Agar asos qilib olingan hukm haqiqiy va "Deduksiya"qonunlariga rioya qilingan bo'lsa, undan chiqariladigan xulosa ham haqiqiy bo'ladi. "Deduksiya"— isbotning asosiy vositasidir. Shuning uchun fandagi nazariyalar deduktiv metod natijasida yaratiladi. Odatda, deduktiv metod ma'lum sohada faktik materiallar to'plangandan so'ng , ularni chuqur o'rganish, tizimga solish va b. maqsadlarda qo'llaniladi.

Induktiv xulosa chiqarish. Ehtimoliy xulosa chiqarish turli xil shakllarda, shu jumladan, induktiv xulosa chiqarish shaklida amalga oshishi mumkin.

Ularning barchasiga xos xususiyat – xulosaning asoslardan mantiqan zaruriy ravishda kelib chiqmasligi hamda faqat ma’lum bir darajada tasdiqlanishidir. Asoslarning xulosani tasdiqlash darajasi mantiqiy ehtimollik, deb nom olgan. Ehtimoliy xulosa chiqarish ba’zan induksiya (lotincha– inductio – yagona asosga keltirish) - juz’iy bilimdan umumiy bilimga mantiqan o’tish shaklida sodir bo’ladi.

Induktiv xulosa chiqarish empirik umumlashtirish shaklida amalga oshib, unda birorta belgining ma’lum bir sinfga mansub predmetlarda takrorlanishini kuzatish asosida, shu belgining mazkur sinfga tegishli barcha predmetlarga xosligi haqida xulosa chiqariladi. Induksiya asosida chiqarilgan xulosalar ilmiy bilishda o’rnatilgan turli empirik qonunlar, yaratilgan umumlashmalar tarzida o’z aksini topadi, predmet va hodisalar haqidagi bilimlarimizni kengaytirishga olib keladi.

Muammolarni hal etishda kreativ fikrlashning o’rni.

Kreativ fikrlash mazkur asrimizda har qanday muammoni yechishda eng optimal yo’nalishni tavsiya etadigan fikrlash usulidir. Yangi g’oyalar, muammolarga yechimlarning noodatiy shakllari, olti shlyapa usuli va uch stul nazariyalarini o’zida jam etadigan ushbu kreativlik fikr yuritish muammoli vaziyatlar uchun eng to’g’ri yechim bo’lishi mumkin.

Hozirgi kunga qadar liderlik to’g’risida asosan 3 nazariya mavjud:

Birinchisi nazariya. "Liderlik sifatleri nazariyasi" dir yoki xarizmatik nazariya. Uning mohiyati shuki, hamma ham lider bo'la olmaydi, ayrim shaxslarda shunday sifatlar yig'indisi tug'ma mavjud bo'lib, ular uning guruhda lider bo'lishini ta'minlaydi. Masalan, 1940 yilda Amerikalik K. Berd 79 sifatdan iborat bo'lgan liderlik qirralari ro'yxatini tuzdi. Bu ro'yxatda jumladan: tashabbuskorlik, muloqotga kirisha olish, yumor hissi, o'ziga ishonch, tez va aniq qarorlar qabul qila olish, tashkilotchilik kabi sifatlar bor edi. Lekin bu nazariyaning xatoligi shunda ediki, birinchidan, u yuqoridagi sifatlar qanday qilib namoyon bo'ladi-yu, qanday shakllanishini tushuntirib bera olmadi, ikkinchidan, so'roqlar mobaynida birorta sifat ham mutloq ko'p marta qayd etilmadi.

Ikkinchi nazariya. Liderlikning vaziyatga bog'liqligi nazariyasidir. Bu yerdagi asosiy g'oya Lider vaziyatning mahsuli degan g'oyadir. Har bir odamda liderlik sifatleri bor, lekin ayrim vaziyatlar ayrim shaxslarning o'zlarining ko'rsatishlari, lider bo'lish uchun qulay hisoblanadi.

Uchinchi nazariya. liderlikning sintetik nazariyasidir. Bu nazariya liderni guruhiiy munosabatlarning bevosita mahsuli deb qaraydi, liderning ro'yobga chiqishida guruhning birlamchi rolini ilgari suradi. Sinetik nazariya tanqid qilish natijasida paydo bo'lgan. Psixolog A.N. Leontevning faoliyat konsepsiyasiga tayangan holda, liderlikni faoliyat mahsuli, guruhning ushbu faoliyatga munosabati va guruhda qabul qilingan normalar va ijtimoiy kutishlarga kim ko'proq javob berishiga qarab liderni aniqlash mumkin. Ijtimoiy kutishlar nazariyasi hozirda ko'pchilik tomonidan ma'qul yondashishlardan biri deb qabul qilinmoqda.

Har bir lider yoki boshliq o'zicha individual va qaytarilmasdir. Buning boisi har bir boshliq o'z ish faoliyatini, boshqaruv faoliyatini o'ziga hos tarzda tashkil etishidadir. Ijtimoiy psixologiyada boshqaruv sohasida batafsil o'rganilgan muammolardan biri bu turli boshqaruv uslublaridir. Bu sohada nemis olimlari G.Gibsh va M. Forverg, rus olimlari V.D. Parigin, L.N. Umanskiy, M.Yu. Jukov va boshqalarning ishlari ayniqsa diqqatga sazovordir. Barcha ilmiy tadqiqotlarni umumlashtirgan holda ijtimoiy psixologiyada qabul kilingan uch asosiy boshqarish uslublariga harakteristika berib chiqamiz.

Avtoritar rahbar barcha ko'rsatmalarni ishchanlik ruhida, aniq ravshan, keskin ohangda xodimlarga yetkazadi. Muloqot jarayonida ham xodimlarga nisbatan do'q-po'pisa, keskin ta'qiqlash kabi qat'iy ohanglardan foydalanadi. Uning asosiy maqsadlaridan biri nima yo'l bilan bo'lsada, o'z hukmini o'tkazish. Uning nutqi ham aniq va ravon doimo jiddiy tusda bo'ladi. Biror ish yuzasidan xodimlarni maqtash yoki ularga jazo berish, tanqid qilish sof sub'ektiv bo'lib, bu narsa boshliqning kayfiyatiga va o'sha shaxslarga nisbatan shaxsiy munosabatiga

bogʻliq. Jamoa aʼzolarining tilak-istaklari, ularning fikrlari va maslahatlari juda kam xollardagina inobatga olinadi, aksariyat hollarda bunday istaklar yoki koʻrsatmalar toʻgʻridan-toʻgʻri doʻq-poʻpisa, kamsitish yoki maʼnaviy jazolash yoʻli bilan cheklanadi yoki qoniqtirilmaydi. Bunday rahbar oʻz ish uslublari, kelajak rejalari, biror aniq ishni, operatsiyani qanday amalga oshirmoqchiligini odatda, jamoadan sir tutadi, uning fikricha, bu uning obroʻyiga salbiy taʼsir koʻrsatishi mumkin. Guruhdagi ijtimoiy-fazoviy munosabatlardagi oʻrni jihatidan, u "jamoadan chetda", avtonomdir.

Avtoritar rahbarda har bir jamoa aʼzolarining qobiliyatlari, ishga munosabatlari, mavqelariga koʻra tutgan oʻrinlari haqida tasavvurlar borki, shunga koʻra u har bir xodimning ish harakatlarini maksimal tarzda dasturlashtirib qoʻygan, unda har qanday cheklashlar uning ochiq gʻazabini keltiradi va buning uchun unda jazolashning turli uslublari mavjud. Yaʼni bunday jamoalarda hokimiyat— markazlashtirilgan, jamoa rahbari ushbu markazning yakka hokimi — shuning uchun ham bu yerda "mening odamlarim", "mening ishim", "mening fikrim boʻyicha" kabi iboralar tez-tez ishlatiladi. Bunday rahbarlarda ishga nisbatan shunday fidoiylik borki, ular oʻzlarini shu ishsiz tasavvur qila olmaydilar, yaʼni ish uning "butun vujudini qamrab olgan". Shu sabab boʻlsa kerak bunday rahbar har bir odamni uning kundalik ish faoliyatini, uning natijalarini juda yaxshi biladi. Lekin, aslida, uni ishning mazmunidan koʻra, uning oʻsha yerdagi yetakchilik roli, boshliqligi koʻproq qiziqtiradi va oʻziga oʻsha sifatarga qarab baho beradi.

Bu sifat, tabiiyki, ishning sifatiga ham taʼsir qilgani uchun jamoa oldiga qoʻyilgan barcha topshiriqlar bajarilmay qolmaydi ("temir rahbar"). Bunday jamoalarda tanqid ishi juda sust, chunki u oʻzini ham, boshqalarni ham tanqid qilishlariga yoʻl qoʻymaydi. Tanqid qilishga, uning fikricha, faqat boshliq haqli, yigʻilishlarda soʻzni oʻzi boshlab, tashabbusni oxirigacha boshqalarga bermaydi, odamlarning takliflari, ularning hissiyotlari eʼtiborga olinmaydi. G. Gibsh va M. Forverglarning tahlil qilishlaricha, avtoritar lider bosh boʻlgan jamoada ishlarning samaradorligi ancha yuqori boʻlib, ishlab chiqarish koʻrsatkichlari ham yuqori boʻlar ekan. Lekin jamoadagi ruhiy-maʼnaviy muhit ogʻir, tang boʻlib, bu narsa odamlarning jamoadan, ishdan qoniqmasliklariga olib keladi. Bunday rahbarlar boshchilik qilgan mehnat jamoalarida ishlaydigan odamlar oʻz kasblari, ish joylarini osonlikcha almashtirishlari mumkin.

Demokratik rahbar, aksincha, boʻysunuvchilarga mustaqillik erk berish tarafdori. Ishda topshiriqlar berganda ishchilarning shaxsiy qobiliyatlarini hisobga olgan holda taqsimlaydi. Bunda u xodimlarning shaxsiy moyilliklarini ham

hisobga oladi. Buyruq yoki topshiriqlar, odatda, taklif ma'nosida beriladi. Nutqi oddiy, doimo osoyishta, sokin, unda o'rtoqlarcha, do'stona munosabat sezilib turadi. Biror kishini maqtash, uning lavozimini oshirish yoki ishdagi kamchilikka ko'ra ishiga baho berish doimo jamoa a'zolarining fikri bilan kelishilgan holda amalga oshiriladi. Tanqid, ko'pincha taklif, istak shaklida qilingan ishlarning mazmuniga baho berish holida "aybdorga" yetkaziladi. Har bir yangi ish jamoa maslahatisiz boshlanmaydi. Shuning uchun ham uning fazoviy-ijtimoiy holati "jamoada ichida".

Jamoada tanqid va o'z-o'zini tanqid shunday yo'lga qo'yilganki, uning oqibatidan hech kim aziyat chekmaydi. Chunki ko'prok boshliq emas, balki jamoaning boshqa faollari — norasmiy liderlar tanqid qiladilar. Boshliq yo'l qo'ygan xato-kamchiliklarni jamoatchilik oldida bo'yniga olishdan qo'rqmaydi. Chunki undagi mas'uliyat hissi nafaqat yuqori boshqaruv tashkilotlari a'zolari bilan muloqot paytida, balki, xodimlar bilan muloqotda ham sezilib turadi va qo'yilgan topshiriq yuzasidan mas'uliyatni boshqalarga ham bo'lib berishni yaxshi ko'radi. Boshliqning xodimlaridan siri yo'q, shuning uchun ham majlislarda ko'proq u emas, balki barcha xodimlar gapiradilar, oxirgi qaror chiqarish va so'zlarni yakunlash, umumlashtirish huquqidan u to'liq foydalanadi.

Gibsh va Forverglarning tahlillariga ko'ra, bunday boshliq rahbarlik qilgan jamoalarda ma'naviy-ruhiy muhit juda yaxshi, ishchilar jamoadan, ishdan qoniqish hosil qilganlar, ishdan ketish hollari kam bo'ladi, lekin ishlab chiqarish zo'rg'a norma holatida bo'lar ekan.

Liberal uslub - bu uslubda ishlaydigan rahbarning kayfiyatini, ishga munosabatini, ishdan mamnun yoki mamnun emasligini bilish qiyin. Unda taqiqlash, po'pisa bo'lmaydi, uning o'rniga ko'pincha ishning oxirgi oqibati bilan tanishish bilan cheklanadi, xolos. Jamoada hamkorlik yo'q boshliq jamoaning muammolari, ishning baland-pasti bilan qiziqmaydiganday, go'yoki boshqa "koinotda" yurganga o'xshaydi. Aniq ko'rsatmalar bermaydi, uning o'rniga norasmiy liderlar yoki o'ziga yaqin kishilar orqali qilinishi lozim bo'lgan topshiriqlar bajaruvchilarga yetkaziladi. Uning asosiy vazifasi, uning nazarida, xodimlar uchun ish sharoitini yaratish, ishdagi kamchiliklarni bartaraf etish, kerakli mahsulot, xom-ashyo kabilarni topib kelish, majlislarda qatnashish va hokazolardan iborat. Xodimlar bilan muloqotda bo'lishga to'g'ri kelganda, u doimo xushmuomala bo'lib, odob, ahloq normalarini buzmaslikka harakat qiladi, lekin hech qachon ular bilan tortishmaydi. Majlislarda agar biror muammo munozarani keltirib chiqarsa, u bevosita jarayonga aralashmay, oxirgi so'zni

o'ziga qoldiradi. Shunday qilib, xodimlarga fikrlash va hatti-harakatlar erkinligi berib qo'yilgan, bular yuzasidan boshliqning fikri so'ralgan taqdirda ham, undan aniq gap chiqmaydi, chunki u xodimlarni yaxshi bilmaydi, qolaversa, ularni xafa qilib qo'yishdan qo'rqadi. Uning fazoviy-psixologik holati "guruh tashqarisida".

Olimlar fikricha, bunday rahbar ishni olib borgan jamoalarda barcha ko'rsatkichlar doimo orqada, qo'nim ham yo'q. Liberal rahbar ishda o'zboshimchalikka yo'l qo'yib, ko'p turmay, boshqa yerdan ish qidirishga harakat qiladi. Yuqorida baho berilgan boshqarish uslublari ko'proq liderlikka emas, balki rahbarlikka taalluqli, lekin ilmiy adabiyotlarda bu ikkala ibora, ko'pincha sinonimday ishlatiladi. Aslida, eng yaxshi rahbar o'zida barcha liderlik sifatlarini ham mujassamlashtirgan bo'ladi. Chunki sof ijtimoiy psixologik ma'nodagi liderning turlari turli sharoitlarda o'zida ko'proq namoyon etadigan shaxsiy sifatlariga ko'ra tabaqalanadi. Masalan, lider-tashkilotchi, lider-tashabbuskor, lider-erudit, jamoa hissiy-emotsional holatni boshqaruvchi lider, lider-bilag'on va hokazo.

Yaxshi rahbar ana shu lider sifatlarini bilgan holda, ularni o'zida tarbiyalashi va jamoasidagi liderlar bilan hamkorlikda ishlay olishi kerak. Oxirgi yillarda Moskva va boshqa yirik ilmiy markazlarda o'tkazilgan tadqiqotlar natijasida shunday xulosaga kelindiki, aslida hayotda sof demokrat yoki sof avtoritar rahbarni uchratish qiyin, lekin uchragan paytda ham ular bir jamoani uzoq muddat boshqara olmasligi ma'lum buldi. Shuning uchun ham ular vaziyatga bog'liq, konkret jamoa, unda qabul qilingan hatti-harakat normalari, shaxslararo munosabatlar tipi liderning ham, rahbarning ham ish taktikasi va uslubini belgilaydi, degan g'oya qabul qilinmoqda. Lekin bu rahbarlik uslublarning psixologik mazmun va mohiyatini bilishning amaliy ahamiyati shundaki, har bir uslubda o'ziga xos ijobiy tomon bor, mohir rahbar o'zini-o'zi tarbiyalar ekan, o'shalarining eng ma'quli, ayniqsa o'zi rahbarlik qilayotgan jamoaga moslarini tarbiyalashi maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar:

1. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.
2. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
3. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англ. – М.:Альпина Паблишер, 2019.

-328с.

Qo'shimcha adabiyotlar

4. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019.
5. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010.
6. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с.
7. Helene Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-6549-1 (eBook). Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018.
8. Искусство мыслить и успех в учебе, карьере, жизни. 500 упражнений для развития мозга/Стелла Коттрелл; (пер с.англ Е.И. Фатеевой) – Москва : Издательство «Э», 2016, -288 с.
9. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016

Axborot manbalari:

10. www.ziynet.uz
11. www.edu.uz.
12. www.google.uz.

9 - MAVZU : YONDASHUVNI ANIQLASH VA UNING SHAKLLANISHI

Reja:

1. Yondashuvni aniqlash va uning xususiyatlari.
2. Yondashuvni aniqlash shakllari va usullari.
3. Yondashuv shakllanishi va uning xususiyatlari.

Tizimli yondashuv va tizimni tahlil qilish - bu tizimni hayotiy tsiklini muhokama qilishda tez-tez ishlatiladigan ikkita atama. Tizim bu muayyan vazifa yoki vazifalarni bajarish uchun uyushgan butun birligidir. Tizim kirish, chiqish, ishlov berish, fikr-mulohaza va boshqaruvdan iborat. Tizim ko'plab quyi tizimlardan yoki tarkibiy qismlardan iborat bo'lishi mumkin. Tizim ulanish, hamkorlik, muvofiqlashtirish, boshqarish kabi ko'plab xususiyatlarga ega va tizimning pastki qismlari o'rtasida aloqa bo'lishi kerak. Tizimning pastki qismlari o'rtasida hamkorlik va muvofiqlashtirish bo'lishi kerak. Dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda tashkilot tomonidan ma'lum bir jarayon kuzatiladi.

Tizimni ishlab chiqish hayot aylanishi (SDLC) deb nomlanadi. Bu yuqori sifatli dasturiy ta'minotni loyihalash, ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishga yordam beradi. Tizimli yondashuv va tizimni tahlil qilish SDLC bilan bog'liq ikkita atamadir.

SDLCning asosiy bosqichlari

- texnik-iqtisodiy asoslash
- tizimni tahlil qilish
- tizimni loyihalash
- ishlab chiqish
- sinovdan o'tkazish
- texnik xizmat ko'rsatish

Tizimli yondashuv - bu muammoni hal qilishning tizimli jarayoni. Tizim yondoshuvi va tizimni tahlil qilish o'rtasidagi asosiy farq shundaki, tizim yondoshuvi Tizimni ishlab chiqish hayotiy siklining bosqichi bo'lsa, tizimni ishlab chiqish hayotiy tsikliga (SDLC) qo'llanilishi mumkin bo'lgan muammolarni echish metodologiyasi.

Tizim turli komponentlar va xususiyatlarni anglatadi. Har bir tizim erishish uchun ma'lum maqsadlarga ega. Tizim ma'lum bir vazifani yoki vazifalarni bajarish uchun kirish, chiqish va ishlov berish moslamalarini o'z ichiga oladi. Odatda, tizim ma'lum qoidalar va qoidalar bilan qurilgan. Birinchidan, muammo tizim yo'nalishi yordamida aniqlanadi. Keyin muammoni hal qilish uchun mumkin bo'lgan echim topilishi kerak. Tizim ma'lum chegaraga ega. Tizimning muhim xususiyatlaridan biri shundaki, uni quyi tizimlarga bo'lish mumkin.

Muammoni hal qilish uchun o'rnatilgan muammoni echish metodologiyasidan foydalanganda u ilmiy usul deb nomlanadi. Ushbu usul bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi. Birinchidan, haqiqiy dunyo hodisalarini aniqlash juda muhimdir. So'ng, hodisalarning sabablari va oqibatlari haqida farazni shakllantirish kerak. Keyin gipotezani tajriba yordamida sinab ko'rish kerak. Tajribalar natijalarini baholaganingizdan so'ng, faraz haqida xulosa chiqarish oson. Odatda tizimli yondashuv bu muammoni hal qilishning tizimli jarayoni.

Muammoni hal qilish va unga yechim topish uchun bir qator tadbirlar mavjud. Birinchidan, tizim tafakkuridan foydalanib, muammo nima ekanligini aniqlash kerak. Tizim tafakkuri - ko'rib chiqilayotgan har qanday vaziyatda tizimlarni, quyi tizimlarni va tizimlarning tarkibiy qismlarini topish. Keyin alternativ echimlarni baholash va ishlab chiqish mumkin. Hammasi bo'lib, muammoni hal qilish uchun eng yaxshi echimlarni tanlash kerak. Va nihoyat, tanlangan echim ishlab chiqilgan va amalga oshiriladi. Amalga oshirish rejasida amalga oshirishni yakunlash uchun zarur bo'lgan manbalar, tadbirlar va muddatlar mavjud.

Tizimli tahlil nima?

Axborot tizimiga tizimli yondashuvni qo'llash tizimni ishlab chiqish davri (SDLC) deb nomlanadi. SDLCning asosiy bosqichlari rejalashtirish, tizimni tahlil qilish, tizimlarni loyihalash, ishlab chiqish, tizimni sinovdan o'tkazish va texnik xizmat ko'rsatishdir. Rejalashtirishda muammoning ko'lami aniqlanadi. Ushbu bosqichda resurslar, xarajatlar, vaqt va boshqalar hisobga olinadi.

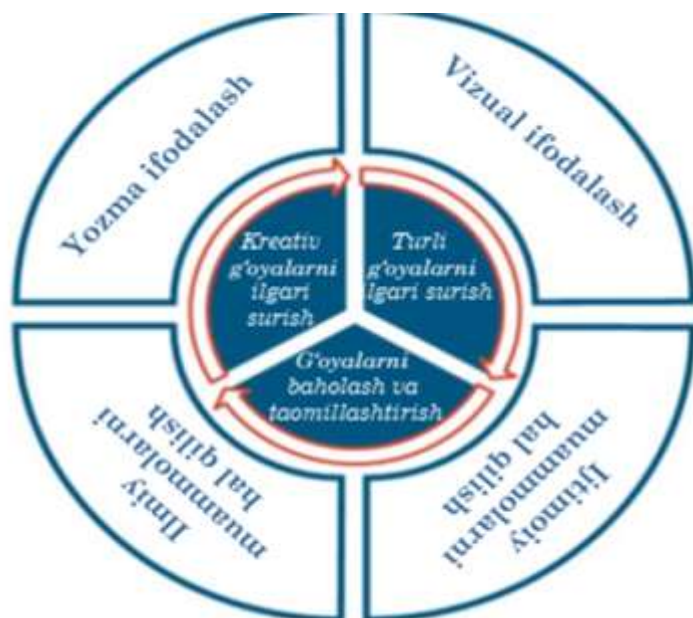
Keyingi bosqich - tizimni tahlil qilish.

Bu oxirgi foydalanuvchi uchun zarur bo'lgan funktsional talablarni chuqur o'rganishdir. Tizimli tahlil bu tizimni o'rganish va maqsadlarni aniqlashdir. Bu faktlarni to'plash va izohlash, muammoni aniqlash va tizimni uning tarkibiy qismlariga ajratish jarayonidir. Tizim tahlili vazifani bajarish uchun barcha tarkibiy qismlarning ishlashini ta'minlashga yordam beradi. Tizim tahlilining natijalari tizimni loyihalashga kirishdir.

Loyihalashda u tizim spetsifikatsiyasini ishlab chiqaradi. Tizimni loyihalashga kirish tizimni tahlil qilish bosqichining funktsional talablari hisoblanadi. Tizim dizayni jarayonlarni loyihalashni, ma'lumotlarni loyihalashni va foydalanuvchi interfeysini loyihalashni o'z ichiga oladi.

Jarayon dizayni – bu taklif etilayotgan tizim uchun zarur bo'lgan kompyuter dasturlarini ishlab chiqishga qaratilgan dizayn jarayoni. Ma'lumotni loyihalash tizimning ER diagrammalarini modellashtirishni o'z ichiga oladi.

Foydalanuvchi interfeysi dizayni oxirgi foydalanuvchi va tizimning o'zaro ta'siriga qaratilgan. Tizimni boshqarish uchun displey ekranlari mavjud. Sinov bosqichi - bu taklif qilinayotgan tizim natijalari kerakli maqsadlarga mos kelishini tekshirish va tekshirish. Ta'minot bosqichida tizimni yaxshilash uchun yangi funktsiyalar qo'shilishi mumkin.

Tizim yondashuvi va tizimni tahlil qilish o'rtasidagi o'xshashlik nima?

Tizimning yondashuvi va tizimni tahlil qilish tizimni ishlab chiqarish hayot aylanishi (SDLC) bilan bog'liq.

Tizim kirish, chiqish, ishlov berish, fikr-mulohaza va boshqaruvdan iborat. Tizim ko'plab quyi tizimlardan yoki tarkibiy qismlardan iborat bo'lishi mumkin. Dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda tashkilot tomonidan ma'lum bir jarayon kuzatiladi.

Tizimni ishlab chiqish hayot aylanishi (SDLC) deb nomlanadi. Tizimli yondashuv va tizimni tahlil qilish SDLC bilan bog'liq ikkita atamadir. tizim yondashuvi va tizimni tahlil qilish o'rtasidagi farq haqida gap boradi.

Tizim yondoshuvi va tizimni tahlil qilish o'rtasidagi farq shundaki, tizim yondoshuvi tizimni ishlab chiqish hayotiy tsiklining bosqichi bo'lsa, tizimni ishlab chiqish hayotiy tsikliga (SDLC) qo'llanishi mumkin bo'lgan muammolarni echish metodologiyasidir.

Tizim tafakkuri - ko'rib chiqilayotgan har qanday vaziyatda tizimlarni, quyi tizimlarni va tizimlarning tarkibiy qismlarini topish.

FOZILLAR SHAHRI HOKIMINING FAZILATLARI HAQIDA **(Abu Nasr Farobiy)**

Bunday shaharga hokim bo'ladigan odam (Allohdan boshqa) hech kimga bo'ysunmasligi kerak. Fozillar shahrining birinchi boshlig'i shu shahar aholisiga imomlik qiluvchi oqil kishi bo'lib, u tabiatan o'n ikkita xislat-fazilatni o'zida birlashtirgan bo'lishi zarur.

Fozillar shahri hokimi avvalo to'rt muchasi sog'-salomat bo'lib, o'ziga yuklangan vazifalarni bajarishida biror a'zosidagi nuqson xalal bermasligi lozim. Aksincha, u sog'-salomatligi tufayli bu vazifalarni oson bajarishi lozim.

(Birinchi) Fozillar shahri hokimi avvalo to'rt muchasi sog'-salomat bo'lib, o'ziga yuklangan vazifalarni bajarishida biror a'zosidagi nuqson xalal bermasligi lozim. Aksincha, u sog' -salomatligi tufayli bu vazifalarni oson bajarishi lozim.

(Ikkinchi), bunday shahar hokimi tabiatan nozik farosatli bo'lib, suhbatdoshining so'zlarini, fikrlarini tez tushunib, tez ilg'ab olishi, shu sohada umumiy ahvol qandayligini ravshan tasavvur qila olishi zarur.

(Uchinchi), quvvai hofiza, u anglagan, ko'rgan, eshitgan, idrok etgan narsalarni xotirasida to'la- to'kis saqlab qolishi, barcha tafsilotlarini unutmasligi zarur.

(To'rtinchi), u zehni o'tkir, zukko bo'lib, har qanday narsaning bilinar -bilinmas alomatlarini va u alomatlar nimani anglatishini tez bilib, sezib olishi zarur.

(Beshinchi), u fikrini ravshan tushuntira olish maqsadida fasohatli ifodalay olishi zarur.

(Oltinchi), u (ustozlardan) ta'lim olishi, bilim, ma'rifatga havasli bo'lishi, o'qish, o'rganish jarayonida sira charchamaydigan, buning mashaqqatidan qochmaydigan bo'lishi zarur.

(Yettinchi), taom yeyishda, ichimlikda, ayollarga yaqinlik qilishda ochofat emas, aksincha, o'zini tiya oladigan bo'lishi, (qimor yoki boshqa) o'yinlardan zavq, huzur olishdan uzoq bo'lishi zarur.

(Sakkizinchi), u haq va haqiqatni, odil va haqgo'y odamlarni sevadigan, yolg'onni va yolg'onchilarni yomon ko'radigan bo'lishi zarur.

(To'qqizinchi), u o'z qadrini biluvchi va nomus- oriyatli odam bo'lishi, pastkashliklardan yuqori turuvchi, tug'ma olihimmat bo'lishi, ulug', oliy ishlarga intilishi zarur.

(O'ninchi), bu dunyo mollariga, dinor va dirhamlarga qiziqmaydigan (mol-dunyo ketidan quvmaydigan) bo'lishi zarur.

(O'n birinchi), tabiatan adolatparvar bo'lib, odil odamlarni sevadigan, istibdod va jabr-zulmni, mustabid va zolimlarni yomon ko'ruvchi, o'z odamlariga ham, begonalarga ham haqiqat qiluvchi, barchani adolatga chaqiruvchi, nohaq jabrlanganlarga madad beruvchi, barchaga yaxshilikni va o'zi suygan go'zalliklarni ravo ko'ruvchi bo'lishi zarur. O'zi haq ish oldida o'jarlik qilmay, odil ish tutgani holda, har qanday haqsizlik va razolatlarga murosasiz bo'lishi zarur.

(O'n ikkinchi), o'zi zarur deb hisoblagan chora -tadbirlarni amalga oshirishda qat'iyatli, sabotli, jur'atli, jasur bo'lishi, qo'rqqoqlik va hadiksirashlarga yo'l qo'ymasligi zarur.

Mana shu barcha xislatlarning bir odamda jamlanishi amri mahol, zero bunday tug'ma fazilatlar sohibi bo'lgan odamlar juda kam uchraydi va ular nodir insonlardir. Mabodo fozillar shahrida shunday barkamol inson topilib qolsa, unda yuqoridagi fazilatlardan oltitasi yoki beshtasi kamol topganida ham, u aql va zakovatda benazirligi tufayli fozillar shahriga rahbarlik qila oladi.

FOZILLAR SHAHRINING ZIDDI BO'LGAN SHAHARLAR HAQIDA SO'Z

Fozillar shahrining ziddi bo'lgan shaharlar:

1. Johillar shahri.
2. Benomuslar shahri.
3. Ayirbosh qiluvchilar shahri.
4. Adashgan, zalolatdagi odamlar shahridir.

Bu shahar – davlatlarning aholisi – ayrim odamlar ham fozillarning ziddi bo'lgan odamlardir. Johillar shahrining aholisi baxt-saodatga intilmaydi, asl baxt-saodat nimaligini bilmay di ham. Chunki jaholatdagi odamlar hech qachon baxt topmagan va baxt-saodatga erisholmaydi ham. Farovonlikka kelsak, jaholatdagi odamlar (haqiqiy obodlikni bilmasdan) ba'zilar nazarida baxtu davlat bo'lib ko'rinadigan o'tkinchi, yuzaki narsalarni, mol-dunyoni, jismoniy lazzatlarni, hirsu shahvatni, obro', amal, shon-shuhratni haqiqiy baxt, farovonlik deb

o'ylaydilar. Shu ne'matlardan har biri jaholatdagi odamlar nazarida hayotdan maqsad, baxt-saodat bo'lib ko'rinadi.

Adabiyotlar:

1. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.
 2. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
 3. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англо – М.:Альпина Паблишер, 2019. - 328с.
- Qo'shimcha adabiyotlar
4. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019.
 5. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010.
 6. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с.
 7. Helene Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-6549-1 (eBook). Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018.
 8. Искусство мыслить и успех в учебе, карьере, жизни. 500 упражнений для развития мозга/Стелла Коттрелл; (пер с.англ Е.И. Фатеевой) – Москва : Издательство «Э», 2016, -288 с.
 9. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016
- Axborot manbalari:
10. www.ziynet.uz
 11. www.edu.uz.
 12. www.google.uz.

10-MAVZU: KREATIV MAHSULOT

Reja:

1. Kreativ mahsulot tushunchasi.
2. Kreativ mahsulotning xususiyatlari.
3. Mahsulotning kreativlik elementlari.

Rahbarning yetakchiligi va jamoasi uchun qo'yilgan cheklovlar, loyihaning qanchalik darajada kreativ bo'lishini aniqlab beradi. Kreativlik esa, yangi g'oyalarning ajralmas qismidir. "Ajablanarli tomoni shundaki, erkinlik berish va cheklovlar qo'yish o'rtasidagi ziddiyat kreativlikni rivojlantiradi", -deydi Montana universitetining tashkiliy psixologiya bo'yicha professori Brent Rosso. U yangi mahsulot yaratish jarayonidagi "In" va "Yan", ya'ni, erkinlik va cheklovlar o'rtasidagi muvozanatni o'rganadi.

"Nishonni ko'rsatib bering, ammo qanday o'q uzishni ayt mang"

Rosso.

Agar rahbar, ijodkor xodimlariga yetarlicha talablar qo'ymasa, ular eng oson yo'lni, eski g'oyalarga yangi ko'rinish berib qo'yishni tanlashlari mumkin. Lekin, keragidan ortiq cheklovlar kreativlikni "bo'g'ib" qo'yishi aniq. Yaxshi natijalarga erishgan kreativ jamoalar va ularning yetakchilari qachon cheklov qo'yish va qachon mutlaq erkinlikni ishga solish kerakligini o'rganib boradilar.

Ijodiy jamoalarni boshqarish va innovatsion loyihalarga turtki berish uchun Rossoning izlanishlariga asoslangan quyidagi to'rtta maslahati:

1. Jamoa erishishi kerak bo'lgan maqsadni aniq tasvirlab berish.
2. Jamoa qanday ishlashni o'zi tanlashligi.
3. Jamoaga qo'yilgan talablar asosli bo'lishligi.
4. Kattalashib borayotgan ijodiy jamoa o'z faoliyatini o'zi boshqarishligi.

"Chegaralangan "quti"lardan tashqarida fikrlash uchun, avvalo, qaysi "quti"da ekanligimizni bilib olishimiz kerak"

Rosso.

Loyiha boshqaruvchisi sifatida, mahsulotingiz xaridorlarning qanday muammolariga yechim bo'lishi va qanday xususiyatlarga ega bo'lishi, hamda, intellektual mulk kabi tashkiliy masalalarga boshidanoq e'tibor qarating. "Bunday talablar ijodiy guruh faoliyatini aniqlashtirib, kreativ fikrlashini maqsad sari yo'naltirishga yordam beradi",- deydi Rosso.

Yakuniy mahsulot nimani bajarishi kerakligini tushuntirilganidan so'ng, ishchilarga, ushbu vazifani o'zlari uchun qulay tarzda bajarishga ruxsat berish kerak.

“Hech bir ijodkor o'z ishini qanday bajarish kerakligi haqida eshitishni yoqtirmaydi”, -deydi Rosso. “Bu ularning ijodiga va ichki motivatsiyasiga zarar yetkazadi”. Vaqt, pul yoki xodimlar kabi resurslarning yetishmovchiligi haqida jamoangizga ogohlantirish bering. Lekin, ularning maqsadga erishish usullariga cheklov qo'ymang. Masalan, siz, jamoangizga budjet va muddatlarni belgilab berishingiz mumkin, biroq, qaysi vositalar yoki materiallardan foydalanishni jamoangizning o'ziga qo'yib bering.

"Agar siz cheklovlarni aniq va asosli qilib belgilab qo'ysangiz, qo'yilgan talablarning maqsadga muvofiqligi shubha ostiga olinmaydi. Natijada, ijodiy guruhning faoliyati optimallasadi va butun diqqat yangi mahsulot yaratishga yo'naltiriladi“

Rosso.

Kreativlik darajasini oshirish uchun yangi ishchilarni jalb qilish kerak. Bir-biri bilan yaxshi chiqishadigan shaxslarni bitta guruhga birlashtirish, do'stona muhit, muloqot va liderlik faktorlariga asoslangan bunday guruhlardan yaxshi g'oyalar chiqishi aniq. Jamoangiz bilan doimo maslahatlashing, balki, jamoa uchun boshqa shartsharoit kerak bo'layotgandir yoki ishchi resurslar noto'g'ri taqsimlangadir. Bunday masalalarga jamoa nuqtai-nazaridan qarash yaxshi natija beradi.

O'zbekistonda kreativ tadbirkorlik ta'limi va amaliyotini rivojlantirishning mavjud imkoniyatlarini tahlil etish, shuningdek, bu borada Buyuk Britaniya tajribasini keng joriy etish masalalarini o'rganish maqsadida “El-yurt umidi” jamg'armasi Britaniya kengashi bilan hamkorlikda “Kreativ tadbirkorlik ta'limi: ta'lim sohasi bozor ehtiyojlariga qanday javob beradi?” mavzusida xalqaro onlayn vebinar tashkil etdi. Vebinarida Buyuk Britaniya universitetlarida kreativ tadbirkorlik ta'limi va uning tadbirkorlikni rivojlantirishdagi o'rnini, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida kreativ ta'limni rivojlantirish, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari uchun kreativ tadbirkorlik sohasida amaliy-uslubiy maslahatlar, xususan, respublikamiz hududlari yoshlariga kreativ tadbirkorlikni rivojlantirishga amaliy tavsiyalar berish masalalari muhokama etildi.

Kreativ tadbirkorlik biznes sohasida yangi tushuncha hisoblanadi. Germaniya, Hindiston, Buyuk Britaniya, Fransiya, Italiya, Braziliya, Kanada mazkur loyiha bo'yicha kreativ tadbirkorlikni rivojlantirgan mamlakatlar hisoblanadi.

AQSHda chop etiluvchi nufuzli Time jurnali o'z talqiniga ko'ra 2020 yilning eng yaxshi ixtirolarini ma'lum qildi. Yakunlanayotgan yilning eng yaxshi ixtirosi uchun bosh mukofotni ko'krak saratonini tashxislash uchun mo'ljallangan ixcham qurilma loyihasi oldi. Time nihoyalab borayotgan 2020 yilga yakun yasashni boshladi. Nashr joriy yilda paydo bo'lgan eng yaxshi 100 ta ixtiro ro'yxatini tuzdi. Ro'yxat 21 noyabrda nashr saytida e'lon qilindi. Ro'yxatni tuzishda jurnalning butun dunyodagi muharrirlari va jurnalistlari ishtirok etgan. Tanlovda ishtirok etish uchun arizalar onlayn shaklda qabul qilingan, so'ngra har bir nomzod bir qator ko'rsatkichlar, jumladan o'ziga xoslik, samaradorlik, sanoatga ta'siri bo'yicha baholangan.

Nashr saytida ixtirolar ekologiya, salomatlik, gajetlar va shu kabi yo'nalishlar bo'yicha saralangan. Ixtirolar orasida ko'plab antiqa ixtirolarni uchratish mumkin. Ro'yxatga kiritilgan e'tiborni tortuvchi ixtirolar sifatida yolg'iz kishilar uchun mo'ljallangan robot-it, jismoniy mashg'ulotlar uchun virtual reallik ko'zoynaklari, uy planetariysi, smartfon uchun dezinfektor funktsiyasiga ega quvvatlash dokstantsiyasi, tish pastasi uchun ekologik qadoq, aqlli asalari uyasini aytish mumkin. Nashr tuzgan ro'yxatda oddiy odamlar hayotda to'qnash kelishi dargumon bo'lgan ixtirolar ham talaygina, biroq ular orasida ko'plab ommalashgan gajetlar ham bor. 2020 yil ixtirolari orasida virus va bakteriyalardan himoyalovchi mis kurtka, 90 daraja burchakka burish mumkin bo'lgan Samsung The Sero televizori, elektr bolalar aravachasi, quruvchilarga gaplashishga, video yozishga imkon beruvchi va atrofdagi xavfli materiallardan ogohlantiruvchi "aqlli" kaska, 88 km/soat tezlik bilan yura oladigan va standart avtomobil qo'yish joyining bor-yo'g'i chorak qismini egallovchi kichik o'lchamli City Transformer elektromobili bor.

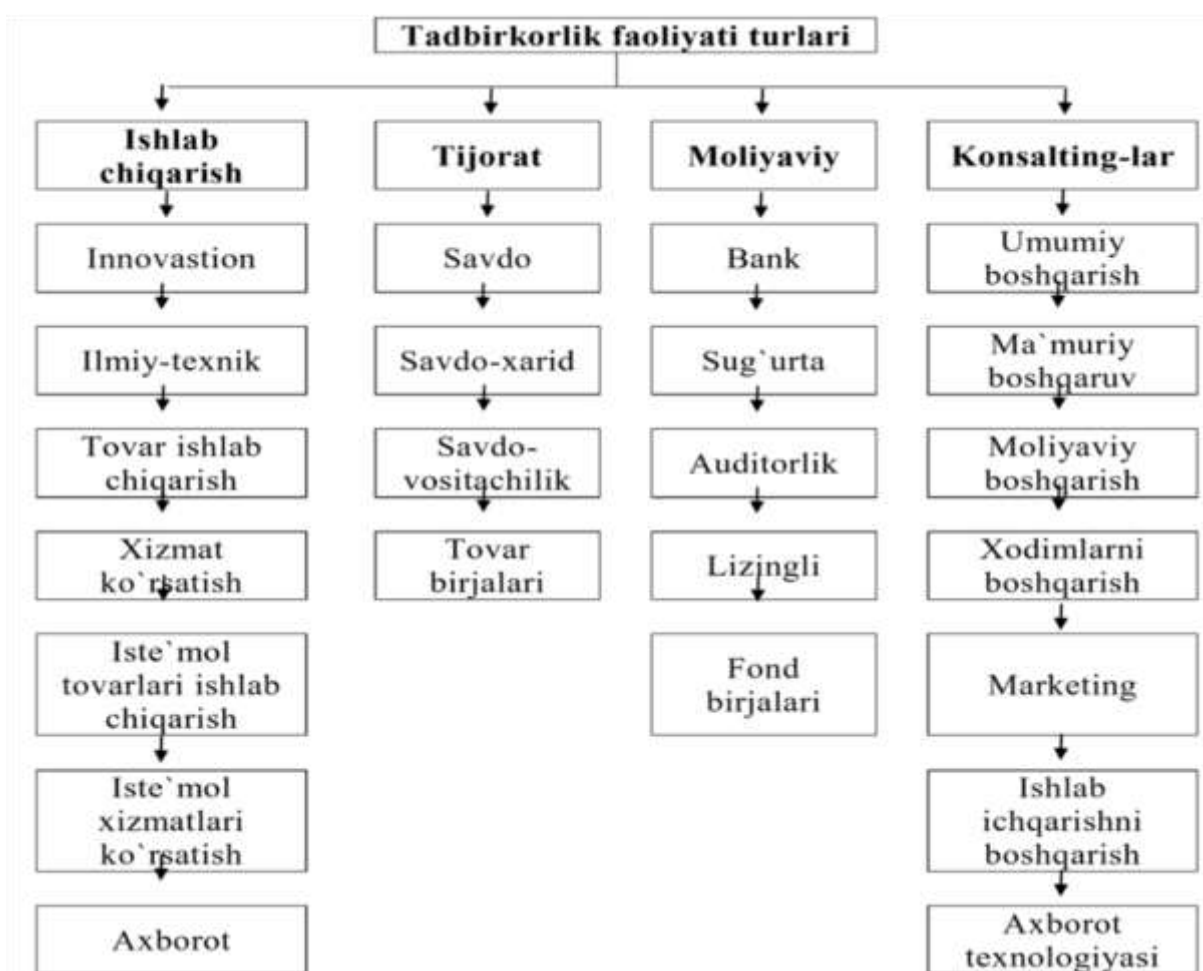
Shuningdek, ro'yxatda noutbukka aylanuvchi Microsoft Surface Duo smartfoni, suvni ultrabinafsha nurlar bilan 60 soniyada virus va bakteriyalardan tozalovchi qurilma, inson fikrlarini o'qiy oluvchi Lab AlterEgo qurilmasi, bor-yo'g'i 2 sm qalinlikka ega LG televizori, yuvish mumkin bo'lgan va zararli moddalardan 99,6 foizga himoyalovchi yuz niqobi, yurak qisqarishlari chastotasi, uyqu sifati va tana haroratini o'lchovchi "aqlli" uzuk kabi ixtirolarni ham uchratish mumkin.

Tadbirkorlik yoki biznes (inlizcha: business — "bandlik"), deb har qanday qonuniy tijorat faoliyatiga aytiladi. Tadbirkorlik bilan shug'ullanuvchi shaxs tadbirkor, deyiladi. Xususiy tadbirkorlik kapitalistik iqtisodiyot negizidir. Sotsialistik iqtisodiyotlarda tadbirkorlik bilan hukumat, jamiyat yoki

ishchilar kasaba uyushmalari shug'ullanadi. Tadbirkorlik xo'jalik yuritish ko'lamiga qarab, yirik, o'rta va kichik turlarga bo'linadi.

1. Yirik tadbirkorlik ishlab chiqarishda 500 dan ortiq kishi band bo'lgan.
2. O'rta tadbirkorlik esa 20 — 500 kishi band bo'lgan korxona firmalar.
3. Kichik tadbirkorlik 10 — 20 va undan kam kishi ishlaydigan korxonalarni qamraydi.

Yirik va o'rta tadbirkorlikka, asosan, yirik ishlab-chiqarish, ko'p sonli tovarlar chiqaradigan, mexanizatsiyalashgan hamda avtomatlashgan sohalar kiradi. Kichik tadbirkorlik qishloq xo'jaligi, aholiga xizmat ko'rsatish sohalarida keng tarqalgan. Kichik tadbirkorlik sharoitga tez moslasha olishi bilan boshqalaridan

farqlanadi va shu bois u keng tarqalgan.

Pul- bu yaxshi ishchi. Pulni boshqarish sana'ati

1.Pulni boshqarish bosqichlari

Kechagi pul - sarmoya,tajriba

Bugungi pul – sotuv

Ertangi pul – aktivlar(ko'chmas mulk),

go'ya va reja pulni boshqarishda ishonch nega pulni saqlamaysiz?

Pulni boshqarish – bu san'at

2. Foyda va uning turlari

Foydaning 4 turi

liniyali foyda

shaxsiy biznes

passiv foyda

fond portfeli

biznes:

15% - pul

25% -bilim, tajriba

60% - avtoritetga asoslanadi.

Passiv foyda, Aktiv foyda.

3.G'oya, tizim va reja $Omad=reja +tizim+g'oya$

G'oya

- g'oya yangi yoki noyob bo'lsin
- istemolchi talabi
- bozorda o'z vaqtida paydo bo'lish
- o'sish quvvati yuqoriligi
- jamoa

biznesda avvalo jamoa kerak. Fikr paydo bo'ladi – aniqlashtiriladi va g'oyaga aylanadi.

Biznes reja – aniq tanlangan tadbirkorlik ishining barcha bosqichlari tavsiflangan va taxminan hisob kitob qilingan loyiha. Unda aniq tanlangan tadbirkorlik ishining hamma tomonlari o'z aksini topadi.

Xatolar

1. Noto'g'ri malumotlar va faktlarni to'plash, hisob-kitobdagi noaniqliklar.
2. Konsepsual xatolar, biznesda yetarli bilimga ega emaslik
3. Metodik xatolar, "surpriz" sifatida kerakmas vaqtda investor ko'ziga tushadigan mayda xatolar

Xulosa

1. Bir nechta tayyor biznes rejalarni o'qing
2. Biznes reja sizning shaxsingizni aks ettirsin
3. Tajriba va malakaga ega bo'lgan yo'nalishni tanlang
4. Tasavvur bilan emas aniq hisob kitoblar bilan ishleng
5. Biznes rejani kuchga to'la vaqtingizda yozing

Adabiyotlar:

1. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.
2. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
3. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англ. – М.:Альпина Паблишер, 2019. - 328с.

Qo'shimcha adabiyotlar

4. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019.
 5. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010.
 6. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с.
 7. Helene Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-6549-1 (eBook). Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018.
 8. Искусство мыслить и успех в учебе, карьере, жизни. 500 упражнений для развития мозга/Стелла Коттрелл; (пер с.анг Е.И. Фатеевой) – Москва : Издательство «Э», 2016, -288 с.
 9. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016
- Axborot manbalari:
10. www.ziyonet.uz
 11. www.edu.uz.
 12. www.google.uz.

11- MAVZU: TANA FIKRLASH. IJODIY BOSIM

Reja:

1. Tana fikrlash mohiyati (tizimli yondashuv, dalillar).
2. Tana fikrlash strukturasi.
3. Tana tilidagi mohiyat.
4. Tana tilidagi muloqot

Tana tili nimani anglatadi?

Tana tili psixologiya, chunki fan bu hodisaga katta ahamiyat beradi. Insoniyat evolyutsiyasi jarayonida tananing tili etnosga bog‘liq holda o‘zgargan, biroq ko‘plab imo-ishoralar va yuz ifodalari butun dunyodagi odamlar uchun keng tarqalgan. Badan tilining nomi nima? Psixologlar bu hodisaga nom berishdi - og‘zaki bo‘lmagan muloqot. Tana tili - axborotni og‘zaki bo‘lmagan belgilar orqali yuborish: imo-ishoralar, yuz ifodalari, yurish.

Tana tili va og‘zaki til o‘rtasidagi farq

Og‘iz tilining og‘zaki tili - bu halol va ochiq til bo‘lib, uni eng to‘liq yaratish oson emas va agar kam ma’lumotli sodda odam bir aldovni sezmasa, sinxronizmning etishmasligi mutaxassis tomonidan e’tiborga olinmaydi.

Versenal belgilar tizimi bilan og‘zaki so‘z o‘rtasidagi farq:

1. Badan tili va imo-ishoralari qadimgi.

2. Og‘zaki muloqot ovoz, nutq va og‘zaki bo‘lmagan muloqot orqali keng tarqalgan bo‘lib, quyidagilarni o‘z ichiga oladi

yuz ifodalari;

imo-ishoralar;

pantomime;

ingl. aloqa;

yig‘lar;

tonality, timbre, ovozli diapazon (paralinguistics);

suhbat, qahqaha, yig‘lash (extralinguistics) da to‘xtaydi.

Tana tili va imo-ishoralarni psixologlar qabul qiladilar, NLP mutaxassisi odamdan og‘zaki bo‘lmagan ma'lumotlarga e'tiborni qaratib, odamni “karta” deb

o'qiydi. Mashhur chiroyli gipnoz va ajablantiradigan prognozlar TSipslar badan tilini o'rganish ustasi ekanligiga asoslanadi. O'zini va boshqalarni tanishga intiladigan har bir inson uchun bu kabi bilimlar kerak bo'ladi, bu xatodan qochishga yordam berishi mumkin, ko'p narsalarga "nurni ochib beradi".

Tananing tili bizga nima deydi? Ko'pgina narsalar haqida, lekin shuni yodda tutish kerakki, har qanday pozitsiyani, jestni, umumiy kontekstdan taqlid qilish haqiqiy taassurot qoldira olmaydi, "taxminan" biror narsa bo'ladi. Badan tilini o'qish qoidalarini mavjud:

1. Bir kishining yoshi, kasbi, lavozimi o'z tanalarini tananing tiliga qo'yadi - bolada bir necha imo-ishoralar, ko'proq takrorlanadigan namoyishlar, kattalardagi odamlarda gestiruv juda rivojlangan.
2. Ko'p miqdorda ichak tutilishi yoki uning etishmasligi har doim ham insonning hissiy yoki aksincha sovuq ekanligini anglatmaydi. Katta bilimli so'zga ega bo'lgan yuqori darajadagi odamlar o'zlarini ifoda etishlari uchun haddan tashqari bo'shashishga muhtoj emaslar, shuning uchun ular boy nutqda hissiy jihatdan befarq bo'lib ko'rinishi mumkin, ammo bu har doim ham shunday emas.
3. Nutqning to'liq ifodasi, yuz ifodalari, qarama-qarshiliklar, imo-ishoralar - sinxronizmning etishmasligi, odam yashirgan narsaning ochiq-oshkor qilinishini xohlamasligini ko'rsatadi.

Tana tili - qarama-qarshilik

Og'zaki bo'lmagan muloqot odamni og'zaki tarjimondan yaxshiroq tushunadi, boshqalar bilan muloqotda bo'ladi, bizning bilinishimiz juda tez shaxsiy ma'lumotlar oladi, lekin bu doimo ong bilan kuzatilmaydi, chunki ko'pchilik odamlar suhbat quradigan yaxshi odam kabi narsalarni bilishadi.

Unda shafqatsiz yoki nojo'ya narsa bor - buning hammasi aqlning nimani sezmagandligini sezganligi sababli. Og'zaki bo'lmagan muloqot unsurlarini ongli ravishda o'rganish orqali insonning shaxsini talqin qilish mumkin.

Kosmosda inson pozitsiyasining ma'nosi:

- bosh ochiq xurmolariga "ko'milgan", tirsaklar stolda - xonadagi odam ko'rishi kerak bo'lgan qizning tana tili yanada jozibali ko'rinishni istaydi;
- ko'kragiga "pretzel" ni kesib o'tish - fextavonie, ichkariga kirish, noaniqlik namoyishi;
- otish - shaxsni himoya qilish holatida;
- suhbatdoshga qaytib - muloqot istamaslik;
- o'z joni zerikish, qiziqishning etishmasligi;

- bosh suhbatdoshga to'g'ri keladi - suhbatda samimiy qiziqish his qiladi.

Tana tili - yuz ifodalari

Tana tilini qanday tushunish kerak, ba'zan inson haqidagi ishonchli ma'lumotni olish juda muhimdir, uni hech kim shovqinchining samimiyligiga shubha qilmasligi uchun bilishingiz mumkin, lekin tanani o'z maromida "yashaydi" va insonning haqiqiy ahvolini juda aniq ifodalaganini unutmang.

Yuz taniqli so'zlar:

- ko'zlar ochiq, qoshlar yuqoriga cho'zilgan va lablar burchaklari pastga tushishadi - bu kishi hayratda qoladi;
- torayib ketgan ko'zlar, lablar qattiq siqilgan - g'azabning belgisi;
- yo'qolgan ko'z, qoshlar birlashtiriladi, boshi tushadi - qayg'u, qayg'u insonni iste'mol qiladi;
- lablarning bir uchida tabassum - achinarli, ishonmaslik;
- ko'z bilan aloqaga ega bo'lmagan lablar bilan jilmayish - nosamimiylilik.

Tana tili - harakatlar

Badan tili va tanasi dinamikada kuzatilishi juda qiziq - bu ko'p narsalar haqida ko'p gapirish mumkin. Tana tilining elementlari, harakatlar talqini:

- bosh barmog'i bilan o'yin, ko'ylagi yoki shimning cho'ntagiga surish istagi - shuning uchun erkaklar o'z ustunligini, jinsiy tajovuzkorlik va takabburlikni namoyon qilishni xohlayotganda;
- o'zingizga teginish, bezatish - tashvish, noaniqlik, tinchlantirishga harakat qilish;
- soat, mobil telefon, oyoq tomonga qarab - zerikish, sabrsizlik, tark etish orzusi;
- Ko'zlarni o'pish charchoq haqida gapiradi;
- jag'ni silkitib qo'yish - kontsentratsiya qilish, biror narsa haqida o'ylash;

xurmo chekkasi "kesish" harakati - sabrsizlik, tajovuz.

Raqsdan, davlatda namoyon bo'lgan ruh va tananing tili yo'q. qadim zamonlardan o'zida mavjud bo'lib, gapirishni taqiqlab qo'ygan va xabarni tana harakati shaklida kodlash mumkin bo'lgan. Xotin-qizlar o'zlarining his-tuyg'ularini ko'zlari, qo'llari bilan minglab mikromovements orqali his-tuyg'ularini ifoda etadigan va boshini aylantirgan boy tuyg'ularni namoyon etadigan juda jonli. Raqs juda ko'p narsalarni aytib beradi. Insoniyat va erkaklar

chiroyli yarmi vakillari, shuningdek, juft raqsdan tananing tilini tan olish va sherigi yoki sherigini qanday tushunish kerakligi bilan qiziqishadi?

Raqsdan “maxfiy” tananing tili bor:

- qo‘llarini silkitib, barmoqlarini qo‘ldan mahkam ushlab turadigan signallarni chiqarib tashladi;
- qo‘lingiz yaqin shikastlansa, noqulaylik bo‘lsa, siz ko‘proq joy kerak bo‘lsa, quchoq‘ini bo‘shatish kerak;
- jasadning jasadini yaqinroq quchoqlash uchun harakat qilish - yaqinroq bo‘lish istagi;
- qo‘shiq tugadi va aloqa davom etmoqda - bu sherik bilan bo‘lish kabi, hali ham raqs qilishni xohlaydi.

Tana tili va xarakteri. Badan tiliga oid kitoblar insonning xulq-atvorini o‘rganish bilan shug‘ullanadigan mutaxassislar, asosan, psixologlar, tana yo‘naltirilgan psixoterapevtlar tomonidan yaratilgan. Ular badan tilining davlat bilan bog‘liqligini, hozirgi his-tuyg‘ularini, va mimikriy xarakterning namoyon bo‘lishidir.

Misol uchun, bir kishi doimo noqulay bo‘lgan narsa bilan ko‘pincha qoniqmaydi, unga nisbatan xarakterli yuz ifodasi bo‘ladi: qoshlarning pasayishi, hatto peshonadagi burishma, lablar tushiriladigan burchaklari, yuzi muzlatilgan niqob kabi yuzga tushiriladi. Ko‘rsatilgan durush: egalari tushib, orqaga bukuladi. Xayrli odam - uning yuz ifodasi ochiqdir: “quloqdan to quloqqa” cho‘zilmaydigan samimiy tabassum, balki ko‘zning burchaklariga harakat qilish. Eshaklar ochiq, orqa tekis, ko‘rinish nozik va hatto ko‘zlari kulib turadi.

Tananing tilini qanday o‘rganish mumkin? Kuzatuv - bu shaxsning so‘zlar bilan bir qatorda o‘zini qanday tutishini ko‘rishga yordam beradigan kundalik amaliyot. Hatto yuzaki kuzatish bilan tananing ayol tili va harakatlari erkakdan farq qiladi. Yana nima muhim? O‘zingizni bilmasangiz, badan tilingiz boshqalarni talqin qilishni o‘rganish qiyin - bularning barchasi o‘z-o‘zidan kashf qilishdan boshlanadi. Kelajakda boshqa odamlar bilan suhbatlashayotganda, insonning og‘zaki bo‘lmagan namoyonligiga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq: kosmosdagi pozitsiya, jilmayish, jest.

Tana tili - kitoblar

Insonning tananing harakatlari, yuz ifodalari va imo-ishoralari orqali o‘zini qanday ifoda etgani qiziqtiradigan kishilar uchun tegishli adabiyotni o‘rganib, odamlarni diqqat bilan kuzata oladi. Badan tili va imo-ishoralari - psixologiya, o‘qish uchun tavsiya etilgan kitoblar:

" Body language ". Inson xatti-harakati ABC J. Fast. Kitob o'z-o'zini anglash uchun qiziqarli, tananing turli xil vaziyatlarga qanday munosabatda bo'lishini kuzatish, uning "qisqichlari" ni ko'rish, muallif boshqa mamlakatlarga sayohat qilishni istaganlar uchun foydali bo'lgan turli xalqlardagi imo-ishoralardagi farqlarni keltirib chiqaradi.

" Men sizning fikringizni bilaman. " D. Navarro. Kitob muallifi FBI da uzoq vaqt ishlagan va inson xatti-harakatlari haqida deyarli hamma narsani biladi. Noto'g'ri so'zlashuv orqali yolg'onni qanday qilib tanib olish masalasiga katta e'tibor beriladi.

" Sign Language. So'zsiz fikrlarni qanday o'qiysiz? 49 oddiy qoidalar "O. Sergeeva. Turli vaziyatlarda bir kishi o'zini turli burchaklardan ochib beradi, va uning tanasi bugungi kunda egasi bo'lgan narsalar haqida gapiradi. Ko'zda tutilgan so'zlar 20%, aysbergning uchi va 80% harakati va harakati - ularning barchasi haqiqatdir.

" Rahbarlar uchun tanlangan til " G.K. Kinsey. O'ziga ishonchni kuchaytirishni va o'z atrofida qilargalarga ishonishni xohlaydigan insonlar uchun, suhbatda, kompaniyada qanday harakat qilishni, boshqalarga qanday shaxs ekanligini ko'rishni istaganlar uchun bu eng ko'p sotiladigan kitobdir.

" Yangi imo-ishoralar tili ". Kengaytirilgan versiya A. Pease, B. Pease. Kitob mualliflari, 20 yoshdan oshgan mashhur psixologlar turli xil vaziyatlarda ko'plab kishilarni o'rganishgan, shuning uchun inson tanasining tili ular uchun uzoq vaqtdan beri sir bo'lib kelgan.

Tana harakati ham insonlar bilan muloqotga kirishishning bir usuli ekanligini ko'pchilik e'tirof etadi. Atrofimizda doimiy ravishda tana "til"idan foydalanadiganlar uchrab turadi. Misol tariqasida qator kitoblar muallifi, samarali boshqaruv va noverbal aloqa kurslari o'qituvchisi Kerol Kinsi Goman nomini tilga olish mumkin. quyida uning faoliyatingizda sizga ham asqotadigan bir necha maslahati keltirilgan.

To'g'ri o'tirish. Kerolning aytishicha, tik qaddi-qomad qarshingizdagi inson idrokiga ta'sir o'tkazib qolmay, o'zingizga ishonchingizni ham ko'rsatadi. Ogayo shtati Universiteti taqdiqotlariga ko'ra, o'zingizni dadil tutishingiz atrofda odamlarda ijobiy taassurot qoldiradi. Asosiysi, bunday gavda tuzilishida o'zingizga ishonchingiz mustahkamlanadi. Ijtimoiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, qaddi-qomatini tik tutuvchi hamkorlar kasbiy mahoratiga bukchaygan hamkasblariga qaraganda ko'proq ishonadi. Buyningizning yelkangizni qisib yurmaslingiz

haqidagi buyruqlari behuda emas. O'qituvchilar esa doimo o'quvchilarni umurtqasi to'g'riligiga ko'ra safga turg'izadilar.

Muhim suhbat davomida yaxna ichimlikni tanlang. Ha, haqiqatda bug'alati eshitalishi mumkin, biroq qo'lingizdagi ichimlik temperaturasi suhbatdoshingiz kayfiyatiga ta'sir ko'rsatadi. Yelsk universiteti olimlari issiq ichimlik qadahini qo'lida ushlab turgan odamlar qarshisidagi hamkori qanaqa odam, unga ishonsa bo'ladimi yo yo'q kabi savollar iskanjasida bo'lishini tajribada isbotlab berishgan. Yumshoq xatti-harakatlar va haddan ortiq saxiylik ba'zan jiddiy uchrashuvga xalaqit berishi mumkin. Ish yuzasidan bo'ladigan muzokaralarda Kerol qo'lingizda sovuq suv yoki muz solingan kofe idishini ushlab turishni tavsiya etadi. Bundan shunday xulosa yasash mumkin: agar xo'jayningizga xushomad qilmoqchi bo'lsangiz, unga issiq ichimlik taklif qiling. Ammo, ehtiyot bo'ling, achchig'ini berib yubormang tag'in.

Boshlar muloqoti (Muloqot maromiga mos bosh irg'itish). Buni mutaxassislar takt (biror nasraning ritmi)ga mos harakatlar deb atashadi. Albatta, siz suhbatdoshingiz harakatlari uchun oynasiz. Uning gapini bosh irg'itish orqali ma'qullab turish, muloqotni ijobiy tomonga o'zgartiradi. Stenford universiteti olimlari bu mavzuni chuqur o'rgangan va uni butun jamoa orasida yoyishadi. Ularning tasdiqlashicha, jamoa a'zolarining bir paytdagi harakatlari vazifalarni muhokama qilayotganda miyaga kuchli ta'sir o'tkazadi, ijodiy yechimlarni o'ylab topishga ko'mak beradi. Tadqiqotchilarning aytishicha, bir-birini bosh irg'atib tasdiqlash, ma'qullash hamkorlikning kuchayishiga, yangi g'oyalarni ishlab chiqishga olib keladi.

Qo'llar muloqoti. Uchrashuv boshlanguncha hamsuhbatingizning qo'lini siqib qo'yish payida bo'ling. Samimiy qo'l siqiqish uzoq muddatli yaqin aloqalarning o'rnatilishiga sabab bo'ladi. Garvard biznes maktabining tavsiyasiga muvofiq muzokara vaqtigacha rahbarlarning qo'l berib ko'rishib olishi yakunda adolatli bitimga erishuv kafolatidir. Bu darrov ishga o'tiladigan muloqotdan ko'ra foydaliroq. qo'l siqishib qo'yishdan keyin tomonlarning yolg'on ishlatishga moyilligi kamroq kuzatiladi.

Unutmang, ishbilarmonlar past ovoz tufayli ko'p pul ishlab topishgan! Dyuka universiteti olimlari amerikalik 800 rahbarning maoshini aniqlash orqali qiziq qonunni kashf etishdi: 22 Gs dagi past ovoz chastotasi 187 ming dollardek yirik mablag' ishlab topishga sabab bo'lgan. Haqiqatda, past ovozli insonlar so'zi kishilarga tezroq yetib boradi va ta'sir ko'rsatadi. Xullas, xulosa: sizning ovozingiz boshqalarga qanday eshitalishini aniqlab oling, muhim uchrashuvlar oldidan ovozni pasaytirish chorasini ko'ring.

Kayfiyatni oldindan muzokoraga moslab olamiz. Agar siz teatr to‘garagida ishtirok etgan bo‘lsangiz, sahnada obrazga kirishib, rolda namoyon bo‘lish kerakligini yaxshi bilasiz. Sahnada ko‘rinishlari ham ish jarayonidagi muzokoralarga o‘xshab ketadi. Nega deysizmi? Glazgo universiteti olimlarining fikricha, insonning emotsional holatini baholab chiqish uchun miyaga atigi 5 soniya kifoya qiladi. Agar omma yoki hamkorlar bilan uchrashuvga oldindan hozirlik ko‘rmagan bo‘lsangiz, bunday kichik vaqt birligi ichida qo‘rquvingizni yo‘qotishni eplay olmaysiz. Zarur emotsional holatga kirib olish uchun oldindan tayyorlanish kerak, hech bo‘lmasa umumiy hojatxonada buni amalga oshirish mumkin.

Yelkaga qoqib qo‘yishdan qo‘rqmang! Ko‘psonli ekspertlar mulohazasiga ko‘ra savdo-sotiq munosabatlarida oriyentatsiyalanganlik — menejerning qo‘lini xaridor qo‘liga tegizishi, do‘konda sotuvchining ham shunday munosabatda bo‘lishi ikki tomonning ham xariddan qoniqish hosil qilishiga olib keladi. Bunday xususiyat restoran biznesi uchun ham xos. Kornel universiteti olimlari aniqlashicha, yelkasiga nazokat bilan qoqib qo‘yilganini sezgan mijoz ko‘proq choychaqa qoldirgan. Bu qoida boshqa sohalarda ham keng tarqalgan. Asosiysi — harakatlardagi nazokat, ortiqcha qaysarlik va betakalluflikdan qochishdir.

Qiyin daqiqalarda mushtlar yordam beradi. Agar nazoratingizni yo‘qotayotganingizni his qilsangiz, sizning quvvatingiz tugagan va bu bekatda endi hech nima qilolmaysiz. Yagona chora mushtlarni tugib olish! Shunda o‘zingizga bo‘lgan ishonch qayta boshlaydi, murakkab vazifalarni amalga oshirishga tayyor bo‘lasiz. Tanangizning qaysi qismi bosim-u, nazorat ostida turganining esa uncha farqi yo‘q. Bu haqiqat Singapur va Chikago universitetlarining qo‘shma tadqiqotida ham o‘z tasdig‘ini topgan. Chindan ham, qalb va tan yagonadir!

Adabiyotlar:

1. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.
 2. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
 3. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010.
 4. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016
- Axborot manbalari:
5. www.ziyounet.uz
 6. www.edu.uz.
 7. www.google.uz.

12 - MAVZU: FIKRLASH DIZAYNI

Reja:

1. Dizayn fikrlash nima va u xizmat dizaynidan nimasi bilan farq qiladi?
2. Dizayn fikrlash: innovatsiyalar uchun qo'llanma
3. Dizaynni fikrlash jarayoni

Dizayn fikrlash va xizmat dizayni. Ushbu mavzularni chuqurroq o'rganishdan oldin ikkalasida: «dizayn» da mavjud bo'lgan so'zga qarang. Ingliz tilida so'z ham fe'l, ham otdir. Loyihalash degani niyatni o'ylash, ishlov berish va qo'llashni anglatadi (fe'l). Ammo bu yakuniy natija ham bo'lishi mumkin - natija, artefakt (ot). Dizayn, sodda qilib aytganda, niyatni ifodalash. Biror kishi qanday bo'lishni xohlashini tanlashi bilan, ular loyihalashmoqda. Agar biz ajoyib dizaynlarni yaratmoqchi bo'lsak, unda qanday qilib bu maqsadni amalga oshiramiz?

Dizayn fikrlash - bu umumiy tushunchaga ega bo'lish uchun mo'ljallangan jarayon. Ushbu atamani birinchi bo'lib ishlatganlardan biri Piter Rou 1987 yilda nashr etilgan "Dizayn fikrlash" kitobida yozgan. "Dizayn fikrlashi" 1980-yillarda paydo bo'lgan bo'lishi mumkin, ammo uning ildizlari o'tgan asrda ilmiy izlanishlar natijasida paydo bo'lgan. fanlar va boy dizayn va innovatsiyalar tarixiga borib taqaladi.

Masalan, Rayt aka-uka, birinchi muvaffaqiyatli samolyotini yillar davomida prototiplash va o'z dizaynlarida takrorlashdan so'ng qurishdi. Ular muvaffaqiyatsizlikka o'rganishni muvaffaqiyat sari yo'l ochishdi. Tomas Edison odamlarning bevosita kuzatuvini orqali tushunchaga ega bo'ldi. U boshqa iqtidorli novatorlar bilan chiroqni (va boshqa bir qator mahsulotlarni) sinab ko'rish va xatolarning iterativ jarayoni orqali ishlab chiqdi. Yaqinda 1983 yilda Jeyms Deyson sumkasiz changyutgichni ixtiro qildi. U so'nggi besh yil ichida 5127 prototipni yaratish va sinovdan o'tkazdi. Bu shafqatsiz ixtiro ruhi (va yuzma-yuz bo'lsin), bo'sh joylarni bo'shatish muammolarini hal qilish sevgisi bugungi kunda ham o'zining ko'p millatli biznesini shakllantirmoqda. Jeyms Dayson barcha muhandislar va olimlar nima va nima ishlamasligini chuqurroq tushunish uchun o'zlarining prototiplarini qurib, sinab ko'rmoqdalar.

Dizayn fikrlashning ko'plab lazzatlari mavjud. IDEO, IBM, d.School va Britaniya Dizayn Kengashining hammasi uning versiyalariga ega. Google qidiruvida kerakli bosqichlarni ko'rsatadigan ko'plab diagrammalar mavjud.

Arxitektura, reklama va sanoat dizayni kabi ko'plab fanlardan dizaynerlar Dizayn fikrlashida ishlatiladigan ko'plab tadbirlar va usullarni tan olishadi. Dizayn tafakkuri - bu amaliyot va usullarni bir qator bosqichlarga, aniq loyihalash jarayoniga kodlash. Dizaynning tartibsiz, ko'pincha subyektiv biznesiga qandaydir buyurtma berishni talab qiladigan retsept. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, Dizayn fikrlash dizayner kabi o'ylashi va bajarishi mumkin, ya'ni dizaynerlik kabi! Biz yana fe'llarga qaytmoqdamiz.

Ko'pchilik uchun poyafzal dizaynerlarining sezgirligi va usullarini ketma-ket qadamlar bilan belgilash dizaynerning ishini soddalashtiradi va dizaynerning imkoniyatlarini cheklaydi. Pentagram dizaynerlik firmasining hamkori Natasha Jen kabi dizaynerlar Dizayn fikrlash harakatidan noroziligini bildirmoqdalar. Natashaning xavotiri shundaki, Dizayn fikrlash har kim foydalanishi mumkin bo'lgan jarayon bo'lib, uni har qanday muammoga qo'llash mumkin. Dizaynni o'ylash jarayonida g'oyalarga ko'zgu tutish, ularni murakkab dunyo kontekstida so'roq qilish va yanada mazmunli echimlarni topish uchun chuqur qazish bo'yicha ko'rsatmalar kam. Ko'pincha g'oyalarni tanqid qilish ozgina ramka bilan yopishqoq nuqta bilan ovoz berishga qadar qisqartirildi, nima uchun ba'zi g'oyalar "g'alaba qozonadi".

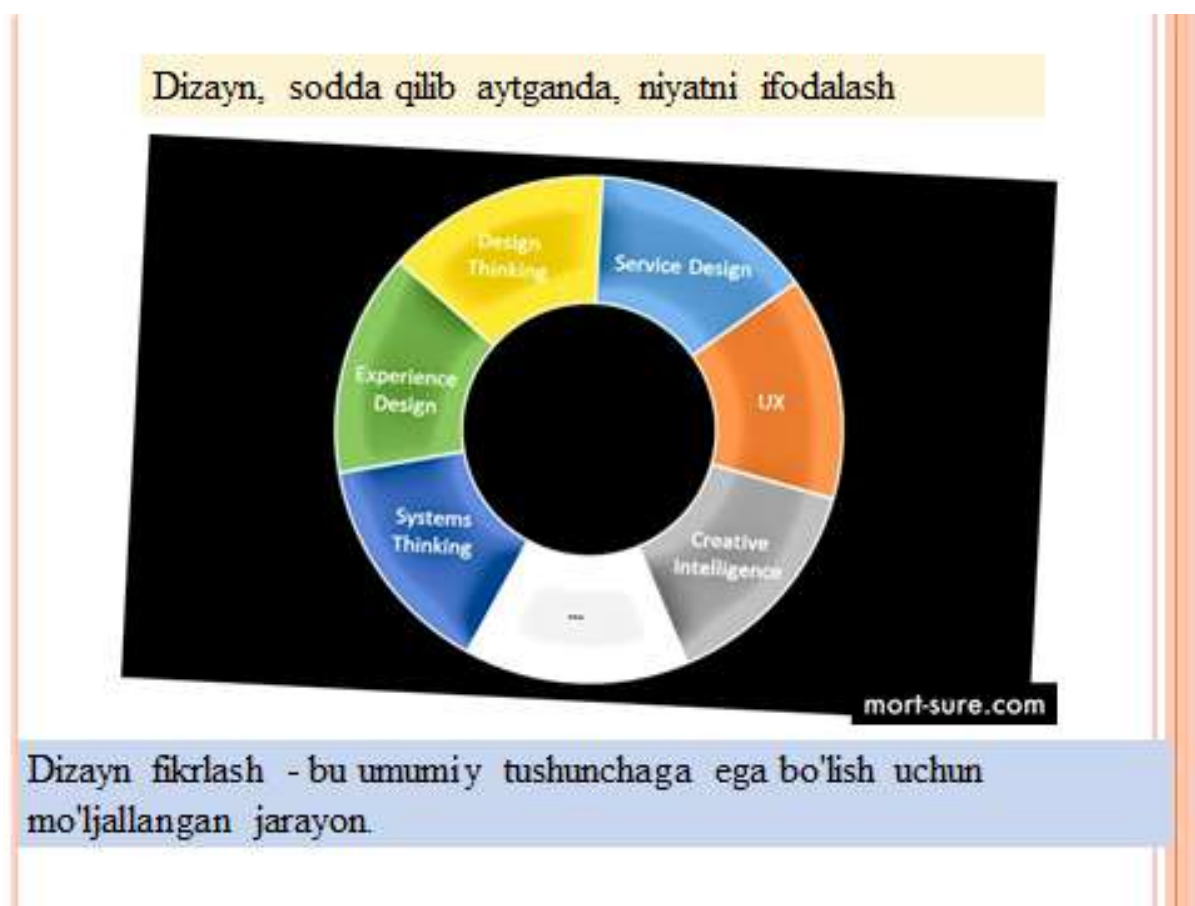
Ushbu usulning salbiy tomoni - bu amaliylik. Ko'pincha intizomli jamoalar bilan fikrlarni yanada ilgari surish va foydalanuvchi bilan sinashdan oldin ularni doimiy ravishda baholash uchun doimiy sifatli vaqtni topish juda qiyin. Tanqidni Dizaynni fikrlash jarayoniga kiritish prototip bilan bog'liq muammolarni aniqlashga va sinovdan oldin ko'proq biznes hissasini olishga yordam beradi. Ammo Dizayn Dizaynida tanqidchilar uchun aniq, belgilangan qadam mavjud emasligi, ularni o'tkazish uchun vaqt ajratishingiz mumkin degani emas. Ko'pincha, eng katta qiyinchilik - tanqidiy fikrlar bilan nima qilish kerak emas, shunchaki odamlarni kundaliklarini tozalashga majbur qilish.

Ushbu atamani birinchi bo'lib ishlatganlardan biri Piter Rou 1987 yilda nashr etilgan "Dizayn fikrlash" kitobida yozgan. "Dizayn fikrlashi" 1980-yillarda paydo bo'lgan bo'lishi mumkin, ammo uning ildizlari o'tgan asrda ilmiy izlanishlar natijasida paydo bo'lgan. fanlar va boy dizayn va innovatsiyalar tarixiga borib taqaladi.

Dizayn tafakkuri - bu amaliyot va usullarni bir qator bosqichlarga, aniq loyihalash jarayoniga kodlash.

Dizaynerlik tafakkur- dizaynerning sezgirligi va usullaridan foydalanib, odamlarning ehtiyojlarini texnologik jihatdan mumkin bo'lgan va hayotiy biznes

strategiyasi iste'molchilar qiymati va bozor imkoniyatlariga aylantiradigan narsalarga mos keladigan intizom.

Dizayn tafakkuri muammolarni hal qilish uchun loyihalashtirishning rasmiy usullarini - tadqiqot, aqliy hujum, prototiping va sinovni qo'llash jarayonini anglatadi.

Dizayn fikrlashning kuchli tomoni - bu ko'p yo'nalishli jamoalarga bo'lgan ishonch. Biznesning turli sohalarini loyihalar ustida birgalikda ishlash juda yaxshi. Salbiy tomoni - bu amaliylik. Ko'pincha intizomli jamoalar bilan fikrlarni yanada ilgari surish va foydalanuvchi bilan sinashdan oldin ularni doimiy ravishda baholash uchun doimiy sifatli vaqtni topish juda qiyin. O'z navbatida, servis dizayni - bu xizmatdan foydalanuvchilar, xizmat ko'rsatuvchi provayderlar, jarayonlar va logistika sohalarini qamrab oluvchi tizimlarning dizayni. Servis dizayni xizmatlarni yanada foydali, foydalanishga yaroqli, maqsadga muvofiq va maqbul bo'lishiga yordam berish uchun Dizayn fikrlashning bir xil usullari, vositalari va tadbirlaridan foydalanadi.

Tomas Edison chiroqni ixtiro qilganida, u aslida uning mahsuloti ekotizim nuqtai nazaridan o'ylardi - u atrofdagi xizmatni loyihalashtirayotgan edi. Garchi u

chiroqni ixtiro qilgani bilan mashhur bo'lsa ham, ushbu mahsulot uni hayotni o'zgartirdi, chunki u ushbu mahsulotlarni ishlaydigan elektr energiyasini ishlab chiqaradigan stantsiyalarni qurgan Edison Electric Illuminating Company ixtiroi bilan birlashtirdi. Aksariyat mahsulot kompaniyalari aslida xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalardir. Xizmatlar foydalanuvchilarga raqamli yoki raqamli bo'lmagan kanal orqali etkaziladi va foydalanuvchilar xizmat bilan o'zaro aloqada bo'lganda, bu sensorli nuqta deb nomlanadi. Zamonaviy xizmatlar ko'plab kanallar va aloqa nuqtalarida amalga oshiriladi. Foydalanuvchi xizmat bilan o'zaro aloqa qilish vaqti sayohat deb nomlanadi va u bir necha daqiqa, soat yoki yillarni o'z ichiga olishi mumkin.

Dizayn fikrlash - bu juda foydali, foydalanishga yaroqli va istalgan echimlarni ishlab chiqish uchun tanqidiy va ijodiy fikrlashni turli nuqtai nazardan ishlatadigan muammoli yondashuv un unga amal qilishingiz yoki moslashishingiz mumkin.

Kerol Dek, Mindset muallifi: "Muvaffaqiyatning yangi psixologiyasi" "O'sish tafakkuri" ni kuch va ta'lim o'rganish o'sishga va muvaffaqiyatga tenglashtiradi. Agar siz to'g'ri harakat qilsangiz va xatolaringizdan saboq olsangiz, muvaffaqiyatga erishasiz.

U beshta aniq bosqichga ega: tushunish, aniqlash, idea, prototip va sinov.

Hamdardlik - bu o'z ko'zlari bilan narsalarni ko'rishni boshlash uchun o'zingizni boshqa birovning poyabzaliga qo'yish qobiliyatidir.

Hamdardlikni rivojlantirishning 3 usuli mavjud:

- 1) suhbat,
- 2) kuzatish
- 3) tajriba.

Intervyu o'tkazish uchun yaxshi strategiya - bu javoblarga ta'sir qilishning o'rniga, suhbatdosh bilan yaxshi aloqani o'rnatish. Hech qachon: "Bu yaxshi, to'g'rimi?" Deb so'ramang. Buning o'rniga "Siz bu haqda nima deb o'ylaysiz?" Deb so'rang. Bundan ham yaxshisi, "Menga X bilan ishlashda qanday qiyinchiliklarga duch kelganingizni aytib bering." Hikoyalarni izlash juda kuchli texnikadir bu sizga juda ko'p qimmatli ma'lumotlarni berishi mumkin. Masalan, o'spirinlar bilan nimalar tendentsiyasi borligini tushunishingiz kerak bo'lsa, ulardan 150 dollarga nima sotib olishlarini so'rab ko'ring.

2) Kuzatish. Foydalanuvchiingizga vazifa bering va shunchaki tomosha qiling. Agar siz "Amazon-dan narsalarni sotib olish bilan bog'liq muammolaringiz bormi?" Deb so'rasangiz, ehtimol siz: "Yo'q, u erda narsalarni sotib olish juda

oson" deb eshitasiz. Ammo agar siz biror kishining uni yelkalari ortidan foydalanayotganini ko'rsangiz, og'riqni ko'rasiz. yo'l davomida ball.

Yaqinda Adobe-da biz birinchi ichki Adobe XD tajriba-atonimizni ishga tushirdik, u erda biz Adobe dizaynerlariga vazifa berdik va shunchaki tomosha qildik. XD guruhidagi mahsulot muhandislari va dizaynerlari ishtirok etishdi. Juda tez, biz bir nechta kashfiyot muammolarini aniqladik, ular bortga chiqish uchun yaxshiroq kerak va biz ushbu muammolarni hal qilish ustida ishlamoqdamiz.

3) Tajriba. Mijozingiz foydalanadigan narsadan foydalaning. Bu sizning shaxsiy mahsulotingiz bo'lishi mumkin yoki u raqobatdosh bo'lishi mumkin. Bu sizga og'riq nuqtalariga va foydalanuvchilarning tajribasidan zavqlanish hissiyotlariga to'g'ridan-to'g'ri kirish imkoniyatini beradi. Men qila oladigan barcha dizayn va prototiplash vositalarini sinab ko'raman. Nafaqat yangi aqliy modellarni yaratish, balki antropolog sifatida foydalanuvchi xususiyatini taklif qiladigan foydalanuvchi mavjud vosita yoki xizmatning to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qilishini aniqlash. Yangi onglarni qabul qilish va mavjud aqliy modellardan qochish, ehtimol eng qiyin ishlardan biridir!

Qiziqarli fakt: Adobe-dagi dizaynerlar va mahsulotlar menejerlari Adobe XD-ni App-ccc-ni loyihalash uchun Adobe XD-dan foydalanadilar! Bu bizga foydalanuvchilarimiz nimani his qilayotganini his qilish imkoniyatini ham beradi.

Ikkinchi bosqich: aniqlang

Hamdardlik hissi paydo bo'lganidan so'ng, dizayndagi dastlabki qiyinchiliklarni qayta ko'rib chiqish va muammoni qayta aniqlash vaqti keldi. Muammoni yoki muammoni, nuqtai nazarni (PoV) formulasini aniqlash yoki qayta aniqlash uchun quyidagilar yordam berishi mumkin:

PoV = persona+ ehtiyoj + tushuncha

Ehtiyojlar hissiyot va chuqurlikdir. Tushunchalar kutilmagan hodisalar, intervyu natijalari, kuzatishlar, qarama-qarshiliklar va ularni echishda foydalanish mumkin. Haqiqiy ehtiyojni izlashda insonga asoslangan ushbu yondashuvdan foydalansangiz, siz raqobatdosh ustunlikka egasiz.

Uchinchi bosqich: idea

Hamdardlik tuyg'usini yaratib, muammoni, muammoni yoki ehtiyojni aniqlaganingizdan so'ng, miyamizni ishga solish vaqti keldi. Menimcha, g'oyalar jarayonning eng yaxshi qismidir, chunki bu juda qiziqarli va qiziqarli. G'oyaning bosqichi ikkita aniq qismdan iborat:

1. Chalg'itish (tanlovlar yarating)

2. Birlashtiring (tanlov qiling)

Buni amalga oshirish uchun miya hujumi qoidalariga amal qiling:

- Hukmni kechiktirish
- Miqdor uchun boring
- Bir vaqtning o'zida bitta suhbat
- Vizual bo'ling
- Boshqa g'oyalar ustida ishlang ("Ha, va ...")
- Mavzu bo'yicha qoling
- Aqlsiz g'oyalarni rag'batlantiring

Dizayn bo'yicha fikrlash sessiyalarida bir necha soat ichida jamoalar 100 dan ortiq g'oyalarni ishlab chiqishga muvaffaq bo'lishdi.

2. Birlashtiring (tanlov qiling). Tanlash uchun juda ko'p g'oyalar bilan jamoa o'zlari ishlashni tanlashadi. Yaxshi uslub stikerlar bilan ovoz beradi: har bir guruh a'zosi stikerlar to'plamini oladi va har bir guruh a'zosi alohida ishlash kerak bo'lgan g'oyalarni belgilaydi. Ushbu jarayon tugagandan so'ng, eng yaxshi g'oyalarni demokratik tarzdan tanlash oson.

Ushbu ikkita aniq va alohida fazaga ega bo'lish juda muhim:

miya hujumi (ajratish) uchun 1 soat

tanlov qilish uchun 1 soat (birlashish)

To'rtinchi bosqich: prototip

O'ylash va his qilish uchun yarataylik. Prototip g'oyani aniq va tajribali narsaga aylantiradi. "Prototip ming uchrashuvga arziydi"

Ushbu bosqichda uchta bosqich mavjud:

1. Ilhomlantiruvchi - "Bu nima bo'lishi mumkin?"
2. Rivojlanayotgan - "Bu nima bo'lishi kerak?"
3. Tasdiqlash - "Bu nima bo'ladi?"

Prototip - bu tezkor o'rganish qobiliyatini yo'qotishga yordam beradigan ajoyib vositadir. Ko'p manbalar ajratilib, vazifalarni bajarish ustida ish olib borilgandan so'ng, erta (loyihaning dastlabki bosqichlarida) muvaffaqiyatsiz bo'lish ancha arzon. O'rganish, qarama-qarshi g'oyalarni hal qilish, suhbatni boshlash va qurilish

jarayonini boshqarish uchun biz prototiplarni yaratamiz. O'tkazish, ramzlar, qatlamlar, kutubxonalar - biz sinab ko'rish, tasdiqlash va tez o'rganish uchun yaratgan prototiplarning ba'zi bir namunalari.

Beshinchi bosqich: sinov

Prototiplar yaratilganda, ularni haqiqiy odamlar bilan sinab ko'ring. Biz prototiplar va echimlarni takomillashtirish, foydalanuvchi haqida ko'proq ma'lumot olish va PoV-ni sinovdan o'tkazish va tozalash uchun harakat qilamiz. Sinov paytida foydalanuvchilarga sizning prototiplaringiz bilan o'ynashga, ko'rishga va tinglashga ruxsat bering. Agar kichkina chayqovlarni qilish oson bo'lsa, ularni bajaring va yana sinab ko'ring. O'z foydalanuvchilaringizga yaqin bo'ling va eng muhimi, hech qachon g'oyalaringizga oshiq bo'lmang.

Xulosa

Dizayn tafakkuri - bu dizayndagi qiyinchilik bilan boshlanadigan, empatiya bosqichiga o'tadigan (intervyu, kuzatuv yoki tajriba), so'ngra muammoni yoki chaqiriqni aniqlash (yoki qayta aniqlash), g'oyani o'z ichiga olgan usul (jarayon)), prototiplardan foydalanadi (tez o'ylash va o'rganish uchun quriladi) va sinov bilan davom etadi.

Adobe XD uchun, agar biz tinglash, o'ylash, yaratish, tekshirish, o'rganish va doimo ochiq va shaffof bo'lsak, mijozning kerakli miqdoriga erishamiz va dizaynerlar yoqtirgan echimni yaratishga ishonamiz.

Semantik virus. Dizayn fikrlash atamasi semantik virus kabi tarqalmoqda. U tez sur'atlarda tarqalmoqda va ko'p narsalarga yopishib olishga qodir. Fikrlar, so'zlar va tushunchalar viruslar kabi tarqalishi mumkin. Ular odamlarning boshiga, kitoblarga, bloglarga, videolarga va hokazolarga kirishadi.

Ajablanarlisi shundaki, Dizayn fikrlash atamasi umuman aniq emas. Bu nimani anglatishi, Dizayn fikrlash nima degani haqida juda ko'p munozaralar mavjud. Semantika tilshunoslik va mantiqning ma'noga oid sohasidir. Bu belgilarni o'rganish va bu belgilar nimani anglatishini o'rganishdir. Ammo Dizayn fikrlash bilan atama bir narsaga ishora qiladi, ammo bu atama nimani anglatishi aniq emas. Ma'lum bir ochiqlik mavjud. Hamma uning o'ziga xos ta'rifi ega. Semantik munozaralar ko'p. Ko'p odamlar uni aniqlashga, egallashga, egalik qilishga harakat qilmoqdalar.

Katta narsaga ishora. Faqat semantik ochiqlik atamaning global tarqalishini kuchaytirish uchun etarli emas. Deyarli har qanday Dizayn fikrlash yorlig'ini belgilash istagi bor, chunki u muvaffaqiyat bilan bog'liq. Dizaynni strategiyasining asosiga qo'ygan kompaniyalarning muvaffaqiyati bu "Dizayn fikrlash" atamasini to'g'ridanto'g'ri muvaffaqiyat bilan bog'laydi. Bu Dizayn fikrlashi muvaffaqiyatning sharti bo'lgan nuqtaga etdi. Ammo boshqa tomondan, muddat aniq emas. Bu bizni g'alati vaziyatga soladi. Ko'rinishidan, biz muvaffaqiyatli bo'lish uchun Dizayn fikrini qo'llashimiz kerak, ammo hech kim bu nima ekanligini aniq bilmaydi.

Uni aniqlashga bo'lgan har qanday urinish darhol muammolarga olib keladi. Siz har qanday ta'rif bilan bahslashishingiz mumkin. Shuning uchun uni aniqlash faqat munozaralarga olib keladi.

Badiiy usul. Men bu atama juda kuchli ekanligiga ishonaman, chunki u kattaroq narsani anglatadi. Tutib olish yoki gapirish qiyinroq narsa. Nimadur O'ylaymanki, bu badiiy uslubni bugungi kunda hukmron bo'lgan ilmiy sohaga integratsiyalashtirishning muhim ehtiyojini anglatadi. Maktablarda ko'proq o'qitiladigan ilmiy yondashuv bizga juda ko'p ajoyib yangiliklarni olib keldi. Ammo uning noaniqlik bilan kurasha olmasligi, sezgi bilan bog'lanmaslik va asosiy g'ayriinsoniy determinizm uni o'z chegaralariga olib keladi.

- ☐ Endi biz qidirayotgan qiymatni keltirib chiqarmaydi.
- ☐ Bu endi (hech qachon bo'lganmi?) Odamlarni jalb qilmaydi.
- ☐ Bu bizga muammolarning echimini topishda yordam bermaydi.

Dizayn fikrlashi atrofida semantika haqida juda ko'p munozara bor: aniq nima o'zi? Yoki mulk huquqi: bu dizaynerlarga tegishlimi yoki MBAGA tegishlimi? Ammo barchasi unchalik muhim emas. Ushbu atama hozirgi dunyoning tezligi va murakkabligi bilan kurashish uchun zarur bo'lgan katta aqliy o'zgarishlarga ishora qiladi. Bu kattaroq narsaga ishora qiladi. Hatto semantik va egalik munozaralarini, uning tarqalishi va narsalarga bog'lanishiga yordam beradigan atama strategiyasi sifatida ko'rishingiz mumkin. Odamlar uni aniqlash va egalik qilishga qanchalik ko'p harakat qilsalar, unga ko'proq e'tibor beriladi, u shunchalik tarqaladi. Hatto buni fad deb ataydigan odamlar ham ushbu atama tarqalishiga yordam bermoqdalar. Oxir oqibat, badiiy uslubning ahamiyatini kashf etish va dizaynerlarning mahorati va tafakkurini boshqa sohalarga o'tkazish, uni ilmiy usul bilan birlashtirish.

Dizayn tafakkuri va ilmiy uslub bir xil jarayonning ikkita nomidir: dunyoni yaxshiroq tushunishni rivojlantirishga iterativ yondashuv, bu bizga tushuntirish, bashorat qilish va uning ichida yanada samarali harakat qilishimizga yordam beradi. Dizayn fikrlash - bu murakkab muammolarga echimlarni ishlab chiqish va ishlab chiqish uchun biznes va dizayn dunyosida keng tarqalgan jarayon. Ushbu atama ishbilarmon doiralar orasida qandaydir ko'zni qamashtiruvchi ilhomlantirishi mumkin bo'lsa-da, uning samaradorligini kamaytirib bo'lmaydi. Haqiqatning raqamli to'plamiga ko'ra - Vikipediya - "dizayn fikrlash« atamasi ilk bor 60-yillarda paydo bo'lgan va ehtimol 2005 yilda Stenford maktabiga rasmiy uslub sifatida kiritilganida keng tarqalgan. Shu kunlarda, sizning jargon arsenalida dizayn fikrini o'z ichiga olmaydigan maslahat vebsaytini topish juda qiyin bo'ladi.

Dizayn fikrlash - bu juda samarali usul ekanligi hammaga ma'lum bo'lib tuyuladi, ammo buning sababi oddiy bilim bo'lib ko'rinmaydi. Ko'rinib turibdiki, bu muammolarni hal qilishning yangi usuli kabi ko'rinishi mumkin, ammo bu jarayon aksariyat amaliyotchilar ta'kidlaganidan ancha qadimgi, uni boshqa nom bilan bilishadi: Ilmiy uslub. Ilmiy usul asosan so'nggi bir necha asrlarda erishgan ulkan yutuqlarimizga javobgardir. Ajablanarli darajada sodda bo'lishiga qaramay, ilmiy usul bizga kasallik, xurofot va tanqislik dunyosida yashashni, tarixda hech kim tasavvur qila olmaydigan darajada yaxshiroq hayot kechirishga imkon berdi.

Adabiyotlar:

1. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
2. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англо – М.:Альпина Паблишер, 2019. -328с.

Qo'shimcha adabiyotlar

3. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019.
4. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010.
5. Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018.
6. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016

Axborot manbalari:

7. www.ziynet.uz
8. www.edu.uz.
9. www.google.uz.

13-MAVZU. MUAMMOLARNI HAL QILISH STRATEGIYALARI VA TO'SIQLARI

Reja:

1. Muammolar va qarorlar o'rtasidagi munosabatlar.
2. Qaror qabul qilish va muammolarni hal qilishning yagona modeli.
3. Tizim muammolariga yondashish.
4. Muammoni hal qilish strategiyasining asosiy jihatlari.

Muammoli vaziyatni tahlil qilish natijasida vazifa shakllantirish (Federal qonun). Bu shuni anglatadiki, dastlabki sharoitlarda ma'lum (berilgan) va noma'lum (qidirib topilgan) bo'linish, shuningdek talabni (maqsadni) aniqlash mumkin bo'ladi. Mashg'ulot har doim har bir topshiriqni tugatadigan va javobni o'z ichiga olmaydigan savolda ifodalangan mavzuning maqsadini belgilaydi.

Muammo shartlarga, sub'ektning aqliy faoliyat turiga, echish usuliga qarab turli yo'llar bilan hal qilinadi (algoritm, evristik, qoidalar va boshqalar). Agar vazifani hal qilish qoidalarga amal qilsa, demak, bu yana ikkita qadamni bajarish kerakligini anglatadi: birinchi bosqichda muammoni hal qilish uchun zarur bo'lgan qoidani aniqlang va ikkinchi bosqichda ushbu umumiy qoidani aniq, ma'lum shartlarga qo'llang.

Muammoni hal qilish usulini aniqlab, unga murojaat qilishingiz mumkin xususiy operatsiyalarni taqsimlash (echim strategiyalari - SR), oddiy yoki murakkab bo'lishi mumkin va ketma-ket bog'lanishlarning butun zanjiridan iborat bo'lishi mumkin. Muayyan natijani olgandan so'ng, muammoni hal qiladigan kishi uni dastlabki holat bilan taqqoslaydi va agar natija shartga javob bersa, u echimni tugatadi va agar u mos kelmasa, natija dastlabki shartga mos kelgunga qadar harakatni yana boshlaydi.

Muammoni hal qiluvchi uni eslab qolishi va savolning holati bilan bog'liqligini yo'qotmasligi kerak.

· U muammoni hal qilishda rahbarlik qilishi va shoshilinch impulsiv ravishda yuzaga keladigan operatsiyalarning umumiy semantik sxemasiga bo'ysunmaydigan barcha namoyon bo'lishlarini sekinlashtirishi kerak.

· U taniqli "ichki maydon" ni yaratishi kerak, unda barcha qidiruvlar va operatsiyalar davom etishi kerak va hech qanday holatda ushbu mantiqiy maydon chegaralaridan tashqariga chiqmaydi.

- U hisobni kerakli operatsiyalarini bajarishi kerak, muammoni hal qilishning umumiy strategiyasida har bir operatsiya qanday o'rin egallashini unutmaydi.
- U natijani dastlabki holat bilan taqqoslashi kerak.

Tahlil - bu butunning qismlarga bo'linishi yoki uning butun tomonlaridan, harakatlaridan, munosabatlaridan ruhiy ajralish.

Sintez - bu qismlar, xususiyatlar, harakatlarning yaxlit yaxlitlikdagi aqliy birlashmasi. (Mashinaning alohida qismlarini ulashda, ularni sintez qilishda, bu qoziq emas, balki atrofda harakatlanadigan mashina. Kislorod va vodorod kimyoviy jihatdan birlashtirilganda suv olinadi. Sintez va tahlil ham o'quv jarayonida muhim o'rin tutadi. Shunday qilib, tovushlar va harflarni o'qishni o'rganayotganda heceler tuzilgan, bo'g'inlardan - so'zlar, so'zlardan - jumlar).

Taqqoslash - ob'ektlar va hodisalar yoki ularning individual xususiyatlari o'rtasidagi o'xshashlik yoki farqlarni o'rnatish. Taqqoslash sodir bo'ladi bir tomonlama (to'liq emas, bitta asosda) va ko'p tomonlama (to'liq, barcha ko'rsatkichlar bo'yicha); yuzaki va chuqur; to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita.

Xulosa predmet, o'rganilayotgan ob'ektning xususiyatlarini, belgilarini ajratib turadigan, boshqasidan chalg'itadigan narsadan iborat.

Konkretizatsiya mazmunni ochib berish uchun fikrni umumiy va mavhumdan konkretga qaytarishni o'z ichiga oladi. Agar ifoda etilgan fikr boshqalar uchun tushunarsiz bo'lsa, unda bu holda ular buni ko'rsatishga harakat qilishadi (ko'rsatilgan fikrga muvofiq misol keltiring - bu aniqlashuv).

Umumlashtirish - narsalar va hodisalarning umumiy va muhim xususiyatlariga ko'ra aqliy birlashishi. (olma, nok, olxo'ri va boshqalar "meva" ning bitta kontseptsiyasida birlashtirilgan; odam ob'ektlarni tahlil qiladi va ulardagi umumiy naqshlarni ochib beradi; psixolog odamlarni ularning rivojlanishining umumiy naqshlarini ochib berishni o'rganadi).

Muammolarni hal qilish - muammolarni aniqlash, tahlil qilish va hal qilishni o'z ichiga oladigan aqliy jarayon. Muammoni hal etishning eng asosiy maqsadi - bu to'siqlarni bartaraf etish va muammoni eng yaxshi hal qiladigan echim topish.

Kognitiv psixologiya. Nima uchun siz ba'zi tafsilotlarni eslayotganingizni eslaysizmi, lekin boshqa muhim ma'lumotlar sizning fikringizni tezroq siqib

chiqadi? Bu bilim psixologiyasi sohasida ishlaydigan kishi javob berishga harakat qilishi mumkin bo'lgan savollarning birgina misolidir.

Kognitiv psixologiya nima? Kognitiv psixologiya ichki ruhiy jarayonlarni o'rganishni o'z ichiga oladi, jumladan, ongingiz, fikringizni, xotirani, diqqatni, tilni, muammolarni hal qilish va o'rganishni o'z ichiga olgan barcha narsalar. Psixologiyaning nisbatan yosh bo'limi bo'lsa-da, tezda eng mashhur subfeyslaridan biri bo'lib qoldi. Bu kognitiv tadqiqotlar uchun juda ko'p amaliy dasturlar mavjud: masalan, xotira buzilishlariga qarshi kurashish, qaror qabul qilishning aniqligini oshirish, odamlarning miya jarohatlaridan qutulishga yordam berish, o'rganish buzilishlarini davolash va ta'limni takomillashtirish uchun o'quv dasturlarini tuzish.

Kognitiv psixolog bilan maslahatlashingiz mumkin bo'lgan ayrim sabablar:

- ☐ Psixologik kasallikni davolashning kognitiv usullari bilan davolash
- ☐ Miya shikastlanishi uchun davolash usullarini o'rganish
- ☐ Agar sezgi yoki hissiy muammolar mavjud bo'lsa
- ☐ Nutq yoki til buzishi uchun terapiyaning bir qismi sifatida
- ☐ Agar Altsgeymer kasalligi, demans yoki xotira halok bo'lsa
- ☐ Nogironlik bo'yicha o'rganilayotgan turli tadbirlarni o'rganish

Kognitiv psixologiya va ruhiy salomatlik. Inson aqli qanday ishlashini tushunishimizga qo'shimcha ravishda, kognitiv psixologiya sohasi ham aqliy salomatlikka yondashuvlarga ta'sir ko'rsatdi. 1970-yillarga kelib, ko'pgina ruhiy kasalliklar yondashuvlari psixoanalitik, xulq-atvorli va insoniy yondashuvlarga ko'proq yo'naltirilgan. Ushbu davrda sodir bo'lgan "kognitiv inqilob" odamlarning axborotni qayta ishlash jarayonini va psixologik qiyinchiliklarga qanday ta'sir qilishi mumkinligini tushunishga katta e'tibor berdi.

1. Muammolarni aniqlab olish: aniq qadam kabi ko'rinishi mumkin bo'lsa-da, muammoni aniqlab olish har doim ham oson emas. Ba'zi holatlarda odamlar noto'g'ri muammolarni noto'g'ri aniqlay olishlari mumkin, bu esa uni samarasiz yoki hatto foydasiz hal etishga urinadi.

2. Muammoni tavsiflash: Muammo aniqlangach, muammoni hal qilish uchun uni to'liq aniqlash muhim ahamiyatga ega.

Strategiyani yaratish: Keyingi qadam muammoni hal qilish strategiyasini ishlab chiqishdan iborat. Amaldagi yondashuv vaziyatga va shaxsning noyob imtiyozlariga qarab o'zgaradi.

Axborotni tashkil qilish: Qaror qabul qilishdan oldin, avvalo, mavjud ma'lumotlarni to'plashimiz kerak. Muammo haqida nimani bilamiz? Biz nimani bilmaymiz? Ko'proq ma'lumot mavjud bo'lsa, qanchalik yaxshi tayyorlangan bo'lsak, biz aniq yechim topamiz.

Resurslarni taqsimlash: Albatta, biz muammoni hal qilish uchun doimo cheksiz pul, vaqt va boshqa resurslar mavjud emas. Agar siz muammoni hal qilishni boshlashdan oldin, uning qanchalik ustuvorligini aniqlashingiz kerak. Agar bu muhim muammo bo'lsa, uni hal qilish uchun ko'proq resurslarni ajratish kerak. Biroq, bu juda muhim ahamiyatga ega bo'lmagan muammo bo'lsa, unda siz o'zingizning resurslaringizdan juda ko'p mablag' sarflashni istamaysiz.

Monitoring yutuqlari: Samarali muammoni hal qiluvchi tomonlar o'zlarining rivojlanishlarini kuzatib borishadi, chunki ular yechim yo'lida ishlashadi. Agar ular o'z maqsadlariga erishish yo'lida yaxshi natijalarga erishmagan bo'lsalar, ular o'zlarining munosabatlarini qayta ko'rib chiqadilar yoki yangi strategiyalar izlashadi.

Natijalarni baholash: Agar yechimga erishilgandan so'ng, bu muammoning eng yaxshi echimini aniqlash uchun natijalarni baholash muhimdir. Ushbu baholash bir necha oylik davolanishdan keyin terapiya dasturining muvaffaqiyatini baholash kabi matematika muammosining natijalarini to'g'rilash yoki kechiktirish kabi natijalarni tekshirish kabi darhol bo'lishi mumkin.

Har bir martaba sohasida deyarli barcha muammolarni hal qilish ish beruvchilarning ish qidiruvchilar uchun qidirayotgan asosiy qobiliyatlardan biridir. Muammoni hal qilish qobiliyatini talab qilmaydigan ko'k yoqa, ma'muriy, boshqaruv yoki professional lavozimni topish qiyin. Yumshoq qobiliyat (ta'lim va tarbiya orqali o'rganilgan "qattiq mahorat" ga qaramasdan shaxsiy kuch), ijodiy va samarali muammoni hal qilish qobiliyati, biroq, ish beruvchilar o'zlarining ishdagi nomzodlarini izlayotgan eng qimmatli fazilatlaridan biridir.

Sizni qanday qilib ko'rsatishi mumkin?

Muammoni hal qilish qobiliyatlari qopqoq maktubida, rezyume va dastur materiallarida ko'r ishlatilishi kerak. Telefon ekrani va intervyular vaqtida muammoni hal qilish qobiliyatlarini qo'llagan muayyan usullarni muhokama qilishga tayyor bo'ling.

Ilmiy, ish yoki ixtiyoriy sharoitda bo'lsin, oldingi rollarga nazar tashlang - har bir funktsiyani amalga oshirishda siz tanlagan qiyinchiliklar va siz hal qilingan muammolar uchun. Muqobil harflaringizdagi tegishli misollarni ta'kidlashingiz mumkin. Muammoni qanday hal qilganingizni ko'rsatish uchun siz o'zingizning rezyumeingizga nuqta belgilashingiz mumkin.

Suhbatlar paytida, oldingi rollarda duch kelgan vaziyatlarni, muammolarni hal qilish uchun kuzatilgan jarayonlarni, qo'llaniladigan ko'nikmalaringizni va harakatlaringizning natijalarini ta'riflashga tayyor bo'ling. Potensial ish beruvchilar muammoni hal qilish qobiliyatlaridan foydalangan holda aniq yo'llarni izhor etishni xohlashadi.

Intervyu ishtirokchilari potentsial muammoning namunasi bo'lishi mumkin va undan keyin siz uni hal qilish uchun qanday choralar ko'rishingiz mumkinligini so'rashingiz mumkin.

Sizning sohada tez-tez paydo bo'ladigan miya bo'roni masalalarini tayyorlash. Misol uchun, kabel televideniesi mutaxassisi mijozning muammosini zaif signal bilan hal qilishga urinishi mumkin.

Kompyuter mutaxassisi sekinlashtirilgan dasturni tezlashtirishning yo'lini qidirishi mumkin.

Muammoni hal qilish usullari va ko'nikmalari

Endi siz potentsial muammolar ro'yxatini mudofaa qildingiz, keyingi qadam ushbu masalalar bo'yicha samarali echimlarni o'ylab, ularni hal qilish uchun kerak bo'lgan ko'nikmalarga e'tibor berishdir. Muammolarni hal qilishda, ularning o'zaro bog'liq bo'lgan qobiliyatlari va turli martaba sohalarida qaerda foydalanilganligi haqidagi misollar.

Muammoni hal qilishning beshta asosiy bosqichlari quyidagilardir:

1. Kiruvchi vaziyatga ta'sir qiluvchi omillarni yoki sabablarni tahlil qilish
2. Sizning maqsadingizga erishish uchun muqobil choralar to'plash
3. Eng yaxshi echimlarni baholash
4. Rejalashtirishni amalga oshirish

5. Sizning tashabbuslaringiz samaradorligini baholash

“Muommoli vaziyat” usuli- tinglovchilarni muommoli vaziyatga toʻqnash kelishini taʼminlash asosida uning sabab va oqibatlarini tahlil qilish, ularning yechimini topish boʻyicha koʻnikmalarni shakllantirish va ularning bilish faoliyatini faollashtirishga asoslanadigan yoʻl. Usulning mohiyati aniq vaziyatni tahlil qilish, baholash va uning yechimi yuzasidan qaror qabul qilishdan iborat. Taʼlim jarayonida muommoli vaziyat usuli qoʻllanilganda tinglovchilarning faoliyatlari quyidagi tizim asosida tashkil etiladi. Muommoni belgilab olish- aniq vaziyatlarni oʻrganish, tahlil etish va ijtimoiy ahamiyatga ega natijalarga erishishga asoslangan taʼlim usulidir.

Adabiyotlar:

1. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.
2. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
3. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англ. – М.:Альпина Паблишер, 2019. -328с.

Qoʻshimcha adabiyotlar

4. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с.
5. Helene Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-6549-1 (eBook). Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018.
6. Искусство мыслить и успех в учебе, карьере, жизни. 500 упражнений для развития мозга/Стелла Коттрелл; (пер с.анг Е.И. Фатеевой) – Москва : Издательство «Э», 2016, -288 с.
7. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016

Axborot manbalari:

8. www.ziyounet.uz
9. www.edu.uz.
10. www.google.uz.

14-MAVZU: SAMARALI QAROR ABUL QILISH SAN'ATI. QARORLARNI BOSHQALAR BILAN BO'LISHISH VA ULARNI ERGASHTIRISH.

Reja:

1. Samarali qaror qabul qilishning o'ziga xos omillari.
2. Samarali qaror qabul qilish bosqichlari.
3. Rasional qarorlar qabul qilish usullari
4. Qaror qabul qilishdagi tipik muammolar

Qaror – bu bajarilishi lozim bo'lgan ishning aniq bir yo'lini tanlab olishdir.

Qaror – bu yoki u yo'lni tanlab olishda bir to'xtamga yoki muayyan bir fikrga kelishdir. Qaror qabul qilish zaruriyati mavjud holatning bo'lishi lozim bo'lgan holat bilan mos tushmasligi natijasida yuzaga keladi.

Qaror qabul qilish imkoniyatining muqobil yo'llari bo'lganida vujudga keladi va rahbar ulardan birini, eng maqbulini tanlaydi.

Qabul qilingan qaror

- 1) Reja
- 2) Topshiriq
- 3) Buyruq
- 4) Farmon va farmoyishlar

orqali yuridik kuchga kiritiladi. Shu nuqtai nazardan qarorni boshqaruv binosining poydevori deyish mumkin.

**Qabul qilinadigan qarorning samaraliligi – bir necha omillarga bog'liq:
Ular asosan quyidagilardir:**

1. Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to'raligi va sifati;
2. Qaror qabul qiluvchi rahbarning shaxsiy sifati
3. Qaror qabul qilishda tashkiliy masalalarning yechimi darajasi.

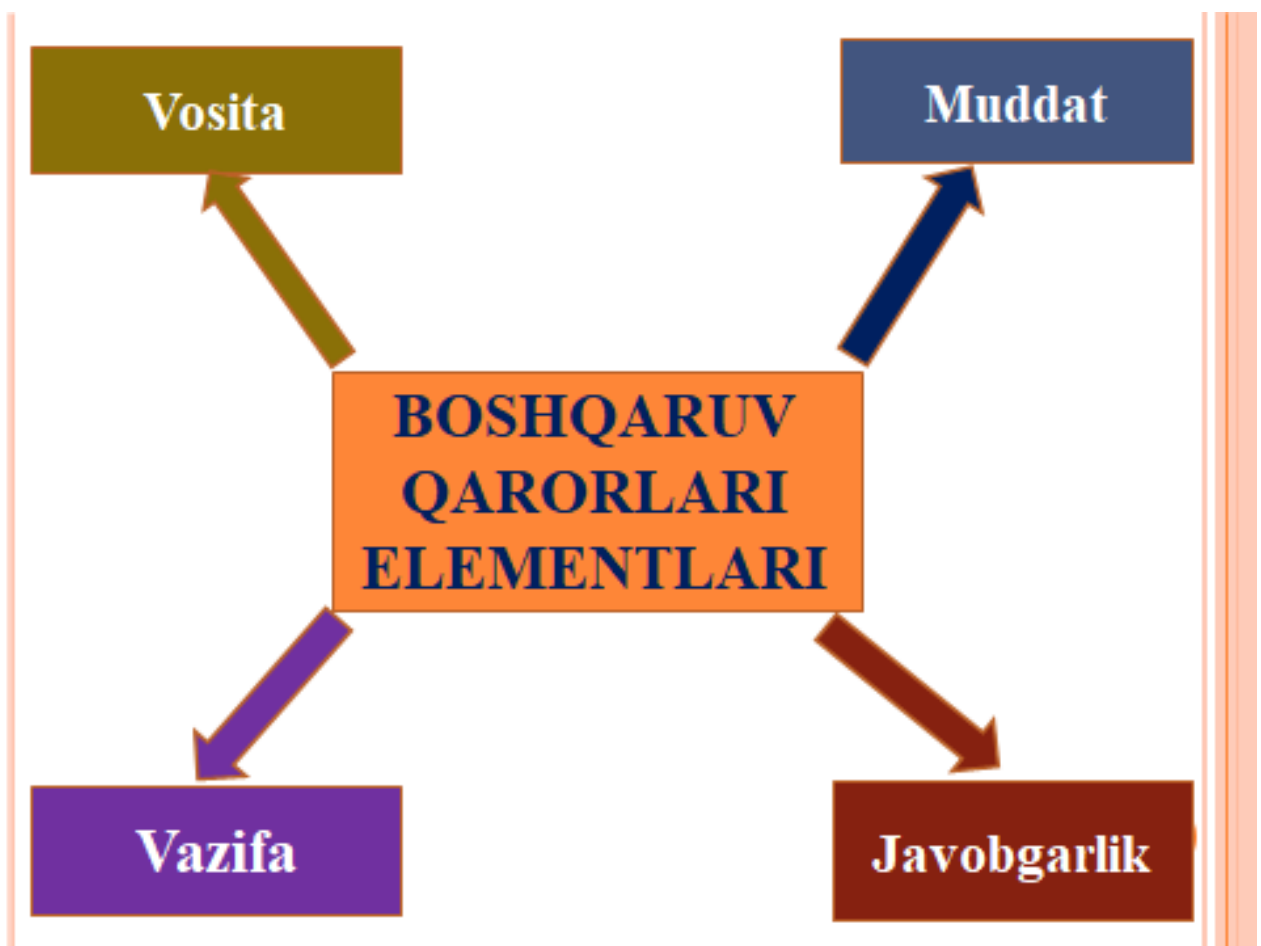
To'g'ri (samarali) qarorni to'g'ri tanlashda

- 1) muayyan tamoyillarga tayanish;

- 2) qarorga bo'lgan talablarni hisobga olish;
- 3) qabul qilinadigan qaror maqsadini xo'jalik maqsadiga muvofiqlashtirish;
- 4) mehnat jamoasi manfaatlarini – jamiyat manfaatlariga muvofiqligini aniqlash;
- 5) mehnat va moddiy resurslardan tejamli foydalanish;
- 6) texnikaviy, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish tendensiyalarini hisobga olish zarur.

Xulosa qilib aytganda boshqaruv bilan bog'liq samarali qarorlar quyidagi talablarga javob berishi kerak:

1. Ilmiy asoslangan bo'lishi lozim.
2. Bir-birlari aloqador va yakdil bo'lishi kerak.
3. Huquq va javobgarlik doirasida bo'lishi lozim.
4. Aniq va to'g'ri yo'nalishga ega bo'lishi kerak.
5. Vaqt bo'yicha qisqa bo'lishi kerak.
6. Vaqt bo'yicha aniq bo'lishi lozim.
7. Tezkor bo'lishi kerak.
8. Samarali bo'lishi lozim.

Samarali qarorni ishlab chiqarish jarayoni quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Vaziyatni tahlil qilish

2. Muammoni aniqlash
3. Mezonlarni tanlash
4. Muqobil variantni aniqlash.
5. Muqobil varintni tanlash.
6. Qaror to'g'risida kelishib olish.
7. Qaror ijrosini uyushtirish.
8. Qarorlar bajarilishini nazorat qilish.

Samarali qarorni ishlab chiqarish jarayonida quyidagi savollarga javob topishi lozim:

1. Nima qilish kerak?
2. Qanday harajat evaziga?
3. Qanday texnologiyada bajarish kerak?
4. Kim uchun baajarish kerak?
5. Qanday muddat bajarish lozim?
6. Kim tomonidan bajarish lozim?
7. Qaysi joyda bajarish lozim?
8. Qanday (iqtisodiy, ijtimoiy, texnikaviy, ekologik) samara beradi?

Har qanday samarali qarorni qabul qilishda rahbar quyidagi (10 ta) tamoyilga amal qilsa, foydadan xoli bo'lmaydi.

1. Tafsilotlarni bilishdan oldin muammoni to'raligicha xal qil.
2. Ehtimol tutilgan hamma variantlarni ko'rib chiqmaguncha qaror qabul qilma.
3. Haqiqatlarga shubxa bilan qarash, ularni rad etishdan qo'rqma.
4. Mavjud muammoga turli xil nuqtai nazardan qara.
5. Muammoning mahiyatni chuqurroq tushunishga yordam beradigan – model yoki o'xshashlikni izla.
6. Ko'proq savol ber.
7. Birinchi qaror bilan qanoatlanib qolma.
8. Uzil-kesil qaror qabul qilishdan o'z muammolaring xaqida – tajribali, prinsipli, mas'uliyatni o'z zimmasiga ola-biladigan xodimlar bilan fikrlashib ko'rish.
9. O'z sezgi va hissiyotlaringga e'tibor bilan qara.
10. Har bir kishi hayotga va har kuni paydo bo'lib turadigan muammolarga o'z nuqtai nazaridan qarashini unutma.

Qarorni to'g'ri va puxta qabul qilolmaydigan rahbar:

1. Yechilmay qolgan muammolarga doimo yo'l qo'yadi.
2. Noto'g'ri usullarni qo'llaydi.
3. Tizimsiz yondashuvni qo'llaydi.
4. Muammo yechimiga kim javobgarligini aniqlay olmaydi.
5. Maqsadi aniq emas.
6. Yutuqqa erishining g'oyat noaniq mezonlarini qo'llaydi.

Yaxshi qarorlar muvaffaqiyatli va tuliq hayot uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. To'g'ri, ko'p qarorlarni tezda uylab o'tirmasdan qabul qilish mumkin. Ammo ehtiyot bulmasak, martaba, munosabatlar yoki sarmoyalar to'g'risida shoshilinch qarorlar xayotimizni buzishi mumkin. Ko'p odamlar ichki hissiyotlari asosida qaror qabul qilishadi.

Bazida "Biz tanishganimizdanoq unga uylanmoqchi ekanligimizni bildiramiz". Intuitiv qarorlarning afzalligi shundaki, ular tezkor buladi va biz uzimizga ko'proq ishonishimiz mumkin, chunki qaror bizning xissiyotlarimiz bilan mos keladi. Ammo ba'zida bizning his-tuyg'ularimiz aralash va bir-biriga mos kelmaydi, ularga noaniq va ahamiyatsiz omillar ta'sir qiladi.

Muhim qarorlar uchun biz yaxshiroq tizimga muxtojmiz. Bu bizning his-tuyg'ularimizni e'tiborsiz qoldirishimiz kerak degani emas. Tuyg'ularga e'tibor bermasdan birovga uylanish aqlsiz (va kulguli) buladi. Ammo hissiyotlar va ichki tuyg'ular muhim qarorlarni qabul qilish uchun yagona asos bulmasligi kerak.

Xo'sh, qanday yaxshi qaror qabul qilish mumkin?

Ba'zi odamlar qaror yaxshi natija bergan taqdirda yaxshi qabul qilingan bulishi kerak deb uylashadi. Bu xavfli, chunki noto'g'ri qaror tasodifan baxtli yakun topishi mumkin, ammo siz doimo omadli bulishga umid qila olmaysiz. Buning o'rniga biz qaror qabul qilish jarayonining o'zi ishonchliligiga e'tibor qaratishimiz kerak. Bu qarorni keltirib chiqaradigan fikrlash jarayoni. Ishonchli fikrlash jarayoni har bir qaror yaxshi natija berishiga kafolat bermaydi. Yaxshi natijalarga erishish ehtimoli ko'proq, bu esa kamroq xatolarni anglatadi.

Qaror qanday qabul qilinishi haqida umuman uylab ko'ring. Zamonaviy hayot tez sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda va biz har doim tez qaror qabul qilishimiz uchun bosim ostida qolamiz. Ammo shoshilinch qarorlar keyinchalik yomon oqibatlarni bartaraf yetish uchun ko'proq vaqt va pul sarflashni anglatishi mumkin. Shunday qilib, qaror qabul qilishdan oldin, uzingizning vazifangiz haqida umumiy fikr qiling. Amerikalik faylasuf va o'qituvchi Jon Dyun aytganidek: "Yaxshi aytilgan muammo - bu yarim hal qilingan muammo".

Vakolat topshirsam buladimi? Agar boshqa odamlar sizning nomingizdan yaxshi qaror qabul qila olsalar, nega uzingizga yuk ko'tarasiz? Albatta, siz doimo boshqalarga murojaat qilsangiz, uzingiz mustaqil ravishda fikr yuritishni o'rganmaysiz.

Bu haqda uylashga qancha vaqt sarflashim kerak? Hayot ahamiyatsiz narsalar haqida kayg'urishga sarflash uchun juda qadrlidir. Ichkilikni haddan tashqari ko'p iste'mol qilish, bu yetarli darajada uylamaslik kabi gunohdir!

Asosiy masala nima? Eng muhim qaror qaysi? Ba'zi qarorlar boshqalarga bog'lik va asosiy qarorlar birinchi navbatda bulishi kerak. Masalan, pulingizni qanday qilib sarmoya kiritishga qaror qilishdan oldin, avval qancha mablag'

sarflashingiz va qancha tavakkal kilishingiz mumkinligi tug'risida qaror qabul qilishingiz kerak.

Qarorimga salbiy ta'sir ko'rsatadigan narsa bormi? Qarorlar bir tomonlama bo'lishi mumkin. Hozirgi vaziyatda sizniig ob'yektivligiigizga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan biron bir narsa bor-yo'qligini o'ylab ko'ring. Hissiyot paytida katta qarorlar qabul qilish odatda yaxshi fikr yemas. Imkonigingiz bulsa, qarorni qoldiring yoki keyinroq xotirjamroq bulganingizda qarorni bajaring.

Bir oz tadqiq qiling. Ma'lumot odatda yaxshiroq qaror qabul qilishimizga yordam beradi. Internet asrida harid qilishni uylab ko'ring. Qimmatbaho buyumni sotib olishdan oldin, onlayn tekshiruvlarni tekshirib, narxlarni taqqoslash yaxshi fikr. Boshqa joyda yaxshiroq kelishuvni topishingiz yoki undan ham yaxshiroq narsaga duch kelishingiz mumkin. Bu qarorlarni qabul qilishda ham to'g'ri keladi. Siz tadqiqotni boshlashingiz bilan boshlashingiz mumkin: boshqa odamlar ham shunday vaziyatda bo'lganmi yoki yo'qligini bilib oling va ulardan nimani o'rganishingiz mumkinligini bilib oling. Agar sizning qaroringiz maxsus bilim sohasini uz ichiga olsa, bu xaqda ko'proq o'qishingiz mumkin.

SWOT tahlilning soddalashtirilgan ko'rinishi. SWOT - kuchli tomonlar, zaif tomonlar, imkoniyatlar va tahdidlarning qisqartmasi. Ushbu to'rtta omil bir shaxsni yoki tashkilotni tahlil qilish uchun ishlatiladi. Kuchli va zaif tomonlar ko'rib chiqilayotgan sub'yektga nisbatan o'zaro bog'liq bulgan yaxshi va yomon tomonlariga mos keladi. Imkoniyatlar va tahdidlar tashqi muhitdagi ijobiy xususiyatlarga va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarga mos keladi.

Variantlar ro'yxati bilan keeling. Mavjud vaziyatni o'rganib chiqib, qaror qabul qilish jarayonidagi navbatdagi qadam barcha mavjud variantlarni - ya'ni amalga oshirilishi mumkin bo'lgan barcha real xarakterlar rejalarini ro'yxatlashdan iborat. Shunday qilib, ta'tilga qayerga borishni xal qilmoqchi bulsangiz, Malayziyada snorkeling (suv ostida suzish), Nepalda piyoda yurish yoki Yangi Zelandiyada changi kabi xarakterlar va joylar ro'yxatini tuzishingiz kerak. Bunday ro'yxatni tuzishda biz quyidagi fikrlarga e'tibor qaratishimiz kerak.

Variantlarni baxolang va yeng yaxshisini tanlang. Bizda mavjud bo'lgan bir qator variantlar mavjud bulganda, yeng yaxshisini tanlash vaqti keldi. Ammo nima "eng yaxshi" deb xisoblanadi? Yagona to'g'ri javob yuq, chunki bu qisman sizning qadriyatlaringiz, ustuvorliklaringiz va xavfli ishtahangizga bogliq. Akademik qarorlar nazariyasida, qaror qabul qilishning asosiy qoidalaridan biri kutilgan foydali dasturni maksimal darajaga ko'tarishdir.

Bu biz qaror qabul qilganda va tur li xil tanlovlar mavjud bulganda, har bir tanlov turli xil ehtimolliklarga ega bo'lishi mumkin bo'lgan natijalar to'plamiga ega degan fikr. Biz matematik ravishda tanlovning "kutilgan foydaliligini" hisoblashimiz mumkin, bu taxminan ushbu tanlovdan biz olishimiz kerak bulgan

sof daromadni (yoki qiymatni) o'lchaydi. Keyin biz kutilgan yeng yuqori foyda keltiradigan tanlovni tanlashimiz kerak.

Kutilmagan xolatlarga tayyorlaning. Mashxur Merfi qonunida shunday deyilgan:

Agar biror narsa noto'g'ri bo'lib ketishi mumkin bo'lsa. Bizning yeng yaxshi rejalashtirishimizga qaramay baxtsiz xodisalar ro'y beradi. Proyektor oldindan yuborish paytida ishlamay qolishi mumkin. Sizning printirgiz siyoxni tugatishi mumkin, chunki siz favqulodda muddat tugashi kerak. Yaxshi rejalashtirish sizga muammolarni taxmin qilishda va ularni ko'rib qolish muddatli minimallashtirishda yordam beradi.

Li Ka Shing 21 milliard AQSH dollari miqdoridagi boyligi bilan muvaffaqiyatli Gonkong biznesmeni. U Forbes jurnali talqiniga ko'ra 2010 yilda dunyodagi 14 - boy odam yedi. Uning so'zlariga ko'ra, xatarlarni boshqarish uning muvaffaqiyatining xal qiluvchi qismidir va u o'z ishining 90% foizini biznesiga ta'sir qilishi mumkin bulgan yeng yomon muammolar haqida o'ylashga sarflaydi. Sizning rejalaringsizni buzish xaqida o'ylashga qancha vaqt sarflaysiz?

Taraqqiyotni kuzatib boring va natijalaridan o'rganing. Yaxshi qaror qabul qilish jarayoni qaror qabul qilingan payt bilan tugamaydi. Birinchidan, biz qarorni qanday amalga oshirilishini kuzatib borishimiz kerak.

Extimol siz ta'tilga qayerga borishni hal qilib kuygan bulishingiz mumkin yedi, lekin sayoxat agentligingiz siz uchun chiptalarni bron kilishni eslab qoldimi? Siz borishingiz kerak bo'lgan (masalan, yepidemiya, zilzilalar) haqida siz bilishingiz kerak bo'lgan yangiliklar bormi? Buning o'rniga zahira rejangizni bajarishingiz kerakmi?

Qarorlarni baxolash usullari:

Biz tizimli qaror qabul qilish jarayoni sxemasini muhokama qildik. Bu bizga qarorlarni xam baxolash uchun asos yaratadi. Asosan, bizning qaror kabul kilish jarayonimizning asosiy yelementlari:

Yaxshi qaror kabul kilish jarayoni beshta kismning xam tugri bajarilishini talab kiladi. Xatolarga yul kuyilganligini bilish uchun kuyidagi nazorat ruyxatidan foydalaning

Adabiyotlar:

1. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.
2. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
3. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англ. – М.:Альпина Паблишер, 2019. -328с.

Qo'shimcha adabiyotlar

4. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с.
5. Helene Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-6549-1 (eBook). Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018.
6. Искусство мыслить и успех в учебе, карьере, жизни. 500 упражнений для развития мозга/Стелла Коттрелл; (пер с.анг Е.И. Фатеевой) – Москва : Издательство «Э», 2016, -288 с.
7. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016

Axborot manbalari:

8. www.ziynet.uz
9. www.edu.uz.
10. www.google.uz.

15-MAVZU: FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Reja

1. Fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning kreativ tavsifi
2. Ijodiy tafakkurni rivojlantirishning kreativ asoslari
3. Ijodiy yondashuv – kreativlikni rivojlantirishning asosi sifatida

Bizning fikrimizcha fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishning fundamental asosi-jamiatimizning muhimi bo'g'ini bo'lgan oiladagi tarbiyaga bevosita bog'liqdir.

Iyerarxik ma'noda fikr yuritilayotgan masala – yoshlarni oilaga tayyorlash masalasiga ustuvor masala sifatida qarash – pirovard oqibatda muammo yechimi yo'lidagi kreativlik nuqtai-nazaridan muhim qadamdir.

Bundan tashqari oila bo'sag'asidagi sog'lom muhitni qaror toptirish bilan bog'liq bo'lgan quyidagi fikr yoki omillar muammo yechimi yo'lidagi muhim rol o'ynashi o'ta muhimdir. Birinchidan – umuminsoniy qadriyatlar tamoyilidan kelib chiqib, oila a'zolarini ma'naviy, fiziologik, pedagogik, hamda psixologik hususiyatlari. Ikkinchidan – oila a'zolarining erudisiyasi. Uchinchidan – ularning genofondi. To'rtinchidan esa oiladagi ijobiy ma'noda shakllantirilgan psixologik makon. Beshinchidan oilada mehnat taqsimotini adolatli taqsimot qilinganligi. Oltinchidan ota-onalar tomonidan – farzandlar kelajagi bilan bog'liq buyuk maqsadlarni qo'yilishi hamda unga erishuv bilan bog'liq vositalar haqidagi aniq tasavvurlarni shakllantirilishi – fikrlash ko'nikmalarining poydevorini qurishda beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari oiladagi tarbiyada subyektivlik va obyektivlik orasidagi dialektik munosabatlarni maqsadga muvofiq tarzda tashkil etilishi, ijobiy natijalarni berishi aniqdir.

Ya'ni fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda quyidagi omillar asosiy rol o'ynashi mumkinligini ta'kidlash o'rinlidir.

Zamonaviy fikrlar ma'lumotlari bo'yicha bu jarayonlarda – 20% irsiy omillarga, 20% atrof muhit holatiga, 60% esa sog'lom turmush tarziga bevosita bog'liqdir.

Ana shu 60% tarkibida falsafiy ma'nodagi subyektivlik va obyektivlik dialektikasiga amaldagi e'tiborni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

Bunda subyektivlik negizida – insondagi psixologik, fiziologik, omillar, obyektivlikda esa uning tevarak atrof, qolaversa ijtimoiy xayotdagi jihatlar, ya'ni bolalar tarbiyasidagi o'ziga xos psixologik muhitni yaratish, vaqtni to'g'ri

taqsimlay olish, aqliy va jismoniy mehnat integrasiyasini yanada chuqurlashtirish ustuvor ahamiyat kasb etishi shubhasizdir.

Zamonaviy davlatning ijtimoiy-istisodiy rivojlanishi bugungi kunga kelib tulik ilmiy-texnikaviy tarakkiyotga botik bulib solgani, bu sosadagi ilgor uzgarishlarning esa, avvalo, mutaxassis kadrlarda ijodiy salosiyat shakllantirilishini tasozi etishi tufayli kreativ kobiliyatlarni rivojlantirishning amaliy imkoniyatlarini aniklash, bu massadga xizmat kiluvchi samarador pedagogik-psixologik texnologiyalarni ishlab chisishga psixologiya fanidagi dolzarb muammolardan biri sifatida karalmosda.

Mazkur yunalishdagi ilmiy izlanishlarning natijalari katta ijtimoiy ahamiyatga ega ekani tadkikotchilarni ijodiy tafakkurni, kreativ kobiliyatlarni rivojlantirish uchun muljallangan xilma-xil uslubiy yondashuvlar va maxsus metodikalarni ishlab chikishga raG'batlantirmokda. Shu sababli, bu-gungi kungacha turli konseptual asoslar negizida uslubiy ishning har xil shakllariga tayangan kuplab mualliflar shaxs intellektual sohasida kreativlik sifatining darajasini oshirishga yordam beruvchi vosita sifatida turli metodikalarni tavsiya etadilar.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirishning usullari sifatida bugungi kunda kupgina mu-alliflar taklif etayotgan uslubiy yechimlarda kognitiv yondashuv ustuvorligi seziladi. Kupchilik mualliflar ijodiy tafakkurni ri-vojlantirishning samarali usullari sifati-da kreativlik asosini tashkil etuvchi bilish jarayonlari (ijodiy xayol, tankidiy tafakkur va h.k.)ni faollashtirishga muljallangan mashk va topshiriklardan iborat metodika-larni taklif etadilar. Masalan, Ye.P. Torrens tomonidan ijodiy tafakkurni rivojlantirish buyicha taklif etilgan metodikada turli buyumlarni uzining asl vazifasidan tashkari kandy maksadlarda ishlatilishi mumkinligi yuzasidan fikrlashga undaydigan topshirik beriladi.

Kreativlik kobiliyatini rivojlantirish vositasi sifatida kator mualliflar turli materiallar asosida ijodiy xayolni mashk kildirishga muljallangan metodikalarni ta-klif etadilar. Jumladan, Ye.P. Rogovning ama-liy kullanmalarida taklif etilgan, guruhliy shaklda utkazilishi kuzda tutilgan mashklarda, masalan, trening ishtirokchilaridan biri kandydir fantastik vaziyatli savol (masa-lan, "Agar odamlar bir-birining fikrini ukiy oladigan bulib kolganda, Yerdagi hayotda kandy uzgarishlar ruy berar edi?" degan savol)ni urtaga tashlash, guruhning kolgan a'zolariga uzlarining imkon kadar rang-barang javoblarini shakllantirish vazifasi berilishi mumkin².

Ijod psixologiyasi muammolarini urganishda uz ilmiy maktabini yaratgan yetakchi olimlardan biri Ya.A. Ponomarev ham tafakkur kreativligini rivojlantirishning metodik imkoniyatlarini aniklash yunalishida uz yondashuviga ega. Xususan, olimning tadkikotlarida tukkiz katakli (3x3) shaxmat doskasining tur-li kismlarida joylashtirilgan ot bilan uyin koidalarini buzmagan holda boshka

bir katakka kuyilgan piyodani olishga karatilgan harakatlarni aniklash mashkidan ham diagnozistik, ham rivojlantiruvchi maksadda foydalanish holatlari kayd etiladi.

B. Kleg tomonidan ijodiy tafakkurni rivojlantirish buyicha uziga xos intensiv kurs ishlab chikilgan bulib, uning asosini odatiy sharoitda kursatilgan birlikda uchramaydigan narsa-hodisalar kanday assosiativ bog'lanishlarni uyg'otishini (mas., "mixli muzkaymok", "shlyapali choynak", "akvariumdagi oshpaz", "tomdagi yertula" kabi birliklar nimalar bilan assosiasiyalanishi) tahlil kilishga muljallangan topshiriklar tashkil etadi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirish, nostandart fikrlashga urganishning metodik asoslarini ishlab chikish sohasida dunyo mikiyosida tanilgan mutaxassis E. de Bono samarali usul sifatida "provokasion G'oya" metodikasi bir karashda akl bovar kilmaydigan, mantiksiz fikrni (masalan, "avtomobil G'ildiraklari turtburchak bulishi kerak") ilgari surib, uni baholashdan kochib, rivojlantirishni davom ettirish yulini taklif etadi. Muallifning fikricha, "provokasion" G'oyalarning baholanishiga yul kuyilsa, tafakkur ularni tajribada mavjud andazalarga nomuvofikligi sababli darhol inkor etadi. Ijodiy tafakkurning rivojlanishi uchun esa bunday fikrlarga baho berish, ularning shaxsiy tajriba chegaralariga kanchalik siG'ishini aniklash urniga ushbu G'oyalardan kelib chikuvchi keyingi yangi fikrlarga utilishiga erishish zarur. G'ayritabiyy fikrlardan yangi G'oyalarga utish jarayoni E. de Bono talk, inida ushbu mantiksiz fikrlardan foydali yechim topish, biror mantikey jihatdan urinli xulosaga kelishdan iborat buladi.

Yukoridagi kiskacha tahlildan kurinib turganidek, tafakkur kreativligini rivojlantirish kuzda tutilgan metodik vositalarning aksariyati odamdan ijodiy yondashuvni talab kiluvchi topshiriklardan iboratdir. Bu yerda turli bilish jarayonlari yoki kommunikativ kunikmalarni rivojlantirishga xizmat kiluvchi mashk va mashG'ulotlardagi yondashuvga analogik holatning guvohi bulib turibmiz. Ma'lumki, bu toifa amaliy mashG'ulotlarning kupchiligida vazifa va topshiriklar tegishli jarayonni faollashtiradigan mazmunda buladi. Masalan, korrektur sinov metodikasini korreksion-rivojlantiruvchi maksadda kullash tavsiya etilishi topshirik shartiga kura odam bir tekis fonda yakkol ajralib turmaydigan biror shaklni aniklashi uchun atrof-muhitning chalg'ituvchi ta'siridan cheklanib, muayyan sohada dikkatini jamlashga majbur kilinishiga asoslanadi. Xuddi shuningdek, xotirani rivojlantirish maksadiga xizmat kiluvchi metodikalar turli mnemik jarayonlarni faollashtiruvchi, xavotirlanish psixokorreksiyasida kullanuvchi uslubiy vositalar tashki xulk-atvorda dadillik hissini sun'iy namoyon etish yoki emosiogen omilga nisbatan kognitiv ustanovkani uzgartirishga yunaltirilgan psixologik texnikalardan iborat buladi.

Albatta, tavsiflangan uslubiy yondashuv tegishli psixik jarayon, holat va xususiyatning ichki tabiati, namoyon bulish va rivojlanish xususiyati hakidagi ilmiy tasavvurlarga asoslanadi. Ammo, nazarimizda, ijodiy tafakkur, kreativlik kobiliyatini rivojlantirish hakida gap ketganda, yukorida tavsiflab berilgan yondashuv bilan chegaralanish kognitiv jarayonlar misolida bulganidek yukori samarador amaliy ishning yetarlicha kafolati bula olmaydi. Buning asosiy sababi, bizning fikrimizcha, boshka bilish jarayonlariga nisbatan ijodiy tafakkurning shaxs xususiyatlari bilan uta chukur va murakkab munosabatda ekanligidadir.

Darhakikat, yuksak ijodiy kobiliyatlarni namoyon etuvchi ijodkorni biografik manbalar asosida ham bevosita empirik tekshiruv asosida ham urganish natijalari kayta-kayta ular nafakat intellektual sifatlari bilan, balki shaxs xususiyatlari sohasidagi betakror individualligi bilan ajralib turishini tasdiklamokda. Bu holat ijodiy tafakkurni rivojlantirish yunalishidagi mazmunida am aks etishini kator mualliflarning dasturlariga asos bulgan ilmiy karashlarda am kayd etiladi. Masalan, B. Klegning ijodiy tafakkurni rivojlantirish buyicha intensiv kursi muallifning kreativlik darajasiga yetish besh omil madaniy muhitning ijobiy ta'siri, maxsus metodikalardan unumli foydalanish, shaxs sifatida rivojlanish, mental energiya va yumor hissining yukori darajada rivojlangan bulishi lozimligi hakidagi tasavvurlarga asoslanadi. Shu sababli, nazarimizda, tafakkur kreativligini rivojlantirishga karatilgan amaliy ish samaradorligi nafakat metodik vositalarning maxsuldorligi, balki shakllantiruvchi ta'sir ob'yekti bulgan odamda tegishli shaxs xususiyatlari kanchalik tarkib topgan bulishiga xam bog'likdir.

Tavsiflab utilgan xolatda bizning fikrimizcha, ijodiy tafakkurni faol tashki pedagogik-psixologik ta'sir xisobiga rivojlantirishga karatilgan ishning kafolatlangan samaradorligini oshirish uchun shaxsda xam shunday uzgarishlarni rag'batlantirish kerakki, ular intellektual trening doirasidagi topshirikning kabul kilinishi, yukori ichki motivasiya bilan bajarilishiga zamin tayyorlasin. Zamonaviy psixologik yordam amaliyoti yunalishlari orasida markaziy urinlardan birini egallagan gumanistik yondashuv metodologiyasiga kura xam odamning kreativlik kobiliyatini uning shaxsi strukturasida muayyan uzgarishlarni xosil kilmay rivojlantirib bulmaydi. Ijodni biror bir malakaga urgatganday urgatishning imkoniyati yuk, kreativ bulmok uchun odam sifat jixatidan va bir butun tarzda uzgarishi talab kilinadi. Shuning uchun kreativlikni rivojlantirishning gumanistik texnologiyalari uz moxiyatiga kura saloxiyatini tula-tukis ruyobga chikara oluvchi shaxsni shakllantirish texnologiyalaridan farklanmaydi.

Demak, bizning metodologik yondashuvimizga kura, talabalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish ishining samaradorligi uchun ularning shaxsi soxasida xam muayyan yunalishdagi uzgarishlarni xosil kilishga karatilgan chora-tadbirlar ushbu ish tizimidan urin egallashi maksadga muvofikdir. Bunda, nazarimizda,

tashki faol ta'sir uchun shaxs strukturasi shunday soxasi va tarkibiy kismi tanlab olinishi kerakki, uning, birinchidan, xam kognitiv jarayonlar bilan, xam shaxs individual-psixologik xususiyatlar bilan kuchli aloqasi, ikkinchidan, ijodiy faollikda muxim ahamiyati kayd etilsin. Bizningcha, ushbu talabga psixologik adabiyotlarda "intellektual xissiyotlar", "intellektual emosiyalar", "affektiv-kognitiv komplekslar" degan turli nomlar bilan ataladigan psixik fenomen javob beradi. Metodologik yondashuvi jixatidan farkanuvchi turli mualliflar bilish jarayoni bilan bog'lik xissiy kechinmalarni tasniflashda, nomlashda turli xil kategoriyalardan foydalanishiga karamay, birinchidan, bunday psixik xolatning ob'yektiv mavjudligini, ikkinchidan, uning uzi xam aloqida turlarga egaligini tan olish borasida ularning kuchiligi yakdildirlar.

Ma'lumki, intellektual xissiyotlar deganda akliy faoliyat davomida odamda vujudga keluvchi uziga xos xissiy kechinmalar tushuniladi. Turli mualliflar (K. Izard, 2000; I.A. Vasilyev, 1998; K.K.Platonov, 1984) bunday xissiyotlar jumlasiga xissiy kechinmalarining xar xil turlarini kiritishiga karamay, deyarli barcha tasniflarda xayratlanish, kizikish, shubxalanish kabi xissiyotlar takrorlanadi. Ushbu xissiy kechinmalarining aloqida xissiyotlar guruxiga ajratilishi uchun ularning akliy faoliyat bilan uziga xos funksional-genetik aloqadorligi asos kilib olinadi.

Ijodiy kobiliyatlar xamda ijod psixologiyasi soxasida chukur izlanishlar olib borgan deyarli barcha tadkikotchilar kreativ shaxslarga odatda uta xissiy ta'sirchanlik xos bulishini, ayrim buyuk ijodkorlar turli ijodiy asarlar bilan tanishish jarayonida kuz yosh kilishgacha uta ta'sirlangani, xatto xushini yukotgani xakida ma'lumotlar mavjudligini kayd etadilar. Negaki, barcha turdagi ijodiy faoliyat va uning maxsullarida uziga xos estetika, shakl nafosati, kompozision tartiblashganlik, tizimlilik elementlarini topish mumkin. Shunday qilib hozirda tadkikotlarda kreativlik kupincha uziga ishonch, keng ma'noda guzallikni his eta olish, kizikuvchanlik, shaxs sifatida yetuklikning yukori darajalariga erishsada, olamni bolalarcha idrok etishga moyillik kabi xususiyatlar bilan yakin aloqadorlikda bulishi isbotlandi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T. O'zbekiston, 2019
2. Sh.M.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T. O'zbekiston. NMIU, 2017 – 488 b.
3. Ta'lim to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi qonuni. – T. 2020 yil 23 sentabr. O'RQ-637.
4. O'qituvchi va murabbiylar – Yangi O'zbekistonni barpo etishda kata kuch, tayanch va suyanchimizdir. Prezident Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 1-oktabrdagi ma'ruzasi. Xalq so'zi.2020 yil 1 oktabr. № 207 son.

5. Ilm fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konseptsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 29 oktabrdagi Farmoni.
6. Prezident Sh.M.Mirziyoyev raisligidagi 30 oktabr (2020 yil) mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi bo'yicha videoselektor yig'ilishi materiallari. Xalq so'zi. 2020 yil 31 oktabr. № 230 son.
7. O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohasi rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Prezidentimizning 2020 yil 6 noyabrdagi PF-6108 sonli farmoni.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezident Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojatnomasi. 2020 yil 30 dekabr.
9. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.
10. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9
11. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англо – М.:Альпина Паблишер, 2019. -328с.

Qo'shimcha adabiyotlar

12. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019.
13. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010.
14. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с.
15. Helene Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-6549-1 (eBook). Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018.
16. Искусство мыслить и успех в учебе, карьере, жизни. 500 упражнений для развития мозга/Стелла Коттрелл; (пер с.англ Е.И. Фатеевой) – Москва : Издательство «Э», 2016, -288 с.
17. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016

Axborot manbalari:

18. www.ziyounet.uz
19. www.edu.uz.
20. www.google.uz.

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTLARI

Kreativ fikrlash fanidan mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar yangi innovatsion va kompyuter texnologiyalari qo'llanilgan holda yozma va o'g'zaki shaklda olinadi. Bunda uchta o'zaro bog'liq anglash va ijod qilish faoliyatini o'z ichiga oladi: mashg'ulotlarda olingan axborotni qayta ishlash, qabul qilinganlarni tizimlashtirish, mustaqil shakllantirish, xulosalash va umumlashtirish.

Mustaqil ta'limning birinchi topshirig'i barcha uchun majburiy bo'lib, uni bajargan talaba joriy nazorat uchun belgilangan maksimal ballning 60%ini qo'lga kiritadi. Ikkinchi va uchinchi mustaqil ta'lim topshiriqlarini belgilangan tartibda bajarish talabaga joriy nazorat uchun maksimal ball olish imkonini beradi. Ular mos ravishda birinchi va ikkinchi joriy nazorat ballariga qo'shiladi.

Mustaqil ta'lim uchun quyidagi topshiriqlar tavsiya etiladi:

1. Seminar mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rish. Bunda talaba har bir seminar mavzusiga tayyorgarlik ko'rish va uni konspektlashtirish uchun kutubxonada ishlashi, elektron resurslardan foydalanishi lozim.

2. Esse yozish.

Bunda talaba tavsiya etilgan mavzulardan ixtiyoriy 1 ta mavzu tanlab oladi va tanlagan mavzusini esse shaklida bayon qiladi. U mavzuning mohiyatini tushuntirishi, bilish, aytib berish, tasavvurga ega bo'lishi zarur.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

№	Mavzular	Soati
1	Kreativ fikrlashning inson faoliyatidagi ahamiyati va uning dolzarbligi.	8
2	"Olti shlyapa fikrlash usuli", uning xususiyatlari va amaliy ahamiyati	4
3	Insonning ruhiy-holatiy kechinmalari.	8
4	Ta'lim jarayonida kreativ fikrlashning o'ziga xos xususiyatlari.	8
5	Biznes jarayonlarini tashkil etishda kreativ fikrlashning o'rni.	8
6	Kreativ fikrlash va ijodkorlik.	8
7	Kreativ va tanqidiy fikrlash xususiyatlari.	8
8	G'oyaning shakllanishi va uni amalga oshirish yo'llari.	8
	JAMI soat:	60

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN MUHANDISLIK-QURILISH INSTITUTI

«Tasdiqlayman»
NamMQI rektori:
Sh.T.Ergashev
«04» 07 2022 yil

KREATIV FIKRLASH
FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	300 000 – Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot
Ta'lim sohasi:	310 000 – Ijtimoiy va xulq atvorga oid fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60310100- Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha)

Namangan 2022

Fan/modul kodi KF 2104		O'quv yili 2022-2023	Semestr 4	Kreditlar 2	
Fan/modul turi Tanlov		Ta'lim tili o'zbek		Haftadagi dars soatlari 2	
1	Fanning nomi		Auditoriya mashg'ulotlari(soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Kreativ fikrlash		6	6	12
2	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad - talabalarda ish jarayoni va hayot faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan muammolarni bartaraf etish uchun kreativ yechimlarni toppish va strategiyalarni ishlab chiqish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Fan mazmunini anglab yetish talabalarning shaxsiy fikrlash qobiliyatini oshirish, ijobiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini baholash va fikrlash jarayonlarini o'rganish usullari kabi jihatlar uchun juda muhimdir. Fanning vazifasi –nazariy bilimlar amaliy ko'nikmalar, ijodiy fikrlash jarayoniga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, qonunlar va kategoriyalar mazmun-mohiyatini bilish,ularga nisbatan shaxsiy munosabatni shakllantirish orqali insonning hayotdagi o'rni va ahamiyatini ochib berish. Fanning asosiy vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi: - kreativ fikrlashning asosiy nazariyalari va modellarini tushuntirish; - tafakkur uchun odatiy to'siqlarni (ichki va tashqi), xususan ijodiy fikrlashni aniqlash; - shaxslarda ijodiy tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, baholash va baholashga ta'sir qiluvchi omillarni tavsiflash; - talabalarda ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rag'batlantirish usullari va strategiyalarini qo'llash, shu jumladan "aqliy hujum", metaforik fikrlash va ijodiy muammolarni hal qilish; - ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydigan guruh faoliyati, amaliyoti va tashkiliy strategiyasini muhokama qilish; - kelgusidagi muammolarni hal qilish va maqsadlarni tasavvur qilish kabi fikrlash dasturlarini, shuningdek fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun mo'ljallangan o'quv dasturlarini o'rganish; - iqtidorli ta'lim va iqtidorni rivojlantirishda ijodiy tafakkurning o'rni haqida fikr yuritish.				

II. Asosiy nazariy qism(ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibidagi quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. “Kreativ fikrlash” faniga kirish

Kreativ fikrlash kursining dolzarbligi, ijodiy fikrlash kursining maqsadi kreativ fikrlash ta'riflari va ko'nikmalari. Inson ongi va ong ostining shakllanishi, ongni ishlatishning ahamiyati, ongning funktsiyalari, ongni chuqur ishlatish tamoyillari, ongni samarali ishlatishning asosiy jihatlari. Chuqur ong printsipli bilan tanishish.

2-mavzu. Shaxsiy ijod va ijodiy fikrlash vositalari.

Shaxsiy ijodkorlik va ijodiy fikrlash vositalarining ta'rifi va ahamiyati, shaxsiy ijodkorlikning asosiy omillari va elementlari. Samarali shaxsiy ijodkorlikka to'siqlar, shaxsiy ijodkorlikni rivojlantirishning samarali strategiyalari. Ijodkorlik bosqichlari, ijodiy vositalar. Ijodiy fikrlash texnikasi, muammolarni ijodiy hal etish usullari.

3-mavzu. Fikrlarni yaratish: “Aqliy hujum”

“Aqliy hujum” va uning elementlari, “aqliy hujum” bo'yicha ko'rsatmalar, “aqliy hujum” ni amalda bajarish jarayonlari. “Aqliy hujum” muvaffaqiyatining asosiy jihatlari.

4-mavzu. Noodatiy fikrlash asoslari(qutichadan tashqarida fikrlash)

Noodatiy fikrlash zarurligi va ahamiyati, chuqur ijodiy yondashish. Aqliy to'siqlardan foydalangan holda yechimlarini kengroq ko'rib chiqish. Noodatiy ijodiy fikrlash usullari.

5-mavzu. “Vertikal fikrlash (Vertikal Thinkin)” va “Loterial fikrlash (Lateral Thinking)”

Vertikal fikrlash (VT) va loterial fikrlash (LT) ta'riflari, VF va LF ahamiyati, VF va LF xususiyatlari.

6-mavzu. Kreativlikning “4R” modeli.

Kreativlikning “4R” modeli, kreativ insonning xislatlari. Kreativ jarayonni tashkil etish. Kreativ bosim, ijodiy mahsulot xususiyatlari.

7-mavzu. Tasvirlash. Kreativ shaxs tavsifi.

Shaxsiy hayotda ijodkorlik. Ijodkor shaxsning xususiyatlari. Kreativ shaxs bo'lishning afzalliklari. “Mapping brain” va uni amalga oshirish bosqichlari.

8-mavzu. Xulosa qilish. Kreativ jarayon.

Xulosa qilish tushunchasi. Ijodiy jarayon va uning xususiyatlari. Kreativ jarayonning bosqichlari. Kreativ jarayonni takomillashtirishning asosiy omillari.

9-mavzu. Yondashuvni aniqlash va uning shakllanishi.

Yondashuvni aniqlash va uning xususiyatlari. Yondashuvni aniqlash

shakllari va usullari. Yondashuv shakllanishi va uning xususiyatlari.

10-mavzu. Kreativ mahsulot.

Kreativ mahsulot tushunchasi. Kreativ mahsulotning xususiyatlari. Mahsulotning kreativlik elementlari.

11-mavzu. Tana fikrlashi. Ijodiy bosim.

Tana orqali fikrlash va uning ahamiyati. Ijodiy bosim va uning elementlari. Ijodiy bosimning takomillashtirish usullari.

12-mavzu. Fikrlash dizayni (“Desing thinking”).

Fikrlash dizayni “Desing thinking” mohiyati va ahamiyati. Jarayoni sozlash. “Desing thinking” qurish bloklari. “Desing thinking” uchun vosita vastrategiyalar. Biznesda fikrlash dizaynining xususiyatlari.

13-mavzu. Muammoni hal qilishning asosiy strategiyalari.

Muammolar va qarorlar o‘rtasidagi munosabatlar. Qaror qabul qilish va muammolarni hal qilishning yagona modeli. Tizim muammolariga yondashish. Muammoni hal qilish strategiyasining asosiy jihatlari.

14-mavzu. Samarali qaror abul qilish san’ati. Qarorlarni boshqalar bilan bo‘lishish va ularni ergashtirish.

Maqsadni aniqlash. Tegishli ma’lumotlarni to‘plash. Mumkin bo‘lgan variantlarni yaratish. Tegishli qaror qabul qilish. Amalga oshirish va boholash.

Etakchi rolini bajarish. Vazifalarni ehtiyojlarni aniqlash. Jamoaga xizmat ko‘rsatish ehtiyojlari. Shaxsiy extiyojlar. Yetakchilik funksiyalari.

15-mavzu. Fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Ish sohasini tekshirish. Ish sohasini tanlashdagi asosiy omillar. O‘quv strategiyasini ishlab chiqish. Fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning asosiy jihatlari.

III. Seminar mashg‘ulotlari bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg‘ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. “Kreativ fikrlash” faniga kirish.
2. Shaxsiy ijod va ijodiy fikrlash vositalari.
3. Fikrlarni yaratish: “Aqliy hujum”.
4. Noodatiy fikrlash asoslari(qutichadan tashqarida fikrlash).
5. “Vertikal fikrlash (Vertikal Thinkin)” va “Loterial fikrlash (Lateral Thinking)”.
6. Kreativlikning “4R” modeli.
7. Tasvirlash. Kreativ shaxs tavsifi.
8. Xulosa qilish. Kreativ jarayon.
9. Yondashuvni aniqlash va uning shakllanishi.
10. Kreativ mahsulot.

11. Tana fikrlashi. Ijodiy bosim.
12. Fikrlash dizayni (“Desing thinking”).
13. Muammoni hal qilishning asosiy strategiyalari.
14. Samarali qaror abul qilish san’ati. Qarorlarni boshqalar bilan bo‘lishish va ularni ergashtirish.
15. Fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Seminar mashg‘ulotlar multemediya qurilmalari bilan jixozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o‘qituvchi tomonidan o‘tkazilishi zarur. Mashg‘ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o‘tilishi, mos ravishda munosib pedagogic va axborot texnologiyalar qo‘llanishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta‘lim va mustaqil ishlar

Kreativ fikrlash fanidan mustaqil ta‘lim va mustaqil ishlar yangi innovatsion va kompyuter texnologiyalari qo‘llanilgan holda yozma va o‘g‘zaki shaklda olinadi. Bunda uchta o‘zaro bog‘liq anglash va ijod qilish faoliyatini o‘z ichiga oladi: mashg‘ulotlarda olingan axborotni qayta ishlash, qabul qilinganlarni tizimlashtirish, mustaqil shakllantirish, xulosalash va umumlashtirish.

Mustaqil ta‘limning birinchi topshirig‘i barcha uchun majburiy bo‘lib, uni bajargan talaba joriy nazorat uchun belgilangan maksimal ballning 60%ini qo‘lga kiritadi. Ikkinchi va uchinchi mustaqil ta‘lim topshiriqlarini belgilangan tartibda bajarish talabaga joriy nazorat uchun maksimal ball olish imkonini beradi. Ular mos ravishda birinchi va ikkinchi joriy nazorat ballariga qo‘shiladi.

Mustaqil ta‘lim uchun quyidagi topshiriqlar tavsiya etiladi:

1. Seminar mashg‘ulotlariga tayyorgarlik ko‘rish. Bunda talaba har bir seminar mavzusiga tayyorgarlik ko‘rish va uni konspektlashtirish uchun kutubxonada ishlashi, elektron resurslardan foydalanishi lozim.

2. Esse yozish.

Bunda talaba tavsiya etilgan mavzulardan ixtiyoriy 1 ta mavzu tanlab oladi va tanlagan mavzusini esse shaklida bayon qiladi. U mavzuning mohiyatini tushuntirishi, bilish, aytib berish, tasavvurga ega bo‘lishi zarur.

Mustaqil ta‘lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Kreativ fikrlashning inson faoliyatidagi ahamiyati va uning

dolzarbligi.

2. “Olti shlyapa fikrlash usuli”, uning xususiyatlari va amaliy ahamiyati.

3. Insonning ruhiy-holatiy kechinmalari.

4. Ta’lim jarayonida kreativ fikrlashning o‘ziga xos xususiyatlari.

5. Biznes jarayonlarini tashkil etishda kreativ fikrlashning o‘rni.

6. Kreativ fikrlash va ijodkorlik.

7. Kreativ va tanqidiy fikrlash xususiyatlari.

8. G‘oyaning shakllanishi va uni amalga oshirish yo‘llari.

3. Tavsiya etilgan asarni o‘qish va o‘z xulosalarini yozma bayon qilish.

Kitob mutolaasi talabaga mustaqillikning qadrini anglashga, yangicha yondashuv va fikrlashga yordam beradi.

Mustaqil ta’lim uchun yana quyidagi adabiyotlar tavsiya etiladi:

1. Javlon Jovliyevning Qo‘rqma
2. Shukrullo. Kafansiz ko‘milganlar
3. Said Ahmad. Qorako‘z Majnun
4. Toshtemir Qahramonov. Iblis iskanjasida 1643 kun.
5. Tog‘ay Murod. Otamdan qolgan dalalalar

Mashg‘ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o‘tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo‘llanilishi maqsadga muvofiq.

Fanni o‘qitishdan maqsad – talabalarda ish jarayoni va hayot faoliyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan muammolarni bartaraf etish uchun kreativ yechimlarni topish va strategiyalarni ishlab chiqish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. Fan mazmunini anglab yetish talabalarning shaxsiy fikrlash qobiliyatini oshirish, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini baholash va fikrlash jarayonlarini o‘rganish usullari kabi jihatlar uchun juda muhimdir.

Fanning vazifasi - nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar, ijodiy fikrlash jarayoniga uslubiy yondoshuv hamda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, qonunlar va kategoriyalar mazmun-mohiyatini bilish, ularga nisbatan shaxsiy munosabatni shakllantirish orqali insonning hayotdagi o‘rni va ahamiyatini ochib berish.

Fanning asosiy vazifalari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- kreativ fikrlashning asosiy nazariyalari va modellarini tushuntirish;
- tafakkur uchun odatiy to‘siqlarni (ichki va tashqi), xususan ijodiy fikrlashni aniqlash;

- shaxslarda ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, baholash va baholashga ta'sir qiluvchi omillarni tavsiflash;
- talabalarda ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rag'batlantirish usullari va strategiyalarini qo'llash, shu jumladan "aqliy hujum", metaforik fikrlash va ijodiy muammolarni hal qilish;
- ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydigan guruh faoliyati, amaliyoti va tashkiliy strategiyasini muhokama qilish;
- kelgusidagi muammolarni hal qilish va maqsadlarni tasavvur qilish kabi fikrlash dasturlarini, shuningdek fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun mo'ljallangan o'quv dasturlarini o'rganish;
- iqtidorli ta'lim va iqtidorni rivojlantirishda ijodiy tafakkurning o'rnini haqida fikr yuritish.

V. Ta'lim natijalari. Kasbiy kompetensiyalari

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

shaxsiy kreativlik hamda kreativ vositalar nima ekanligi va lardan qanday foydalanish lozimligi haqida *tasavvur va bilimga ega bo'lishi*;

kreativ fikrlash vositalaridan foydalanish, qarashlar va yondashuvlarni shakllantirish, taqlid qilish va tana tafakkurini tavsiflash, kreativ fikrlashda o'ynash, o'zgartirish va sintez qilish jarayonlarining xususiyatlarini bilish va ulardan foydalanish *ko'nikmalariga ega bo'lishi*;

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- real vaziyatga asoslangan amaliy ishlarni bajarish;
- esse, tezis va maqolalar yozish;
- vaziyatli topshiriqlarni (keys-stadi) yechish;
- jarayonli-yo'naltirilgan ta'lim;
- muhokamalarda ishtirok etish;
- kichik guruhlarda ishlash;
- loyiha ishi bajarish;
- mustaqil ishlarni bajarish;
- taqdimot tayyorlash;
- turli darajadagi testlarni yechish;
- so'rov o'tkazish.

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha test yoki yozma ishni topshirish.

Fandan talabalarni baholash O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2018-yil 9-avgustdagi 19-2018-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risida"gi NIZOM asosida amalga oshiriladi.

Fan doirasida 2 ta joriy nazorat (JN), 2 ta oraliq nazorat (ON) va yakuniy nazorat (YaN) olinadi. Xususan:

1-JN uchun talaba:

a) 1-8 mavzular doirasidagi seminar mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rishi va seminar darsida so'zlab berishi (maksimal 9 ball)

b) tavsiya etilgan mavzular ichidan esse yozish va belgilangan tartibda rasmiylashtirishi zarur (maksimal 6 ball).

2-JN uchun talaba:

a) 9-15 mavzular doirasidagi seminar mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rishi va seminar darsida so'zlab berishi (maksimal 9 ball)

b) tavsiya etilgan adabiyotlardan birini mutolaa qilishi, kitobdan chiqargan xulosani yozma bayon qilishi va belgilangan tartibda rasmiylashtirishi zarur (maksimal 6 ball).

1-ON va 2-ON belgilangan mavzularga mos ravishda test shaklida o'tkaziladi va har biriga maksimal 10 balldan jami 20 ball beriladi.

1-JN va 1-ON bo'yicha 60% (15 ball)dan past ball to'plagan talaba 1-JN va 1-ON dan o'tmagan hisoblanadi va 2-JN va 2-ON ga ruxsat berilmaydi. 1-JN va 1-ON ni topshirishni oxirgi muddati 2-ON ning boshlanish sanasigacha. 1-JN va 1-ON dan kamida 15 ball olingan taqdirda 2-JN va 2-ON ga ruxsat beriladi.

2-JN va 2-ON bo'yicha 60% (15 ball)dan past ball to'plagan talaba 2-JN va 2-ON dan o'tmagan hisoblanadi va YaNga ruxsat berilmaydi. 2-JN va 2-ON ni topshirishning oxirgi muddati YaN o'tkaziladigan kundan bir kun avvalgi

kundir. Talaba barcha JN va ON 60% (30ball) to'plasa YaN ga ruxsat beriladi.

YaN da talabaga barcha mavzularga oid test beriladi va test savollari bo'yicha ishlagan javobi uchun ball qo'yiladi. YaNdanda kamida 60% (30 ball) ball to'plagan talaba fanni o'zlashtirgan hisoblanadi va 4 kreditga ega bo'ladi. Fanga ajratilgan auditoriya soatining 25 foizini va undan ortiq soatni sababsiz qoldirgan talaba ushbu fandan chetlashtirilib, yakuniy nazoratga kiritilmaydi hamda mazkur fan bo'yicha tegishli kreditlarni o'zlashtirmagan hisoblanadi.

Nazorat turi	To'planishi kerak bo'lgan ball (Min/maks)	Muddati
1-JN	9/15	2-JN boshlangunga qadar
1-ON	6/10	2-ON boshlangunga qadar
2-JN	9/15	YaN boshlangunga qadar
2-ON	6/10	YaN boshlangunga qadar
YaN	30/50	Belgilangan kun
Jami	60/100	4 kredit

6

Asosiy adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T. O'zbekiston, 2019
2. Sh.M.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T. O'zbekiston. NMIU, 2017 – 488 b.
3. Ta'lim to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi qonuni. – T. 2020 yil 23 sentabr. O'RQ-637.
4. O'qituvchi va murabbiylar – Yangi O'zbekistonni barpo etishda kata kuch, tayanch va suyanchimizdir. Prezident Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 1-oktabrdagi ma'ruzasi. Xalq so'zi.2020 yil 1 oktabr. № 207 son.
5. Ilm fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konseptsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 29 oktabrdagi Farmoni.
6. Prezident Sh.M.Mirziyoyev raisligidagi 30 oktabr (2020 yil) mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi bo'yicha videoselektor yig'ilishi materiallari. Xalq so'zi. 2020 yil 31 oktabr. № 230 son.
7. O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohasi rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Prezidentimizning 2020 yil 6 noyabrdagi PF-6108 sonli farmoni.

	8. O‘zbekiston Respublikasi Prezident Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojatnomasi. 2020 yil 30 dekabr. 9. Peter Holins, Mental Models, 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019. 10. Carol S.Dweck, Mindset. Changing the way you think to fulfill your potential. An imprint of Little, Brown Book Group Carmelite House 50 Victoria Embankment London EC4Y 0DZ, 2017 11. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. – «Издательский решения» 2020. ISBN 978-5-00-511636-9 12. Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение/Том Чатфилд; Пер.с англ. – М.:Альпина Паблишер, 2019. -328с. Qo‘shimcha adabiyotlar 13. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019. 14. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd.ed. Printed and bound in India by Reblika Press Pvt Ltd, 2010. 15. Скотт Торт. Учебник креативного мышления. Перевод с англ. Минск. «Попури» 2010. -288с. 16. Helene Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-6549-1 (eBook). Sodertom University, Stockholm, Sweden, 2018. 17. Искусство мыслить и успех в учебе, карьере, жизни. 500 упражнений для развития мозга/Стелла Коттрелл; (пер с.англ Е.И. Фатеевой) – Москва : Издательство «Э», 2016, -288 с. 18. Эдвард де Боно. Шесть шляп мышления. Питер. 2016 Axborot manbalari: 19. www.ziynet.uz 20. www.edu.uz. 21. www.google.uz. 22. www.gov.uz
7	Namangan muhandislik-qurilish instituti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.
8	Fan/modul uchun mas‘ullar: Sh.Yuvashov - Namangan muhandislik-qurilish instituti, o‘qituvchi
9	Taqrizchi: O‘.Asqarova – NamDU, professor p.f.d.

	Aripov O. – NamMQI, iqtisodiyot kafedrasi mudiri
--	--

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

NAMANGAN MUHANDISLIK-QURILISH INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"

O'quv ishlari bo'yicha prorektor
dois. Q. Inoyatov

2022 yil "04" 02

Ushbu modul reality nasozlik fakulteti uslubiyot sig'iga biriktirilgan
Kreativ fikrlash fanini o'z ichiga oladi.

**Kreativ fikrlash fanidan
SILLABUS
(ishchi o'quv dasturi)**

(Sillabus **Mashinasozlik** fakultetining 2022 yil "28"
avgust dagi 2-sonli majlisida muhokama qilingan va tasdiqlangan).

Ta'lim sohasi: 310 000 – Ijtimoiy va xulq atvorga oid fanlar

Ta'lim yo'nalishi: 60310100- Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar
bo'yicha)

<i>Auditoriya soati</i>	– 60 soat
<i>Mustaqil ta'lim soati</i>	– 60 soat
<i>Jami o'quv yuklama</i>	– 120 soat

Namangan 2022

Fan nomi:	Kreativ fikrlash
Fan turi:	tanlov
Fan kodi:	KF 2104
Bosqich:	2
Semestr:	4
Ta'lim shakli:	Sirtqi
Mashg'ulotlar shakli va semestrga ajratilgan soatlar:	30
Ma'ruza mashg'ulotlar:	2
Amaliy mashg'ulotlar(seminar mashg'ulotlar):	4
Mustaqil ta'lim:	24
Sinov birligi miqdori 1semestr:	2
Baholash shakli:	Imtixon (test)
Fan tili:	O'zbek

Dastur muallifi:	NamMQI Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi Yuvashov Sherzod
E-mail:	yuvashov@gmail.com
Telefon raqami:	+998972503024
Tashkilot:	Namangan muhandislik-qurilish instituti
Manzil:	Namangan shahri I.Karimov ko'chasi 12-uy. 2 bino 304 xona

Kurs haqida qisqacha ma'lumot (QM)	
QM1	Fanni o'qitishdan maqsad - Kreativ bilimlar, qonunlar va kategoriyalarni o'rganish orqali hayotda o'z o'rnini topishga, o'zining eng oliy maqsadini topish va unga erishish yo'lida maqsadli faoliyat olib boorish, talabalarda o'z-o'zini anglash va to'g'ri fikrlash mahoratini o'rgatishdan iborat. Fanning vazifasi jamiyat hayotidagi ijtimoiy jarayonlarga Kreativ bilimlar nuqtai nazaridan yondashish, voqealarga shaxsiy, ijodiy tanqidiy baho berish, o'z-o'zini ma'naviy, axloqiy tarbiyalash, bilim va malakalarini jamiyatni demokratlashtirish va modernizatsiyalash jarayonida to'liq namoyon qilish mas'uliyatini his qilishga o'rgatishdan iborat.
Kursga qo'yiladigan boshlang'ich talablar	
1	Kreativ fikrlash fanining maqsad vazifasi haqida ma'lumotga ega bo'lish.
2	Kreativ fikrlashi, milliy va umuminsoniy qadriyatlar bo'yicha o'z nuqtai nazarini bayon etishi hamda ilmiy asoslay olishi, Kreativ fikrlagan holda Vatan tuyg'usi shakllangan bo'lishi
3	Axborotni to'plash, saqlash, ularga ishlov berish va ulardan foydalanish usullarini egallashi; o'zining kasbiy faoliyatida asosli mustaqil qarorlar qabul qila bilishi

Ta'lim natijalari (TN)	
TN1	Kreativ fikrlash fanining maqsad va vazifalarini o'rganadi.
TN2	O'zbekistonning mustaqillikka erishishi va uning rivojlanishiga doir bilimlarini mustahkamlaydi.
TN3	O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlarni o'rganadi.
TN4	O'zbekiston Respublikasida yuz berayotga ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda faol ishtirok etadi.

TN5	Axborotni to'plash, saqlash, ularga ishlov berish va ulardan foydalanish usullarini egallaydi
TN6	o'zining kasbiy faoliyatida asosli mustaqil qarorlar qabul qiladi.

Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza	
"Kreativ fikrlash" faniga kirish. Shaxsiy ijod va ijodiy fikrlash vositalari. Noodatiy fikrlash asoslari	2
Jami	2 soat
Mashg'ulotlar shakli: seminar	
"Kreativ fikrlash" faniga kirish. Shaxsiy ijod va ijodiy fikrlash vositalari. Noodatiy fikrlash asoslari	2
Tasvirlash. Kreativ shaxs tavsifi, Xulosa qilish. Kreativ jarayon, Kreativ mahsulot, Fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish.	2
seminar	4
Jami	6

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

"Kreativ fikrlash" fanidan mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar yangi innovatsion va kompyutor texnologiyalari qo'llanilgan holda yozma va o'g'zaki shaklda olinadi. Bunda uchta o'zaro bog'liq anglash va ijod qilish faoliyatini o'z ichiga oladi: mashg'ulotlarda olingan axborotni qayta ishlash, qabul qilinganlarni tizimlashtirish, mustaqil shakllantirish, xulosalash va umumlashtirish.

Mustaqil ta'limning birinchi topshirig'i barcha uchun majburiy bo'lib, uni bajargan talaba joriy nazorat uchun belgilangan maksimal ballning 60%ini qo'lga kiritadi. Ikkinchi va uchinchi mustaqil ta'lim topshiriqlarini belgilangan tartibda bajarish talabaga nazorat uchun maksimal ball olish imkonini beradi.

Mustaqil ta'lim uchun quyidagi topshiriqlar tavsiya etiladi:

1. Amaliy mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rish. Bunda talaba har bir seminar mavzusiga tayyorgarlik ko'rish va uni konspektlashtirish uchun kutubxonada ishlashi, elektron resurslardan foydalanishi lozim.

2. Esse yozish.

Bunda talaba tavsiya etilgan mavzulardan ixtiyoriy 1 ta mavzu tanlab oladi va tanlagan mavzusini esse shaklida bayon qiladi. U mavzuning mohiyatini tushuntirishi, bilish, aytib berish, tasavvurga ega bo'lishi zarur.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

9. Kreativ fikrlashning inson faoliyatidagi ahamiyati va uning dolzarbligi.
10. "Olti shlyapa fikrlash usuli", uning xususiyatlari va amaliy ahamiyati.
11. Insonning ruhiy-holatiy kechinmalari.
12. Ta'lim jarayonida kreativ fikrlashning o'ziga xos xususiyatlari.
13. Biznes jarayonlarini tashkil etishda kreativ fikrlashning o'rni.
14. Kreativ fikrlash va ijodkorlik.
15. Kreativ va tanqidiy fikrlash xususiyatlari.
16. G'oyaning shakllanishi va uni amalga oshirish yo'llari.

3. Tavsiya etilgan asarni o'qish va o'z xulosalarini yozma bayon qilish. Kitob mutolaasi talabaga mustaqillikning qadrini anglashga, yangicha yondashuv va fikrlashga yordam beradi.

Mustaqil ta'lim uchun yana quyidagi adabiyotlar tavsiya etiladi:

6. Yitzak Adizezning "Shaxsiy rivojlanish haqidagi yangi fikrlar"
7. Shoxrux-Mirzo Rahmonov "Mukammal Xotira".
8. Edvard de Bono. Noodatiy fikrlashning beshta qoidasi.
9. Abu Nasr Forobiy "Fozil odamlar shahri".
10. O'tkir Xoshimov. Daftar hoshiyasidagi bitiklar.

Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda ish jarayoni va hayot faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan muammolarni bartaraf etish uchun kreativ yechimlarni topish va strategiyalarni ishlab chiqish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Fan mazmunini anglab yetish talabalarning shaxsiy fikrlash qobiliyatini oshirish, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini baholash va fikrlash jarayonlarini o'rganish usullari kabi jihatlar uchun juda muhimdir.

Fanning vazifasi - nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, ijodiy fikrlash jarayoniga uslubiy yondoshuv hamda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, qonunlar va kategoriyalar mazmun-mohiyatini bilish, ularga nisbatan shaxsiy munosabatni shakllantirish orqali insonning hayotdagi o'rni va ahamiyatini ochib berish.

Fanning asosiy vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- kreativ fikrlashning asosiy nazariyalari va modellarini tushuntirish;
- tafakkur uchun odatiy to'siqlarni (ichki va tashqi), xususan ijodiy fikrlashni aniqlash;
- shaxslarda ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, baholash va baholashga ta'sir qiluvchi omillarni tavsiflash;
- talabalarda ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rag'batlantirish usullari va strategiyalarini qo'llash, shu jumladan "aqliy hujum", metaforik fikrlash va ijodiy muammolarni hal qilish;
- ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydigan guruh faoliyati, amaliyoti va tashkiliy strategiyasini muhokama qilish;
- kelgusidagi muammolarni hal qilish va maqsadlarni tasavvur qilish kabi fikrlash dasturlarini, shuningdek fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun mo'ljallangan o'quv dasturlarini o'rganish;
- iqtidorli ta'lim va iqtidorni rivojlantirishda ijodiy tafakkurning o'rni haqida fikr yuritish.

V. Ta'lim natijalari. Kasbiy kompetensiyalari

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

shaxsiy kreativlik hamda kreativ vositalar nima ekanligi va lardan qanday foydalanish lozimligi haqida *tasavvur va bilimga ega bo'lishi*;

kreativ fikrlash vositalaridan foydalanish, qarashlar va yondashuvlarni shakllantirish, taqlid qilish va tana tafakkurini tavsiflash, kreativ fikrlashda o'ynash, o'zgartirish va sintez qilish jarayonlarining xususiyatlarini bilish va ulardan foydalanish *ko'nikmalariga ega bo'lishi*;

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- real vaziyatga asoslangan amaliy ishlarni bajarish;
- esse, tezis va maqolalar yozish;
- vaziyatli topshiriqlarni (keys-stadi) yechish;
- jarayonli-yo'naltirilgan ta'lim;
- muhokamalarda ishtirok etish;
- kichik guruhlarda ishlash;
- loyiha ishi bajarish;
- mustaqil ishlarni bajarish;
- taqdimot tayyorlash;
- turli darajadagi testlarni yechish;
- so'rov o'tkazish.

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha test yoki yozma ishni topshirish.

Fandan talabalarni baholash O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2018-yil 9-avgustdagi 19-2018-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risida"gi NIZOM asosida amalga oshiriladi.

Fan doirasida 1 ta nazorat topshirig'i (NT) va yakuniy nazorat (YaN) olinadi. Mustaqil ta'limdan olgan bahosi nazorat topshirig'ida hisobga olinadi. Nazorat topshiriqlari test shaklida bajarish ko'zda tutiladi. Test savollari ushbu dasturdagi mavzulardan tuzilgan. Har bir talabaga variant asosida 30 tadan test belgilangan. 17 tadan kam test ishlagan va mustaqil ta'lim topshiriqlarini bajarmagan talaba qoniqarsiz ball olgan hisoblanadi va yakuniy nazoratga qo'yilmaydi.

YaN da talabaga barcha mavzularga oid test beriladi va test savollari bo'yicha ishlagan javobi uchun ball qo'yiladi. YaNdan kamida 60% (30 ball) ball to'plagan talaba fanni o'zlashtirgan hisoblanadi va 2 kreditga ega bo'ladi. Fanga ajratilgan auditoriya soatining 25 foizini va undan ortiq soatni sababsiz qoldirgan talaba ushbu fandan chetlashtirilib, yakuniy nazoratga kiritilmaydi hamda mazkur fan bo'yicha tegishli kreditlarni o'zlashtirmagan hisoblanadi.

Nazorat turlari

Nazorat turi	To'planishi kerak bo'lgan ball (Min/maks)
JN	18/30
NT (nazorat topshiriq)	12/20
YaN	30/50
Jami	60/100

Asosiy adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi. T., O'zbekiston 2019.
2. Sh.M.Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. T., O'zbekiston. NMIU, 2017 – 488b.
3. Ta'lim to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi qonuni. T., 2020 yil. 23 sentyabr. O'RQ – 637.
4. O'qituvchi va murabbiylar – yangi O'zbekistonni barpo etishda katta kuch, tayanch va suyanchimizdir. Prezident Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 1-oktyabrdagi ma'ruzasi. Xalq so'zi. 2020 yil 1 oktyabr. №207 son.
5. Ilm fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 29 oktyabrdagi Farmoni.
6. Prezident Sh.M.Mirziyoyevning raisligidagi 30 oktyabr (2020 yil) mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi bo'yicha videoselektor yig'ilishi materiallari. Xalq so'zi. 2020 yil 31 oktyabr №230 son.
7. O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi prezidentimizning 2020 yil 6 noyabrdagi PF-6108-sonli farmoni.

8. O‘zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. 2020 yil 30 dekabr.

9. Peter Hollins. Mental Models. 30 Thinking Tools that Separate the Average From the Exceptional. Improved Decision-Making, Logical Analysis, and Problem-Solving. Peter Hollins 2019.

10. Carol S. Dweck. Mindset. Changing the way you think to fulfill your potential. An imprint of Little, Brown Book Group Carmelite House 50 Victoria Embankment London EC4Y 0DZ, 2017.

11. Jumanova S.B. Kreativ fikrlash. — «Izdatelskiye resheniya», 2020. ISBN 978-5-00-511636-9.

12. Kriticheskoye myshleniye: Analiziruy, somnevaysya, formiruy svoe mneniye/Tom Chatfield ; Per. s angl. — M.: Alpina Publisher, 2019. - 328 s.

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. Andrew Pressman. Design thinking a guide to creative problem solving for everyone. Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2019.

2. Adair John. Decision making and problem solving strategies. 2nd. ed. Printed and bound in India by Replika Press Pvt Ltd, 2010.

3. Skott Torp. Uchebnik kreativnogo myshleniya. (Perevod s angl. Minsk. «Popuri» 2010. – 288 str.)

4. Hélène Edberg. Creative Writing for Critical Thinking. Creating a Discoursal Identity. ISBN 978-3-319-65490-4 ISBN 978-3-319-65491-1 (eBook). Södertörn University, Stockholm, Sweden, 2018.

5. Iskustvo myslit i uspex v uchebe, karyere, jizni. 500 uprajneniy dlya razvitiya mozga/Stella Kottrell ; [per. s angl. Ye. I. Fateyevoy]. — Moskva : Izdatelstvo «E», 2016. — 288 s.

6. Edvard de Bono. Shest shlyap myshleniya. Piter. 2016.

Taqrizchilar:
O‘.Asqarova – NamDU, professor p.f.d.

Keriativ fikrlash fanidan 1-oralik nazorat uchun test savollari

1. “Tasavvur — bilimdan muhim” degan fikr kim tomonidan aytilgan.
 - a) E.De Bono
 - b) Albert Eynshteyn
 - c) Patti Drapeau
 - d) Pol Torrans
2. Shaxsning kreativlik ko‘nikmasi nechta?
 - a) 4
 - b) 3
 - c) 2
 - d) 1
3. Kim “Kreativlik otasi” nomi bilan mashhur bo‘lgan.
 - a) E.De Bono
 - b) Albert Eynshteyn
 - c) Patti Drapeau
 - d) Pol Torrans
4. Shaxsning kreativligi, bu uning qat’iy, chegaralangan yoki sust chegaralangan sharoitlarda har xil original g‘oyalarni izlab topish laoyiqatidir. “Kreativlik otasi” nomi bilan mashhur Pol Torrans to‘rtta kreativlik ko‘nikmasini aniqlagan. Ular qaysilar?
 - a) Ravonlik, Moslashuvchanlik, O‘ziga xoslik, Yaratuvchanlik.
 - b) Yuksalish, O‘ziga xoslik, Tafakkur, Hissiyotga boylik
 - c) Tavakkal qila olish qobiliyati, O‘ziga xoslik, Tafakkur
 - d) Ichki sezgining rivojlanganligi, Moslashuvchanlik, O‘ziga xoslik
5. “Ijodiy fikrlash” nima ?
 - a) muammoning yechimini topish maqsadida yangi narsani yaratish maqsadidagi fikrlashdir.
 - b) yaratmoq, ijod qilmoq degan ma’noni anglatadi va shaxs faoliyatini ifodalaydi.
 - c) g‘ayrioddiy g‘oyalarga tayanib muammoning yechimini topish maqsadidagi fikrlash.
 - d) Kreativlik shaxsni yaxlit holda yoki uning muayyan xususiyatlarini tavsiflaydi
6. Shaxsning kreativligi nimada namoyon bo‘ladi?
 - a) tafakkurda, muloqotda, his-tuyg‘ularda, muayyan faoliyat turlarida
 - b) muayyan faoliyat turlarida
 - c) his-tuyg‘ularda
 - d) o‘ziga xoslik, faollik, takomillashganlik, tezkor fikrlash
7. Talabaning kreativligi va uning darajasini ijodiy faoliyatni tashkil etadigan test qanday mezonlar bo‘yicha baholanadi?
 - a) o‘ziga xoslik, faollik, takomillashganlik, tezkor fikrlash
 - b) ravonlik, moslashuvchanlik, o‘ziga xoslik, yaratuvchanlik.
 - c) Tavakkal qila olish qobiliyati, O‘ziga xoslik, Tafakkur

d) Ravonlik, Moslashuvchanlik, O'ziga xoslik, Yaratuvchanlik

8. "O'qimagan odam o'qiy olmaydigan odamdan ustunligi yo'q" degan fikr kimga tegishli?

a) E.De Bono

b) Mark Tven

c) Patti Drapeau

d) Pol Torrans

9. "Agar men bundan bir oz ko'proq narsani ko'rgan bo'lsam, bu ulkanlarning yelkasida turish bilan" degan fikr kimga tegishli?

a) E.De Bono

b) Mark Tven

c) Nyuton

d) Pol Torrans

10. (qiziqish) bu shunday xususiyatki, kishida qobiliyatlar tarkib topishi va rivojlanishining dastlabki yagona tug'ma zamini poydevoridir. Nuqtalar o'rniga kerakli jumlani qo'ying.

a) Iqtidor

b) Layoqat

c) Talant

d) Geniy

11. barcha qobiliyatlarning yig'indisi bo'lib har qanday faoliyat turini tez,oson va muvaffaqiyatli o'rganib, o'zlashtirib olish xususiyatidir. Nuqtalar o'rniga kerakli jumlani qo'ying.

a) Iqtidor

b) Layoqat

c) Talant

d) Geniy

12. ijodiy qobiliyatlarning yuqori darajada rivojlangan ko'rinishidir. Bizdagi muayyan faoliyat turiga bulgan qobiliyatlarning eng maqul va yuqori kurinishi. Nuqtalar o'rniga kerakli jumlani qo'ying.

a) Iqtidor

b) Layoqat

c) Talant

d) Geniy

13. benihoya zakovat yegasi bo'lgan shaxsdir. odam ijodi jamiyat uchun tarixiy va albatta ijobiy ahamiyatga yega bulishi lozim. Nuqtalar o'rniga kerakli jumlani qo'ying.

a) Iqtidor

b) Layoqat

c) Talant

d)

Geniy

14. «Aqliy hujum» metodining qanday shakllari mavjud?

a) yozma

b) og'zaki

c) yozma, og'zaki

d) amaliy

15. Oliy maqsadga olib boradigan yoʻlning nomi nima deyiladi?

- a) iqtidor
- b) layoqat
- c) talant
- d) strategiya

16. Dunyoni oʻzgartirmoqchi boʻlsang, oldin Nuqtalar oʻrniga kerakli jumlani qoʻying.

- a) tavvakal qilish
- b) oʻzingni oʻzgartir
- c) oʻqish
- d) strategiya tuzish

17. Oʻn uch yoshida mantiq, fiqh va kalom ilmini oʻrgangan alloma kim?

- a) Imom al-Buxoriy
- b) Beruniy
- c) Ibn Sino
- d) A.Navoiy

18. «Aqliy hujum» metodining kamchiliklari nimalar?

- a) taʼlim beruvchi tomonidan savolni toʻgʻri qoʻyishning qiyinligi
- b) taʼlim beruvchidan yuqori eshitish qobiliyatining talab etilishi
- c) taʼlim beruvchi tomonidan savolni toʻgʻri qoʻyishning qiyinligi, taʼlim beruvchi tomonidan savolni toʻgʻri qoʻyishning qiyinligi
- d) strategiya tuzish

19. “Aqliy hujum” metodining afzalliklari nimada?

- a) natijalar baholanmasligi taʼlim oluvchilarda turli fikr-goyalarning tugʻilishiga olib keladi.
- b) taʼlim oluvchilarning barchasi ishtirok etadi, fikr-gʻoyalar vizuallashtirib boriladi
- c) taʼlim oluvchilarning boshlangʻich bilimlarini baholash imkoniyati boʻladi, taʼlim oluvchilarda mavzuga qiziqish uygʻonadi
- d) natijalar baholanmasligi taʼlim oluvchilarda turli fikr-goyalarning tugʻilishiga olib keladi, taʼlim oluvchilarning barchasi ishtirok etadi, fikr-gʻoyalar vizuallashtirib boriladi, taʼlim oluvchilarning boshlangʻich bilimlarini baholash imkoniyati boʻladi, taʼlim oluvchilarda mavzuga qiziqish uygʻonadi

20. Ixtiyoriy vaziyatdan chiqish maqsadida noizchil va hatto, mantiqsiz usullar orqali, yangi, eng maʼqul qarorlarni izlab topa olish qobiliyati nima deb ataladi?

- a) noodatiy fikrlash
- b) Kreativ fikrlash
- c) ijodiy fikrlash
- d) Yangicha fikrlash

21. Barcha insonlar ma'lum ma'noda noodatiy fikrlashga ega bo'lishi mumkin. Bular qaysilar?

- a) ijodiy fikrlash, kreativ fikrlash, yangi g'oyalarni o'ylab topish imkoniyati, noodatiy qarorlarni o'ylab topish qobiliyati
- b) ravonlik, moslashuvchanlik, o'ziga xoslik, yaratuvchanlik.
- c) ta'lim oluvchilarning barchasi ishtirok etadi, fikr-g'oyalar vizuallashtirib boriladi
- d) barcha javoblar to'g'ri

22. Nima uchun biz noodatiy tafakkurni shakllantirishimiz zarur?

- a) siz tanlagan har bir ishda muvaffaqiyatga erishish
- b) hayotingiz yorqin, qiziqarli va baxtga yo'g'rilgan bo'lishi
- c) ko'pchilik topa olmagan ixtiyoriy mushkul vaziyatdan chiqish yo'lini topa olish
- d) siz tanlagan har bir ishda muvaffaqiyatga erishish

23. Nima uchun biz noodatiy tafakkurni shakllantirishimiz zarur?

- a) tanlagan har bir ishda muvaffaqiyatga erishish, hayotingiz yorqin, qiziqarli va baxtga yo'g'rilgan bo'lishi.
- b) ko'pchilik topa olmagan ixtiyoriy mushkul vaziyatdan chiqish yo'lini topa olish,
- c) tanlagan har bir ishda muvaffaqiyatga erishish, hayotingiz yorqin, qiziqarli va baxtga yo'g'rilgan bo'lishi, ko'pchilik topa olmagan ixtiyoriy mushkul vaziyatdan chiqish yo'lini topa olish
- d) shuhbali qarash, usullarni umumlashtirish, yangi g'oyalarga ishonish, telefon liniyasi, yangi kirish nuqtasi

24. Edvard de Bono tomonidan yozilgan noodatiy fikrlashga oid 5 qoida qanday?

- a) shuhbali qarash, usullarni umumlashtirish, yangi g'oyalarga ishonish, telefon liniyasi, yangi kirish nuqtasi.
- b) ijodiy fikrlash, kreativ fikrlash, yangi g'oyalarni o'ylab topish imkoniyati, noodatiy qarorlarni o'ylab topish qobiliyati
- c) ko'pchilik topa olmagan ixtiyoriy mushkul vaziyatdan chiqish yo'lini topa olish
- d) ijodiy fikrlash, kreativ fikrlash, yangi g'oyalarni o'ylab topish imkoniyati, noodatiy qarorlarni o'ylab topish qobiliyati.

25. Kimlar "yigirmata masalani bitta usul bilan echgandan ko'ra, bitta masalani yigirmata usul bilan echgan yaxshiroq" ekanligini ta'kidlaydilar?

- a) Faylasuflar
- b) matematiklar
- c) allomalar
- d) Olimlar

26. "Tafakkur yuritishga harakat qilgan inson, hech shubhasiz, o'zi intilayotgan so'nggi darajadagi baxt-saodatga erisha oladi" degan ibora kimga tegishli?

- a) Imom al-Buxoriy

- b) Beruniy
- c) Farobiy
- d) A.Navoiy

27. Vertikal fikrlash – bu

- a) bu darhol aniq bo‘lmagan fikrlash orqali bilvosita va ijodiy yondashuv yordamida muammolarni hal qilish uslubi
- b) bu odatda tanlangan, analitik va ketma-ket bo‘lishni o‘z ichiga olgan muammolarga yondashuv turi
- c) ta‘lim oluvchilarning barchasi ishtirok etadi, fikr-g‘oyalar vizuallashtirib boriladi
- d) fikrlashni tanqidiy fikrlashdan farqlash kerak

28. Lateral (yon tomondan) fikrlash – bu

- a) bu darhol aniq bo‘lmagan fikrlash orqali bilvosita va ijodiy yondashuv yordamida muammolarni hal qilish uslubi
- b) bu odatda tanlangan, analitik va ketma-ket bo‘lishni o‘z ichiga olgan muammolarga yondashuv turi
- c) ta‘lim oluvchilarning barchasi ishtirok etadi, fikr-g‘oyalar vizuallashtirib boriladi
- d) fikrlashni tanqidiy fikrlashdan farqlash kerak

29. Lateral (yon tomondan) fikrlashni bu atama birinchi marta 1967 yilda kim tomonidan ishlatilgan.

- a) E.De Bono
- b) Albert Eynshteyn
- c) Patti Drapeau
- d) Pol Torrans

30. Vertikal fikrlashning o‘ziga xos jihatlari bu

- a) yechimga o‘tish uchun ma’lumotni o‘zi uchun ishlatadi, har bir javob dalilga muhtoj, osonlikcha chalg‘imaydi, nima to‘g‘ri va noto‘g‘ri ekanligini baholashga qaratilgan
- b) osonlikcha chalg‘imaydi, nima to‘g‘ri va noto‘g‘ri ekanligini baholashga qaratilgan
- c) turli xil imkoniyatlarni topishdan manfaatdor. Baholash yoki qaror qabul qilishdan manfaatdor
- d) qadimgi g‘oyalar, yangi g‘oyalar va tushunchalarni yaratish turlarini o‘zgartirish yoki konsepsiya qamoqxonalaridan chiqish bilan bog‘liq kreativlik bilan chambarchas bog‘liq

31. “Qurbaqa nazariyasi” deb nomlagan tajriba qaysi millatga tegishli

- a) Hindiston
- b) Xitoy

c) Yunoniston

d) Misr

32. Inson hayotda nimaga muhtoj

a) Yaxshi yashashga

b) Yaxshi amallar qilishga

c) Insonlarga yordam berishga

d) Baxtli bo'lish, zavqlanish

33. 1961 yilda M. Rods "Ijodkorlikni tahlil qilish" maqolasida ijodga nechta ta'rif bergan

a) 47

b) 57

c) 56

d) 45

34. Kreativlikning 4P modeli sifatida quyidagilar belgilanadi

a) Shaxs (Person), Jarayon (Process), Muhit (Press), Mahsulot (Product)

b) ijodiy fikrlash, kreativ fikrlash, yangi g'oyalarni o'ylab topish

c) Mahsulotni yaratish

d) turli xil imkoniyatlarni topish, fikr-g'oyalar vizuallash

35. har qanday ijodiy ishning markazida kim turadi

a) Shaxs

b) Inson

c) Odam

d) Jarayon

36. shaxs tomonidan mahsulotni ishlab chiqishda foydalaniladigan tizim deganda nima tushuniladi

a) Jarayon

b) Vaqt

c) Muhit

d)

Mahsulot

37. Shaxs tomonidan quriladi va ijodiy jarayon natijasi nima?

a) Jarayon

b) Vaqt

c) Muhit

d) Mahsulot

38. Ijodiy faoliyat bilan bog'liq to'rtinchi jihatini nima

a) Jarayon

b) Vaqt

c) Muhit

d) Mahsulot

39. A. Rozenberg va K. Xausman ijodiy faoliyatning muhit (kontekst) bilan bog'liq to'rtinchi jihatini qachon qo'shdilar?

- a) 1961
- b) 1971
- c) 1967
- d) 1960

40. “Qalam ushlagan kishi nima yozayotganini bilmaydi; u bu haqda yozganlarini tugatgandan keyingina bilib oladi va bu unga begona bo‘lib tuyuladi; rassom hech qanday rejaga amal qilmasdan, “avtomatik ravishda” yozadi” degan fikr kimga tegishli.

- a) A. Breton
- b) P. Pikasso
- c) A.Voznesenskiy
- d) E.De Bono

41. “She’rlar yozilmaydi, ular sodir bo‘ladi” degan fikr kimga tegishli

- a) A. Breton
- b) P. Pikasso
- c) A.Voznesenskiy
- d) E.De Bono

42. “Men izlamayman, topayapman”.

- a) A. Breton
- b) P. Pikasso
- c) A.Voznesenskiy
- d) E.De Bono

43. Amaldagi konsensus ko‘ra, mahsulot qanday bo‘lishi kerak?

- a) yangi va foydali
- b) yangi
- c) foydali
- d) samarali

44. 1978 yilda D. Makkinnon mahsulotni baholash uchun ikkita qo‘shimcha mezonni (ixtiyoriy mezon) ishlab chiqdi. Ular qaysilar?

- a) yangilik (Yangi) - mahsulot original va yangi bo‘lishi kerak
- b) ishlab chiqarilgan - mahsulot shunchaki g‘oya bo‘lib qolmasligi kerak, u aslida ishlab chiqarilishi kerak
- c) estetika (estetik jihatdan yoqimli), inqilobiy (transformsion)
- d) foydalilik (Foydali) - mahsulot qandaydir muammoni hal qilishi, aniq maqsadga xizmat qilishi kerak.

45. Muhit tarkibiga nimalar kiradi

- a) tashkiliy madaniyat, resurslar, ilg‘or tajribalar
- b) estetika (estetik jihatdan yoqimli), inqilobiy (transformsion)

c) jarayon, muhit, mahsulot

d) shakllarning xilma-xilligi

46. Nima biznes g'oyasini maqsadga muvofiq va samarali qilish, yuqori mehnat samaradorligiga erishish, intellektual mulkka egalik qilish va yuqori raqobatbardosh ustunlikka erishish imkonini beradi?

a) Mahsulot

b) Qulay tashkiliy iqlim

c) Jarayon

d) Shaxs

47. J.Litvin tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan "innovatsion iqlim" atamasi qachon qo'llanila boshladi?

a) 1970-yillarning o'rtalaridan boshlab

b) 1960-yillarning o'rtalaridan boshlab

c) 1960-yillarning oxiridan boshlab

d) 1980-yillarning oxiridan boshlab

48. Tez daromad olishga yo'naltirilgan byurokratik tashkilotlar va tashkilotlarning aksariyati uchun odatiy. Asosiy xususiyati shundaki, xodimlar birbiriga ishonmaydilar, ularning og'irligi tufayli yangi g'oyalarni ishlab chiqarish uchun etarli vaqt yo'q – bu qanday iqlimga misol bo'ladi?

a) Sovuq

b) O'rta

c) O'zgaruvchan

d) Issiq

49. munosabatlar avvalgi holatdagidek keskin emas, lekin manfaatlar to'qnashuvi tez-tez ro'y berib turadi, fikrlar bir xil emas, bu qanday iqlimga misol bo'ladi?

a) Sovuq

b) O'rta

c) O'zgaruvchan

d) Issiq

50. nisbatan tinch sharoitda, qulay, ammo qiyin vaziyatlarda jamoa

«parchalanadi», xodimlar «har bir erkak o'zi uchun» tamoyili asosida harakat qilishadi. Bu qanday iqlimga misol bo'ladi?

a) Sovuq

b) O'rta

c) O'zgaruvchan

d) Issiq

51. xodimlar bir-biriga yordam berishadi, jamoaviy ish samarali bo'ladi. Tashqi muhit holatining yomonlashuvi munosabatlarda ahamiyatsiz keskinlikka olib keladi, ammo muvozanat tezda jamoaning o'zi kuchlari tomonidan tiklanadi.

Tashkiliy iqlimning boshqa tasniflari, xususan, xodimlarni rag'batlantirish darajasi va yo'nalishi bilan bog'liq bo'lganlar ham ma'lum. Bu qanday iqlimga misol bo'ladi?

- a) Sovuq
- b) O'rta
- c) O'zgaruvchan
- d) Issiq

52. Stiv Jobs muvaffaqiyatga erishishning nechta qoidasi keltirilgan

- a) 12
- b) 7
- c) 15
- d) 4

53. Haqqoniy harakat qil. Haqiqiy buyuk ishlar qilishning yagona yo'li, bu — sevimli ish bilan shug'ullanish bu

- a) Sevimli ishing bilan shug'ullanish
- b) Boshqacha bo'l. Boshqacha o'yla
- c) Qodir bo'lganindan ko'ra yaxshiroq qil
- d) SWOT-tashxis o'tkazish

54. Harbiy matros bo'lgandan ko'ra, qaroqchi bo'lgan afzal bu

- a) Sevimli ishing bilan shug'ullanish
- b) Boshqacha bo'l. Boshqacha o'yla
- c) Qodir bo'lganindan ko'ra yaxshiroq qil
- d) SWOT-tashxis o'tkazish

55. Har qanday ishda imkonidagidek muvaffaqiyatga erishishing mumkin.

Uxlama! Muvaffaqiyat yanada kuchli muvaffaqiyatni olib keladi.

Muvaffaqiyatlardan rohatlan! Mukammallashishni sevadigan insonlar bilan ishlash bu

- a) Sevimli ishing bilan shug'ullanish
- b) Boshqacha bo'l. Boshqacha o'yla
- c) Qodir bo'lganindan ko'ra yaxshiroq qil
- d) SWOT-tashxis o'tkazish

56. Yangi kompaniyang paydo bo'lsa, oddiy qog'ozga uning kuchli va kuchsiz taraflarini yozib chiq. Kompaniyadan chirigan olmalarni chiqarib tashlashdan qo'rqma. Qaysi qoida?

- a) Sevimli ishing bilan shug'ullanish
- b) Boshqacha bo'l. Boshqacha o'yla
- c) Qodir bo'lganindan ko'ra yaxshiroq qil
- d) SWOT-tashxis o'tkazish

57. Har safar yangi katta maqsadlarga intil. Tez va hal qiluvchi harakatlarni talab qiluvchi g'oyalar yig'indisini top va ushbu oynaga sakra. Eng qiyini — birinchi qadamni tashlash. Shunchaki birinchi qadamni tashla. Hissiyotlaring va yuragingni shunga majbur qil. Bu qaysi qoida?

- a) Qarorlarni tezda qabul qilish
- b) Boshqacha bo'l. Boshqacha o'yla
- c) Qodir bo'lganingdan ko'ra yaxshiroq qil
- d) SWOT-tashxis o'tkazish

58. Bir vaqtda ko'pgina ishlar bilan shug'ullanma. Boshida oddiy ko'p bo'lmagan ishlar bilan shug'ullan. Bosqichma-bosqich qiyinlariga o'tib bor. Doimo kelajak haqida o'ylash bu

- a) Qarorlarni tezda qabul qilish
- b) Boshqacha bo'l. Boshqacha o'yla
- c) Qodir bo'lganingdan ko'ra yaxshiroq qil
- d) Kichigidan boshla, lekin kattasi haqida orzu qil

59. Foydalanmasang ham, oldingda doimo eng so'ngi texnologiyalar tursin va nazorating ostida bo'lsin. Agar eng so'ngi versiyadagi texnologiya bo'lsa ham, hech kim foydalanmasa ham, undan foydalan. Standart ishlab chiqarishda ushbu texnologiyalardan birinchi bo'lib foydalanish bu

- a) Qarorlarni tezda qabul qilish
- b) Bozorda lider bo'lishga harakat qilish
- c) Qodir bo'lganingdan ko'ra yaxshiroq qil
- d) Kichigidan boshla, lekin kattasi haqida orzu qil

60. Ko'pgina odamlar sening ishingning natijasiga qarab baho berishadi. Sifat namunasi bo'l. Bir qancha odamlar ish borish jarayonini ko'rishni xohlashmaydi, balki ishchilardan natijani kutishadi. Shuning uchun raqobatbardosh yutuqlaringni reklama qil. Ko'pchilik inson bu xususiyatlarni bilmasa, mahsulotingni sotib olmaydi. Asosiy diqqatingni dizaynga qarat. Bu qaysi qoida?

- a) Qarorlarni tezda qabul qilish
- b) Natijalarga erishishga diqqatingni qarat
- c) Qodir bo'lganingdan ko'ra yaxshiroq qil
- d) Kichigidan boshla, lekin kattasi haqida orzu qil

61. Har bir inson senga nimadir foydali narsani aytishi mumkin. Birinchi navbatda, kim sening mahsulotingdan foydalansa, o'shaning fikrini eshit bu

- a) Qarorlarni tezda qabul qilish
- b) Natijalarga erishishga diqqatingni qarat
- c) Har xil manbalar bilan ikki tomonlama aloqa o'rnatishga harakat qil
- d) Kichigidan boshla, lekin kattasi haqida orzu qil

62. Aynan liderlar tashabbuskorligi bilan boshqalardan farq qilishadi. 50% vaqtini yangi narsalar qilishga sarflay, qolgan 50% ni boshqa rahbarlar uchun qoldir.

Vaqtini ko'p sarflab qo'ymaslik uchun minglab go'yalarga «yo'q» deyishni o'rgan. Haqiqiy muhim go'yalarga diqqatini qarat. Bu qaysi qoida?

- a) Qarorlarni tezda qabul qilish
- b) Natijalarga erishishga diqqatini qarat
- c) Yangilik kirit
- d) Kichigidan boshla, lekin kattasi haqida orzu qil

63. Ba'zida yangilik kiritib, xato qilasan. Eng yaxshisi, xatolaringni tan ol. Agar ushbu yangiliging boshi berk ko'chaga borib qolsa, kuchingni boshqa innovatsiyalarni yaxshilashga yo'naltirish bu

- a) Xatolaringdan saboq chiqar
- b) Natijalarga erishishga diqqatini qarat
- c) Yangilik kirit
- d) Kichigidan boshla, lekin kattasi haqida orzu qil

64. Har doim bilish kerak bo'lgan yana «bir narsa» bo'ladi. Kompaniyangdan tashqaridagi boshqa odamlar bilan go'yalaring bilan fikrlashib tur. Xaridorlaring, raqobatchilaring va hamkorlaringdan o'rgan. Agar hamkoring odamlar bo'lsa, ularni yomon ko'rsang, yaxshi ko'rishni o'rganish bu

- a) Qarorlarni tezda qabul qilish
- b) Natijalarga erishishga diqqatini qarat
- c) Muntazam o'rgan
- d) Kichigidan boshla, lekin kattasi haqida orzu qil

65. “Doim aslingizdek bo'lib, nima xohlayotganingizni tushuning va o'zingizga ishonch bilan yuring. Tashqaridan, qaysidir muvaffaqiyatli insonning shaxsiyatiga kirib, uning nusxasiga aylanmang” ushbu so'zlar kimga tegishli?

- a) Brus LI
- b) E.De Bono
- c) A. Breton
- d) P. Pikasso

66. Predmetlarning zaruriy, muhim belgilarini aks ettiruvchi tafakkur shakli nima?

- a) Tushuncha
- b) Analiz
- c) Sintez
- d) Taqqoslash

67. Predmetlarni boshqalari bilan o'zaro solishtirilib, ularning o'xshash va umumiy belgilari hamda boshqalaridan ajratib turuvchi yakka belgilari aniqlash bu

- a) Tushuncha
- b) Analiz
- c) Sintez
- d) Taqqoslash

68. predmetni fikran tashkil qiluvchi muhim belgilar alohida ajratilib, har qaysisi o'rganish bu

- a) Tushuncha b) Analiz c) Sintez d) Taqqoslash

69. Unda fikran ajratilgan predmetning belgilari birlashtirilib, bir butun holga ketiriladi. Uning yordamida predmet haqida yaxlit fikr hosil qilinadi.

- a) Tushuncha
b) Analiz
c) Sintez
d) Taqqoslash

70. Predmetning umumiy va yakka belgilaridan uning mohiyatini tashkil etuvchi muhim tomonlariga o'tiladi hamda nomuhimlaridan chetlash bu

- a) Tushuncha
b) Analiz
c) Abstraktsiyalash
d) Taqqoslash

71. predmetlarning ayrim umumiy o'xshash, muhim xususiyatlariga ko'ra bitta umumiy tushunchaga birlashtiriladi va shu yordamida umumiy belgiga ega predmetlarning sinfi haqida fikr yuritish bu

- a) Umumlashtirish
b) Analiz
c) Abstraktsiyalash
d) Taqqoslash

72. Shartli ta'rif, atama mavjud bo'lgan ma'noga ega bo'lishidan qat'i nazar, atamaga yangi ma'no berish uchun ishlatiladi. Agar shartli ta'rif qabul qilingan bo'lsa, unda atama belgilangan yangi usulda qo'llaniladi.

- a) Umumlashtirish
b) Stipulativ (shartli) tasvirlash
c) Abstraktsiyalash
d) Taqqoslash

73. Shifokorlar - doktorlar, advokat - huquqiy himoyachi, yaxshilanish - takomillashtirish va prognozlash - bashorat qilish qanday ta'riflash?

- a) Sinonimik ta'rif
b) Stipulativ (shartli) tasvirlash
c) Abstraktsiyalash
d) Taqqoslash

74. Biz qizil narsaning misollarini ko'rsatib, bolalarga qizil rangni tushuntirganimiz kabi, atama ma'nosini misollar keltirish bilan izohlaydi. Yoki

kimdir professionalni "shifokorlar, advokatlar va buxgalterlar kabi odamlar" deb tushuntirishi mumkin, bu qanday ta'riflash?

- a) Sinonimik ta'rif
- b) Stipulativ (shartli) tasvirlash
- c) Abstraktsiyalash
- d) Ostentsial ta'rif

75. Har qanday qiyinchiliklarga dosh berish, tinch va oqilona bo'lish qobiliyati bu

- a) G'ayrat qilish b) Sabr
- c) Iymon
- d) Bilim

76. Ilm qayerdan olinadi, ilm manbalari nima?

- a) Ustozdan, ota-onadan, kitobdan, hayotdan
- b) Kitobdan, ko'rganidan, tabiatdan
- c) Allomalardan, olimlardan, tarbiyachidan
- d) Tajribadan, xulosalardan

77. Statistika bo'yicha har yili dunyoda qancha yangi kitoblar paydo bo'ladi.

- a) 60 ming
- b) 70 ming
- c) 50 ming
- d) 75 ming

78. "Men 1000 ta usulni biladigan emas, 1 ta usulni 1000 marta takrorlagan insondan qo'rqaman". Bu jumlar kimga tegishli?

- a) Brus LI
- b) E.De Bono
- c) A. Breton
- d) P. Pikasso

79. Tarbiya bizlar un yo hayot yo mamot, yo najot-yo halokat, yo saodat yo falokat masalasidir. Bu jumlar kimga tegishli?

- a) A.Qodiriy
- b) A.Avloniy
- c) Cho'lpon
- d) Fitrat

80. Xotira shartli ravishda necha qismga bo'linadi?

- a) 2
- b) 3
- c) 4
- d) 5

81. Xotiraga bog'liq bo'lgan hamma xususiyatlar bolalar tug'ilib nutqi rivoj topganidan boshlab necha yoshgacha yaxshi rivojlanib boradi.

- a) 15-20
- b) 12-14
- c) 45-50
- d) 60-65

Keriativ fikrlash fanidan 2-oraliq nazorat uchun test savollari

1. "Oldindan mavjud bo'lgan bir umumiy haqiqat, umumiy prinsipning o'ziga xos tartibli fikrlash va mantiq qoidalariga asoslangan holda, maydaroq, yakka holatlarga tadbiq qilinishi" nima deb nomlanadi.
 - a) induksiya
 - b) deduksiya
 - c) Bevosita xulosa
 - d) Barcha javob to'g'ri
2. bir va undan ortiq chin mulohazalardan ma'lum qoidalar yordamida yangi bilimlarni keltirib chiqarishdan iborat bo'lgan tafakkur shakli nima deyiladi.
 - a) induksiya
 - b) deduksiya
 - c) bevosita xulosa
 - d) Barcha javob to'g'ri
3. "Deduksiya" atamasini birinchi bor kim ishlatgan
 - a) E.De Bono
 - b) Boetsiy
 - c) Patti Drapeau
 - d) Pol Torrants
4. yagona asosga keltirish nima deyiladi?
 - a) induksiya
 - b) deduksiya
 - c) bevosita xulosa
 - d) Barcha javob to'g'ri
5. Hozirgi kunga qadar liderlik to'g'risida asosan nechta nazariya mavjud?
 - a) 1
 - b) 2
 - c) 3
 - d) 4
6. "Hamma ham lider bo'la olmaydi, ayrim shaxslarda shunday sifatlar yig'indisi tug'ma mavjud bo'lib, ular uning guruhda lider bo'lishini ta'minlaydi" ushbu ta'rif qaysi nazariyaga tegishli?

- a) xarizmatik nazariya
- b) vaziyatga bog'liqligi nazariyasi
- c) sintetik nazariya
- d) Barcha javob to'g'ri

7. Har bir odamda liderlik sifatlari bor, lekin ayrim vaziyatlar ayrim shaxslarning o'zlarining ko'rsatishlari, lider bo'lish uchun qulay hisoblanadi. Ushbu ta'rif qaysi nazariyaga tegishli?

- a) xarizmatik nazariya
- b) vaziyatga bog'liqligi nazariyasi
- c) sintetik nazariya
- d) Barcha javob to'g'ri

8. 1978 – yilda dunyoda eng kuchli va o'rnak bo'la oladigan 100 ta liderlar haqida kitob yozgan Amerikalik yozuvchi kim?

- a) E.De Bono
- b) Boetsiy
- c) Maykl Hard
- d) Pol Torrants

9. Barcha ko'rsatmalarni ishchanlik ruhida, aniq ravshan, keskin ohangda xodimlarga yetkazadi. Muloqot jarayonida ham xodimlarga nisbatan do'q-po'pisa, keskin ta'qiqlash kabi qat'iy ohanglardan foydalanadi. Uning asosiy maqsadlaridan biri nima yo'l bilan bo'lsada, o'z hukmini o'tkazish qanday boshqaruv uslubi?

- a) Avtoritar
- b) Demokratik
- c) Liberal
- d) Barcha javob to'g'ri

10. Ishda topshiriqlar berganda ishchilarning shaxsiy qobiliyatlarini hisobga olgan holda taqsimlaydi. Bunda u xodimlarning shaxsiy moyilliklarini ham hisobga oladi. Buyruq yoki topshiriqlar, odatda, taklif ma'nosida beriladi. Nutqi oddiy, doimo osoyishta, sokin, unda o'rtoqlarcha, do'stona munosabat sezilib turishi qanday boshqaruv uslubi?

- a) Avtoritar
- b) Demokratik
- c) Liberal
- d) Barcha javob to'g'ri

11. Bu uslubda ishlaydigan rahbarning kayfiyatini, ishga munosabatini, ishdan mamnun yoki mamnun emasligini bilish qiyin. Unda taqiqlash, po'pisa bo'lmaydi, uning o'rniga ko'pincha ishning oxirgi oqibati bilan tanishish bilan cheklanadi, xolos qanday boshqaruv uslubi?

- a) Avtoritar b) Demokratik c) Liberal
d) Barcha javob to'g'ri

12. "Fozil odamlar shahri" kimning asari?

- a) Ibn Sino
b) Forobiy
c) Beruniy
d) Ahmad Yugnakiy

13. Fozillar shahri hokimi avvalo to'rt muchasi sog'-salomat bo'lib, o'ziga yuklangan vazifalarni bajarishida biror a'zosidagi nuqson xalal bermasligi lozim. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 1
b) 2
c) 3
d) 4

14. Bunday shahar hokimi tabiatan nozik farosatli bo'lib, suhbatdoshining so'zlarini, fikrlarini tez tushunib, tez ilg'ab olishi, shu sohada umumiy ahvol qandayligini ravshan tasavvur qila olishi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 1
b) 2
c) 3
d) 4

15. Quvvai hofiza, u anglagan, ko'rgan, eshitgan, idrok etgan narsalarni xotirasida to'la- to'kis saqlab qolishi, barcha tafsilotlarini unutmasligi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 1
b) 2
c) 3
d) 4

16. U zehni o'tkir, zukko bo'lib, har qanday narsaning bilinar -bilinmas alomatlarini va u alomatlar nimani anglatishini tez bilib, sezib olishi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 1
b) 2
c) 3
d) 4

17. U fikrini ravshan tushuntira olish maqsadida fasohatli ifodalay olishi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 10

- b) 7
- c) 6
- d) 5

18. U (ustozlardan) ta'lim olishi, bilim, ma'rifatga havasli bo'lishi, o'qish, o'rganish jarayonida sira charchamaydigan, buning mashaqqatidan qochmaydigan bo'lishi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 10
- b) 7
- c) 6
- d) 5

19. Taom yeyishda, ichimlikda, ayollarga yaqinlik qilishda ochofat emas, aksincha, o'zini tiya oladigan bo'lishi, (qimor yoki boshqa) o'yinlardan zavq, huzur olishdan uzoq bo'lishi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 10
- b) 7
- c) 9
- d) 5

20. U haq va haqiqatni, odil va haqgo'y odamlarni sevadigan, yolg'onni va yolg'onchilarni yomon ko'radigan bo'lishi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 10
- b) 8
- c) 9
- d) 5

21. U o'z qadrini biluvchi va nomus- oriyatli odam bo'lishi, pastkashliklardan yuqori turuvchi, tug'ma olihimmat bo'lishi, ulug', oliy ishlarga intilishi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 10
- b) 8
- c) 9
- d) 5

22. Bu dunyo mollariga, dinor va dirhamlarga qiziqmaydigan (mol- dunyo ketidan quvmaydigan) bo'lishi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 10
- b) 8
- c) 9
- d) 5

23. Tabiatan adolatparvar bo'lib, odil odamlarni sevadigan, istibdod va jabr-zulmni, mustabid va zolimlarni yomon ko'ruvchi, o'z odamlariga ham, begonalarga ham haqiqat qiluvchi, barchani adolatga chaqiruvchi, nohaq

jabrlanganlarga madad beruvchi, barchaga yaxshilikni va o'zi suygan go'zalliklarni ravo ko'ruvchi bo'lishi zarur. O'zi haq ish oldida o'jarlik qilmay, odil ish tutgani holda, har qanday haqsizlik va razolatlarga murosasiz bo'lishi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 10
- b) 11
- c) 12
- d) 9

24. O'zi zarur deb hisoblagan chora -tadbirlarni amalga oshirishda qat'iyatli, sabotli, jur'atli, jasur bo'lishi, qo'rqqoqlik va hadiksirashlarga yo'l qo'ymasligi zarur. Ushbu fazilat xokimning nechanchi fazilati?

- a) 10
- b) 11
- c) 12
- d) 9

25. "Nishonni ko'rsatib bering, ammo qanday o'q uzishni aytming" Ushbu jumlar kimga tegishli?

a) E.De Bono	b) Boetsiy
c) Brent Rosso	d) Pol Torrans

26. "Chegaralangan "quti"lardan tashqarida fikrlash uchun, avvalo, qaysi "quti"da ekanligimizni bilib olishimiz kerak", Ushbu jumlar kimga tegishli?

- a) E.De Bono
- b) Boetsiy
- c) Brent Rosso
- d) Pol Torrans

27. Kreativ tadbirkorlik biznes sohasida yangi tushuncha hisoblanadi. Mazkur loyiha bo'yicha kreativ tadbirkorlikni rivojlantirgan mamlakatlar qaysilar?

- a) Germaniya, Hindiston, Buyuk Britaniya, Fransiya, Italiya, Braziliya, Kanada
- b) Yaponiya, Rossiya, Buyuk Britaniya, Fransiya, Italiya, Braziliya, Kanada
- c) Xitoy, Janubiy Koreya, Germaniya, Hindiston, Buyuk Britaniya, Fransiya
- d) Germaniya, Hindiston, Buyuk Britaniya, Fransiya, Fillandiya, Marokash

28. Ishlab chiqarishda 500 dan ortiq kishi band bo'lgan korxonalar qanday tadbirkorlik hisoblanadi?

- a) kichik tadbirkorlik
- b) o'rta tadbirkorlik
- c) Yirik tadbirkorlik
- d) Yirik va o'rta tadbirkorlik

29. Ishlab chiqarishda 20 — 500 kishi band bo‘lgan korxonalar qanday tadbirkorlik hisoblanadi?

- a) kichik tadbirkorlik
- b) o‘rta tadbirkorlik
- c) Yirik tadbirkorlik
- d) Yirik va o‘rta tadbirkorlik

30. Ishlab chiqarishda 10 — 20 kishi band bo‘lgan korxonalar qanday tadbirkorlik hisoblanadi?

- a) kichik tadbirkorlik
- b) o‘rta tadbirkorlik
- c) Yirik tadbirkorlik
- d) Yirik va o‘rta tadbirkorlik

31. Foyda va uning turlari nechta?

- a) 2
- b) 4
- c) 7
- d) 5

32. Biznesning 60% ni nima tashkil etadi?

- a) pul
- b) avtoritet
- c) bilim
- d) tajriba

33. Biznesning 15 % ni nima tashkil etadi?

- a) pul
- b) avtoritet
- c) bilim
- d) tajriba

34. Biznesning 25 % ni nima tashkil etadi?

- a) pul
- b) avtoritet
- c) bilim, tajriba
- d) tizim va reja

35. Aniq tanlangan tadbirkorlik ishining barcha bosqichlari tavsiflangan va taxminan hisob kitob qilingan loyiha nima deb nomlanadi?

- a) tadbirkorlik
- b) biznes reja
- c) strategiya
- d) tizim va reja

36. Biznes reja bilan tanishish uchun asosiy malumot “Rezyume” necha bet bo‘lishi kerak?

- a) 1-2 bet

- b) 1-3 bet
- c) 1 bet
- d) 5 bet

37. Psixologlar bu hodisaga nom berishdi - ogʻzaki boʻlmagan muloqot u nima?

- a) Ijodiy bosim
- b) Dizayn fiklash
- c) Strategiya
- d) Tana tili

38. koʻzlar ochiq, qoshlar yuqoriga choʻzilgan va lablar burchaklari pastga tushishadi bu nimani anglatadi?

- a) Xursandlik
- b) tushkunlik
- c) zerikish
- d) hayratlanish

39. torayib ketgan koʻzlar, lablar qattiq siqilgan bu nimani anglatadi?

- a) Xursandlik
- b) tushkunlik
- c) gʻazab
- d) hayratlanish

40. yoʻqolgan koʻz, qoshlar birlashtiriladi, boshi tushadi bu nimani anglatadi?

- a) qaygʻu
- b) tushkunlik
- c) gʻazab
- d) hayratlanish

41. lablarning bir uchida tabassum bu nimani anglatadi?

- a) qaygʻu
- b) tushkunlik
- c) ishonmaslik
- d) hayratlanish

42. koʻz bilan aloqaga ega boʻlmagan lablar bilan jilmayish bu nimani anglatadi?

- a) qaygʻu
- b) tushkunlik
- c) nosamimiylik
- d) hayratlanish

43. Agar nazoratingizni yoʻqotayotganingizni his qilsangiz, sizning quvvatingiz tugagan va bu bekatda endi hech nima qilolmaysiz bunday holda nima qilish kerak?

- a) mushtlarni tugib olish
- b) tushkunlik
- c) nosamimiylik
- d) hayratlanish

44. Yelkasiga nazokat bilan qoqib qoʻyilganini sezgan mijoz nima qiladi.

- a) mushtlarni tugib oladi

- b) ko‘proq choychaqa qoldiradi
- c) nosamimiylik belgisi
- d) hayratlanadi

45. Dizayn fikrlash atamasini birinchi bo‘lib ishlatgan?

- a) E.De Bono
- b) Boetsiy
- c) Piter Rou
- d) Pol Torrants

46. Kimlar birinchi muvaffaqiyatli samolyotini yillar davomida prototiplash va o‘z dizaynlarida takrorlashdan so‘ng yasashdi?

- a) Aka-uka Rayt
- b) Boetsiy
- c) Piter Rou
- d) Pol Torrants

47. 1983 yilda nima ixtiro qilindi?

- a) samolyot
- b) Tez yurar poyezd
- c) Qopsiz changyutkich
- d) Telefon

48. Xizmat ko‘rsatuvchi provayderlar, jarayonlar va logistika sohalarini qamrab oluvchi tizimlarning dizayni nima deb nomlanadi?

- a) servis dizayni
- b) loyihalashtirish
- c) Dizayn tafakkuri
- d) Fikrlash dizayni

49. Fikrlash dizayni necha bosqichga ega?

- a) 2
- b) 3
- c) 4
- d) 5

50. Prototipning nechta bosqichi mavjud?

- a) 2
- b) 3
- c) 4
- d) 5

51. g‘oyani o‘z ichiga olgan usul nima?

- a) Aniqlash
- b) Jarayon
- c) Tajriba
- d) Sinov

52. “Dizayn fikrlash” atamasi ilk bor qachon paydo bo‘lgan?

- a) 80 yillarda
- b) 60 yillarda
- c) 70 yillarda
- d) 90 yillarda

53. Butunning qismlarga bo‘linishi yoki uning butun tomonlaridan, harakatlaridan, munosabatlaridan ruhiy ajralishi nima deb nomlanadi?

- a) xulosa
- b) sintez
- c) analez
- d) tahlil

54. Qismlar, xususiyatlar, harakatlarning yaxlit yaxlitlikdagi aqliy birlashmasi nima?

- a) xulosa
- b) sintez
- c) analez
- d) tahlil

55. Ob’ektlar va hodisalar yoki ularning individual xususiyatlari o‘rtasidagi o‘xshashlik yoki farqlarni o‘rnatish nima?

- a) xulosa
- b) sintez
- c) taqqoslash
- d) tahlil

56. Predmet, o‘rganilayotgan ob’ektning xususiyatlarini, belgilarini ajratib turadigan, boshqasidan chalg‘itadigan narsadan iborat - bu nima?

- a) xulosa
- b) sintez
- c) taqqoslash
- d) tahlil

57. Mazmunni ochib berish uchun fikrni umumiy va mavhumdan konkretga qaytarishni o‘z ichiga oladi. Agar ifoda etilgan fikr boshqalar uchun tushunarsiz bo‘lsa, unda bu holda ular buni ko‘rsatishga harakat qilishadi- bu nima?

- a) xulosa
- b) konkretizatsiya
- c) taqqoslash
- d) tahlil

58. Narsalar va hodisalarning umumiy va muhim xususiyatlariga ko‘ra aqliy birlashishi - bu nima?

- a) xulosa
- b) konkretizatsiya
- c) taqqoslash
- d) umumlashtirish

59. Muammolarni aniqlash, tahlil qilish va hal qilishni o'z ichiga oladigan aqliy jarayonga nima deyiladi?

- a) Muammolarni hal qilish
- b) konkretizatsiya
- c) taqqoslash
- d) umumlashtirish

60. ichki ruhiy jarayonlarni o'rganishni o'z ichiga oladi, jumladan, ongingiz, fikringizni, xotirani, diqqatni, tilni, muammolarni hal qilish va o'rganishni o'z ichiga olgan barcha narsalarga nima deyiladi?

- a) Muammolarni hal qilish
- b) konkretizatsiya
- c) Kognitiv psixologiya
- d) umumlashtirish

61. Muammoni hal qilishning beshta asosiy bosqichlaridan birinchisi qaysi?

- a) Sizning maqsadingizga erishish uchun muqobil choralar to'plash
- b) Eng yaxshi echimlarni baholash
- c) Kiruvchi vaziyatga ta'sir qiluvchi omillarni yoki sabablarni tahlil qilish
- d) Sizning tashabbuslaringiz samaradorligini baholash

62. Muammoni hal qilishning beshta asosiy bosqichlaridan ikkinchisi qaysi?

- a) Sizning maqsadingizga erishish uchun muqobil choralar to'plash
- b) Eng yaxshi echimlarni baholash
- c) Kiruvchi vaziyatga ta'sir qiluvchi omillarni yoki sabablarni tahlil qilish
- d) Sizning tashabbuslaringiz samaradorligini baholash

63. Muammoni hal qilishning beshta asosiy bosqichlaridan uchinchisi qaysi?

- a) Sizning maqsadingizga erishish uchun muqobil choralar to'plash
- b) Eng yaxshi echimlarni baholash
- c) Kiruvchi vaziyatga ta'sir qiluvchi omillarni yoki sabablarni tahlil qilish
- d) Sizning tashabbuslaringiz samaradorligini baholash

64. Muammoni hal qilishning beshta asosiy bosqichlaridan to'rtinchisi qaysi?

- a) Sizning maqsadingizga erishish uchun muqobil choralar to'plash
- b) Eng yaxshi echimlarni baholash
- c) Rejalashtirishni amalga oshirish
- d) Sizning tashabbuslaringiz samaradorligini baholash

65. Muammoni hal qilishning beshta asosiy bosqichlaridan beshinchisi qaysi?

- a) Sizning maqsadingizga erishish uchun muqobil choralar to'plash
- b) Eng yaxshi echimlarni baholash
- c) Rejalashtirishni amalga oshirish
- d) Sizning tashabbuslaringiz samaradorligini baholash

66. bajarilishi lozim bo'lgan ishning aniq bir yo'lini tanlab olish bu..?

- a) Muammolarni hal qilish
- b) Qaror
- c) Buyruq
- d) xohish

67. Qabul qilingan qarorlar nima orqali yuridik kuchga kiritiladi?

- a) Muammolarni hal qilish orqali
- b) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar orqali
- c) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to'laligi va sifati orqali
- d) Ijroga yonaltirish orqali

68. To'g'ri (samarali) qarorni to'g'ri tanlashda nimaga e'tibor qaratiladi?

- a) qabul qilinadigan qaror maqsadini xo'jalik maqsadiga muvofiqlashtirish
- b) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar o'qish
- c) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to'laligi va sifatligi
- d) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish orqali

69. To'g'ri (samarali) qarorni to'g'ri tanlashda nimaga e'tibor qaratiladi?

- a) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish
- b) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar o'qish
- c) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to'laligi va sifatligi
- d) muayyan tamoyillarga tayanish

70. To'g'ri (samarali) qarorni to'g'ri tanlashda nimaga e'tibor qaratiladi?

- a) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish
- b) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar o'qish
- c) qarorga bo'lgan talablarni hisobga olish
- d) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to'laligi va sifatligi

71. To'g'ri (samarali) qarorni to'g'ri tanlashda nimaga e'tibor qaratiladi?

- a) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish
- b) mehnat jamoasi manfaatlarini – jamiyat manfaatlariga muvofiqligini aniqlash
- c) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar o'qish
- d) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to'laligi va sifatligi

72. To'g'ri (samarali) qarorni to'g'ri tanlashda nimaga e'tibor qaratiladi?

- a) mehnat va moddiy resurslardan tejimli foydalanish
- b) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish
- c) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar o'qish
- d) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to'laligi va sifatligi

73. To'g'ri (samarali) qarorni to'g'ri tanlashda nimaga e'tibor qaratiladi?

- a) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish
- b) texnikaviy, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish tendensiyalarini hisobga olish zarur
- c) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar o'qish
- d) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to'laligi va sifatligi

74. Boshqaruv bilan bog‘liq samarali qarorlar qanday talablarga javob berishi kerak?

- a) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish
- b) Ilmiy asoslangan bo‘lishi lozim
- c) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar o‘qish
- d) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to‘laligi va sifatligi

75. Boshqaruv bilan bog‘liq samarali qarorlar qanday talablarga javob berishi kerak?

- a) Bir-birlari aloqador va yakdil bo‘lishi kerak
- b) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish
- c) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar berish orqali
- d) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to‘laligi va sifatligi

76. Boshqaruv bilan bog‘liq samarali qarorlar qanday talablarga javob berishi kerak?

- a) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish
- b) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to‘laligi va sifatligi
- c) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar berish orqali
- d) Huquq va javobgarlik doirasida bo‘lishi lozim

77. Boshqaruv bilan bog‘liq samarali qarorlar qanday talablarga javob berishi kerak?

- a) Qabul qilingan qarorlarni ijroga yonaltirish
- b) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to‘laligi va sifatligi
- c) Aniq va to‘g‘ri yo‘nalishga ega bo‘lishi kerak.
- d) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar berish orqali

78. Boshqaruv bilan bog‘liq samarali qarorlar qanday talablarga javob berishi kerak?

- a) Vaqt bo‘yicha qisqa bo‘lishi kerak
- b) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to‘laligi va sifatligi
- c) Qaror qabul qiluvchi rahbarning shaxsiy sifati
- d) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar berish orqali

79. Boshqaruv bilan bog‘liq samarali qarorlar qanday talablarga javob berishi kerak?

- a) reja, topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar berishda
- b) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning to‘laligi va sifatligi
- c) Qaror qabul qiluvchi rahbarning shaxsiy sifati
- d) Vaqt bo‘yicha aniq bo‘lishi lozim.

80. Boshqaruv bilan bog‘liq samarali qarorlar qanday talablarga javob berishi kerak?

- a) Tezkor bo‘lishi kerak

b) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning toʻlaligi va sifatligi

c) Qaror qabul qiluvchi rahbarning shaxsiy sifati

d) topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar berishda.

81. Boshqaruv bilan bogʻliq samarali qarorlar qanday talablarga javob berishi kerak?

a) Samarali boʻlishi lozim

b) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning toʻlaligi va sifatligi

c) Qaror qabul qiluvchi rahbarning shaxsiy sifati d) topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar berishda.

82. Boshqaruv bilan bogʻliq samarali qarorlar nechta talablarga javob berishi kerak?

a) 5

b) 6

c) 7

d) 8

83. Boshqaruv qarorlari elementlari qaysilar?

a) Xulosa, tahlil, sintez
tahlil

b) Konkretizatsiya, taqqoslash,

c) Vosita, vazifa, muddat, javobgarlik
javobgarlik, tanqid

d) Tahlil, taqqoslash,

84. Samarali qarorni ishlab chiqarish jarayoni qanday bosqichlarni oʻz ichiga oladi?

a) Vaziyatni tahlil qilish, muammoni aniqlash, mezonlarni tanlash, muqobil variantni aniqlash, muqobil variantni tanlash, qaror toʻgʻrisida kelishib olish, qaror ijrosini uyushtirish, qarorlar bajarilishini nazorat qilish

b) Qaror qabul qilish jarayonida axborotning toʻlaligi va sifatligi, muammoni aniqlash, mezonlarni tanlash, muqobil variantni aniqlash.

c) Qaror qabul qiluvchi rahbarning shaxsiy sifati, qaror toʻgʻrisida kelishib olish, qaror ijrosini uyushtirish, qarorlar bajarilishini nazorat qilish

d) topshiriq, buyruq, farmon va farmoyishlar, qaror toʻgʻrisida kelishib olish, qaror ijrosini uyushtirish, qarorlar bajarilishini nazorat qilish.

85. Samarali qarorni ishlab chiqarish jarayoni nechta bosqichni oʻz ichiga oladi?

a) 7

b) 8

c) 9

d) 10

86. Har qanday samarali qarorni qabul qilishda rahbar nechta tamoyilga amal qilsa, foydadan xoli boʻlmaydi?

a) 7

b) 8

c) 9

d) 10

87. Koʻp odamlar nima asosida qaror qabul qilishadi?

a) Rasional qarorlar asosida

b) ichki hissiyotlari asosida

c) Koʻproq savol berish asosida

d) Tafsilotlarni bilish asosida

88. Hissiyot paytida katta qarorlar qabul qilish mumkimi?

- a) Qaror qabul qilish mumkin
- b) keyinroq xotirjamroq bulganda
- c) Ko'proq savol berish asosida
- d) Tafsilotlarni bilish asosida

89. Gonkong biznesmeni Li Ka Shing qancha miqdoridagi boyligi bor edi?

- a) 20 milliard
- b) 21 milliard
- c) 25 milliard
- d) 30 milliard

90. Forbes jurnali talqiniga ko'ra 2010 yilda dunyodagi 14 - boy odamning biri kim?

- a) Li Ka Shing
- b) Stiv Jobs
- c) E.De Bano
- d) F.Rosso

FAN DASTURIGA MUVOFIQ BAHOLASH ME'ZONLARINI QO'LLASH BO'YICHA USLUBIY KO'RSATMALAR

Kreativ fikrlash fan doirasida 2 ta joriy nazorat (JN), 2 ta oraliq nazorat (ON) va yakuniy nazorat (YaN) olinadi. Xususan:

1-JN uchun talaba:

a) 1-8 mavzular doirasidagi seminar mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rishi va seminar darsida so'zlab berishi (maksimal 9 ball)

b) tavsiya etilgan mavzular ichidan esse yozish va belgilangan tartibda rasmiylashtirishi zarur (maksimal 6 ball).

2-JN uchun talaba:

a) 9-15 mavzular doirasidagi seminar mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rishi va seminar darsida so'zlab berishi (maksimal 9 ball)

b) tavsiya etilgan adabiyotlardan birini mutolaa qilishi, kitobdan chiqargan xulosani yozma bayon qilishi va belgilangan tartibda rasmiylashtirishi zarur (maksimal 6 ball).

1-ON va 2-ON belgilangan mavzularga mos ravishda test shaklida o'tkaziladi va har biriga maksimal 10 balldan jami 20 ball beriladi.

1-JN va 1-ON bo'yicha 60% (15 ball)dan past ball to'plagan talaba 1-JN va 1-ON dan o'tmagan hisoblanadi va 2-JN va 2-ON ga ruxsat berilmaydi. 1-JN va 1-ON ni topshirishni oxirgi muddati 2-ON ning boshlanish sanasigacha. 1-JN va 1-ON dan kamida 15 ball olingan taqdirda 2-JN va 2-ON ga ruxsat beriladi.

2-JN va 2-ON bo'yicha 60% (15 ball)dan past ball to'plagan talaba 2-JN va 2-ON dan o'tmagan hisoblanadi va YaNga ruxsat berilmaydi. 2-JN va 2-ON ni topshirishning oxirgi muddati YaN o'tkaziladigan kundan bir kun avvalgi kundir. Talaba barcha JN va ON 60% (30ball) to'plasa YaN ga ruxsat beriladi.

YaN da talabaga barcha mavzularga oid test beriladi va test savollari bo'yicha ishlagan javobi uchun ball qo'yiladi. YaNdan kamida 60% (30 ball) ball to'plagan talaba fanni o'zlashtirgan hisoblanadi va 4 kreditga ega bo'ladi. Fanga ajratilgan auditoriya soatining 25 foizini va undan ortiq soatni sababsiz qoldirgan talaba ushbu fandan chetlashtirilib, yakuniy nazoratga kiritilmaydi hamda mazkur fan bo'yicha tegishli kreditlarni o'zlashtirmagan hisoblanadi.

Nazorat turi	To'planishi kerak bo'lgan ball (Min/maks)	Muddati
1-JN	9/15	2-JN boshlangunga qadar
1-ON	6/10	2-ON boshlangunga qadar
2-JN	9/15	YaN boshlangunga qadar
2-ON	6/10	YaN boshlangunga qadar
YaN	30/50	Belgilangan kun
Jami	60/100	4 kredit

